

THE ROLE OF MEMORY IN THE HISTORIOGRAPHY OF HATAY

by

Esra DEMİRCİ AKYOL

Submitted to the Graduate School of Arts and Social Sciences
in partial fulfillment
of the requirements for the degree of
Master of Arts

Sabancı University
2008

© Esra DEMİRCİ AKYOL 2008

All Rights Reserved

ABSTRACT

Key Words: Hatay, Annexation, Memory, Oral History

This thesis challenges the notion that historical events can be presented in a single way. The possibility, instead, of multiple historical narratives as a result of variations in ethnic and religious backgrounds is put forward via an ethnographic study conducted in Hatay, in 2007. Historically speaking, Hatay's annexation to Turkey in 1939 is the end point in a series of events beginning as far back as World War I. French occupation of the region by the aftermath of World War I, and years of control by the French mandate regime were effective on shaping the ethno-religiously diverse groups of the city. Claims of Turks, French and Arabs on the region were accompanied by diplomatic relations at the state level. In the course of these events, the people in Hatay developed unique strategies to engineer the best outcome for themselves. Thus, every group experienced and stored the past in a different manner. With the aim of revealing such variation in memory and interpretations of the past, ten oral interviews were conducted with a critical reading of sources. Juxtaposition of the memories and the written sources displayed significant differences in representations of the past. In addition to the nature of the transmission of collective memories, present social, economic, and political conditions effected how people reconstructed the past. Explanations of historical events by groups or individuals of different ethno-religious backgrounds resulted in variations in the case of Hatay. For instance, a Sunni Arab highlighted different points than a nationalist Turk or an Alawite Arab. Consequently, this study will focus on different approaches to the past and suggest that a more complete picture can be achieved when documents and oral narratives are employed together.

ÖZET

Anahtar Kelimeler: Hatay, İlhak, Hafıza, Sözlü Tarih

Bu çalışma tarihsel anlatımların tek bir yolla yapılacağını öne süren bakış açısına eleştirel bir yaklaşım taşımaktadır. Etnik ve dini kökenlerdeki farklılıkların sonucu olarak birden fazla tarihsel anlatımın mümkün olabileceği 2007’de Hatay’da yürütülen etnografik bir çalışma yoluyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Hatay’ın 1939’da Türkiye’ye katılması Birinci Dünya Savaşından sonra başlayan bir dizi olayın son noktasıdır. Birinci Dünya Savaşı ertesinde bölgenin Fransızlar tarafından işgal edilmesi ve uzun yıllar süren Fransız manda rejimi şehrin etnik ve dini farklılıklar taşıyan grupları üzerinde etkili olmuştur. Türkler’in, Fransızlar’ın ve Araplar’ın bölge üzerindeki hak iddiaları devletler düzeyinde devam eden diplomatik ilişkilerle aynı anda gelişmektedir. Bu olaylar devam etmekteyken Hataylılar da kendileri için en iyi olanı almak üzere stratejiler geliştirmişlerdir. Bu yüzden her grup geçmişi farklı şekilde yaşamış ve belleğine yerleştirmiştir. Bu farklı hatıraları ve geçmiş yorumlarını ortaya çıkarmak için hem kaynaklar eleştirel olarak incelenmiş hem de on kişiyle sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hatıraların ve tarihsel kaynakların bir arada değerlendirilmesi geçmişin ifade edilmesi konusunda bazı önemli farklılıkları sergilemiştir. Grup hatıralarının aktarımındaki farklılıkların yanı sıra bugünkü sosyal, ekonomik ve politik durumlar da insanların geçmişi şekillendirmeleri üzerinde etkili olduğu belirtilmelidir. Hatay örneğinde, tarihsel olayların farklı etnik ve dini kimliklere sahip bireyler ya da gruplar tarafından anlatımı farklılıklar göstermiştir. Mesela, bir Sünni Arab, milliyetçi bir Türk ya da Alevi bir Arap’tan farklı noktalara vurgu yapmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma geçmişe farklı yaklaşımlar üzerine yoğunlaşacak ve kaynakların sözlü ifadelerle birlikte kullanılması durumunda resmin daha bütün bir şekilde görüleceğini ifade edecektir.

ACKNOWLEDGMENTS

I am grateful to my advisor Assoc. Prof. Leyla Neyzi for her valuable support and guidance throughout the entire course of this study. I also would like to express my thanks to the other members of my Examining Committee Prof. Cemil Koçak and Assist.Prof. Ayşe Parla for their invaluable comments and suggestions on the manuscript.

Special thanks to my interviewees in Antakya. Unfortunately I am not able to acknowledge their names here. Their intimacy and desire to help me with my study enabled me to bring out such a research.

I would also like to take this chance to express my deep gratitude to my family and my husband for their support in every possible way during the entire course of this study.

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION.....	8
CHAPTER I MEMORY IN CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHY	14
1.1 Memory and Oral Tradition on the Way to Historiography.....	17
1.2 Paving the Way to New Interpretations.....	17
1.3 The Annales School.....	18
1.4 The New Left and New Social History	19
1.5 The Birth of Cultural History	19
1.6.1 Giambattista Vico (1670-1744).....	20
1.6.2 Maurice Halbwachs (1877-1945).....	21
1.6.3 Michel Foucault (1926-1984).....	22
1.7 Memory and Nationalism	24
1.8 How is Oral History Different?	26
CHAPTER II METHODOLOGY.....	29
2.1 The Interviewees	30
2.2 Interview Themes	32
2.3 The Interviewer’s Role in Ethnographic Research.....	33
CHAPTER III THE HISTORY OF HATAY	37
3.1 The Oldest Civilizations in the Region.....	37
3.2 Roman Empire: Flourishing of Christianity in the City	37
3.3 Rule of Islam and Accumulation of the Turkish Population in the Region.....	38
3.4 Seljuks: The End of the Rule of Islam.....	38
3.5 Ottoman Period.....	38
3.6 World War I and Its Aftermath: Fight for Power in the Region.....	41
3.7 Struggles and Local Heroes	43
3.8 The Population of the Sanjak	48
3.9 Franco- Syrian Treaty of September 9, 1936: Ambiguous Situation of the Sanjak	48
3.10 The League of Nations and the Sandler Report.....	50
3.11 Independent Hatay and Elections	52
3.12 Concluding Remarks on the History of Hatay.....	56
CHAPTER IV REMEMBERING THE HISTORY OF HATAY	57

4.1 Geographical Context: A Place Where Cultures Mix.....	57
4.2 On Methodology and the Interviewees.....	59
4.3 Notables and Local Elite Families.....	68
4.4 Land Ownership	77
4.5.1 Kara Hasan Paşa	93
4.5.2 Maho.....	96
4.6 Taking Sides	98
4.7 Migration	102
CONCLUSION	108
BIBLIOGRAPHY	119
APPENDICES	126

INTRODUCTION

With the increasing effects of interdisciplinarity in the realm of social sciences and humanities, history, as a discipline, also became more open to influences from other disciplines such as anthropology. This interaction improved to an extent that in recent studies the role of the agency is now far more emphasized than it was previously. History is important to learn about the past, but ongoing debates in social sciences raise the issue that the past is not just a chronology of certain events; there are individuals involved in these events who shape the past as well as are shaped by it. Moreover, unlike traditional historical understanding, actors in history were not just important leaders or the powerful. On the contrary, ordinary people and their daily lives are as crucial for understanding the past to its full extent. Furthermore, anthropology, being more related to people with its methods, has been affected by history and introduced archival research into its methodology. Cultural groups that have been studied by ethnographers are no longer “ahistorical” entities existing in an historical void.

Knowledge about people’s pasts can best be gathered by talking to them because finding written documents on daily life is not always possible. Memories that are orally transmitted from generation to generation make up the oral sources and together with new perspectives in historiography, they are also to be found as informative as are written sources; one such example is the annexation of Hatay to Turkey. It had been an important experience for the people living in the city as well as for the political leaders whose memories are documented in the historical annals. The shortage of oral studies in the area makes it nearly impossible to learn about the cultural history based on people’s experiences. This study aims to make use of the new historical perspectives in an under-studied historical event in the Turkish context by conducting an ethnographic research in Antakya (Antioch).

Although there were studies of history at the micro level in 1920s with the *Annales* School led by Febvre and Bloch, literature on memory studies and oral history reached its peak in 1980s and 1990 with “commemorative fever”¹ of the nation state. Re-emerging debates about the Holocaust and the Vichy regime and the end of Cold War were among the reasons for the increasing interest in memories. Historians however were the last scholars to enter the discussions about memory in social sciences, but theorists such as Foucault and

¹ Misztal, B. 2003. Theories of Social Remembering. Philadelphia: Open University Press. p2

Halbwachs were among the leading social scientists to attract historians' interest in the subject by talking about the need for new methods of looking at the past.

The introduction of memory studies into historiography had been a turning point which later led to the birth of cultural history. Turkish history scholars were not ignorant to the changing trends in historiography around the world, and they began to use them more in the recent years. Local history studies contributed greatly to the improvement of memory studies through their close relation with popular historical narratives. Local history is fed by the information gathered through people at the local level. This information consists mainly of what people remember of their own experiences or what their elders told them. Unlike official history, local history is based on relations at the personal level and undocumented historical knowledge can be reached via people's narratives. When a comparison is made, official history is closer to national history due to its sources of information as well as its methods, whereas, local history is closer to oral history. Moreover, nationalist ideology uses history as its tool to explain past events. Contemporary academic studies' focus on life stories of people from various ethnic and religious backgrounds can be understood as the start of the shift in subject of study in the Turkish context, but still, there exist very few oral historical studies. In the case of Hatay, written local historical accounts were very helpful by providing information based on people's memories by publishing interviews and memoirs.

For cultural history to improve, the methods of oral history provide preeminent means since people's memories are the best source for learning about a culture at a certain period of time. This thesis has the ambition to contribute to the developing memory studies in Turkish historiography. Thus, the field research conducted for this thesis took place in Hatay and based its analysis mainly on the oral historical narratives gathered from in-depth interviews in villages and city centres with people from different ethno-religious backgrounds. These people were interviewed on the issue of the annexation of Hatay to Turkey. Since the issue was a process, the narratives comprised the events before and after the annexation. My preliminary observations led me to presuppose that various ethnic and religious groups would have different narratives based on their group identity. Since every group has different priorities, important issues that they choose to keep and transmit to the next generations changes. As stated many times before, current socio-economic situation is also effective on the formation of group identities leading to differences in their interpretations of the past.

In this research, I aim to show that it is not possible to talk about a single history. There are multiple historical narratives depending on people's identities formed in part from their present societal conditions. How a person identifies himself/herself is closely connected to the community that the person lives in. An individual's social group is very effective on the way s/he behaves in the present as well as how s/he remembers the past. The way certain historical events are remembered/silenced in the present is determined by the group. Even individual memories are only kept with the confirmation of the group. As Halbwachs stated individual images of the past are "remembered" only when they are within community wise defined, conceptual structures.² Social contexts thus matter in remembering the past. People's way of telling the past connects with their present life because the events in the past are interpreted accordingly. Moreover, narratives of the past represent identities of the narrators. In this study it can be concluded that identity is contextual and performative. In Hatay, different ethnic and religious identities merge in one person in line with the city's complex demographic structure. One person carries more than one identity and performs the relevant identity according to needs and benefits. In all of the interviews, the interviewees highlighted their Turkish citizenship or emphasized their ethnic Turkishness in order to prove how they deserve to be part of this country. Although this conclusion can be drawn by looking at the interviews, the interviewees may be performing Turkish identity in front of me whereas performing any other identity with their families and friends. The case of Hatay exemplifies how historical narratives vary even though all interviewees talk about the same historical event. In order to be able to say that there are variations in identity performances and historical narratives in relation with it, a research at the subjective level is needed. Talking to people who carry more than one identity is the best way to see performative differences and Hatay is one of the best places to conduct such a study, because they perform different identities at different occasions.

There are two main reasons for choosing Hatay to conduct the study. Firstly, throughout history this area has contained various ethno-religious groups and today retains this characteristic. The mixed ethno-religious structure of the city is an advantage for my study in the sense that different social groups are expected to have different memories. Strategies developed by each group to deal with the past vary according to their present

² Halbwachs, M. 1980. The Collective Memory. trans. Ditter, F.J. and Ditter, V.Y. p22-30

conditions. Therefore, the way these groups are situated in Hatay today is effective on their interpretation of the past. Secondly, there are only a few studies on the history of Hatay, most of which ignore the cultural-historical developments in the city such as the survival strategies developed by ethnoreligious groups during the annexation process. The unique ethno-religious structure of the region certainly needs academic analysis which will make a valuable contribution to the cultural historical accounts of Turkey in general. Furthermore, the effects of nationalist ideology can be seen through people's history narratives and in the case of Hatay these effects were clearer because of the city's unique historical character. During the War of Independence in Turkey, Hatay was a separate entity. Although, certain groups acted together with nationalist groups in Turkey, Hatay's special status was approved by international agreements and conditions were not the same in Anatolia and Hatay. When Turkish Republic was declared Hatay, was not included within its borders. This unique case created the impression that the people of Hatay did not fight as much as the Anatolians for the independence of Turkey, but joined the country after everything was over. For this reason, the people of Hatay try to show how involved they were in the War of Independence through their narratives. In addition, ethnically mixed population of the city resulted in differences in treatment after the annexation in institutions such as the army. These negative experiences resulted in a struggle to prove their Turkishness for the people of Hatay. The concept of "Turkishness" is hard to define all around Turkey, but in Hatay-with its different history and complex ethnic and religious groups- it is even more problematic and need for proof is more apparent.

The thesis is organised in five chapters: Chapter I is on the theoretical background and the phases of memory studies' entrance to historiography. The literature survey here evaluates the works of leading theorists such as Vico, Foucault and Halbwachs. The basic premises of their theories are represented briefly and their contributions to memory studies are explained in relation to the discipline of history. Furthermore, these theories were used to analyse the results of the field study. Halbwachs' elaborations on the collective memory, Vico's advice on looking at the past with a critical eye, and Foucault's idea of counter memory were extremely useful for understanding the historical narratives. In the following part, the advantages and disadvantages of oral history are discussed by using mainly Portelli's critical perspective with contributions from other theorists.

After the first chapter, attention shifts to the field research to elucidate how an oral history study could reveal different historical narratives demonstrating variations from official historical accounts. Chapter II, the methodology of the research, explains the stages of the field work as well as the written documents on the history of Hatay. How the interviews were conducted, what issues were expressed in the field as well as interview methods, interviewee profile, discussed themes, and interview questions are presented. Lastly, the interviewer's role in ethnographic studies is described through my experiences while conducting interviews.

Chapter III focuses on the history of Hatay beginning from the early ages. Although dating back to 250000 BC the concentration upon city's history begins with the Ottoman Empire to the annexation of Hatay to Turkey. The structural characteristics such as the population, social organisation and land ownership as well as the political and historical factors such as the countries controlled the city are examined. Periods of the French mandate and the Autonomous Hatay Republic are paid special attention, because the interview questions are based on the events in 1930s. In addition to all this, significant events in the present are mentioned.

Chapter IV analyzes the field study. Brief information of the city's geographical situation is provided so that the reader can picture which groups live where when this issue of residence is brought up in the interviews. Before the analysis, detailed information about the interviewees is offered in order for the readers to better comprehend the life stories. Life stories are studied under common subtitles which are formed by the common themes revealed in all interviews: Land Ownership, Notables and the Local Elite Families, Struggles and Local Heroes, Taking Sides, and Migration. In-depth analysis of the interviews is made in the light of memory studies theories. How the interviewees differed in their narratives according to their social, economical and even political situations is explained within a theoretical framework. Different perspectives on the same event are put forward to support the idea that there are multiple histories. For example, distribution of the Amik Plain lands by the government was a major historical issue for all of the interviewees. Although they all talked about the same event, members of the Turkmen groups who were settled in the Amik Plain by the government explained the distribution as a reward for their brave acts in the struggle of Hatay. On the other hand, both Sunni and Alawite Arabs talked about the subject

to show how they were excluded and not given lands despite their acts on the side of the Turks.

Chapter V is a concluding chapter in the sense that the findings of the field research are compared and contrasted with the information on official historical documents. The results of the comparison are important in order to show how the society affects the remembering process. Questions such as: “What are explained or silenced by the interviewees? What examples do they give from the present while talking about the past? What do they emphasize or find unworthy of mentioning?” are attempted to be answered in comparison to written documents.

CHAPTER I

1. MEMORY IN CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHY

The past as it was experienced, not just the past as it has subsequently been used, is a moment of memory we should strive to recover.

Patrick H. Hutton

History as an Art of Memory

The process of remembering is crucial for people, because it is part of the way we conceive the world. In addition to its personal aspect, remembering is very important in social life. Memory is among the most central elements through which identities-both personal and group identities- are constituted. As stated by Nussbaum: “A really successful disassociation of the self from memory would be a total loss of the self.”³

When the importance given to memory in ancient Greece is taken into consideration, the attention paid to it at present can be explained as the return to a long-forgotten subject. The re-emergence of interest in the concept of memory in the social sciences was triggered by the “commemorative fever” of the 1980s and 1990s. During those days there was an impressive number of civic anniversaries as well as the growing interest in ethnic groups’ memories, the revival of fierce debates over the Holocaust and the Vichy regime, and the end of the Cold War resulting in an explosion of previously repressed memories.⁴ The current interest in memory can also be explained by the growing use of the past as a screen into which different groups can project their contradictions, controversies and conflicts.⁵

In recent years memory has attracted increasing attention across the humanities. Cultural anthropologists, psychologists, literary theorists and students of oral tradition converge in their studies about memory. Historians have come late to these discussions, but

³ Nussbaum. 2001. Upheavals of Thought. Cambridge: Cambridge University Press. p177

⁴ Ashplant, T.G. et. al. 2000a. The Politics of War, Memory and Commemoration. London: Routledge. p1-87; Misztal, B. 2003. Theories of Social Remembering. Philadelphia: Open University Press. p2

⁵ Huyssen, A. 1995. Twilight Memories. London: Routledge.

their participation is becoming more prominent.⁶ French scholars such as Philippe Ariès and Michel Foucault were among the pioneers in the field, inspiring historians' interest in the problem of memory.

Foucault helped historians to understand that politics and memory are closely connected and it is important to see the context in which politics of memory is formed. His point is that the past is continually being remoulded in our present discourse. What is remembered about the past depends on the way it is represented, which has more to do with the present power of groups more than what the historians are able to evoke in the memories. Rather than remembering through the things which are left in the memory, each age reconstructs the past with images that suits its present needs.⁷ According to Foucault, issues at stake when talking about the past constitute cultural reality. Subjects are selected according to the culture and a collective narrative is formed. One cannot recreate the thought process of historical actors, but one can know what was said if they were kept in commemorative form. These forms guide the historian about configurations of power in the society that invented them.⁸

The newly emerging genre of historiography owed very much to the novel appreciation of Maurice Halbwachs, a sociologist who wrote about the nature of collective memory long before historians started to pay attention to it. Between the two world wars, he wrote about the dynamics of collective memory.⁹ He was able to anticipate the postmodern thinking on the topic displayed in the theory of Foucault. Halbwachs' main point was that memory is only able to endure within sustaining social contexts. Individual images of the past are "remembered" only when they are within a community's conceptual structures. Without the life-support system of group confirmation, individual memories wither away.¹⁰ Even individual memories are social in the sense that they are woven into an understanding of the past that is socially acquired.¹¹ His idea of collective memory being continually

⁶ Goff, Jacques Le. Trans Rendall, S. and Clamen, E. 1992. History and Memory. New York.

⁷ Hutton, P. Ibid. p6 and Foucault. ed. Bouchard, D.F.1977. "Nietzsche, Geneology and History" in Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews. Ithaca. p 152-154, 160

⁸Hutton, P. Ibid. p6

⁹ Connerton, P. 1989. How Societies Remember. England: Cambridge. p 36-38

¹⁰ Halbwachs, M. 1980. The Collective Memory. trans. Ditter, F.J. and Ditter, V.Y. p22-30

¹¹ Halbwachs, M. ibid. 35-49

revised to suit present purposes found great support among historians of the politics of memory.¹²

One of the important points in Halbwachs' study that led him to his interpretations about collective memory is that in repetition memories are not transmitted completely. On the contrary they are united as they are being revised. "As one memory is transmitted from person to person, diverse expressions of individual memories slowly merge into the stereotypical images that give form to collective memories. In other words, personal memories are reduced into an idealized image. Such composite memories provide the "social frameworks" [*cadres sociaux*] in which individual memories come to be located. This framework can be interpreted as the structure that individual memory conforms in creating collective memory."¹³ In addition, Halbwachs argued that the capacity of a collective memory to endure depends on the social power of the group that holds it. The social aspect of memory, according to Halbwachs, is very much apparent in recollection. We keep in mind and make sense of what we see according to our cultural and social accumulation. Thus, the social groups that we belong are influential on the way we remember.

The past is not something that is lived and done with. On the contrary, the past will always be in relation with the present. It is to some extent part of the social reality and is shared by others around us.¹⁴ As Huyssen argues, the past does not simply turn into memory, but 'but it must be articulated to become memory'¹⁵. For an experienced event to be turned into memory, it should be interpreted through our social environment. Furthermore, new sociological theories of memory argue that memory is intersubjectively formed; meaning that even though it is an individual who remembers, the memory exists and is shaped by the social context in which the person lives.¹⁶ Memory's difficulties are linked with the question of how the gap between memory's private inside and its public outside might be connected.¹⁷

¹² Hutton, P. Ibid. p7

¹³ Halbwachs, M. ibid. 106-120

¹⁴ Zerubavel, E. 1997. Social Mindscape: An Invitation to Cognitive Sociology. Cambridge: Harvard University Press. p81 as referenced in Misztal, B. 2003. ibid p6

¹⁵ Huyssen, A. 1995. Twilight Memories. London: Routledge. p3

¹⁶ Misztal, B. 2003. ibid p6

¹⁷ Radstone, S.; Hogkin, K. 2003. Regimes of Memory. London and New York: Routledge. p2

1.1 Memory and Oral Tradition on the Way to Historiography

The orality/literacy problem has long been at the center of historical discussions concerning memory. The study of oral traditions, especially in the non-western societies has become a fertile field for interdisciplinary research. This kind of research can actually provide information for history as part of oral history. Historians borrowed perceptions from anthropologists such as Edward Evans-Prichard, Mary Douglas and Jack Goody who worked on contemporary African cultures.¹⁸

The importance of orality comes from its relation to memory. As Hutton states, oral culture provides a milieu of living memory. “The past exists only so far as it continues to be held in living memory, and it is so remembered only as long as it serves present need.”¹⁹ In oral tradition, the past endures only if it is remembered by someone who is still alive. From another perspective, the past is kept alive in living memories only if it is found worthy of keeping. Deciding about the worthiness of a memory depends on social relations of power. Thus, in oral tradition, collective memory is the only frame of reference by which to judge the past. The present may be different, but it is linked to the past. When remembering, a person tells about the past not in its originality, because the person lives in the present and has seen the developments. This kind of an understanding (later to be called historicism) showed historians that the past should be judged on its own terms. Thus, understanding a past event within its own context is necessary.²⁰ The result that the historians have reached is a point where history is no more than an official memory, one among many possible ways in which to imagine the past.²¹

1.2 Paving the Way to New Interpretations

During the second half of the nineteenth century, history was imagined as a pure science, whose job is source criticism. The claim of historians such as Leopold von Ranke was to come up with facts about the past through resources which are written, thus found reliable and provable. “Ranke’s effort to tell the tale ‘as it actually happened’ was labelled ‘historicist’, a writing of the past strictly on its own terms, without mentioning social

¹⁸ See Mary Douglas. 1980. Edward Evans Prichard. New York and Jack Goody. 1987. The Interface between the Written and the Oral. Cambridge England. As used in Hutton, P. Ibid. p17

¹⁹ Hutton, P. *ibid.* p17

²⁰ Collingwood R.G. 1946. The Idea of History. Oxford. p282-320

²¹ Terdiman, R. “Deconstructing Memory: On Representing the Past and Theorizing Culture in France since the Revolution”. Diacritics. 15/4 (Winter 1985), 13-16

systems, causality or purpose. The narrative was the single explanation. Since Ranke's time, historians' perspectives about gathering historical information developed and it was seen that the kind of understanding of the past that Ranke had, was not possible."²² Introduction of oral culture to historiography, along with other factors, was very effective in changing perceptions.

Historians' encounters with other disciplines were very influential. The most important way that these encounters affected historians is not the subject of study, but the methods used in studying it. In addition, historians' reliance upon written sources made them relate to scholars studying language and texts. Scholars such as Ferdinand de Saussure, Jacques Derrida and Michel Foucault (as a critic) were very influential on historians with their perspectives about analysing texts.

Inspirations from social sciences and humanities together with the socio-political changes in the second half of the nineteenth century resulted in kinds of history writing very different from that which was associated with Ranke. New schools of history writing such as *Annales* emerged.

1.3 The *Annales* School

The first half of the twentieth century witnessed one of the earliest breaks with traditional historiography springing from France. This change has come to be called the *Annales* School in historiography named after the journal *Annales: Economies, sociétés et civilisations* founded in 1920 by Marc Bloch and Lucien Febvre. "They were critical about traditional history writing from many aspects. Methodologically, focusing only on source analysis with obsessive search for the "truth", in addition to history being seen as stories of great men, great ideas and great events, were some of their critiques."²³

After World War II, the *Annales* School took a different shape. Quantitative methods were extensively used to express the historical experiences of ordinary people, and to reveal the historical significance of everyday life. According to the practitioners of the school,

²² Howell, M.; Prevenier, W. 2001. From Reliable Sources: An Introduction to Historical Methods. Ithaca: Cornell University Press. p88-89.

²³ Howell, M.; Prevenier, W. op.cit. p110

since historical experience was constituted at the level of ordinary people, historical interpretation should also begin at this level.²⁴

Following the extensive use of quantitative methods, the *Annales* School evolved into what is generally referred as the “new social history”. “Durkheim’s notion of collective consciousness as well structuralist theories borrowed from the discipline of anthropology were effective in this phase of the *Annales* School.”²⁵

1.4 The New Left and New Social History

The changes in historiographical perceptions were not seen only in France. With the effect of the *Annales* School, developments were seen in the English speaking countries of the West. Most important of these was the so called ‘new left’, a group of historians who adopted and revised Marxist theory to historiography. “Unlike the *Annales* School, the Anglo-American new social history had many homes and was not collected under a single journal. Some branches of this new school later on gave birth to women’s history, African-American history and ethnic history.”²⁶

1.5 The Birth of Cultural History

According to cultural historians, social history focused mainly on infrastructure such as economy, political and social systems. According to cultural historians, social systems that the individual belonged were as important as the individuals. Modifications in the social history method brought with it “micro history”, which was first introduced by Carlo Ginzburg in his most famous book ‘The Cheese and the Worms’. He used methods borrowed from anthropology and ethnography to observe and conduct details.

“The methods of cultural history as it is now practiced owe a great deal to historians’ encounters with cultural theorists in other branches of humanities and social sciences, especially with literary critics, cultural anthropologists, and cultural sociologists. From them, historians have learned new strategies of reading documents, learned to be more attentive to language, learned to interrogate their own position as assemblers of ‘facts’, interpreters of ‘evidence’, formulators of ‘explanations’. What is even more important here is that historians have learned to take culture more seriously, not just the culture or cultural products of the elite- that historians have always done- but culture as the system of meaning through which people experience the world. and they have acquired new skills for grasping those meanings.”²⁷

²⁴ Braudel, F. 1972. The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II.

²⁵ Howell, M.; Prevenier, W. op.cit. p111

²⁶ Howell, M.; Prevenier, W. op.cit. p112-114

²⁷ Howell, M.; Prevenier, W. op.cit. p117

Historians have benefited a lot from their interaction with other disciplines. Since new historiographies are born from the mixture of methods and theories, they value interdisciplinarity for their further studies.

1.6 Shaping of New Historical Perceptions

Memory's entry into history was not sudden and unexpected. On the contrary, many factors played a role in this process. As explained above, interactions with other disciplines were very influential. Theorists writing on memory affected the way memory was perceived among the historians. There were many theorists whose influence cannot be ignored, but only a few very prominent ones will be mentioned in the following parts.

1.6.1 Giambattista Vico (1670-1744)

“In his own days, Vico was admired as a teacher of rhetoric, but today he is known for his “new science” of history. Vico analysed texts as his colleagues did, but his originality lies in his studies of ancient texts for what they reveal about a still earlier, preliterate culture. Through these studies he recovered the workings of collective memory in oral tradition.”²⁸

For Vico, there were two ways of remembering the past: that of nations and that of scholars. According to him, a nation believes that “its remembered history goes back to the very beginning of the world.” On the other hand, scholars believe that “whatever they know is as old as the world.”²⁹ Both form the past from the point of view of collective memory. His difference was that he wanted to write a history that is critical of collective memory as well as containing its insights into his formulations.

Vico pointed out that there are limits to the power of collective memories transmitted via tradition. Epics of a society are always beneficial for inspiration, but these too are forgotten after a while. Then there is the need for the creative process of culture making to be repeated. Vico states that this is “the course the nations run” and then rerun: a recourse of the path travelled by the nations of antiquity.³⁰ Collective memory should thus be approached critically, because it changes when needed. Old versions are forgotten and new ones come as the product of society.

²⁸ Hutton, P. *ibid.* P32

²⁹ The New Science of Giambattista Vico. 1970. trans. and ed. Bergin, T.G. and Fisch, M.H. Ithaca. p44

³⁰ The New Science of Giambattista Vico. *ibid.* p 1051, 1078-87

His idea about changing collective memory led him to think that the only way to understand the past is to try to imagine how the situation was in the past. He was in search of a “true” history by rethinking life in the past. “He was actually the first to argue that historical interpretation is resurrecting the collective mentalities of the past. But also, he was the one preparing the ground for a theory of history that would guide the historian of the modern age.”³¹

1.6.2 Maurice Halbwachs (1877-1945)

Halbwachs was a sociologist whose works such as *The Collective Memory* and *Les Cadres Sociaux de la Memorie* were neglected for a long time. He gained the respect he deserves only after he was reinterpreted by a new generation historians and his work today serves as a theoretical groundwork in memory studies. He was known for his work which systematically searched the ways in which present concerns determine what we remember of the past. His work can be seen as the systematic application of Durkheim’s ideas that every society requires a sense of continuity with the past and that social consciousness has a collective nature in the sense that for a society to continue, a collectively imagined past is obligatory.³²

His biggest contribution to the study of social memory is the connection he revealed between a social group and collective memory. This connection can mainly be described as collectively created memory being the reflection of group identity. According to Halbwachs, collective memory is always socially framed since social groups determine what is memorable and how it will be remembered. “The individual calls recollections to mind by relying on the frameworks of social memory.”³³ Collective memory is supported and transmitted by a group, but individual memory can only be understood by connecting “the individual to the various groups of which he is simultaneously a member.” Consequently, individual remembrance changes as the individual’s affiliations change. Although we take place in events individually, we remember them collectively because we think as members of certain groups and our ideas originated within it and our thinking is contact with that group. ³⁴According to his approach, traditions are invented and memories are socially constituted from above. The individual cannot remember on his/her own, but conforms to

³¹ Hutton, P. *ibid.* P51

³² Misztal, B. *ibid* p50-51

³³ Halbwachs, M. 1941. La Topographie Legendarie de Evangiles en Terre Sainte. Paris: Press de Universitaires de France as referenced in Misztal, B. *ibid*

³⁴ Halbwachs, M. 1980. *ibid* p22

the pre-constituted collective ways of remembering as part of a group. What to remember collectively is a political decision made by those who are in power.

Halbwachs' ideas are crucial in the discussion about the relation between memory and history. According to him, historians represent the past differently, because while history focuses on the differences between past and present, memory is all about similarities between the two. Thus, history and collective memory differ from each other in two main respects. First, collective memory is the 'repository of tradition' and it is not finished. In addition, it is made of continuous thoughts and does not have sharp boundaries. History is the opposite in the sense that it divides centuries into fixed periods and reconstructs the past from a critical distance. Second, while there are memories belonging to each group on earth, history is single. In Halbwachs' words; "History can be represented as the universal memory of the human species".³⁵

Halbwachs wrote at a time when history was accepted as a positivist science, which relies only on documented facts. His belief in the statement that history begins where living memory ends prevented him from reflecting on their interconnections.³⁶

1.6.3 Michel Foucault (1926-1984)

Foucault was concerned with the history of discourse or representations of the past. Foucault states that texts possess historicity as much as events and individuals. Thus they should also be taken into consideration as primary evidence in the constitution of our knowledge of the past.

The concept of 'discourse' forms the foundation of Foucault's idea. As he explains, discourse creates a certain way of understanding. In the process of discourse formation, a new intellectual view is opened and the older ones become unclear. This idea is important in the sense that through these discourses memories are revised again and again, making the earlier revisions obscure. Furthermore, he asserts that the archive of history is a stock of the discursive practices through which traditions are refashioned.³⁷ As Foucault's earlier studies put forward, there is a relation between power and knowledge: power produces knowledge. He applies this idea to his work on memory. According to him, power bends discourse to its needs. So our knowledge about the past is also revised by the powerful causing certain

³⁵ Halbwachs, M. 1980. *ibid.* p84

³⁶ Halbwachs, M. 1980. *ibid.* p106-107

³⁷ Foucault, M. 1976. Archaeology of Knowledge. Trans. Sheridan Smith, A.M. New York. p128-131

discourses to be used in certain periods of time, later leaving their place to the discourse of the more powerful.

As explained above, with the Annales School historians started to be interested in social topics and they used quantitative methods in examining them. Foucault's historiographical method reoriented their interest towards cultural subjects interpreted through their rhetorical signatures.³⁸ The importance of language is enormous in writing historical texts. Although history uses written accounts to prove itself a science, who has written those texts and what are written in them are very much political. As Joan Scott maintains, the writing of history is a political act; it does not represent the past, but rather shapes it. Historians construct history through the language they use, just as they do the society in which they live.³⁹ Scott is influenced by Foucault's argument that history is constructed through language, because language sets the categories with which we apprehend the past: "The issue is not just who has the power to speak, but who shaped the structure of the discourse."⁴⁰

Foucault's new historiography was very important for historians of the modern age, because it was Foucault who showed them that discourse was shaped with power and that it frames our understanding of the past.

Passage from the study of a single, true History to histories of the people was important and found great support among historians. Pierre Nora was among them applying the new techniques of cultural historiography in his studies. He explains the change of perspective to the past from a different point. Nora stated that in the past, 'History was holy because the nation was holy'⁴¹ and historians provided legitimization to the nation by their studies of the national past. Nevertheless, with the divorce of the state from the nation, history turned its face to society.⁴²

History and memory have a complex and politically charged relationship, and this can clearly be seen when the two concepts are dealt with separately.⁴³ Therefore, memory and

³⁸ Hutton, P. *ibid.* p117

³⁹ Scott, J.W. 1974. The Glassworkers of Carmaux. Cambridge, Mass. p 9-11

⁴⁰ Hutton, P. *ibid.* p122

⁴¹ Nora, P. 1996. Realms of Memory. v1-3. trans. Goldhammer, A. New York: Columbia University Press. p8

⁴² Myszal, B. *ibid* p105

⁴³ Laqueur, T. W. 2000. Introduction. Representations. Winter:1-7

history's interrelation should be kept in mind and both of their methods should be used in social research. Memory is a special kind of knowledge about the past which emphasizes continuity and the personal.⁴⁴

1.7 Memory and Nationalism

Abbas Vali states that "No ideology needs history as much as nationalism."⁴⁵ This statement does not necessarily mean that nationalism is born from a certain idea in the past; on the contrary, as Abbas continues, it arises out of a conception of identity in the present through people's ideas of self and other. In brief, people define their nation in relation to the other, thus nationalism is very much shaped in the present while making use of the past via history. Memory has a special role both in the present and the past since it is particularly important in constructing subjectivity. Nationalist movements and nation states see memory as the articulation of the narrative of the national past and convince its subjects to recognize and own this collective memory.

To construct a narrative of the nation needs forgetting and denial of undesirable elements as well as inserting desirable elements through collective memory. Thus memory may underline or undermine the national narrative according to changing priorities, changing national boundaries, and changing social or ethnic compositions. Every ethnic and religious group's approach to memory differs due to differences in priorities and conditions. As Hodgkin and Radstone states "The question of how people remember their own stories is intimately entwined with how they remember the national story."⁴⁶ Nationalist ideology's success in imposing the national historical narrative to its subjects could be measured through studies at the subjective level.

Nationalist ideologies or national states are influential on archives of the official history as part of the aim to shape the national narrative of the past. As Michel-Rolph Trouillot has suggested, "archives are the institutional sites of mediation between the sociohistorical process and the narrative about that process."⁴⁷ Keeping the mediating role in mind, it is necessary to question how certain texts are construed as documents and put in

⁴⁴ Warnock, M. 1987. Memory. London: Faber & Faber. p37

⁴⁵ Vali, A. 'Nationalism and Kurdish Historical Writing'. New Perspectives on Turkey. No 14, Spring 1996, p23

⁴⁶ Hodgkin, K., & Radstone, S. 2003. Contested Pasts. New York: Routledge.

⁴⁷ Trouillot, M. 1995. Silencing the Past: Power and the Production of History. Boston: Beacon Press. p52

state archives; whereas, other texts or oral sources are found to be unreliable. The ways these documents are chosen embrace the issue of power relations within a society. Together with the blurring of boundaries between different disciplines historians investigating their questions with archived documents; anthropologists with data on other societies; literary critics, with the canons of literature came all together and scholarly focus shifted. The production of meaning and its social implications began to be the center of the discussion among these disciplines.⁴⁸ Among the first scholars to look at the historical documents as texts, Foucault stated that texts possess as much historicity as do events and individuals. Thus texts should also be taken into consideration as primary evidence in the constitution of our knowledge of the past.⁴⁹

Looking at the contexts within which documents were produced enables us to see that documentation does not take place in a political void. On the contrary, power relations are the most important factors for certain texts to be produced as they are and saved as documents while omitting others. For instance, a nation governs its heritage by archiving documents for the future edifice of its citizenry.⁵⁰ Through archives, information is stored in order to forge, articulate, and structure representations of the past.⁵¹ From this point of view official documents are as questionable as are oral narratives. According to Kaplan, documents always have the potential to impose a particular form of knowledge on the subjects of observation. Social and political predispositions of the writers should always be taken into account.⁵²

In the nineteenth century, development of the nation state was among the most influential political events for the social sciences. History was among the most influenced areas. As Philippe Aries has shown, “the masterworks of nineteenth century historiography were often constructed around the political history of the developing nation state, and the interpretations that they expressed were ultimately grounded in the need to recollect

⁴⁸ Kaplan, S. 2002. *Documenting History, Historicizing Documentation*. Society for Comparative Study of Society and History. p344-369

⁴⁹ Hutton, P. *ibid.* p110-113

⁵⁰ Kaplan, S.*op.cit.*

⁵¹ Corrigan, P. and Sayer, D. 1985. *The Great Arch: English State Formation as Cultural Revolution*. Oxford: Blackwell. p4

⁵² Cohn, B.S. 1984. *The Census, Social Structure and Objectification in South Asia*. Folk 26(1984):25-49 as referenced in Kaplan,S. *ibid*

inspiring origins and monumental stages along the way.”⁵³History writing under the influence of the idea of the nation state served the nation state. Historical accounts helped leaders to base their claims on “findings”, stating that people actually have a shared past upon which to build their nation.

In the case of Hatay, the nation state’s influence is also very apparent when official documents of the relevant countries are considered. Syria based its claims on the Arab nation and the demographical similarities between Syria and the Sanjak of Alexandretta. The common past that the people of these two areas share was put forward to argue that the Sanjak actually belonged to the Arabs. In the same manner, Turkey insisted on the Turkishness of the region. Atatürk put historians to work to find the ancient roots of the civilizations in the area in order to show how Turkey and the Sanjak actually came from the same origin. The name “Hatay” for example was given by Atatürk himself to dissociate the Sanjak from Arab nations and connect Hatay to Turkey through the Hittites, who were seen as the ancestors of the people living in Anatolia. After annexation, the very limited number of history books on this process is mainly written from the official point of view which puts the nation at the centre and revolves around it. Neither different perspectives nor sources other than official documents are used in these history books. Thus, a study on the cultural history of the region brings out different aspects of the annexation process with the use of oral sources as well as non-official documents.

Newly formed nations make extensive use of history when building a sense of nation. A common background for all the different groups in Hatay was needed to hold them together as part of a nation. In addition to personal strategies used by people to get the best possible economical and social results, nationalist ideology very much effected how the interviewees remembered the past.

1.8 How is Oral History Different?

Introduction of oral sources to history was not an easy process in the sense that they were found unreliable by historians. As Alessandro Portelli shows written and oral sources are not mutually exclusive. They can be used together in historical studies, because each serves a different purpose.⁵⁴

⁵³ Aries, P. 1954. *Le Temp de l’histoire*. Monaco. As referenced in Hutton, P. *ibid*.

⁵⁴ Portelli, A. 1991. *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories*. New York: SUNY Press. p46

One of the most important factors that make oral history different is that it tells more about the meaning of an event than the event itself. The person telling about the past occurrence interprets it in his/her mind and places it in memory. Then, when it is time to tell about what happened, the meaning attributed to the event is transferred together with the memory. This is how researchers can gather information about unknown events or unknown aspects of known events through oral history interviews. Memories of ordinary people are valuable to shed light on unexplored areas of daily life. In these interviews, it is possible to learn about what was intended or wanted to be done, what the interviewee think they were doing and how s/he make sense of the things that were done as well as telling what people did. In addition, the organization of the narrative and the emphasis put on some aspects of what is remembered tell a lot about the speakers' relationships to their history.⁵⁵

According to Portelli, "There are no 'false' oral sources,"⁵⁶ because they are correct from a different point of view. Oral testimonies' importance is not about their loyalty to fact, but about how the events are represented by the interviewee. Since it involves people, memory is not a passive depository, but an active process of meaning creation. Changes made in the way events occurred should actually be taken into consideration as the narrator's effort to make sense of the past and connect it to the present.

Oral sources are not objective but subjective in every aspect. They are what a person remembers and how s/he chooses to tell them. Both the memorisation and the recollection processes are subjective. Furthermore, there is the effect of the interviewer, because the interviewee is very much directed by the he interviewer's questions. Unlike written sources, oral testimony does not exist on its own. It depends on the researcher to come into existence. Oral sources exist only if they are transmitted. Oral sources depend highly on the questions asked by the interviewer as well as the dialogue and personal relationships between the informant and the researcher. Thus, it is not possible to say that an interviewee will give the same information in every oral testimony. The mutual relationship is very much influential on the kind of data gotten in every interview even if it is with the same person.⁵⁷

A question comes to mind when talking about oral historical discourse: is it really the silenced, ordinary people who speak in oral testimonies? If the role of the interviewer is

⁵⁵ Portelli, A. *ibid.* p50

⁵⁶ Portelli, A.. *ibid.* p52

⁵⁷ Portelli, A.. *ibid.* p54-55

taken into consideration, the answer seems to be “no”. It is the historian, who decides on whom to talk with, asks the questions and directs the interview by reacting to the answers, and gives the testimony its final published shape by transcription and editing.⁵⁸ The existence of the interviewer is felt throughout the oral testimony, lastly in the written form of it.

Oral history is a relatively new concept for historians. Since history was accepted as a science, basing its research on documents and facts, oral history with its subjective nature was not viewed as a source of information. Changing trends in historiography led to approaches which valued oral testimony for its potential to be the voice of the unheard. Coming from ordinary people, oral history was seen as an alternative to the classical understanding of history. Both underestimation and overestimation of oral history have their drawbacks, because evolving studies in historiography showed that balanced usage of oral and written accounts give the best results in representing the past.

⁵⁸ Portelli, A.. *ibid.* p57

CHAPTER II

2. METHODOLOGY

This thesis analyzes how the people of Hatay remember and narrate the process of annexation of Hatay to Turkey. The point of departure for the study is to show that there are various historical narratives about a certain event. Although there are official history books on the history of Hatay, people's memories provide a different kind of source as well as giving clues about social structure and identity formation.

Official history books have been useful to understand the official, chronological sequence of events; however they have some drawbacks due to ideological influences. Many of these sources were written either with a Turkish nationalist undertone or French and Armenian lines of thinking. Debates on statistics can be given as the most apparent example of the difference of ideas. The Turkish sources try to prove the "Turkishness" of the region by inflating population numbers and blaming French and Syrian sources for manipulating the numbers in their statistical accounts. Most Armenian sources do the opposite by trying to prove that they, more than any other group in the area, are heirs of Hatay through statements about the enduring Armenian presence until the massacres and deportations at the end of the World War I.

To learn about the memories of people, I have conducted interviews in Antakya. Secondary sources such as biographies, newspapers and magazines of that period, letters, published interviews and autobiographies were also used. The archive of Hatay's local library was useful to reach local newspapers, magazines, and documents written by local historians. These were important in the sense that they provided information about the annexation period at the local level. Most of the books were published and distributed only in Hatay and contained some valuable accounts on important people of the time and others' ideas about them. Interviews with witnesses, published in local cultural magazines, were of great significance because they provided first-hand information. Newspapers were especially beneficial in reflecting the social condition of the time as well as the political context.

The purpose of the interviews was to see what the interviewees remember about the time period when the border between Turkey and Syria was established and learn how they

obtained the knowledge about this time period. Since they were not old enough to remember the events, they heard about it from their elders. How and through what means were these experiences passed on to the next generations? These questions are as important as the transmitted information; only through interviews was I able to reach answers. In addition, interviews showed how the interviewees interpret what they have seen, heard, or felt about the issue. As a more general aim, there was the desire to find out how their narratives differ from the official history.

2.1 The Interviewees

I have conducted in-depth interviews⁵⁹ with nine people from various parts of Hatay who were of different ethnic, religious, social, economic, and educational background. In addition, there were a number of informal interviews which were more like daily conversations. I visited some interviewees more than once to learn more about their stories. Every time I interviewed them, they told something new, because my questions pushed them to think more about the subject and they were able to remember long forgotten subjects. Moreover, getting to know one another increased the level of trust and previously unmentioned issues were also shared.

On a personal level, being from Hatay and knowing about the environment and different groups in the region has certainly been beneficial for me during my research. My family lives in Antakya, and they have friends and neighbours from various ethnic and religious backgrounds. Their connections enabled me to find the interviewees in a way that was easier than it would have been had I been an outsider. Since my aim was to learn about a historical period in the light of the present, I wanted to speak with people who were either old enough to remember about the annexation process or learned about it through their elders' experiences. Unfortunately, elders who had experienced the annexation as adults had already died when I started my research. I was therefore only able to speak with the second or third generation.

My primary interest was to reach elderly people in order to get first hand memories and so I tried to choose my interviewees from as diverse a grouping as possible. However, I did not have the aim to form a perfect representative sample of the community proportional to the communities in the total population because my motivation was not to represent what

⁵⁹ The interviews averaged one and a half hours in length. See appendices.

each ethnic and religious group tell about the history of Hatay, but to show instead that different ways of speaking about history do not necessarily emerge from the dissimilarities in ethnic or religious backgrounds. Furthermore, it was impossible to form a representative sample of the ethnic and religious communities in Hatay, because none of these groups are pure in the sense that they all have complex structures due to plural ethnic identities, mixed marriages, and conversions. The interviewees chose one of their multiple identities performed it according to the context. I was concerned with talking to an array of knowledgeable people in order to capture the similarities and divergences in their ways of telling about the past, and to reflect on this variety as much as possible in the light of the theories of memory. Furthermore, I contacted my interviewees mainly through the people I know, so that I could go and talk to them with a reference. Such a method was useful in forming an intimacy which was crucial for talking about personal memories and events.

Among the interviewees-including the informal interviews- were 2 women and 8 men. All were above the age of 50. Two of were at their 70s, but they could not tell their exact age due to the absence of specific birth dates on their identity cards. The group contained people from different occupations. I talked to farmers, religious leaders, teachers, shopkeepers, housewives and a researcher. In addition, they were from various geographical locations in the region. My interviewees were from the city centre as well as rural areas such as towns and villages.

4 of the interviewees were Turks from Hassa, Belen, İskenderun and Kırıkhan. One of them was an immigrant from the Bayır Bucak region who first settled in Kırıkhan and now lives in the city center of Antioch. The interviewee from İskenderun was a member of the Mursaloğlu family, which is a well known Türkmen family settled on the Amik plain. This interviewee directed me to the interviewee in Belen, who lives in the center of Belen. Her grandmother, who was over 90, had died a few months before I conducted the interview with her granddaughter. This interviewee learned a lot from her grandmother and was very knowledgeable about their family history. The other Turkish interviewee was from a village in Hassa, now living in the centre of Antioch. 2 interviewees were Arab Alawites from Antioch; one living in a village in Harbiye and the other in a neighbourhood close to the center. One interviewee was a Sunni Arab of Kurdish origin, from a border village in Reyhanlı who now lives in the center of Reyhanlı. Lastly, I asked some questions to the daughter of a converted Armenian who lives in İzmir. This was not a formal interview, but

an informal conversation in a family setting. The Arab interviewees, both Alawites and Sunnites, spoke Arabic as their mother tongue and learned Turkish either at school or from the people around them. Since I was not able to speak Arabic or any other languages used by the interviewees, I conducted all of the interviews in Turkish.

Throughout the thesis, quotations from the interviewees will be used using pseudonyms. During the interviews I assured my informants that I would not use their names so they could speak freely, and it seemed to work well with most of the interviewees. Another related issue had to do with voice recorder. Before starting the interview, I asked my respondents whether they would be comfortable if I used the voice recorder so that I would be better able to remember what they told. Only one respondent did not want the interview recorded, and told me that it would not be an intimate environment if the recorder was on. All the other interviewees were comfortable but asked me to turn it off when they were going to tell something private or personal.

I particularly conducted the interviews in places the interviewees suggested. Some of them invited me to their houses, while some wanted us to meet in their offices. Homes enabled me to get a better idea about their life as well as providing supportive material about their identities. For an ethnographic study like this, work places may not be appropriate, because the interviewees might not be available as much as they would be at home. But my respondents' work places were private offices where they had personal belongings. For example, one of the Alawite interviewees was in charge of a religious foundation and he made use of the material in his office during the interview. Pictures on the walls and Arabic and Turkish books were referred to when he wanted to give an idea about the influences of Turkish culture on their religion.

2.2 Interview Themes

The questions I asked in the interview were based on the issues that I was interested in having to do with the history of Hatay. First of all, I wanted to understand the demographic structure of the city by asking my interviewees how long their ancestors had been living in the area. If there is immigration at stake, then where had they lived before and why they came to Hatay were among my questions. Questions such as which part of the city they lived in and what other groups they were in interaction with were beneficial to depict the geographical position of different groups in the city.

Another set of questions focused on the struggles in the 1930s. I asked my interviewees whether they remember any relative or acquaintance that played an active role in these struggles. *Çete* members or famous local heroes were mentioned; stories about their brave acts were very informative about how certain memories were passed on from generation to generation. Through these stories, it was possible to see how the interviewees placed themselves and their groups within the annexation process. The memories of the struggles in the 1930s-and the World War I period- and their interpretations were important illustrations of identity formation in the region.

Migration was another issue that I asked my interviewees about. My questions concentrated on the establishment of the border between Turkey and Syria, but answers comprised a wider time period. From their answers, I was able to learn the interviewees' ideas about the reasons behind various migrations and the approximate number of group members who changed places. I also asked about ongoing relations with the people who emigrated from Hatay. Most of the interviewees had either relatives or neighbours who had migrated to Syria. After the agreements between the two countries after 2000, it is easier to get visas; it was stated that obtaining visas certainly improved the relations with people on the other side of the border. Some of the Arab interviewees even stated that they were now able to contact long-forgotten relatives. They had learned about unknown relatives who came to their villages in search for them with family trees that demonstrated family ties and connections.

In addition to the above mentioned questions with certain themes, there were general questions such as “what do you remember of the annexation process?” and “could you introduce yourself?” I asked these open ended and general questions in order to find out about the interviewees' ways of remembering and interpreting various issues, what subjects were prioritized by the group and passed onto the next generations, which aspects of a topic were remembered and which forgotten. Furthermore, most of the interviewees had more than one identity to reflect on, and while introducing themselves, they often chose which one to highlight.

2.3 The Interviewer's Role in Ethnographic Research

Conducting an ethnographic study has its advantages and disadvantages. Being able to listen to personal memories is a great opportunity for researchers interested in different

historical narratives. However, time affects people, changing their ideas and ways of thinking and using constantly changing information sources is challenging.

Although written sources give detailed information about historical events, the meanings attributed to these events by locals can only be reached by talking to them. For studies of cultural history, written accounts are not enough because ideas, interpretations and ways of remembering dominate the culture. Literary works at the local level may only be transferred through oral culture, and without access to these kinds of elements, culture cannot be studied to its full extent. Daily life is an important part of culture, and the memories of ordinary people are valuable in shedding light on unexplored areas of daily life.

For this thesis, interviews were highly valuable in the sense that there are a limited number of academic studies on Hatay and nearly none on the cultural history of the city. Thus, the interviews formed the main source of information. In addition, memory has a lot of personal aspects that can only be interpreted by having a one-to-one relationship with the rememberer. In an interview, the interviewee and the interviewer are able to form a very intimate relation. In most of my interviews, the informants were comfortable about sharing their ideas and memories. By talking to them, I did not only learn about the events in the past but also how they learned about these events. Furthermore, silences and emphases, both through words and body language during the interviews were of great importance for me.

As mentioned above, in addition to the advantages there are disadvantages. If the interviewer is thought to be an anthropologist due to his/her methods, Bourdieu's discussion of the issue is very relevant. First of all, it should be kept in mind that there is a difference between "native experience" and "native representation of that experience". As Bourdieu suggests, in addition to this difference, the anthropologist has presuppositions due to his/her position as an outside observer⁶⁰. The anthropologist is in the end an observer who has to distance him/herself from the informant and analyze the actions and words which are going to be considered as representations of the native. This role that the anthropologist plays affects the interaction between the informant and him/her. In spite of these deficiencies, the anthropologist tries to reach the native and asks questions. But the "detemporalized" nature of the ethnographic study should be overcome. Actions are not the same at all times. They are in relation to time and shaped accordingly. Bourdieu argues that "Scientific practice is so

⁶⁰ Bourdieu, P. 1977. Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.

detemporalized that it tends to exclude even the idea of what it excludes”,⁶¹ but the point he makes after that is crucial: “in order to understand what practice is- and in particular the properties it owes to the fact that it unfolds in time- it is therefore necessary to know what science is”⁶². Practices analyzed by the anthropologist among the natives cannot be looked at as if they occur outside of time. On the contrary, it is vital to see that with time, there are changes in people’s actions. In this study, time’s effects on the interviewees were of great importance and formed a part of the research. People told their stories in relation to the present and the way they remember was very much affected by their current life. Keeping this in mind, my interviews aimed to see how the interviewees form a connection between the past and the present through their memories. Their statements about the past based on today’s issues illustrate these connections.

In a study such as this, temporality becomes even more important because what is wanted from the informants is that they tell what they remember of a particular time in history. They may not have even experienced it themselves. The important point is how they remember and interpret what they have heard. So there are changes due to time. As life conditions change, they interpret and remember past issues differently. In addition, they may decide what to talk and not to talk about, in relation to their current state.

Furthermore, the anthropologist analyzes what s/he hears according to his/her situation. Although s/he is doing an academic study, objectivity is limited. Social and cultural capital that the anthropologist has affects the way what is heard is interpreted. Also, during the interview, many factors have an effect on the information gathered. For instance, during the interviews, conditions that could not be controlled affected the way the interviewees answered the questions. One of these conditions was the voice recorder. Even though I had permission to record, the fact of being recorded may have affected their answers. I tried to avoid any negative effects of conducting an interview by forming personal relations with the interviewees through common acquaintances or by visiting them more than once, so that I could introduce myself better to them and make them feel that the interview is a friendly conversation.

⁶¹ Bourdieu, P. op.cit.

⁶² Bourdieu, P. op. cit.

At the beginning, I told the participants that I was also from Hatay and that my family still lives there. I have realized that being from the city erased some question marks from the interviewees' minds. Before I told them where I was from, they asked me why I chose Hatay to study and more importantly, why I chose *them* to speak with. They found it suspicious for a foreigner to come and ask questions. On the other hand, it is normal for a student from the city to come back and study Hatay, known for its beauty and peaceful atmosphere. Most the interviewees stated that it is a duty to make the city known to other.

CHAPTER III

3. THE HISTORY OF HATAY

The region Antioch is situated was an important settlement with its fertile lands and ports enabling it to become a trade center. Settlers were of different religious and ethnic backgrounds keeping this rich texture for centuries even after the city's decline economically. Today, numerous ethnic and religious groups live in the city reflecting its colourful history. Although it is not possible to give detailed account of this history, a brief knowledge about the powers that once controlled the region is helpful to understand the current situation of the city.

3.1 The Oldest Civilizations in the Region

One of the oldest settlements in Turkey, this region and most parts of modern day Hatay, was once known as Antioch. Excavations in the region between the years 1943 and 1966 uncovered traces of life belonging to the Meso-Paleolithic period (100,000-40,000 B.C)⁶³. Recent studies⁶⁴ have shed light on earlier periods of life in Antakya and objects discovered were dated at 250,000 BC.

Oldest civilizations in the region included the Hittites and the Persian Empire. Alexander the Great was among the leaders who got hold of the city. Following Alexander the Great Roman Empire ruled the city.

3.2 Roman Empire: Flourishing of Christianity in the City

The city of Antioch joined the Roman Empire in 64 B.C and was the capital of the Syria State. Antioch is also important for the history of Christianity. It was the first city that Christianity spread outside of Jarusalem. The first church is in Antioch named after St. Pierre who came to the city to spread the religion. It was Antioch where the believers of Jesus Christ were referred as "Christians" for the first time. In the year 1A.D, Antioch was the third biggest city of the Roman Empire following Rome and Alexandria.

⁶³ Günaltay, M.Şemseddin. 1987. Yakın Şark III. Ankara, p13

⁶⁴ Excavations have been started by Mustafa Kemal University in Hatay and Chicago Oriental Institute in 1999

3.3 Rule of Islam and Accumulation of the Turkish Population in the Region

Armies of Islam under the commandment of Ebu Ubeyde bin Cerrah besieged the city and took it with a treaty. Abbasid period was important in the sense that during this period there was an apparent accumulation of Turkish population.

3.4 Seljuks: The End of the Rule of Islam

Süleyman Shah came to Antakya in 12 December 1084 and the guards in the city surrendered, one year later. After this, Antakya was controlled by the governors attained by the Seljukid Shahs.

Crusaders formed the Principality of Antioch in the city. After the decline of the Principality the Mongols and the Mamluks were effective in the region till the coming of the Ottomans.

3.5 Ottoman Period

Syria and Antakya were taken over by the Ottoman Empire during Yavuz Sultan Selim's military expedition on Egypt. During this expedition, in 1516, Battle of Mercidabık had taken place with the Mamluks which resulted in the victory of the Ottoman army. In 1518 Yavuz Sultan Selim entered Aleppo and took Antakya and other cities in the region under control⁶⁵. Land owning Turcoman and Arab *emirs* were left undisturbed⁶⁶. Consequently, started the long-lasting Ottoman rule. During Ottoman reign the region had a peaceful time except for some internal conflicts. Among these conflicts were big uprisings such as the Mehmed Ali Paşa uprising in Egypt which had affected the area when he entered Anatolia and captured Antakya and İskenderun.

The Ottomans settled some clans from Anatolia and Thrace in Antakya at different dates⁶⁷. Some of these clans threatened the pilgrimage route passing through Antakya. Thus, they were sent back to their places of origin⁶⁸. Population changes during the Ottoman rule were mostly due to settlement policies as well as natural disasters such as earthquakes and epidemics.

⁶⁵ Danişmend, İ. H. 1971. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi V 2. İstanbul. p29

⁶⁶ Müneccimbaşı Ahmet Dede. Müneccimbaşı Tarihi V 2. Trans. İsmail Erünsal, p 528

⁶⁷ Pehlivanlı, H. et. al. 2001. Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1938). Ankara: ASAM Yayınları. p10

⁶⁸ Halaçoğlu, Y. 1988. XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi. Ankara. p 80

Throughout the centuries Antakya has always been a multicultural city. People of different religions and ethnicities were living together in the city under Ottoman rule as seen in many other important centres of the empire such as İstanbul. Information from earlier periods can be obtained from the writings of travellers or historians. As well as being source of information, these can sometimes conflict. For instance H. Sahillioğlu stated that all of the population was Muslim in the XVI.century⁶⁹. Whereas, Hans Dernschwam, a traveller in the 16th century, talks about Jews and very respectful Christian leaders as he was in Antakya between the years 1553 and 1555⁷⁰. Having written accounts may not be enough to obtain complete information. Thus, it is useful to put conflicting issues forward from all points of view as in this historical narrative.

Under Ottoman rule, reports on the religious groups, kept as a policy, provide clear information about which groups live where and do what kind of jobs. As was the case in many parts of the Empire, different religious and ethnic groups lived together.

In the 19th century, Antakya included Muslim, Christian and Jewish religious groups in addition to Turkish, Arabic, Greek and Armenian ethnic groups. There were no big changes in the population at the end of the 19th and at the beginning of the 20th century. On the other hand, there seemed to be an increase in the diversity of the religious groups. For instance, Roman Catholics, and *Ecnebis* were mentioned first in 20th century Ottoman documents such as *Salnames*. According to *Salnames*, groups living in the city were: Muslims, *Maninis*, Armenian Catholics, Armenian Protestants, Jews, Latins, Greek Orthodox, Catholics, *Ecnebis* and Assyrians.⁷¹ As Tekin indicates in his book, foreign schools in the region actively took part in the education of the children minority groups. These included Samandağ British School, Les Seurs de St. Joseph, College des Frères and Italian Carmes School⁷².

According to the 1894 census, see table below, Antakya had 9904 households consisting of 8775 Muslim and 1129 non-Muslim households. Among the Muslim population are the *Nusayris* who are not counted separately. In addition, the table reveals

⁶⁹ Sahillioğlu,H. 1993. “Antakya” in *İslam Ansiklopedisi V 2*. İstanbul. p 123

⁷⁰ Dernschwam, H. 1987. *İstanbul ve Anadolu’ya Seyahat Günlüğü* . Trans. Yaşar Önen. Ankara. p112-148

⁷¹Kara, A. op. cit., p53,60,64

⁷² Tekin, Mehmet. op. cit., p123-124

that 33 of the non-Muslim households were Jews⁷³. As mentioned before, these households were scattered around the city. Unlike the earlier, not all groups lived side by side. Some neighbourhoods were mixed, but some were consisting of one group only. In the 20th century this separation among the neighbourhoods became very sharp. In a research conducted in the 1930s, Antakya was presented as the intersection of three sites. Each site belonged to Turks, Christians or Alawites. 27 of the 45 neighbourhoods belonged to Turks, separating the Armenian and Christian neighbourhoods. In the southern and northern edges of the city were two Alawite neighbourhoods. The rest were Christian neighbourhoods separated from the Alawites by Turkish neighbourhoods.⁷⁴

Over time, the different ethnic and religious communities became more distinct from another in residence, which reflects the rise of other differences showing the influences of factors such as nationalism. Both Arab and Turkish nationalism became more effective with the rising waves of nationalism around the world.

1894 Population of Antakya

Population Group	Women	Men	Total
Muslim	26972	29403	56375
Greek Orthodox	1760	1754	3514
Armenian	1154	1179	2333
Protestant	146	138	284
Ecnebi	5	5	10
Jewish	108	113	221
Foreigner	60	77	137
Total	30205	32669	62874

Source: Tekin, 2000, p145

Antakya had always been an important site for Christians, because the first Christian church, formed by St. Pierre, is in Antakya. The Antioch Ecumenical Church, now in Syria,

⁷³ Tekin, Mehmet. op. cit., p143

⁷⁴ Kara, A. op. cit., p32

is influential in Anatolia and the Middle East. Antakya used to be the center of administration and the religious capital of the Assyrian Orthodox Patriarchate. The St. Pierre Church was declared a place of pilgrimage by Pope Paul VI in 1963⁷⁵. Although the city lost its importance as a trade center, it has maintained its importance for religious groups, especially Christians.

3.6 World War I and Its Aftermath: Fight for Power in the Region

The Middle East region was shared by England and France due to a secret agreement known as the Sykes-Picot Agreement 1916. In line with this agreement, Syria, Lebanon, and the Sanjak region, including the city Hatay, belonged to France. Following the signing of the Armistice of Moudros on 30 October 1918, France occupied Alexandretta [İskenderun] and environs under the control of General Henri Gouraud⁷⁶. It was Gouraud who declared the formation of the “Sanjak of Alexandretta”, composed of Antakya, Harim [*Reyhaniye*], and Belen with Alexandretta [*İskenderun*] as the capital. The French mandate government formed four administrative units in 1920: Aleppo, Damascus, Lebanon and the Alawite Region⁷⁷. The first armed resistance to these occupations took place in Dörtöyl, followed by others⁷⁸. In time rebellious groups [*çetes*] of different ethnic and religious groups were formed. Armenian, Arab and Turkish groups were seen all around the Sanjak.

While the occupation of the allied powers continued, Mustafa Kemal started a country-wide resistance. In addition to armed struggle, he used diplomacy cleverly. He carried on a policy which benefited from the difference of ideas and conflicts among the allied powers. Although the region was mentioned within the borders of the Turkish Nation [*Misak-ı Milli*], concessions were necessary in order to stop armed struggle between France and Turkey. The Ankara Agreement (20 October 1921) was signed with the Sanjak being left outside the borders of Turkey⁷⁹. Although the Sanjak was left on the Syrian side, the Ankara government prepared the ground for an autonomous district. Article 7 of the agreement demanded: “A special administrative regime shall be established for the district

⁷⁵ Kara, A. op. cit., p56-57

⁷⁶ Pehlivanlı H., et.al. op. cit., p31-33

⁷⁷ Melek A. 1986. Hatay Nasıl Kurtuldu. Ankara: TTK Yayınları. p11

⁷⁸ Akçora, E. 2000. “Hatay’ın Anavatana İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri”. In Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, Ankara: AAM Yayınları. p330

⁷⁹ Budak M. 2000. “Ankara İtilafnamesi Sürecinde Suriye Sınırı Üzerindeki Tartışmalar”. In Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası. Ankara: AAM Yayınları. p243-271

of Alexandretta. The Turkish inhabitants of this district shall enjoy every facility for their cultural development. The Turkish language shall have official recognition.” Within the political framework of the special regime, an administrative parliament with 12 members was founded. After a year, the Sanjak was connected directly to the Syria government. Thus, Syria had increased power over the Sanjak. On the other hand, the French mandate administration took some precautions to reduce the ratio of the Turkish population in the area. First of all, the border was moved southward so that the population would not be dominated by Turks. Secondly, people of other ethnicities, such as Armenians, were settled in the region. Lastly, the Turkish districts of Bayır- Bucak and Hazne were taken out of the Sanjak⁸⁰.

Being left outside of Turkey border caused disillusionment among the Turks of the Sanjak of Alexandretta, but promising talks and telegraphs of Atatürk encouraged them to continue their struggle. In a telegraph dated May 31, 1920, Tayfur Sökmen⁸¹ asked Atatürk whether the Sanjak was within the Misak-ı Milli and how to act against France and Syria and Atatürk replied that the Sanjak was in Misak-ı Milli and that they should be in touch with the army corps in Maraş and act accordingly. After this answer, Turks in the Sanjak established “Antakya Müdafa-i Hukuk Cemiyeti”⁸² and carried their struggle in line with the army corps in Maraş⁸³.

The final peace treaty between Turkey and the Allied Powers was signed on July 24, 1923 in Lausanne. The frontier laid down by the 1921 Ankara Agreement was subsequently adopted and confirmed by Article 3 of the Lausanne Treaty between Turkey and the French mandated territory of Syria⁸⁴. The special administration foreseen for the Sanjak was reiterated with the Convention on Friendship and Good Neighbourly Relations of May 30, 1926. On March 15, 1923, while the negotiations for the Lausanne Treaty were ongoing,

⁸⁰ Melek A. op. cit., p11-12

⁸¹ Tayfur Sökmen is from the Mursaloğlu family in Hatay. This is a Türkmen tribe which was given lands and was settled on the Amik land. The family was supported by Atatürk because they are of Turkish origin. Tayfur Sökmen was first the independent Antalya delegate in the Turkish Parliament. He was told by Atatürk to be an independent delegate from Antalya, because by this way he can be the link between Turkish Republic and the Sanjak. After the declaration of independence Tayfur Sökmen was the president of the Republic of Hatay.

⁸² Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri were formed all around Anatolia against the foreign occupations. Antakya branch was formed against the French occupation in the region.

⁸³ Sökmen T. 1992. Hatay'ın Kurtuluşu için Harcanan Çabalar. Ankara: TTK Yayınları. p38-56

⁸⁴ Güçlü Y. 2001. The Question of the Sanjak of Alexandretta. Ankara: TTK Yayınları. p49

Atatürk's speech in Adana contained his famous words about Hatay: "Turkish land 40 centuries old cannot be left in the hands of the enemy. One day you also will be saved."⁸⁵

3.7 Struggles and Local Heroes

The problem of the Sanjak was solved mainly through bureaucracy, but there were armed and unarmed struggles going on in the city and its environs. Gatherings around certain ideas and aims were not uncommon. Local militia powers, *Çetes*, were formed to fight against whoever was believed to be the enemy. The fights were not only against external powers. As a result of the policies carried out in the region, neighbouring groups were also fighting against each other. The Turkish description of these irregular forces is highly charged with ethnic and nationalist connotations. They are mainly represented as coherent, organized movements paving the way to the nation-wide nationalist struggle.⁸⁶ Although the documented history of the city is now known with the help of the books that deal with the past at the political level, social and cultural history remains mostly unknown. What kinds of struggles were taking place? Who were the main actors? Who were aware of the ongoing situation? Who was uninvolved? These questions are not answered. On the other hand, regional heroes and revolutionaries or songs and poems written for them are transmitted to the next generations as legends. This section on the struggle and the local heroes aims to give an idea about how written accounts, most of which were written during and after the annexation process, helped in the establishment, institutionalisation, and articulation of the memory of the *çete* activities. The efforts of the recontextualisation and remembering of historical events about the *çetes* greatly contributed to the construction of a Turkish nationalist identity.⁸⁷ Official and non-official writings on the *çete* activities are mainly through the eyes of the Turks. Other sources are hard, even impossible, to find.

The Ottoman Empire was defeated in World War I and its land was divided among the Allied powers. Before the occupation took place, different currents of thoughts found support in different parts of the empire to save the land. In Antioch, because of its geographical closeness to the Arab countries, Arabism was supported by many. Religion was the main issue that the people of the time gathered around and ethnic nationalism was not a popular ideology yet. Since Arabs were Muslims and the population in Antioch

⁸⁵ Önder, M. 1984. *Atatürk'le Adım Adım Türkiye*. Ankara. p 9

⁸⁶ Altuğ, S. 2002, unpublished master thesis, Bogazici University

⁸⁷ Altuğ, S. 2002, unpublished master thesis, Bogazici University

consisted dominantly of Arabs and Turks, Arabism was the first ideology to be publicly announced. The last Ottoman mayor of Antioch, İbrahim Edhem, together with some of the notables of the city united with the members of the organisation called *Al Aheatu'l Arabi* and declared on November 27, 1918 in Kurşunlu Han that they established the Arab government⁸⁸. After the declaration of the Arab government, a Turkish troop under the control of Colonel Halid Bey was sent to Antioch by Atatürk. Arabist leaders fled and those taken into custody were shortly after let free. İbrahim Hananu was among the leaders of the movement; after the event he returned to Antioch and was later seen in many Arabist activities. Although Hananu was known for his acts on the side of the Arabs, the local press does not speak of him as an enemy. On the contrary, an anecdote showing his respect for the Turks and their flag is used:

“İbrahim Hananu saw a person stepping on the Turkish flag that he took off from the flagpole of a school. He took the flag from under his feet and after kissing and putting it over his forehead He shook the man harshly and asked:

-What harm have you seen from this flag that waved above our heads for 500 years that you now insult it?⁸⁹”

This event is given as an example of the fair rule of the Turks in the region. The story teller is an individual known for his Arabist acts. The emphasis is on the idea that even he was pleased with Turkish rule.

In 1918 a commission from the League of Nations came to Antioch to start the registration process for the upcoming elections in the Sanjak. The population was asked on which side that the people wanted to be on, but people were not informed enough and there were interventions to people's decisions. The Turkish population was not happy with the procedure, because according to the local documents the only choices were being on the Arab or the French side. No mention of Turkish rule caused *çete* fights to begin. Former Ottoman Army officer Colonel Asım Bey and Dedebeyzade Hakkı Bey from Dört Yol were in control of the *çetes* which captured Antioch in March 29, 1919, seized the state office and emptied the prison. Those *çetes* were helped by the National Forces Organization in Maraş in the form of arms and other kinds of support⁹⁰. Until the Ankara Agreement in 1921, the Cilicia region faced armed struggles between the *çetes* and the occupying forces. In addition, Armenians are remembered as being on the French side due to their promises. Murat is from

⁸⁸ 1999. *Hatay Nasıl Kurtuldu?* Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. p6

⁸⁹ 1999. *Hatay Nasıl Kurtuldu?* Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. p6

⁹⁰ 1999. “Hatay Nasıl Kurtuldu?” Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P7

Hassa which is close to Kırıkhan where Armenians were living. Thus, the Sunni Turkish people of Kırıkhan and its environs were in close relationship with the Armenians. Their memories concentrate mainly on the World War I period when hostility was at its peak. Murat's stories about the events in his village after the World War I illustrate people's memories about those days:

“Yani bu şekilde birbirleriyle gayet rahat yaşarken Fransızlar bu yöreye gelince eee Maraş- Elbistan'dan Goco, Goca Ağa diye birini Aktepe'ye yerleştiryolar. Fransızlar. Özellikle. İleri gelen bir aileyi, bir alevi dedesi- Elbistan alevilerinde- buraya yerleştiriyorlar. Bu adam Hatay'daki Ermenileri örgütlüyor. Silahlandırıyorlar Fransızlarla beraber ve atlarına binip, Ermeniler önde, Gocolar önde, Fransız askerlerinin yanında beraber yaşadıkları köylüleri, herkesin evini falan çok iyi biliyorlar, köyleri basıyorlar. Bu şekilde köylülere zulmediyorlar. Daha önce iyi oldukları halde zulmediyorlar. Hatta halk arasında “büyük kaçkaç”, “küçük kaçkaç” olayları vardır. Anlatırlar sık sık. İşte bu baskınlarda- Alevilerin, Ermenilerin yol gösterip öncü olduğu, Türk müslüman köylerini bastıklarında halk işte baskını haber almış. Veyahut da işte uzaktan görürlermiş falan. Bundan korunmak için, hemen daha batıya, dağlara doğru canını kurtarır kaçarlarmış. Eğer o dağlarda kısa süre, 3-5 gün, kaldılarsa bunun adı küçük kaçkaç. Kaçmak, kurtulmak küçük kaçkaç. Eğer 10- 15 gün, daha uzun süre kalırlarsa bunun adı büyük kaçkaç... denirmiş bunlara.⁹¹”

The *Çete* wars were an effective means of resistance on the side of both the Arabs and the Turks against the French. At the beginning the French was the only enemy for both sides. Thus, all *çetes* fought in coordination. French sources give a chronological account of the attacks by the *çetes*. According to General du Hays, an Armenian legion was placed in Dörttyol as part of the French Army. Fights between the soldiers and the villagers around took place from time to time. At the beginning the villagers were not armed, but after the formation of the *çetes*, they were able to attack with guns and as expressed by many sources, the first bullet was used against the occupiers in Dörttyol by a *çete* leader Kara Hasan⁹².

French and British armies formed forces to clean the Mangır Mountain from *çetes*. The content of these forces was strange in the sense that they contained Turkish Gendarmes, a troop from the Armenian Legion, İslahiye cavalry, and Rose Union from the Sanjak. The force however fought against the *çetes* in October 19, 1919; could not reach full success, but losses by the *çetes* were many: 17 dead, 15 wounded. French generals were paying great attention to the *çetes* and tried to end them. After close investigation, General Dufieux, in charge of Cilicia, realized that the opposition forces were directed from two foci. Those

⁹¹ MK, interview by the author, tape recording, October 2007

⁹² Kara Hasan was later called Hasan Paşa. Even though he had no army background, he was given this nickname.

were Turkish and Sharif Committees. Turkish *çetes* were in Kürt Dağı, while the ones supporting the Sharif were in Harim and Antioch. Battles between the *çetes* and the occupying forces continued for a long period during which the *çetes* wanted to get rid of the French who did not want to lose control of the region. Meanwhile Armenian villages in Dörtöyol were often facing attacks by Turks and Kurds, because they were seen as accomplices. The French were not able to prevent these attacks⁹³.

Çete leaders were very popular among the people. They were seen as saviours and supporters who were fighting against the enemy. Ibrahim Hananu was one of the most popular leaders known by both the Turks and the Arabs. At the beginning he was cooperating with the Turks as the French were the common opponent. He was reported as the “Dangerous Chief” by the French. He attacked the gendarme in Selkin and he appeared here and there to force the local rulers not to cooperate with the French. The rebels gained power especially in some parts of the region. Cisir Al Şuğur was a *kaza* where an Arab-Turk government was founded under the protection of Ibrahim Hananu. The French forces tried to reach the region and end the rule there, but it was not easy when the *çetes* were attacking them on their way to Cisir Al Şuğur. A troop was going to be sent from Latakia in order to operate against the *çetes*, but raids by the Alawites on its way from Latakia made the operation impossible⁹⁴. As can be seen from this instance, Alawites, Turks and Arabs were in cooperation against the French, because the aim was to clean the enemy from their lands. After the first aim was reached, disagreements on the control of the region were apparent.

Different French forces united to beat the *çetes* under the control of Ibrahim Hananu located in Cisir Al Şuğur. They came to the region in December 12, 1920. *Çete* forces were not able to defend much. Thus, the *kaza* was taken. Colonel Debievre punished the population of Cisir Al Şuğur for their acts by making them pay 3000 gold liras⁹⁵. While the fights between *çetes* and the French forces were going on in various parts of the city, French officials were aware of the fact that they were not gaining anything by fighting against militia. *Çetes* were disorganized groups and the people were supporting them. In addition, *çetes* cooperated even though they had different aims. The French army was losing strength and time with small fights. The only way to win was to convince them to surrender. Since

⁹³ 1999. “Hatay Nasıl Kurtuldu?”. Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P8-9

⁹⁴ 1999. “Hatay Nasıl Kurtuldu?”. Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P9

⁹⁵ 1999. “Hatay Nasıl Kurtuldu?”. Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P11

Hananu was the most powerful figure, he was to be persuaded. French officers made announcements to the *çetes* concerning the conditions awaiting them if they surrendered. Although Hananu was not giving up, other leaders gave up one by one.

After August 1921, the tide shifted on behalf of the French. The leader of the Turkish *çetes*, Captain Asım Bey was killed. Cooperation between Hananu and the Turkish forces ended due to disagreements. Some important *çetes* were getting smaller and another important leader, Osman Çavuş, and his 30 men were disabled. Hananu was working for the independence of Syria, while Turks were supporting the Kemalist ideology. Dissolution of the *çetes* led some to become gangsters. All the above mentioned events paved the way for the seizure of arms. In addition, Mustafa Kemal ordered Turkish generals to stop the armed struggle on the eve of the Ankara Agreement. Although most of the Turks were taking orders from the Turkish government in Turkey, the order of leaving arms divided them. Alawite-Turk conflicts started. On the other hand, agitators were carrying out propaganda in the Armenian region, Kessab. Guns were brought to the people who were told to fight against the Turks and the Arabs. After the settlement of the *çete* issue, Colonel Beaulieu went to Kessab, arrested the agitators and took the arms⁹⁶. This was the end of the armed struggle in the Sanjak of Alexandretta.

Some of the important *çete* leaders were: Turkish military chiefs Colonel Ali Şefik Özdemir, Mahmut Bey, Bedri Bey (from Damascus), Bedri Bey (Circassian), Asım Bey. Local chiefs included Ibrahim Hananu, Ömer Zeki, Mustafa Hacı Hüseyin, Necip Üveyt, Ömer Baytar (Bittar), Kairo Kessap, Suphi and Sultan Laktani, Osman Çavuş, Şeyh Yusuf, Abdüsselam Ağa, İhsan Bey, Tayfur Bey and Kara Hasan⁹⁷. Among these leaders were Arabs, Turks and Alawites. In line with the multi-ethnic, multi-religious structure of the city, struggle against the occupiers were carried on by all members. The striking point was the sense of ownership these people felt about their city. People of Hatay remember them through their elders. These were leaders who were active mainly after the World War I till the Ankara Agreement in 1921. They are brought up by the interviewees even though the questions were mainly about the struggles during 1930s.

⁹⁶ 1999. "Hatay Nasıl Kurtuldu?" Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P13

⁹⁷ 1999. "Hatay Nasıl Kurtuldu?" Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P13-14

3.8 The Population of the *Sanjak*

Although there are official census figures for the *Sanjak*, information on the ratios of different groups differ from study to study. Because the ratios were important for the future of the *Sanjak*, analyses were affected by political interests. For instance, while a Turkish text states that the Turkish population made up 54% of the entire population in 1921, a report from the French Foreign Ministry stated that the Turks were 28.52%. Another important issue in evaluating the ethnic/religious ratios of the population of the *Sanjak* was migrations. After the French left Cilicia, there were mass migrations by the Armenians to the *Sanjak*. The 1924 census of İskenderun asserts that 4814 out of 5673 immigrants were Armenians. In addition, “the 150ers”, who were against the republican reforms and were guilty according to the 150th regulation⁹⁸, came to the *Sanjak* from Turkey.

Turkey culturally supported the *Sanjak* and the Turkish culture continued to live in the region. Republican reforms, for example usage of the Latin alphabet, were applied by the *Sanjak* administration immediately after it was announced in Turkey. In addition, *Sanjak* youth were taken to Turkey to get their education and sent back to the *Sanjak* to support Turkish aims. 175 children were educated in Turkey⁹⁹. Most publications in the *Sanjak* were also in Turkish. As opposed to a single weekly French newspaper named *Echo d’Alexandretta* and an Arab newspaper named *El Liva*, *Yeni Gün*, *Doğru Yol*, *Karagöz*, and *Hatay Gazetesi* flourished.¹⁰⁰

3.9 Franco- Syrian Treaty of September 9, 1936: Ambiguous Situation of the *Sanjak*

In France, Leon Blum had won the elections as the leader of the left. According to the atmosphere in Europe, new leaders decided to reorganise relations with Syria and Lebanon. In line with this idea, the Franco- Syrian Treaty of September 9, 1939 was signed. The treaty would be valid for 25 years and Syria would be independent in three years. But the essential point was that there were no clear statements about the situation of the *Sanjak*. Consistent with the 3rd clause, when France was going to leave the region, her rights over the *Sanjak* were going to be left to Syria. This implied that the *Sanjak* was left to Syria¹⁰¹. Turkish

⁹⁸ Ada S. 2005. Türk- Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu 1918- 1939. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. p87

⁹⁹ Sökmen T. op. cit., p90

¹⁰⁰ Ada S. op. cit., p91. *Hatay Gazetesi* was published in Aleppo, closed many times and republished with names *Vahdet* and *Kemalist Hatay*

¹⁰¹ Gönlübol M., et al. 1982. Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973) V.I. 5.ed. Ankara. p134

bureaucrats tried to convince France to put a special clause to the agreement to protect the special status of the Sanjak¹⁰². After the agreement, the Turkish Republic realized that urgent precautions should be taken about the Sanjak. The Turkish government approached the issue not by wanting the land for themselves, but by wanting what France had given to Syria- autonomy for the Sanjak¹⁰³. Turkish politicians and leaders were expressing again and again their happiness about Syria's independence; their opposition was that the Sanjak had a different population ratio and that the Turks in the Sanjak could not be considered a minority within Syria. In line with this idea, the press in Turkey published articles stating that the issue of the Sanjak had now become a national issue¹⁰⁴. Newly formed Turkish Republic was trying to form a sense of nation within its borders and the Hatay was represented as to be a national issue in the sense that Turks living in the region should be saved.

Following the Franco- Syrian Treaty, Turkey applied to the League of Nations on December 8, 1936 to discuss the Sanjak issue at the December 14 meeting of the League. Meanwhile the mixed population of the city and the conflicts among the various groups were used by France to justify its rule in the region. In this frame, the Arab "Vatani Party", known for its pro-Arab propaganda, was supported by the Arab population. According to Vatani, Syria was made of Arabs only and non-Arabs had no place in it. They even declared that they did not recognize the special status of the Sanjak. This pro-Arab propaganda evolved into a struggle for independence from France. At the end, France tried to take Vatani Party under control, and to this aim Turks in the Sanjak were supported against the Arabs. New freedoms are given to the Turks such as the right to celebrate Turkish national festivals¹⁰⁵.

In this period, Atatürk identified this issue as the "Hatay" Issue and told Tayfur Sökmen, that from now on the name of Antakya- İskenderun and its environs would be Hatay¹⁰⁶. This name was chosen by Atatürk to state that this land belonged to Turks for centuries; its name was created from the words Hatay, Ata, Eti and Hittite. It was even

¹⁰² 1936, August 5. Cumhuriyet.

¹⁰³ Köni H. 1989. "Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış". Atatürk Yolu. 2(4):6537

¹⁰⁴ "Milli Bir Dava Önündeyiz-Kabul Edemeyiz". 1936, September 24. Cumhuriyet.

Yalman A. E. 1936, September 25. "Emniyetli Dostluğun Şartı". Tan.

Atay F. R. 1936, September 25. "Suriye ve Sancak". Ulus.

¹⁰⁵ Pehlivanlı H., Et. Al. op. cit., p54

¹⁰⁶ Sökmen T. op. cit., p95

suggested that this name comes from a place called Hatay in Central Asia, where the roots of Turks are believed to be coming¹⁰⁷. The theory Central Asia being the mother land of all Turks was supported by Atatürk who was trying to hold the people of Turkey under the same roof by telling them that they share the same past with all the Turks who lived in Anatolia. Nationalist ideologies make use of history in order to form a collective memory for their people.

As stated in the Franco- Syrian Treaty, an election took place in the Sanjak on November 14, 1936. The Turks had decided not to vote in this election in order not to be in the minority, but their decision was not respected. They were forced to vote and there were even raids on the houses of the Turkish population with the excuse of an arms search. There were Greek Orthodox and Alawites who did not attend the elections together with the Turks¹⁰⁸. Some members of the Kuseyri and Adalı families¹⁰⁹ were shown as candidates by the French mandate government.

3.10 The League of Nations and the Sandler Report

In December 14-16, 1936 the League of Nations met to discuss the issue of the Sanjak. A Swedish member, Mr. Sandler, was chosen as the rapporteur. In his report, Sandler asked for three observers in the region to observe events in Sanjak until the League Council met in January 1937¹¹⁰. Sandler's Report and Resolution, accepted by both France and Turkey, was presented to the League Council on January 27. In summary the report suggested:

a) The Sanjak would constitute a separate entity. It would enjoy full independence in its internal affairs, but the state of Syria would be responsible for its foreign affairs. The Sanjak and Syria would have the same customs and monetary administration.

b) A Franco- Turkish Treaty would be concluded to determine the manner in which the two governments would guarantee the territorial integrity of the Sanjak and a

¹⁰⁷ Tunçay M. 1976. "Hatay Sorunu ve TBMM". In Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı 1876-1976. Ankara: Ajans Türk Gazetecilik ve Matbaacılık, p 249-281

¹⁰⁸ Sökmen T. op. cit., p93-94

¹⁰⁹ These families are among the local elites of Antakya and they are known for their close relationship with the French. They are even blamed to be on the French side by some of the interviewees.

¹¹⁰ Gönlübol M., et al. op. cit., p135

Franco- Turco- Syrian Agreement would be concluded to guarantee the inviolability of the Turco- Syrian frontier¹¹¹.

Sandler's proposal on appointing a Committee of Experts to draft the Statute and the Fundamental Law was accepted by the Council and the report of the Committee of Experts was agreed upon on May 29, 1937. Thus, the Sanjak was once again approved as a separate entity. The borders of the Sanjak were set with this report and no matter how hard the Turkish bureaucrats tried to include Bayır, Bucak and Hazine districts, they were unsuccessful. For the sake of the rest of the Sanjak, these areas were left on the Syrian side. According to the Fundamental Law, there would be two-level elections in order to form a parliament of 40 delegates. There would be 8 Turkish, 6 Alawites, 2 Arab, 2 Armenian and 1 Orthodox delegate in the parliament; theoretically a Sanjak State was formed. At this time, the Sanjak's population was 219.000. The ratios of different groups within this population were 39.7% Turkish, 28% Alawite, 11% Armenian, 10% Arab, 9% Greek Orthodox and 3% other¹¹². The Syrian Parliament announced on June 3, 1937 that it did not recognize the Statute of the Sanjak and accepted it as part of Syria¹¹³. Article 15 of the Fundamental Law entrusted the task of organizing and supervising the electoral procedure to an international commission¹¹⁴.

While an election procedure was put forward by the international commission, Turkey carried out propaganda in the Sanjak for votes. Alawites were the main target of the propaganda of the French and Syrian administrations. The Turkish side supported the idea that the Alawites were "Eti Turks", a point mentioned personally by Atatürk¹¹⁵. Atatürk appointed historians to work on the bases of this claim. Atatürk's emphasis on the Turkishness of the Alawite population can be explained by the general ideology stating that all groups which had on the Anatolian lands are the ancestors of the Turkish Republic. This ideology was named "the Turkish Historical Thesis". Atatürk paid special attention to such a thesis because it played an important role in forming a sense of nation for the Turks. History was re-written by focusing on the newly formed Turkish nation in order to create a national

¹¹¹ Güçlü Y. op. cit., p164

¹¹² Pehlivanlı H., et. al. op. cit., p81

¹¹³ Sökmen T. op. cit., p10-11

¹¹⁴ Güçlü Y. op. cit., p203

¹¹⁵ Sökmen T. op. cit., p97-98

Turkish identity. This idea was accepted by many Alawites and they wanted to be recorded as Turkish electors. In addition, Turkey had sent people who were born in Hatay to the Sanjak. Clerks were given priority, because after the elections they would be put to work as officials in Hatay¹¹⁶.

3.11 Independent Hatay and Elections

The Syrian side was not happy about the decisions concerning the Sanjak. The apparent path to independence was not welcomed and Syrians were angry at the French for their unfulfilled promises. Disappointment at the diplomatic level led people to take action on behalf of the Arabs in the Sanjak and in Syria. The most effective organization was the “League of National Action”. This extremist Syrian party caused unrest in the Sanjak with clashes between Turks and Arabs. The leader of the League, Zaki Arsouzi, a French educated schoolmaster, called youth to the streets provoking the clashes. He supported the idea that the Sanjak should be an independent state with no guarantee from Turkey or France. In that situation, he believed, the Turks and the Arabs in the Sanjak could live peacefully¹¹⁷. Because of his panarabist ideas, Arsouzi was not supported by the French mandate administration. The French formed another organization for the Arabs known as the “National Union” and asked Arsouzi to unite with this organization. He refused to do so and was sent to jail.

Worsening conditions in Europe began to affect France and Britain. The German threat brought about some concessions in the Sanjak region. France wanted to stay in the region as little as possible. Since Italy was on Germany’s side, Turkey would be a good ally in the region. Turkey realized this aim and used the opportunity to end the Sanjak issue. In line with this idea, Turkey declared on December 4, 1937 that she had annulled the 1926 Convention on Friendship and Good Neighbourly Relations with France. Turkey’s message was clear: No friendship concerning Syria before reaching a solution in the Sanjak¹¹⁸.

Meanwhile, the commission for the elections completed their work in the Sanjak and the electoral procedure started on May 3, 1938. The First step was the registration of the voters by communities. There were two different opinions about how this process was going

¹¹⁶ Pehlivanlı H., et. al. op. cit., p91

¹¹⁷ Ada S. op. cit., p139

¹¹⁸ Ada S. op. cit., 146

to take place. The electoral commission wanted to ensure that electors were registered according to the communities to which they actually belonged. On the other hand, the Turkish authorities wished to enable electors to opt for any community irrespective of their previous affiliations¹¹⁹. According to some Turkish sources,¹²⁰ France was involved in the propaganda against Turkey, with Armenians and Alawites as the main target groups. Arabs and Armenians from other countries were brought to the Sanjak to change the situation. Furthermore, the electoral commission registered some Turks as “Sunni Muslims”, to reduce the number of the Turkish population, although there was no such category¹²¹. This issue was also related to the anti-Kemalists in the Sanjak. These Turks did not want to be registered under the category “Turkish”, and preferred to emphasize their Sunni Muslim identity. Since there was no such category, the commission registered them under “Other communities”¹²². Thus, Ankara, unhappy about the results of the registration process, insisted on a detailed description of the category “Other communities”¹²³.

Turkey did not approve the registration process while the situation worsened in Europe. Thus, France had no other chance than pleasing Turkey and concluding the Sanjak issue as soon as possible. Under these conditions, France stopped the elections for 6 days, changed her representative in the Sanjak and appointed Abdurrahman Melek¹²⁴ as the district governor¹²⁵. Melek was criticized heavily by the other Turks in the Sanjak for accepting this position given by the French, but after the Turkish ambassador’s explanation stating that Melek accepted the position with his order, others approved his act¹²⁶.

After the first attempts of registration, Turkey took action to resolve the problem to her own benefit. Turkey asked for the electoral commission to leave for Turkey and France to deal with the subject together. After days of negotiations, France and Turkey were able to

¹¹⁹ Güçlü Y. op. cit., p205

¹²⁰ Pehlivanlı H., et. al. op. cit., p96-97

¹²¹ Pehlivanlı H., et. al. op. cit., p96-97

¹²² 1938, May 12-13. Cumhuriyet

¹²³ Ada S. op. cit.,p165

¹²⁴ Abdurrahman Melek is a doctor who is a member of an active elite family in Antakya. He was educated in İstanbul and returned to Antakya to take part in the struggle. He was later made the prime minister in the Republic of Hatay.

¹²⁵ Sökmen T. op. cit., p277-278

¹²⁶ Melek A. op. cit., p49

sign a military agreement on July 3, 1938. According to the Franco- Turkish Military Treatment, the security of the Sanjak would be maintained by 6000 soldiers. 1000 soldiers would be from the Sanjak and Turkey and France would have 2500 soldiers each. Corresponding to the treaty, Turkish soldiers, under the command of Colonel Şükrü Kanatlı, entered the Sanjak on July 5, 1938¹²⁷.

Discussions at the political level went on in Geneva, Paris and lastly in Ankara parallel to the military negotiations. Positive results gained by the two militaries found its reflection in diplomacy and the signing of the Franco-Turkish Convention of Friendship July 4, 1938¹²⁸. This agreement actually renewed the 1926 Convention on Friendship and Good Neighbourly Relations but with a difference: both parties were to help each other for the maintenance of the Sanjak borders. After the settlement of the relations between Turkey and France, now it was time to solve the Sanjak problem. For this aim, an electoral commission was formed with Turkish, French and other groups' members and electors-males from Hatay of at least 20 years of age- were able to register in order to vote.

The First round of registrations was completed on August 1, 1938. The results were as follows: 35.847 electors for the Turkish community, 11.319 electors for the Alawite community, 5.504 electors for the Armenian community, 2.098 electors for the Greek Orthodox community, 1.845 electors for the Arab community, and 359 electors for the other communities. According to these results, the number of representatives in the parliament would be 22 Turks, 9 Alawites, 5 Armenians, 2 Arabs and 2 Greek Orthodox¹²⁹.

The Legislative Assembly held its first meeting on September 2 and adopted "Hatay" as the official name of the new state, honoring Turkish claims to Hittite ancestry. The Assembly declared that Hatay was a republic. President of Republic-Tayfur Sökmen-, the president of the Assembly- Abdülgani Türkmen¹³⁰ - and the Prime Minister-Abdurrahman Melek- together with all the members of the cabinet were Turks. The Assembly passed a body of legislation covering many issues in the Sanjak: Antioch replaced Alexandretta as the capital of Hatay, amnesty was granted to all political prisoners, Turkish officials controlled

¹²⁷ "Türk Ordusu Hatay'a Girdi". 1938, July 5. Cumhuriyet.

¹²⁸ Pehlivanlı H., et. al. op. cit., p103

¹²⁹ 1938, August 20. Hatay. (Names of the delegates could be found in the same newspaper)

¹³⁰ One of the leading political figures in Antakya who played an active role in the Parliament after the declaration of the independence. Abdülgani Türkmen is from the Türkmen families of the Amik Plain.

all departments, the Turkish anthem was accepted as the national anthem of Hatay and the flag of the new state was modelled after the Turkish flag¹³¹.

According to the statute, Hatay would be connected to Syria for its international affairs, but Damascus did not reply to the telegraph informing the Syrian authorities about the formation of the Hatay Republic. As a result, Abdurrahman Melek- both prime minister and the minister of foreign affairs- carried on international affairs through Turkey rather than through Syria. In addition, Syria caused problems to those who wanted to enter or exit Hatay. The aim was to decrease economical relations between Hatay and Aleppo so that Hatay would be at a disadvantage, but the Hatay administration decided not to request visas from those who wanted to enter or exit Turkey¹³². Changes in all aspects of administration were made step by step. Turkey's laws were adopted as Hatay's laws. In the area of finance, the Turkish Lira was put into circulation instead of Syrian currency¹³³.

Although Hatay declared its independence, its border with Syria was left to be decided by a commission. A League of Nations Border Commission started its work on November 4, 1938. Meanwhile, Syria suggested sharing Hatay between Turkey and Syria, but the idea was not accepted by Turkey¹³⁴. War in Europe enabled Turkey to get what she wanted. In order to be part of the newly founded alliance between Turkey and Britain, France was obliged to accept Turkey's wishes about Hatay. On June 23, 1939 the Franco- Turkish Treaty leaving Hatay to Turkey was signed¹³⁵. French soldiers were to leave Hatay in one month and Hatay's citizens would have the right to choose their nationality in six months among Turkey, Syria and Lebanon. On the same day, the Hatay Parliament had decided to annex itself to Turkey. French soldiers handed Hatay over to Turkish soldiers with a ceremony on July 23, 1939¹³⁶.

Although all groups were guaranteed equal treatment, most Armenians emigrated to Syria and Lebanon. The given time for choosing a nationality ended on January 13, 1940.

¹³¹ Güçlü Y. op.cit., p239-240

¹³² Ada S. op. cit., p165

¹³³ Melek A. op. cit., p77-78

¹³⁴ Soysal, İ. 1982. "1939 Türk- İngiliz- Fransız İttifakı". Belleten. XLVI(182): 371

¹³⁵ Pehlivanlı H., et.al. op.cit., p133

¹³⁶ 1939, July 23. Hatay.

By this date 48.000 people emigrated to Lebanon or Syria: 26.500 of these were Armenians, 11.500 were Orthodox, 6.000 were Arabs and 3.000 were Alawites¹³⁷.

Syria's first reaction to the annexation was not positive, but after getting her independence in 1944, she informed the world that she would respect all agreements made by the Mandate government in the name of Syria. Thus, the 1939 Treaty was also recognized indirectly¹³⁸. After Syria's declaration, Turkey recognized Syria in 1946 and opened an embassy in Damascus, but good relations did not last long and Syria started to bring the Hatay issue up often after 1950s. Hatay was shown within Syrian borders in maps. Later, Turkey's Southeast Anatolian Project (GAP) worsened relations with Syria. Water became another reason for hostility. Unpleasant relation with Syria continued until the death of Hafiz Esad in 2000.

3.12 Concluding Remarks on the History of Hatay

Although it is beneficial to know about the chronological order of events to understand the history of a place, it is not enough on its own. History should not be viewed simply as the story of important events and important people. Stories of ordinary people are also crucial to see the picture in its entirety. What was felt and thought by those people are significant to capture the soul of the period. Oral accounts provide a new perspective to look at historical issues in the sense that they give ideas about what people remember and tell of those times as well as how they remember and tell. The following chapters will focus on interviews with ordinary people in Hatay in order to take a different view. As sons and daughters of those who have experienced the annexation process in Hatay, what they have heard from their elders is the main point of departure for my interviews. Also, how they interpret what they have heard and what they emphasize are among the other questions I have tried to answer. Furthermore, theories of memory found their place in the search for the logic behind the way questions about the past were answered. Lastly, memory as a means to obtain historical data is going to be discussed through these interviews.

¹³⁷Ada S. op.cit., p223

¹³⁸ Pehlivanlı H., et. al. op.cit., p136

CHAPTER IV

4. REMEMBERING THE HISTORY OF HATAY

4.1 Geographical Context: A Place Where Cultures Mix

Hatay is situated in the Eastern Mediterranean region of Turkey. Syria surrounds the city from the east and the south. To the northeast there is Gaziantep; Osmaniye and Adana are the cities in the north and northwest. The city has its shore to the Mediterranean on the west. The Amanus [*Nur*] mountains lie in Northeast-Southeast direction forming the starting point of the southern Taurus Mountains¹³⁹. The Asi River is the most important water source. The river springs from Lebanon, passes Syria and meets the Mediterranean within the borders of Hatay. Amik Lake, located in the middle of the city, was dried in the 1950s opening up land for agriculture and settlement. The government of the time divided the land between settled Turcoman tribes and the population living around the lake-mainly Kırıkhan and Reyhanlı.

The Amanus Mountains form a barrier between the sea and the *Amik* Plain. Belen is the most important passage that connects Syria to Turkey. Although there are other passages, such as the one between Hassa and İskenderun, they are not as accessible as Belen. Its location made Belen a significant place for trade and protection of the city. Thus, soldiers and *Çete* leaders were settled in the passage by Ottoman rulers.

The geographical position of the city has made it a center for different religions and ethnicities. Fertile land and the mild climate enabled large populations to live in the region. Even today, although there neighbourhoods in Antioch, centre of the city of Hatay, where these different groups live together, certain sections are populated more with one ethnic or religious group than are others. For instance, Samandağ and Harbiye regions mostly contain Arab Alawites whereas Reyhanlı is commonly populated by Arab Sunnites; Vakıflı is a village where only Armenians live. When speaking with the local population, these places have connotations of their own. It was striking to see that a Turkish Sunnite interviewee talked about the Alawites by just saying that they were from Samandağ. Not only Alawites live in Samandağ, but when the interviewee's social position is taken into consideration, every local person would understand which group he is talking about.

¹³⁹ See Appendix A for maps

The division of neighbourhoods according to ethnic and religious groups is not limited to the present, but was the case at the beginning of the 20th century as well. According to Weulersse's research, the city consisted of three sites, each containing one of the main populations: Turks, Christians and Alawites¹⁴⁰.

Border regions such as Reyhanlı experienced the establishment of the border and the division of the villages between Turkey and Syria more than places at the centre of the city. Border villages had especially close relations with neighbouring villages, including wedding organisations. As was explained by the interviewee from a village in Reyhanlı, his aunt married a man from the neighbouring village. It was an arranged marriage and her family accepted it since the village of the groom was not far away. After the establishment of the border, the groom's village was left on the other side of the border and they could not see her for a long time. Only after the agreements made among the governments were they able to get visas easily and visit their relatives in neighbouring villages. It is not uncommon for a border villager to remember his father talking about how they used to spend most of their time with the neighbouring villagers playing cards before the establishment of the border or how their relatives became citizens of two different states although living only a few kilometres away.

The establishment of the border was a result of intense diplomatic relations between Turkey and France. Syria was also given promises about the city by the French government, but the result was more beneficial to the Turkish side. Syria was not happy about the final decision and showed its unhappiness on every occasion in the following years. There were various kinds of propaganda among the Arab population of the region even after the official establishment of the border. Recently, rumours about the final stage of the border is another often discussed subject. Former Ottoman lands left to the Syrian state are considered concessions needed for the sake of the Turkish population in Hatay. For instance, Bayır Bucak is a border region in Syria. Fifty two villages forming this region are populated by Turks. As stated by the interviewee from this region, during the negotiations between France and Turkey, they expected that this region would also be included within the Turkish borders, but the result was not so. The Ankara Agreement between France and Turkey implied that Bayır Bucak would be excluded from the Sanjak. All other agreements after the Ankara Agreement accepted it as the reference point and did not change the situation of

¹⁴⁰ Kara, A. 2005. 19.Yüzyılda Bir Osmanlı Şehri Antakya. İstanbul: IQ Yayıncılık. p32

Bayır Bucak. Immigrants from this region explain the reason for the exclusion geographically. Since Bayır Bucak is on the border and forms the closest part to Turkey, the interviewee stated that they were left there in order to form a security zone against possible attacks from Syria. Thus, the decision is considered to be deliberate and for the sake of Turkey's security.

The same interviewee from Bayır Bucak talked about Kessab, a border region near Yayladağ containing Armenian residents. Kessab is said to be given to Syria in order to get Cilvegözü, where the border gate is situated. Cilvegözü is an important place as a passage between the two countries, having that kind of a place instead of another "piece of land" was deemed significant by the interviewee. He had taken the geographical condition of Cilvegözü into account and found the decision made to give away Kessab for Cilvegözü reasonable.

The establishment of the border between Turkey and Syria was a painful process for both the states and their populations. In most cases people of the same origins were divided according to international agreements made at the political level, this division evolved into citizenship differences even among relatives. There are no geographical barriers between Hatay and Syria in most portions of the border line. The lack of natural boundaries made the process more painful and harder to accept. Turkey and Syria were ruled by an empire for many years and their people were not familiar with nationalist ideology. Any divisions other than geographical ones were ideological; furthermore, the inhabitants' close relationships made it difficult to believe that the members of the same extended family were actually citizens of different countries. Huge families lived together on former Ottoman lands. When the border was established and their lands and families were divided, it was not easy to understand this totally new situation. Hence, references to the Ottoman period and the World War I have a crucial place in remembering the past in Hatay.

4.2 On Methodology and the Interviewees

Before starting to analyse the interviews, I would like to introduce the interviewees especially with respect to their identities and the way they reacted to my questions. These details are important in such studies, because we try to get as much as we can during a limited time. Thus, all details, in addition to the transcripts, enable me to get a better understanding of the person's point of view on the issues at stake. In the following, personal information will be given using pseudonyms due to the need for confidentiality. I have asked

the interviewees whether to use their names or pseudonyms. A few of them allowed me to use their own names but I did not use original names for any of the interviewees.

Today, there are various ethnic and religious groups in Antakya including Arabs, Turks, Kurds, Armenians, Christians, Jews, Sunnis, Alawites and Assyrians. For most of the people I have talked with, two or more of these identities overlapped. As stated before, my aim was not to form a representative group containing a member from each group. In addition to the difficulty of forming a fully representative sample, the interest in historical narratives has led me to search for interviewees who are knowledgeable and old enough to tell me about the annexation period. Some groups were crucial such as the border villages and members of the elite families, because only they could talk about their special situation in the period. The establishment of the border was an important event and could best be heard from someone whose village was divided among the two countries. In the same manner, politics among the elite families could best be heard from an insider. With these ideas in mind, I decided on certain groups and tried to get in touch with them through personal contacts.

My first interviewee was İbrahim-a Sunni Turk. He is a school inspector and works as the deputy head to the Ministry of Education Inspection Commission in Hatay. İbrahim is from the Turkish community living in Syria. Their region is called “Bayır Bucak” and they are known as “Bayır Bucak Turks”. As İbrahim explains Bayır Bucak is the name of a region in Syria which is the continuation of Yayladağ- a town on the Syrian border of Hatay. There are 52 villages in this region. The name of the area comes from geography. Bayır is the villages on the mountain side and Bucak is the villages on the sea side. One intriguing issue is that this region is not very commonly known. When doing research for this study, I noticed that the region is not often mentioned. In the secondary sources on the other hand, there are 1 million Turks living under Syrian rule. İbrahim is a politically active person concerned about the Bayır Bucak Turks. He is educated and well aware of the situation both in Syria and in Turkey. The interview was seen by him as an opportunity to speak for the group. He acted as if he were the representative of the group as a whole. His active political past enabled him to meet many important politicians and, as he explained, he advised President Süleyman Demirel about a planned attack on the region by Turkish armies. He was very confident while talking. The recorder did not stop him from criticizing the Turkish government for its “wrong” acts about the Bayır-Bucak Turks. As the Bayır- Bucak

Foundation leader, he participated in television programs and had a pre-set talk especially when giving general information about the region and his group. In the following parts of the interview he answered my questions in great depth and seemed not to silence anything. The effects of the present on his historical narrative were very apparent. Throughout the interview, Ibrahim interpreted past events in terms of today's political situation.

The second interviewee was Mahmut- a Sunni Arab. He was a former teacher but resigned from teaching and worked with private companies in various Arab countries. After spending long years working for these companies, he has come back to Turkey and now owns a furniture shop in Antakya. Mahmut is ethnically Arab, but he situates himself differently from his other relatives who cannot speak Turkish and who are uneducated. Mahmut was sent to Syria when he was 12 years old to get a religious education in an international institute. As he explained, his father visited Syria on his way to Mecca and saw children from all around the world being educated there. His father, a religious person who wanted his son to get a religious education, decided to send his son to Syria when he returned to Turkey. Although his Arabic accent is noticeable, Mahmut speaks Turkish well and he even makes speeches in public places-like mosques- in Turkish to inform people about religious matters. He stated that he was educated in Syria, but right after that he adds because he had his diplomas approved by the Turkish government, so he was able to work as a teacher in a public school. His ability to speak the language well, approval of his diplomas, and his job as an official enables him to situate himself differently. His role as a government officer shaped his identity in a manner different from his uneducated relatives. I conducted the interview at his work place where he had customers from different groups and he seemed to have good relations with all of them. My father is among his customers and I was able to reach him through my father.

However, Mahmut was not very comfortable in the interview due to the existence of the recorder. When I first went to him for the interview, I told him that I was going to record the interview. His reaction was positive, but when I first switched it on, he asked: "kayıt mı edeceksin?" as if he did not like it. I asked him again if it is a problem or not, but he said ok. In addition, when I stated "you are an Arab, aren't you?" he was defensive. He said that at the end he was a Turkish citizen and would be seen as one everywhere. His reaction to my question made me feel like I asked the question in a wrong manner. Furthermore, he avoided talking about his relations in Syria. I asked whether they had any relatives on the other side

of the border. He said yes but did not elaborate on it and cut the response short by saying that they do not have close relations with them. Throughout the interview Mahmut insisted on his Turkish citizenship and avoided talking about any other identity.

My third interviewee was Salih- a Sunni Arab from a border village in Reyhanlı. I got in touch with him through his son-in-law who is the director of the Reyhanlı Teachers' Residence. Since my father works in the Ministry of Education, he knows about the officials working in the surrounding provinces. When I told him that I wanted to get in touch with someone from a border village in Reyhanlı, we reached a director and he told us that his father-in-law is actually from such a village and he would be glad to help me. The director invited us to his home where we were going to meet his father-in-law and mother-in-law. I conducted the interview at their home. Salih was about 65 and heard about the annexation process from his father. During the interview he stated that his father would help me better if he were alive, because he actually had lived during those times, but what Salih remembered was also valuable.

At this point it is important to state that what these people told me about the struggles in Hatay during the process of annexation cannot be outside of the events that were passed on to them by their elders. As James Young says when talking about the Holocaust survivors, second generation's memories derive from a 'received history', in the absence of first-hand knowledge of the events themselves.¹⁴¹ In the same manner, while working on the children of Holocaust survivors, Marianne Hirsch posits the concept of 'postmemory'. According to Hirsch, "postmemory is distinguished from memory by generational distance and from history by deep personal connection."¹⁴² The case of Hatay is not as traumatic as the Holocaust, but still the concept of postmemory is useful to explain the generational differences or similarities in remembering the annexation. Actually, it is seen through the memories of the next generations that the elders had passed their experiences onto them sometimes silently and unconsciously. Since the second generation did not witness the events first hand, there are limitations to what they tell. The events are transmitted by the older ones and a collective memory is formed within groups. Thus, members of the same

¹⁴¹ Young, James E. 2000. At Memory's Edge: After-Images of the Holocaust in Contemporary Art and Architecture. New Haven: Yale University Press.

¹⁴² Hirsch, Marianne. 1997. Family Frames: Photography, Narrative and Postmemory. Cambridge: Harvard University Press.

ethnic or religious group show similarities in their narratives although they may differ from the other groups.

Salih's economic situation was good: he owned a farm on which he built his house. He was a farmer and had been in the transportation business as many of the people around him. As he states, they earned well in this business and bought land. He now lives on his farm working on his land. He is a primary school graduate. His mother tongue is Arabic and he learned Turkish both at school and from the Turks around him. He explained that they speak Arabic at home with his wife but the children cannot speak Arabic very well. He stated with pride that he sent all his children to school and they chose to speak Turkish rather than Arabic. I had the chance to see his wife and three daughters. I actually planned to speak with his wife too, but she spoke very little Turkish and I realized that it would be hard for me to communicate with her so I did not interview her.

Salih was very open about his Arabness although emphasizing his Turkish citizenship at certain points. He answered my questions about being an Arab in Hatay in depth and elaborated on the differences between Turks in the region and Arabs. He also had a Kurdish background, but they were so arabized before being turkified that he did not really remember his Kurdish background. His current situation was very influential on his historical narratives as was the case with many other interviewees.

Another interviewee was Nusret from Harbiye. He is an Alawite Arab. I did not have many contacts among Alawites, so I asked foundations in Istanbul to help me to find a knowledgeable person in Hatay whom I can interview. I got in touch with the director of an Alawite foundation and he kindly gave me the names of friends who could help me in Hatay. Nusret is a religious leader in Harbiye. He is a primary school graduate but had a religious education at home as is common among the men in Alawite families. Fathers educate their sons about their religion, because they do not have public places where they can teach.

Nusret is an old and well respected member of his family. His nephew took me to their neighbourhood where they live together with their relatives. Nusret's house was located in a garden where they had a lot of fruit trees. His wife greeted us and we waited a little for Nusret to come from the garden. She could not speak Turkish so well that I was not able to speak with her. They took me to the living room where there was a bookshelf, four couches,

and pictures on the walls. The first I saw was a calendar with a big picture of Atatürk on it. Right next to it was a Turkish flag. On the bookshelves there were mainly religious books in Arabic, Qur'ans as well as some Turkish books on the Sunni sect. At the top of the shelf was a hat worn by religious leaders of the Alawites. Later in the interview I learned that this was their grandfather's hat. On the other walls there was a diploma from the Qur'an school and a certificate of participation given to Nusret by the Interreligious Dialogue Symposium in Hatay. The living room is a place where the family spends most of the day, and it contained many religious materials giving me the impression that religion played a major role in their lives.

Nusret came after a few minutes, together with his brother. They were both religious leaders wearing hats and long beards. Nusret seemed to be older and respected by the others in the house. They greeted me and we started the interview. He did not want the interview to be recorded, because he believed that his speech would not be intimate if the recorder is on. He answered my questions telling me as much as he could remember about what his elders explained. He was more into the religious past and the subject shifted to this area most of the time. He also compared today's conditions and the past from the perspective of the Alawites. Our interview took about two hours and during the interview many relatives came in listened to our conversation with great respect. Men and young women could speak Turkish, but the old women could not. They were very hospitable and did not let me go without having lunch. All the family was really eager to help me with my studies and they gave me names of other people who might help me. Nusret's authority as a patriarchal figure was very apparent in the household. Young members of the family as well as the women did not talk in his presence. He was shown as a reference by many people in the community to those who study Alawites. Nusret told me about the others who came and asked him questions about their religious beliefs. He even showed me a thesis written in a theology department containing his remarks.

The next interviewee was Ayhan from Antioch. He is an Alawite Arab whom I have contacted through the same way as I did Nusret. Ayhan is the director of the Ehl-i Beyt Foundation in Antioch. He is relatively young when compared to other interviewees, but he learned a lot from his elders about the annexation period. I conducted my interview in his office. The place was not busy so that the interview was not interrupted. Ayhan is a high school graduate and has a prestigious place among Alawites due to his job. Ayhan's group is

a bit different from Nusret's in the sense that Ehl-i Beyt Foundation is known for its close relations with the Shiites in Iran. This difference is an important issue, because when I first got in touch with Alawites in Istanbul, they told me not to mention one to the other during my interviews in Hatay.

Ayhan was comfortable with the tape recorder and spoke intimately about everything I asked. Since he is a religious leader, he interpreted most of the subjects from the perspective of religion. The past is narrated through religious history and group identity came before everything else. While talking about religious history, respect for Atatürk was emphasized by Ayhan in a way similar to Nusret because of his support to the Alawites. Ayhan was also very eager to help. On the other hand, a common strategy for Ayhan and Nusret was that they both avoided talking about Alawites who had left Hatay after the annexation. My questions on the issue were not answered in depth and only a few were said to have left.

Another interviewee was Murat from Hassa. He is a Sunni Turk. The reason I decided to talk with him was the special situation of his province. Hassa was among the few places from which Sunni Turks immigrated to Syria with the fear of not being able to practice their religion after the annexation. Murat is a university graduate and works as a school inspector. I reached him through my relatives. He is interested in the history of the city and listened to his elders' memories. Murat learned some personal stories and he interpreted them with his present historical knowledge. For instance, I told him that Turkish soldiers are known to have entered Hatay from Hassa, and asked him if he remembered anything about this event. He interpreted an anecdote that he heard from his father about a soldier coming from Turkey who wanted his horse shoe to be taken out, and concluded that this event should have taken place during the entrance of the Turkish armies.

Another interviewee was Nuran from Belen. She is a Sunni Turk who is a granddaughter of a woman who lived long enough to see the annexation process and pass her memories on to her granddaughter. Nuran is a primary school graduate and she is very much interested in her grandmother's stories about her life in the past and as she stated, she tried to learn as much as she could before her grandmother died. Nuran's family is from Kayseri and they had to leave their lands because of a conflict they lived with the Armenians during the First World War. I conducted my research in her house. They live in a middle class neighbourhood, but her ancestors were very rich and among the elites of the city. They still own a transportation company run by her relatives.

Nuran was very eager to talk about her family history, but she focused on the family history so much that at certain points that I was not able to acquire answers to my questions on the history of the city. She explained the family history in a very complicated manner that I was not able to follow all the time. Her lack of historical information made it harder for her to contextualize the events that she discussed. Although personal family histories were important for me to get an understanding of the period through the daily life activities of people, I was not sure when all the things she explained took place. They could be during the World War I or the annexation period. When I asked her the dates, she was not able to interpret and give me an approximate time.

Metin is a local historian who has written books on the history of Hatay. He is not from Hatay, but settled in the city a long time ago when he came as a teacher. He resigned and now has a position at the university. At the same time, he is the founder of a folklore foundation which organizes seminars and used to publish a monthly magazine called “*Güneyde Kültür*”. I conducted my interview with him in the foundation’s office. He was comfortable with the tape recorder. He has books based on archival documents, but he had also conducted interviews with people from around Hatay. Information gathered through these interviews was not used in his books, but his interpretations about the past were based mainly on what he heard from people. His manner when answering my questions made me think that he sees himself as an authority on the history of Hatay. He kind of looked down upon me as an experienced historian. When asking questions, I shared some of my interpretations of what others had said. He easily rejected or accepted them as if they were common knowledge and nothing original. In addition, he had a very nationalist point of view and the official history was not questionable for him, everything about it could be proven with documents- some of which he had brought to light such as the “first bullet”¹⁴³ document found in the military archives.

My last interviewee was Mustafa- a member of the Mursaloğlu family which is among Amik *beys*¹⁴⁴. Tayfur Sökmen is also a member of the same family and Mustafa introduced him as his grandparent although he is actually his grandparent’s brother. Mustafa is a teacher

¹⁴³ It is claimed by Metin and some other local historians that the first armed struggle against the occupiers during the World War I took place in Hatay.

¹⁴⁴ “*Bey*” is the name given to the landowners in the Amik Plain. They are mostly settled Türkmen tribes who were brought to the region by Ottoman leaders.

and now works as the director of the *Halk Eğitim Merkezi* in Iskenderun. I conducted the interview in his office where we could carry out the interview without any distractions. His interest in the history of Hatay could be seen all around the building. He put big pictures of the old city and important events such as the entrance of the Turkish army on the walls and he referred to these pictures during the interview. He is a collector of historical materials such as the newspapers of 1939, letters belonging to his grandfather and voting cards that were used in the election of the Hatay Parliament. He wrote books on these materials. He was open to share all these useful materials with me.

Since Mustafa was from an elite family and interested in historical issues, I was able to ask him about the relations among the elite families of the city. He answered my questions intimately but wanted me to turn off the voice recorder. Most of his answers were one-sided and he concluded that the reason for his family's lack of acceptance by the others in the city was that they were "pure Turks" and the others were not. Although partisan, as to be expected, he enabled me to see the relations among these families from the inside.

During the interviews I realized that certain issues were mentioned by all of the interviewees regardless of their ethnic or religious identities. These were also important subjects concerning the history of Hatay. Thus, I have decided to analyze the interviews under these common themes and formed the subtitles of the following parts of this chapter. I also used quotes and as how the quotes were told was as important as what was said, I did not translate the quotes. Only through the original language could I provide the meaning.

After looking at all interviewees and their identity declarations as Turkish, it is important to ask how an ethnic Arab can identify himself as "Turkish". In addition, cases of some other interviewees such as Mahmut are even more confusing because he had his education in Syria so indoctrination through schooling is not relevant. How can such a self-identification be explained within the framework of nationalism? Ayhan Akman suggests a solution for this problem by putting forward the modernist character of Turkish national identity. According to him, Turkish nationalism is not based on ethnicity and race, but on social and political transformation. His explanation of the modernist nationalism is:

"Rather than aspiring to be an ethnocentric project of authenticity, Turkish nationalism was a modernist project of total cultural transformation. Turkish national identity was construed along modernist rather than ethno-racial lines because the ruling elites were first and foremost concerned with saving the state. The self-inflicted nature of modernization and the absence of

colonial rule were the main determinants for the emergence of a modernist form of national identity.”¹⁴⁵

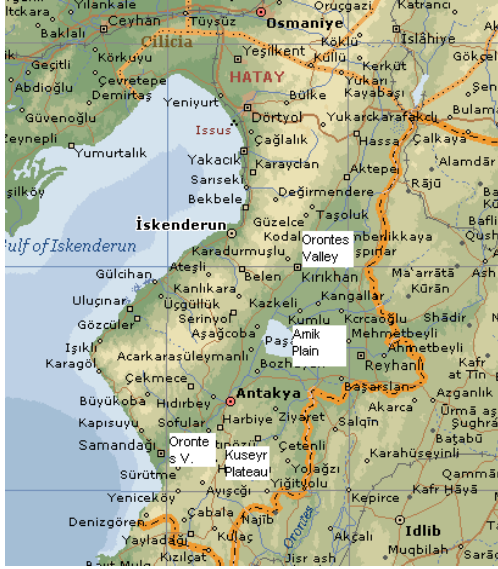
4.3 Notables and Local Elite Families

Studying interrelationships within and among big families in the city are important so as to understand the political aura of the period before and after the establishment of the border. Relations of these big families with each other as well as with the Mandate officials are crucial to understand what the political dynamics were. The changing situation in the region resulted in changes in the strategies of the big families. The changes occurred at political, economical and social levels. Settlement of Türkmen tribes and land ownership by other groups such as the Sunni Arabs caused alteration within the group of the big families. Newcomers were either accepted and welcomed to the group or just ignored. Following the varying strategies is important to see how the welfare of the families mattered more than national or religious concerns. The change of strategy can be explained through the term “selective advantage” as used by Peter Sahlins¹⁴⁶. The family’s ‘advantage’ is the main issue and decision about which side to be on was made accordingly. Having good relations with the Mandate officials or taking action against them highly depended on economic and social benefits foreseen by the elders in the family. In the same manner, marriage arrangements with the other families were mostly the result of similar strategic evaluations.

Big families of the city owned lands on Kuseyr plateau, Orontes valley or Amik plain. Although detailed information about these families will be given in the following parts, an introductory list and a map would be beneficial:

¹⁴⁵ Akman, A. ‘*Modernist Nationalism: Statism and National Identity in Turkey*’. Nationalities Papers. Vol 32, no 1, March 2004. p23-45

¹⁴⁶ Sahlins, P., 1991, Boundaries, California: University of California Press, p224

Some of the big families of the **Kuseyr plateau** and **Orontes valley**: Kuseyr, Yahyoğulları, Melekzade, Civelekzade, Bereketzade, Müftüoğulları, Adalı, Şemsettinzade, Halefzade, Miskioğlu, Türkmen, and Huri.

Big families of the **Amik plain**: Mursaloğlu, Çirkin, and Bahadır.

These were the big families of the Sanjak. Although they owned huge lands in the rural parts, family members resided in the city center going to the farm houses in the holidays. In present these are still the main families of the city although most of the family members moved to big cities. Most of them still hold lands and agriculture is still the basic source of family wealth.

In Antioch, there were distinctions and infighting among two factions of Sunni Turkish notables. The first group included the most wealthy and traditional elites whose status and political and economic power within society were shaken with the changing of the regime in Istanbul after the 1908 revolution. They increasingly opposed the CUP (Committee of Union and Progress) and eventually established the Party of Freedom and Compromise (Hürriyet ve İtilaf Fırkası). The second group consisted of more moderate, middle class notables gaining power against the traditional notables by establishing a branch office of the CUP in Antioch.¹⁴⁷ The first group, in their struggle against the CUP regime, gradually leaned to the Arabist side and allied with those who wanted to see Antioch as part of an independent Arab Syrian state.¹⁴⁸ Alternatively, some notables from the first group who

¹⁴⁷ Tükmen, op. cit., p 909

¹⁴⁸ Tükmen, op. cit., p 912

were at one time very influential and politically powerful under Ottoman rule collaborated with the Mandate rule and acquired important places in administration.

The urban notable is conceptualized by Lapidus and Hourani as “a political concept denoting those who could play a certain political role as intermediaries between the government and the people, and within certain limits, as leaders of the urban population.¹⁴⁹” Big families in Hatay were not very different in their political stance before the 1930s. Almost all were Turkish Sunni families and familial benefits mattered the most in taking political sides. They traditionally held bureaucratic positions in the city. Although they had huge lands in the countryside, they lived in the city and most had jobs in state offices. They were among the few who had access to education. After the occupation, French influence was apparent and the elites educated their children in French schools. Thus, they had relations with the Mandate power. On the other hand, there were the later- settled, Turcoman Amik *beys* who had less or even no relation with the French authorities. These *beys* actually lacked the urban culture that the other families traditionally had; hence, they sometimes are not seen as part of the group of the notables. Differences in relations with the ruling powers were beginning to be seen in late 1936, leading to political fractions within the group of the notables.

Under the new indirect colonial rule, *ağas* benefited most with material advantages and administrative posts. Unlike the urban notables of Syria from whom the nationalist leadership was drawn and who were opponents of the French rule of varying degrees, the urban notables of Antioch generally collaborated with the French and were permitted to partake in the colonial benefits¹⁵⁰. According to Aswad, all the communities were divided into groups and granted varying degrees of participation in the Mandate regime. However, this was not a popular type of participation. Instead, the French cooperated with the traditional urban and local notables including the Christian urban elites and some Alawites to collect them into its ranks by offering positions in the bureaucracy of the Sanjak. Traditional Antiochean notables found it crucial to collaborate with the Mandate regime in order to retain their political and social power. These elite emerged as the new commercial,

¹⁴⁹ Hourani, A., 1968, “Ottoman Reform and the Politics of Notables” in Beginnings of Modernization in the Middle East: The Nineteenth Century, eds William R. Polk and Richard L. Chambers, Chicago: Chicago University Press, p 89 and Lapidus, I., 1967, Muslim Cities in the Later Middle Ages, Cambridge: Harvard University Press, p90

¹⁵⁰ Aswad, B. 1974. “Women, Class and Power: Examples from the Hatay, Turkey”. Antropological Quarterly. p 477 and Altuğ, S. 2002. Unpublished M.A. Thesis. Bogazici University

land owning upper class during the last century. Under a form of French colonialism they were allowed to evolve into the local branch of the national bourgeoisie¹⁵¹. Those notables, who were former Ottoman bureaucrats, demonstrated a willingness to collaborate with French staff who offered posts in the local bureaucracy. Similar to inner Syria, these traditional leaders took high offices and filled those further down the scale with their relatives and clients¹⁵². It was certain that the urban notables were the winners in all accounts by keeping the local control at political and economical levels. Relations with the French and their existence in Hatay were not questioned until the middle of the 1930s. The influence of Turkey and propaganda carried on in Hatay, Turks and Arabs gradually changed their view.

The Syrian elite were different from the Antioch elite from many respects, especially the ones in Aleppo. Ibrahim Hananu, the well known Syrian revolutionary, was at the beginning supported by the French rulers against the Turkish nationalist ideologies in Antioch. He was found useful to divide the supporters of Turkey in the city. However, after a few occasions, his ideas turned out to be dangerous for French existence in the region. He began to impose the idea that Syria should be ruled by Arabs. The French were seen as illegitimate rulers. The nationalist elite mainly consisted of Sunnis. Thus, French policy differed in Syria; keeping the nationalist elite out and supporting the rural based Alawite elite against the Sunni elite in most cases.

Political relations in the Sanjak followed a completely different pattern from that of Syria. The attitude of the elites in the Sanjak was one of the most important factors for this difference. French officials were part of the daily life of the elites in Antioch. Administrative posts were shared with them and since the notables kept their traditional roles within the society, adaptation to the new regime was fast and the Mandate was normalised. Amik *beys* had a different kind of relationship with the French. First of all, they are not of urban origin and did not have a settled life. They were settled in the Amik region by the Ottomans. On the other hand, other elites had a city life even in the Ottoman period. The educational status of the Amik *beys* was also not as high as that of the others. Actually, the Turcoman *beys* of the *Amik* plain were never accepted among the elites of Antioch. Although the *beys* were rich and had carried out conventional methods of membership such as marriage alliances

¹⁵¹ Ibid., p477

¹⁵² Khoury. 1983. Urban Notables and Arab Nationalism. Cambridge: Cambridge University Press. p 5.

with the members of the other families in Antioch, they could never become “urban”. What they lacked was urban culture, or in Bourdieu’s terms, “cultural capital”. They were seen as ignorant people coming down from Amik¹⁵³.

The big families who had lands in the Amik Plain were mainly Mursaloğlu, Bahadır and Çirkin families. They had Arab marabas working on their land as sharecroppers. Today, the same families are still very well known in the region and have lands although not as much as they used to have. Sharecroppers earned money and bought some of the land they worked on. Furthermore, new generations of these families left Antioch to live in bigger cities or started businesses in areas other than agriculture selling their share of the huge lands. Due to these reasons, these families no longer own most of the plain, but other investments still keep them wealthy and they are still among the elite.

Due to their close relations with the French, the urban elites of Antioch were seen as “traitors” by the Amik *beys*. According to Mustafa, a member of the Mursaloğlu family, the conflict between the Amik *beys* and the urban elite was due to ethnicity. Being Turcoman was the main reason for their non acceptance and exclusion. In addition, the Mursaloğlu family was settled in the region long after, but Tayfur Sökmen, as a member of this family, was the leader of the Turkish struggle in Hatay. The emphasis here is on the fact that he was given the leadership by Atatürk. Mustafa asserts that Tayfur Sökmen was chosen to deal with the issues about Hatay by Atatürk because he was a Turcoman. Thus, his authority could not be questioned. Mustafa declared that the urban elites thought that if there were going to be a leader, he should be someone among them, not an “ignorant man” from Amik. He made this declaration as if he was telling a secret, because he was afraid that his words could be heard by the other family members and that would not be nice in terms of personal relations. At the same time, he seemed very proud, because his grand parent was respected and listened to even though the other families looked down upon him. He emphasized the leadership of Tayfur Sökmen because this was seen as the moment of acceptance and approval for his family. Mustafa stressed their identity as Turks and in a way Tayfur Sökmen’s leadership status given by Atatürk was a proof of this identity.

Actually, Tayfur Sökmen is not Mustafa’s grandfather. His grandfather is Tayfur Sökmen’s brother, but Mustafa chose to introduce himself as the grandson of Tayfur

¹⁵³ Ibid. P85

Sökmen. At the beginning this seemed unclear, but as we went along with the interview I realized that he did this in order to accentuate his family's identity as Türkmens. Although they had land and the money to be counted among the wealthy families of the city, they were taken into consideration under a different category. No matter how rich they were, being a Türkmen tribe and a latecomer was seen as lacking the necessary cultural accumulation to be part of the elite. For the first time, their Türkmen background allowed them special treatment. As Mustafa very proudly states, Atatürk chose his grandfather to take care of the struggle in Hatay, because he was Turcoman. Mustafa has a very nationalist stance and this is an outcome of the special treatment by Atatürk. He is aware that their family was accepted by the others through their Turkish identity and Tayfur Sökmen's efforts in the annexation process. Thus, he underlines their ethnic identity on every occasion and tries to form a closer relationship to Tayfur Sökmen by talking about him as his grandfather. His interest in the history of Hatay and the life and works of Tayfur Sökmen is a way of showing how important his family was in opposition to the other families that did not want to accept them. He goes even further and blames Adalı, Kuseyri and Bereket families for being accomplices with the French and the Arabs as well as for their acts against Tayfur Sökmen

Since Mustafa has a nationalist and religious stance the biggest accusation against these urban elites and especially the Adalı and Kuseyri families, for him, is being Alawite. Although it is commonly known that these are Sunni Turk families, their aggressive acts against Tayfur Sökmen are seen as betrayals and according to Mustafa such acts could only be performed by Alawites. Hence the result he reaches is that they are "Alawites hiding their true identities".

Two important positions in the Republic of Hatay were given to Abdurrahman Melek and Tayfur Sökmen. Melek was a member of the urban elite while Tayfur Sökmen was from the Amik plain. Although their relations were not expressed very much in the official historical documents, according to Mustafa, they did not get along very well with each other because of the above mentioned conflicts between the elites. In addition to this, Melek had relations with the Bereket family through marriage and Mustafa actually sees him as one of them. Furthermore, when I asked about Melek and Sökmen's relations, Mustafa wanted me to turn off the recorder and stated that Melek also wanted to be the president of the newly established republic, but Tayfur Sökmen was given the position by Atatürk. He explained

the event as if he was giving out a secret and added that I could not find these things in documents, but he knows them because he is from the family.

Although Mustafa accused some of the urban elites as traitors wanting to be on the side of Syria, Metin, a local historian, did not find this accusation reasonable and added his belief that none of them could do such a thing. Even though some, like Suphi Bereket, took part in the Syrian parliament and even held very high positions in it, they were there in the name of Turks, not as part of and on the side of the Arab population. Metin felt the need to clarify that he was chosen to represent the Turkish population living in the Sanjak. Furthermore, he was optimistic about the relations between the big families. He accepted that there were conflicts among different families for various reasons, but accusations of betrayal were seen as too much. He does not think any of them actually sided with France or Syria against Turkey. First of all, they were all Turkish, Sunni families and supported Atatürk for his struggle over the issue of the Sanjak. Metin showed their respect for Atatürk and his decisions on the issue as proof for his claim about these families supporting Atatürk. Tayfur Sökmen was shown to be the mediator between the Turkish government and the Sanjak during the whole process. Atatürk declared this himself to the related people in Hatay and this was accepted by all. Even though Sökmen was from the Amik plain and seen as lacking urban culture, urban notables could question Atatürk's decision. According to Metin Tayfur Sökmen's leadership was something above the familial relationships and united them under a single aim. In Metin's own words the relationship between the families and Tayfur Sökmen's position among them is as follows:

“Şimdi bu Mursaloğulları Reyhanlılı bir şey. Antakyalılarla Rayhanlılılar birbirlerini pek şey saymazlar.(...)Sevmezler. Ha bir araya gelmişse Tayfur Sökmen tek şeydir orda. Herkes onun talimatına göre davrandığı için muhatap odur. Antakya'da da Tyfur Sökmen Atatürk namına muhataptır. Aşırı da teferruatı, şeyi geçmemiştir. Yani aile şeyi yok burda. (...) İşte aileler değil de kişiler. Burda diyelim İhsan Mursaloğlu, Reşat Mursaloğlu, yani onlar ikinci sınıf şeyler. Tayfur Sökmen'in kardeşleri, amcaoğulları falan vardır ama hiçbir zaman... İnayet Mursaloğlu, Tayfur Sökmen'in *ağabey*sidir, o da ikinci plandadır. Daima Tayfur Sökmen. Niye? Tek yetkilidir Dört Yol'da devlet namına. Yani bakanlarla o konuşur, müsteşarlarla o konuşur şeyeder. Bu tarafa talimatlar da onun imzasıyla gelir. O bakımdan bir şey problemi olmamıştır. Aile olsa birbirini yer. (...) Atatürk'ten, yani vekili olması burdakileri bağlıyor (...) Kesinlikle. Atatürk'ün şeyi olduğu buraya bildirilmiştir. 21den beri buradaki lider Tayfur Bey'dir. Falan Mursal'ı, filan Mursal'ı kimse takmaz, tanımaz. Daima Tayfur Beydir. Bunu fiilen Atatürk tayin etmiştir. Katılınca kadar herşeyi o takip etmiştir. Hiç kimsenin böyle bir yetki problemi olmamıştır. Tek yetkili.¹⁵⁴”

¹⁵⁴ M.T. interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

The issue of big families' relations with their workers is also helpful to understand the social life at the time. Either Arab Sunnis or Alawites were working as *maraba* on the lands of these *ağas* and *beys*. *Maraba* means "one fourth" in Arabic. These workers were called *marabas*, because they had the right to get the one fourth of the harvest from the land they worked on. *Marabas* had an important role in the life of the *ağas* and *beys* in the sense that they were responsible for all the agricultural activity on the land as well as the security of the property. Thus, the relationship between the landowner and the *maraba* should be based on trust far more than economics.

Despite the fact that the descriptions of the interviewees refer to the period, which they claim to be ended by Turkish rule, under the authority of *ağa* with oppression and poverty, the *ağa* by himself was mentioned in a rather positive tone¹⁵⁵. It was striking to see that while Ayhan and Nusret talked positively about the former owners of their lands, Salih did not make any statements about how his parents used to get along with the land owners. In addition, he accused the grandchildren of the *beys* for still working against the present owners of the lands and trying to turkify the region. Unlike the Amik plain where Salih lives, Nusret's group today does not see any kind of new settlement in their region. Thus, they do not have any recent problems about land. For this reason, while Salih based his argument about *beys* and Arab workers mainly on today's situation; Nusret gave examples from the past and these are what he remembered from his elders. When Nusret's parents transmitted the past to the next generation, they talked about the exclusion based on religion. On the other hand, the positive characteristics of the group were mainly passed on via the anecdotes concerning the land owners. Occasions in which the Alawite personality was appreciated found more place in the transmission process. Nusret's words show that their personal relations with Adalı and Kuseyri families were very good:

Nusret: "Eskiden de zaten atalarımız Suriye'den geldiğinde fakir. Malları, mülkleri yok. Murabi derler, ¼ hak alır çalıştığı bahçeden. Hepsi *ağaların* bahçelerinde murabi olarak köle gibi çalıştırılıyorlar. O zaman onlara çok zulm ediliyor. Ama Türkiye Cumhuriyeti gelince bunların hepsi bitiyor. Herkes eşit oluyor. Önceden mal alma hakkı da yok Alevilerin. Sonra oluyor. Burda toprak sahibi olan, atalarımızın topraklarında çalıştıkları, Adalı ve Kuseyri aileleri var mesela. Onlar dedelerimizle çok iyi geçinirlerdi. Topraklarında çalışan atalarımıza mallarını güvenip rahatça bırakırlardı. Onlar Alevileri güvenilir olarak tanırlar."

¹⁵⁵ Altuğ, S. 2002. unpublished master thesis. Bogazici University

When he was talking about these families he had a very respectful tone and seemed to be happy for being treated well by the members of these families. As Nusret very clearly put forward, although there was a hierarchy between his people and the *ağas*, his people were known to be trustful and their hard work and decent character were appreciated by the *ağas*. His sense of religious identity was so dominant that even when talking about how his parents were found trustworthy by Adalı and Kuseyri family members, he attributed this to all Alawites and stated that these families were able to realize this characteristic of the Alawites.

On the other side, the same *ağas* and their families were accused of siding with the Alawites and even being Alawites themselves by Mustafa who interpreted their good relations with the Arab *marabas* as siding with the Arabs. Strangely enough, closeness to the French was not construed as being on their side. Having good relations with the Mandate officials in daily life was not something commented on by any interviewee. French education, speaking the language and working together with those officials were even regarded as an advantage for the Turks. On the contrary, any kind of relations with the Arabs were reflected as evidence of support of Arab rule in the Sanjak.

If the conditions of the time are taken into consideration, Arabs were on the weak side whereas the French was the winning side. They were also seen as the modern country whose path should be followed. This condition is more or less the same today. Cultural memory is accepted to work by reconstructing, because it always relates its knowledge to an actual and contemporary situation. These situations affect it in various ways; sometimes by appropriation, sometimes by criticism, sometimes by preservation or by transformation.¹⁵⁶ Thus, it would not be unreasonable to state that the interviewees have been very much under the influence of the social and political issues. How they interpreted the behaviour of the *ağas* of the time is very much associated with the current condition in the social and political aura. The interviewees made judgements about the past through their contemporary ideas and beliefs. The winning side was the French and trying to get along with them was the right thing. Furthermore, it is now known that the problem of the Sanjak was solved with minimum armed struggle and mainly through negotiation. On the other hand, Syria made the Sanjak a reason for hostility long after the annexation. Thus, the “modern French” were better to associate with than were the “hostile Arabs”.

¹⁵⁶ Assman, J. 1995. *Collective Memory and Cultural Identity*. New German Critique. V65(Spring-Summer). p 125-134

Moreover, not all the *marabas* have positive attitudes towards their *ağas*. It depended mostly on the later situation of the *maraba*. Most *marabas* were able to buy the lands that they worked on after the coming of the Turkish rule. They related this result to their hard working character. Their current condition was actually effective on their ways of remembering the days of poverty. As Assmann and Halbwachs put forward; “No memory can preserve the past. What remains is only that which society in each era can reconstruct within its contemporary frame of reference.”¹⁵⁷ Most interviewees seemed to choose to talk about those days at two levels. One was the economic level, in which they express the unfair landownership policies and no compensation for their hard work. The second level was the social level containing their views about the landowners. This part usually took one-to-one relations at stake and emphasized personal characteristics. Fairness of the *ağa* and the trust relationship are the main subjects that mattered at this level.

Moreover, social stratification of those days is effective on today’s society as well. The ones owning the lands and the ones working on them were the two main social groups, because land was the major source of wealth. Workers were mainly Sunni Arabs and Alawites. Later, new sources of wealth took over land ownership and workers were also able to own lands. Older land-owning elites are still wealthy and keep the high position in the society. Furthermore, wealthy people of Arab and Alawite origin emerged and with access to education, they got higher in the social ladder.

4.4 Land Ownership

The traditional Ottoman *Tımar* System¹⁵⁸ was in decline by the end of the 16th century. In an attempt to collect taxes more efficiently the government inaugurated *İltizam*, the system of tax farming whereby the right to collect taxes for an area for a year was sold in auctions. However, tax farming had an adverse effect in that local magnates gained immense power and acquired economic and political capital.¹⁵⁹

In order to cut back the power of the local notables in Hatay, the government forced the long-range nomadic herders to settle in their winter camping grounds. The rise of large

¹⁵⁷ Assman, J. 1995. *Collective Memory and Cultural Identity*. New German Critique. V65(Spring-Summer). p 125-134

¹⁵⁸ Tımar is a system of land ownership which is used to control tax collection. In this system the owner of the tımar land is responsible for a certain number of soldiers to join the state army when needed in return for tax payments.

¹⁵⁹ Pamuk, Ş. 1999. Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. p 206 as cited from Özgen, Z. 2005. unpublished master thesis, Bogazici University

private ownership started with the forced sedentarization of Turcoman tribes in their winter camps- in this case, the Amik plain. The attempt of the government to reassert its authority and curb the excess power of local notables by issuing land titles to the tribal chiefdom reconfigured the social stratification and altered the distribution of local power. Furthermore, with the spread of the capitalism into the empire, commercialization of land became an important factor in the Ottoman Land system.¹⁶⁰

In agricultural societies land ownership has always been an important source of wealth. This was also the case in Hatay and the distribution of land was an important issue. Notables were all land-owning elites. They were city dwellers but their wealth came from the land in the surrounding countryside. In addition, the summer houses of the *Ağas* and *Beys* were on these lands and they would visit the land in summer or during harvest. Until the land code of 1858 they acquired wealth in terms of hereditary tax farms, but especially after the Mandate, they had all the rights to privately own the land. The land was concentrated mainly in three rural areas: the Orontes [*Asi*] valley, the *Kuseyr* plateau and the Amik plain¹⁶¹.

¹⁶⁰ Aswad, B. op. cit. p 21 and Özgen, Z. 2005. unpublished master thesis, Bogazici University

¹⁶¹ Tükmen, Vol 1, p 51

In the Orontes [*Asi*] valley nearly all peasants working on the land were Alawites and they were sharecroppers [*marabas*]. When the land owners were in the city, the lands were left to *marabas*. Therefore, there was a great degree of attachment between the Alawite peasants of the Orontes and their *ağas*¹⁶². The land on the *Kuseyr* plateau was owned by Sunni *ağas* from Antakya or Sunni rural *ağas* from the surrounding area. Other than the Orontes valley and the *Kuseyr* plateau, there was the Amik plain owned mainly by Sunni Turk Amik *Beys*. Sharecroppers on these lands were Sunni Turkish-speaking villagers. In addition, there were Arab villagers living close to the border who worked for the *beys*. These *beys* were settled by the Ottoman Empire in 1850. They became rich especially during the World War I period when the cereals prices were high¹⁶³. Türkmen tribes were settled in the *Amik* plain during the Ottoman period and they were given land. Different groups, coming from various places, merged in Hatay. The Turks were in the area as early as the eleventh century and are known to have been descendants of the Seljuk. Turcoman tribes came to the plain from the north. They used to spend summers in the area around Sivas and moved south during winter time. Sunni Arabs, on the other hand, came up to the area from the northern part of Syria, around the cities of Jazira and Hama. Some of the Kurdish tribes in the region migrated from southeast Anatolia due to forced settlement movements and as a result of the Kurdish rebellion in Turkey in 1924-1925. Many were Arabized or Turkified, losing their Kurdishness.¹⁶⁴ In the following years there were many other Turkish groups settled in the area very close to Arab villages in Reyhanlı. In the 1950s, the lake in the middle of the plain was dried by the state as part of an amelioration plan and the lands gained from this process were also distributed. The discussions focused mainly on the second land distribution.

Salih expresses his ideas about the land distribution according to what he has heard from his parents. His ancestors lived in a border village together with Circassians. His great grand parents came to the village from Harran due to some problems they faced there. In the same manner, Circassians were not natives to that village. They were given the place to settle by the state. He does not know the reason for their emigration but thinks that they were brought there because of a disaster that took place in their homelands. The state took care of them, because they are of Turkish descent, and settled them there. In addition, they

¹⁶² Altuğ, S. 2002, unpublished master thesis, Bogazici University

¹⁶³ Altuğ, S. 2002, unpublished master thesis, Bogazici University

¹⁶⁴ Özgen, Z. 2005. unpublished master thesis, Bogazici University

were given huge lands, while his family, because they are Arabs, were neither given lands nor supported by the state. As he states:

“Şimdi büyüklerimiz böyle bize anlatırdı. Şimdi derlerdi ki yani devami olarak yani Türkiye devleti Çerkeslere yani bizden daha fazla sevdi yani daha fazla onlardan yana oldu. Tabi ama biz şimdi bu meseleleri anlayınca biz haklıymış dedik. Neden? Bizimkiler askerlikten kaçardı büyüklerimiz. Çerkezler gider efendi gibi askerliğini yapardı. Elbette ki devlet bunlara tarla verdi, bunlara yardım etti. Yardım elini uzattı. Tabi siz askerliğini yapmazsanız bir devletin size niye ihtiyacı var. Tabi size bakmaz yani. (gülüyor)Bu şikayetleri ediyorlardı ama tabi bu hata bizimkilerden olmuştu yani. Kaçarlardı. Neden kaçarlar: işte Türkçe’yi bilmezler. Birkaç kişi gitmiş, dayanamamış firar etmiş. Geliyor işte köyde anlatıyor: kardeşim diyor yani ben birşey anlamıyorum ki bu insanlardan (gülüyor). Onlar böyle duyunca yani askerlik o kadar zor, o kadar riskli, o kadar bilmem deyi duyunca kaçıyor. Bir daha gitmiyor. Firar kalıyor. Elbette böyle baskılar oldu ama haklı bir baskılar. Bu devlettir. Sen bu vatana, devlete askerlik yapacaksın elbette. Yapmazsan seni de tanımaz yani.¹⁶⁵”

On the one hand, he blames the state for not supporting them as it did with the Circassians. Contradicting to his statements about the unfair treatment of the state, he tries to find a meaningful reason for its actions. He emphasizes throughout the interview that they, as Arabs, did not support the Syrian side, because they regard these lands as their homelands. There was no opposing act originating from their villages. He believes that they were not very much different then any Turkish person during the establishment of the border. Nonetheless, they were seen as a potential threat and people of Turkish origin were taken care of by the state. He even argues that these people were settled near their lands on purpose. If any kind of hostility springs out among them, then the Turkish ones would be used to oppose them. He adds that this was the case not only during 1938 and 1939. On the contrary, the settlement of Turks in the region continued long after the establishment of the border. Salih uses a double discourse when talking about the distribution of land by the government. One of them is rebellious while the other is a pro-state discourse. Since I am a Turk conducting a research as part of an educational institution, he emphasizes the pro-state discourse, but still he uses a very slippery language sometimes using the rebellious discourse as well. His emphasis on the pro-state view can be thought to be a defense mechanism used when talking to strangers, especially Turks, but the rebellious discourse underneath what is represented made me think that the researcher is certainly effective on how the interviewees react and answer the questions.

¹⁶⁵ S.D., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

The interviewee remembers the 1950s and the drying of the *Amik* lake. Lands were again given to the Türkmens who had settled there earlier. In addition, new people from Turkey were brought there and given lands, such as Uzbeks from Afghanistan during the Afghan War and people from Samsun after a natural disaster. He blames a parliament member from Hatay for these settlements. He expresses that there was a kind of hostility against the Arabs on the side of the Turcoman tribes, especially certain big families who had settled during the Ottoman period on the *Amik* plain. According to the interviewee, they were given land, but could not keep them. Arabs were not given anything by the state and worked on these lands as *marabas*, but they worked hard and managed to buy these lands. Now most of the land belong to them.

“Şimdi Tayfur Sökmen’den ziyade biz bu Murat’dan biliyoruz bu Samsunlar’ın işi. Murat oğlu, milletvekili oldu biliyorsun yani. Şimdi bunlar yani Araplar’a büyük düşmanları var yani devamlı olarak. Bu Mursallar yani bu Sökmenler yani genelde. Düşmanları da şurdan geldi, biz bunu biliyoruz yani: bunlar büyük tarla sahibi. Bu tarlaları zamanında böyle hibeden almışlar yani. Yalnız durumları çok vahim oldu. Şimdi bunlar, Musallar, Bahadırlılar, Çirkinler... burda 5-6 aile tüm bu *Amik* ovasını elde etmişlerdi. Yani bu nasıl gelmiş? Anlatırlar bizim büyüklerimiz burda bir göl vardı diye. *Amik* Gölü vardı. Kayığa biner adam, gider orda bir işaret diker. Kayığın gittiği yere kadar bir işaret diker, işte bu Mursallar’ın, bu Bahadırlar’ın, bu Çirkinler’in... Bu şekilde bu *Amik* ovasını böyle almışlardı.¹⁶⁶”

How the interviewee interpreted the state’s acts and in relation with it, what he chose to remember about his ancestors was very much effected by the society that he lived in. He is a Turkish citizen and although there was unfair treatment at some points, there must have been a reason for it. In Halbwachs’ terms his mind reconstructed its memories under the pressure of the society. The pressure may not be physical, but still he chose to remember his ancestors’ false behaviour and talk about it to avoid raising any suspicion about his belief in the state. The first acts of the state were legitimized by connecting it to his ancestors’ inappropriate behaviour- escaping from obligatory military service. He even found the state’s behaviour right because military service was seen as a citizen’s duty and if the citizen does not fulfil his/her duties, nothing can be expected from the state. His statements on the issue were pro-state, but it is hard to decide whether he is performing in front of the researcher-me- or telling really what he thinks. On the other side, later settlements were deemed to be on purpose and against the Arabs in the region, but Salih explained them in terms of personal hatred against the Arabs by those who had lost their lands in the region

¹⁶⁶ S.D., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

due to their laziness. Hatred was personal in the sense that Arabs like Salih, who managed to earn enough money to buy those lands from the former owners, were not appreciated for their hard work, but blamed as if they had taken those land undeservingly. As he stated:

“Bunlar hep safahatlarına düşünce bizimkiler yani Araplar genelde bunların vekili veyahut da işçisi, bekçisi olmuşlardır. Tabi onlar kendi şeylerine düşünce elbette, işi elde tutan ne kadar şey olursa olsun bu meselelerde daha fazla şey oluyor. Bunlar aynı şekilde bunların tarla satın almaya başladı yavaş yavaş. Onlar yani hevasına düştü. Şimdi diyelim ki Murat Sökmenoğlu, ben bilirim ki bir yüz dönüm tarlası kaldı. Belki 3-5 bin dönüm tarlası vardı. Yani bir yüz dönüm civarında tarlası vardır. Kim aldı bu tarlaları? Türk değil, hepsini Araplar satın aldı. Araplar, yani onların yanında çalışan, bekçisi, işçisi, vekili bilmem şu bu. Şimdi bunlarda Araplar’a karşı devamlı bir düşmanlık yani. Ve Murat Sökmen gitti mecliste yani şeye ikna ettirdi o günkü yani iktidarı. Yani bizim Hatay’da %70i Arap. Biz oraya Türk yerleştirmemiz lazım yani. Biz oraya Türk yerleştirmemiz lazım ki herhangi bir Türkiye, Suriye arasında ihtilaf bir şey olursa bari orda bizi savunacak olsun. Bunu kabu ettirdi yani birkaç grup böyle getirdiler. Biz böyle biliyoruz yani. Belki böyle değil ama biz böyle yani tahmin ediyoruz. Büyüklerimiz bunu ölçmüş, öyle diyorlar yani.¹⁶⁷”

Salih interpreted the last settlements of the Turks in the region by putting the blame on some of the former land owners’ dislike of the Arabs. When they owned the lands, the old owners had to leave and losing their wealth evoked hatred in them against Salih and the others. Actually, he added this hatred level to claim that the state would not do such a thing against the Arabs because they fulfil their duties and deserve to be treated equally. Moreover, they did not do anything against Turkey, as was feared by the state. He suggested that they would not do such a thing at all. He felt the need to state this throughout the interview. Although he declares himself to be Turkish citizen more than anything else, he was kind of uneasy about the possibility of being excluded because of their ethnicity. According to Salih, members of the Turcoman tribes had access to the parliament and the state more than they do and they used this advantage to persuade the others about the circumstances and Murat Sökmen’s statements were against the Arabs. He is not sure about this issue, but his struggle to find a meaningful explanation of the settlement of the Turks led him to this conclusion. He added that jealousy was the reason for the misinformation:

“Şimdi bu memleketin sahibi, Reyhanlılı ilk hakikaten 5 aile biz biliriz: Çirkinler, Bahadırlılar, Mursallar... yani 5 büyük aile bu Reyhanlı’nın sahibiydi. Yani tarlasıyla, yeriyle yani en zengini onlardı. Tabi zamanla ellerinden bu gidince yani benim yanımda çalışan bir işçi şimdi *ağa*, ben onun yani yanında vekil bile olamam. Yani bu yönden biraz şeylikler oldu. Yoksa başka birşey yok. Yani bugün bir Arap Suriye’ye gidip de bunlara meydan mı

¹⁶⁷ S.D., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

okudu? Yok öyle birşey yok yani olmadı ve olmaz kesinlikle. Yalnız bu yönlerden dolayı olmuştur yani. Çekememezlik. Yani çekememezlik.¹⁶⁸

One of the main issues brought up in the interview was the distribution of land, ie, the fact of having been given no land by the state. Even though he tried to explain why he thought the state was right and blamed his ancestors for not doing what they were obliged to do, the issue came up at every occasion. Salih and his family were living in a village together with Circassians. They did not get along very well and the Circassians left the village. In addition to the hostilities among them, there was the difference in treatment by the state towards the Arabs and the Circassians that made his ancestors feel excluded. Actually, this was one of the most crucial events that was remembered and talked about by the descendants. Salih's tone made me realise that the Arabs in the area paid attention not to forget how they were treated by the state. The event was carried on to the next generations as to show that they should work hard to get what they want, because neither the state nor anybody else was going to help them if they did not help themselves. They did not forget this experience and warned the next generations about how they were seen by the state and, in a way, told them to be aware and work hard to gain property or anything else. Although he blamed his elders for not deserving the state's support, he seemed to take these warnings seriously and worked hard to make a better life for himself and his family. The experience was very effective on the formation of the group identity. As Jan Assmann explains, the passage of information made possible through an ongoing communication between and among generations about their experiences resulting in the formation of "communicative memory"¹⁶⁹. Through such communication, each individual composes a memory which is socially mediated and relates to a group. Every individual memory constitutes itself in communication with others. These others are people belonging to a certain group and the unity of the group is perceived through a common image of the past.¹⁷⁰ Salih explained himself and his group as hardworking and deserving everything they own. In opposition to those given land, his group stands out for their industriousness and deserves every bit of land that they own. His ancestors' experience with the state, concerning land distribution was an illustration of the communicative memory that he and his group formed by listening

¹⁶⁸ S.D., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

¹⁶⁹ Assman, J. 1995. *Collective Memory and Cultural Identity*. *New German Critique*. V65(Spring-Summer). p 125-134

¹⁷⁰ Halbwachs, *ibid*.

to their elders and later passing on to their children. He even compared the Arabs' situation in the past and that of his Kurdish workers. He made this evaluation in order to show that Arabs were behind the Türkmens in the region, but now they have improved their conditions and went a step further. According to him their place then is taken by the Kurds. The disadvantaged group is not the Arabs, but now the Kurds. In addition, he gave the example to associate the Turcoman *beys*' handling of the current situation-Arabs owning most of the lands in the region- with his own experience with his worker:

“Benim burda çiftliğim var. Hayvan besliyorum. Ahırdan Kürtler geldiler. Yanımda mesela aylık 15 liraya çalışmaya başladılar. Çocuğu, kızları hepsi hayvanlara bakıyorlar. Ha zamanla para sahibi oldu. Ben tepenin başında 7 dönüm sattım onlara ev yaptılar. Şimdi hal vakitleri benim iki mislim. Ya bu adam çalıştı, uğraştı, çabaladı, emek etti bu mala sahip oldu. Ben nasıl buna buuz edicem? Yani şimdi buna buuz etsem çekmesem vallahi haksızım yani. Onlar aynı durumda yani. Aynı durum. Böyle oldular yani. Adam uğraştı, çalıştı, çabaladı 5-6 sene yanımda çalıştı. Ondan sonra kendi maldan anlıyor. Kendi küçükbaş hayvan aldı, büyükbaş hayvan aldı. Çocuklarını yaydırmaya başladı. Kızlarını çalıştırmaya gönderdi. Portakala, üzüme, bilmem pamuğa her tarafa aile büyük. Yavaş yavaş halleri güzel oldu. İyi oldu. Ben çocuk evlendirdim, ev yaptım bilmem ne yaptım derken o benim durumumdan daha iyi şimdi Allah versin yani şimdi o adam benim malımı çalmadı ki. Durum bu. Onları yani çekemiyorlar. Benim yanımda vekil şimdi nasıl *ağa* olur. E efendi ol(gülüyor). Sen gidip nefesine..gidip de havesine gitme. Durum bu.¹⁷¹”

They did not have land at the beginning, but worked hard and bought them with the money they earned. On the other hand, the ones who were given land lost them piece by piece because of their laziness. His emphasis on their hard-working character showed that they were able to close the socio-economic distance between them and the Circassians, even surpass them. The interviewee analyzed the past according to the situation at the present. Since they were able to get much more than the others, distribution of the lands to the other groups was evened out.

Distribution of the *Amik* land was a matter of discussion not only for Salih's group-the Arab population living in Reyhanlı. Alawites from Antioch also made it a subject in their narrative. As stated above, Alawites were sharecroppers on the lands of Sunni Turk land owners. When the *Amik* Lake was dried, they were not given land. Ayhan, an Alawite from Antioch, put forward his thoughts about the issue very clearly:

“Bizim biliyorsunuz *Amik* göldü daha önce, kurutuldu. Kurutulan *Amik* Gölü'nden on binlerce dönümlük arazi çıktı. Onbinlerce dönümlük arazinin

¹⁷¹ S.D., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

binde biri bile Alevilere verilmedi. Bu tabi yanlış bir devlet siyasetiydi. Onun altını çizelim.¹⁷²”

In contrast to Salih’s endeavour to find an explanation for his group not being given land, Ayhan stated that it was a wrong policy followed by the government of the time. Ayhan is the leader of an Alawite foundation in Antioch. I conducted the interview with Ayhan in his office, where he seems to be the only one in charge and this actually gave him a sense of self esteem. In addition, he is very proud of his familial background. He is a member of a family whose ancestors were accepted as the most important religious leaders in the region. Religious leaders-Sheikhs- were very effective on the group during the establishment of the border. The group was faithful to the sheikhs and their opinion was taken on every subject. They were not only religious leaders, but effective in all realms of life. Ayhan proudly expressed that his ancestors were the most effective sheikhs in the community and they supported Atatürk and his ideas, because they were taken to Turkey and shown how free the new state was- especially in terms of religious matters. Therefore, by following the sheikh, many more had decided to vote on the Turkish side¹⁷³. His family’s support for Atatürk and Turkish rule gave him a kind of confidence so that he did not hesitate to criticise the acts of the state. Unlike Salih, the distribution of land was not be legitimized in terms of the behaviour of his own group. On the contrary, there was an emphasis on the unacceptability of the state’s decision. On the other hand, there were similarities between the testimonies of Salih and of Ayhan and Nusret. The main point they all concentrate on was their group’s hard-working character. They did not own any land and worked as sharecroppers- or in their words: “made servants to the landowners”, but by working hard and being honest, they were able to buy all the land from their first owners. Nusret lives in a village in Harbiye and in addition to his religious leadership of the region, he continues to work on his land. He stated in the interview that their lands were once owned by the Turkish *ağas* and his ancestors were working on these lands. He further explained the earlier situation with these words:

“Eskiden de zaten atalarımız Suriye’den geldiğinde fakir. Malları, mülkleri yok. Murabi derler, ¼ hak alır çalıştığı bahçeden. Hepsi *ağaların* bahçelerinde murabi olarak köle gibi çalıştırılıyorlar. Muraba olduğumuzda da çok çalıştık. Hristiyanların ve Sünni Türklerin yanında çalıştılar. Çok çalışıp para kazandılar ve zamanla çalıştıkları bahçeleri satın alıp şehir hayatına geçtiler.”

¹⁷² A.Y., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

¹⁷³ A.Y., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

According to Ayhan and Nusret, working hard and honesty were two most important virtues of the Alawite identity. Consciousness as a religious group was very much improved and can even be said that the Alawite personality derives from religion as it is the main source for explanations. When asked about their emigration to Hatay, the question was not taken personally. On the contrary, the history of the Alawites is explained to refer to their families' past. Even though the family personally did not experience any torture or bad treatment, their history was remembered based on the collective trauma of the first Alawites during the Umayyad period. Emigration was also founded on the maltreatment of the Umayyad. Religion plays a very important role in the formation of group identity. What their great grandparents had lived through was passed on so that those would be kept in mind and how the group survived under such conditions could be remembered to hold them together against any threats. Salih's ancestors transmitted their experiences in the same way, but religion was not the point of departure, because they were of the same religion with the Turks. Ayhan's and Nusret's elders tied unfair behaviour mainly to religion and created an identity based on it. Those experiences were transmitted through communicative memory to form the cultural memory of the group. Assmann stated that cultural memory has the characteristic of being able to create identity. "Cultural memory preserves the store of knowledge from which a group derives an awareness of its unity and peculiarity."¹⁷⁴ Declarations that Salih, Nusret and Ayhan made about their groups' hardworking character and not being lazy like the ones who were given land, were objective manifestations of cultural memory defined through identificatory determination in a positive sense.

Alawites in Hatay believe in reincarnation which Nusret explained briefly as follows:

"Bir de biz reenkarnasyona inanıyoruz. Ruhların dünyaya tekrar tekrar geldiğine inanıyoruz. Mesela küçük bir çocuk ölüyor. Çocuk bir yaşında ölüyor. Dünyada bir yıl kalan çocuğa neden hesap sorulacak? Bir ruh cennete gidecek sevaba haiz olmazsa yeniden gelecek."¹⁷⁵

According to this belief, souls return to the secular world to suffer for what they did in their earlier lives. If the soul was a good person, s/he will come back as a good person and clean itself from the few sins of his/her earlier life so that the soul will attain paradise. If the soul was sinful, the second life will be lived in a bad body. The most sinful ones can even return in animal bodies. Reincarnation is also about experiencing what you deserve. In

¹⁷⁴ Assman, J. 1995. *Collective Memory and Cultural Identity*. New German Critique. V65(Spring-Summer). p 125-134

¹⁷⁵ N.Es., interview by author, notes, Antioch, November 2007

addition, it is not only at the personal level; countries and states can also suffer in reincarnation as a result of their injustice. For instance, both Ayhan and Nusret gave examples of maltreatment in the last years of the Ottoman Empire towards the Alawites, because of the differences in their belief. They believe that since there is injustice, that state is bound to disappear, due to the idea of “getting what you deserve”. Nusret is older than Ayhan and he seemed to be more affected by what his elders went through. He himself also experienced exclusion when he was sent to Quran School by his parents. The other kids in the school were Sunnites and they teased him because of his beliefs. His emphasis on the maltreatment of Ottoman rule can be connected with the emotional tie that he forms with his ancestors by referring to his own experience:

“Osmanlı’nın gerileme döneminde haksızlıklar var. Allah katında zulüm yok. Mülkü o yüzden ezeli ve ebedidir. Adil olmayan devlet yıkılmaya mahkumdur. Aleviler de Osmanlı’nın son döneminde zulme uğruyor. Laiklik ve cumhuriyet Alevilere rahatlık veriyor. Eşitlik oldu. Savaşlarda biz de şehit verdik. Biz de vatan savunmasında rol aldık.¹⁷⁶”

The republic treated them equally and allowed them to perform their religious rituals. Good treatment resulted in a successful country. Additionally, they also took part on the side of such a just state and even fought for it.

Even though the Alawites claim that the situation before the annexation of Hatay was unpleasant for them because of their religious differences and blame the unjust rulers, Metin- a Turkish Sunni interviewee conducting local history- disagrees. According to him, maltreatment was not due to their religion but on the contrary, what all the sharecroppers faced all around the city:

“Ayrı muamele olabilir. Sen fakirsin, paran yoksa her yerde ayrı muamele görürsün.[...] Şimdi bak ağalar zaten... sünni olsun şey olsun ağa için adam diye birşey yoktur. Kullanacak şey vardır. Tamam mı?[...] Adam *Maraba* olarak, *Maraba* olarak Alevi de var Sünni de o fark etmez de yani bu muhtaçlıktan, yani *Maraba* olarak şey bakıyo...¹⁷⁷”

Due to the lack of written records on the social life in the period, comparison between testimonials and documents is not possible.

¹⁷⁶ N.Es., interview by author, notes, Antioch, November 2007

¹⁷⁷ M.T., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

4.5 Memories of the Local Heroes

It is known that there were conflicts in Antioch while the Republic of Hatay was being established as well as during the annexation process. Ethnic and religious groups' disagreements over many issues led to armed struggles in some parts of the city. The reason for these *çete* leaders to be remembered more than the later ones is that the consequences of World War I were felt by everybody in the region. On the other hand, during the establishment of the border between Syria and Turkey, occupying forces were there for about 20 years and native people of Antioch were used to their existence. While there were changes about the situation of the Sanjak at the political level due to agreements, ordinary people were not facing great changes in their lives. In addition, armed or unarmed struggles were taking place mainly in certain streets of Antioch and some other close regions. Thus, only a few people were involved. As Murat very clearly stated, places like Hassa were far away from the center and they were not very much aware of what was going on in Antioch.

Moreover, non-involvement in such an important process was not something that can be expressed easily. Being not aware and not taking part in a struggle for freedom on the side of the Turks could actually be interpreted as not fighting for their country. Hence, questions about taking part in the struggle on the side of Turkey were answered by giving examples from what they did for this country- these may not be during the 1930s, but they felt the need to be appreciated for their earlier efforts. Being a member of a *çete* is something to be proud of, because they are heroes in the eyes of the people. There is also an expression; "being *çete*" used for the members:

"Bu çetelerden işte çocukken,delikanlıyken bile tanıdığımız amcalar vardı. Onların eskiden çete olduğunu duyuyoruz. İşte şu amca, Deli Ökkeş diye biri, işte filan filan.. çeteydi bunlar. İşte askerle falan şeyaparlardı. Hatta bunlar öyle bir gruptu ki işte oturlardı. 2-3 km uzaktaki hedeflere silah atışı yaparlardı derler. Hatta işte omuzundan arkaya doğru bile atış yaptıklarını, yani tüfeğini ters tutarak arkaya atış yaptıklarını falan anlatırlar. Ben o adamlardan birkaç tanesini şahsen işteDeli Ökkeş ve... birkaç tanesini daha, isimlerini hatırlamıyorum, gördüm bizzat. Fakat çete olduklarını onlardan duymadım. Başkalarından, filanın filanın böyle yaptığını, iyi atıcı olduğunu anlatır şeyaparlardı. Eee... bu şekilde duyduk. Benim dedem Yemen'de falan savaşmış, o taraftan gelmiş ama bu savaşa katılıp katılmadığını bilmiyorum. Yani bununla ilgili, yani katıldığına dair babam falan birşey anlatmadı. Çünkü o zaman işte dedem yaşlı mı olabilir ne olabilir bilmiyorum. Daha ziyade gençler silahlanmış gitmişlerdir.¹⁷⁸"

¹⁷⁸ MK, interview by the author, tape recording, October 2007

The emphasis is on how brave these çetes were and how they fought for the country, but the fights in 1930s were briefly mentioned while stating his grand father's role in the World War I. The issue was again the Great War rather than the establishment of the border in Hatay. The reason for this was given as the distance between Hassa and Antioch:

“Hassa aşağı yukarı Antakya'ya 90 km civarında. Bayaa uzak, kuzeye doğru. Uzak bir ilçesi Antakya'nın pek yok. Hatta alışverişlerde bile ya Kırıkhan ya Islahiye ile bağları olan bir yer. Bu nedenle Antakya'daki işte Fransız işgali sırasında, ondan sonra işgal süresince ve Fransız'ın gidişi süresince gelişen Hatay Devletinin kuruluşu süresince, Hatay'ın anavatana bağlantısı süresince fazla birşey yok; Hassa'da aktiflik yok. Halen işte orda belli yönetim var. Onların ilk belli kişiler Antakya'ya çağrılıyo falan gidiyor. Onun dışında halk arasında fazla bir ilişki yok. Çünkü bayaa uzak.¹⁷⁹”

Murat is from Hassa and as mentioned above, this region is not very close to Antioch. Thus, they were not involved in the struggles in 1930s. Actually Hassa was a province of Antep until it was united with the newly founded Sanjak. Being at the border between Turkey and the Sanjak, this region was used as a passage by Turkish leaders to go to the centre of the struggle. Hassa was- still is- dominantly populated by Turks. Arabs or Alawites were not settled in this area. In addition to the Turkish character of Hassa, it is well known for its religiosity. As explained by Murat, people of Hassa are more conservative and religious. After the annexation, this religiosity was the reason for some of them to leave their lands in order to freely perform their religious activities. With the religious and the nationalist background, Murat was not comfortable to state that they were not very active in the 1930s. On the other hand, fighting bravely in the name of the country was very crucial for the kind of identity he accepts for himself. His efforts to connect the World War I period with Hatay's struggle for joining Turkey in the 1930s can be expressed as a search for appreciation and acceptance as courageous Turkish citizens.

Murat's education and his interest in the history of Hatay have led him to search and learn about the time period. He interpreted what he had heard from the elderly in his town. He might not have heard the anecdotes in situations where people were talking about the 1930s, but he remembered what he heard in relation to the annexation process. His interpretations are affected by his current situation. He is a Sunni Turk living in a multicultural city. If the idea that “national ideas are based on the differences between separate groups” is remembered, his Turkish identity is important for him to identify himself. To express his ethnic identity he stresses the role that his ancestors played in the

¹⁷⁹ MK, interview by the author, tape recording, October 2007

decision to join Turkey. Although his grandparents were not known to be taking an active role in the process, someone, from the village or even the province, who fought on the Turkish side, is enough to be proud as a Turk from Hassa. As Assmann says; “Through its cultural heritage a society becomes visible to itself and to others. Which past becomes evident in that heritage and which values emerge in its identificatory appropriation tells us much about the constitution and tendencies of a society”. In this case, stories of braveness and protection of the country against the enemies form an important part of Sunni Turkish identity. Although various events were experienced in the past, memories about the protection of the country seemed to be most crucial for the group identity.

The local heroes of the Great War did not belong just to the Sunni Turks in the city. Arabs and Alawites also had heroes of their own. Especially at the beginning, when the common enemy was the occupiers, all fought together. Thus, similar stories of courage were told all around the Hatay. Despite the fact that their aims varied in the following periods, their present condition shaped their memories in one way or the other. For instance, Arabs and Alawites were blamed for being on the Syrian side by the Turkish interviewees. In the same manner, Arab and Alawite interviewees were aware of what they were accused of and needed to emphasize their participation in the World War I together with the other inhabitants of the country. The fight against the French was often brought up during the conversations with Nusret, Ayhan and Salih to show how they served the country they lived in. When talking specifically about the *çete* fights in 1930s, they mentioned Arab *çete* leaders from the region. No matter whether they were from their village or not, as an Arab they found it worth mentioning to show how their group was also involved. Arab identity was not the main focus here. On the contrary, today’s conditions affected how these Arabs living in Antioch as Turkish citizens identify themselves. Being from these lands was the main theme that the identity is formed around. Salih’s words on how he remembers Arab *çete* members are important. He did not mention some Turkish *çete* leader whose name he might have heard from books of people around him, but chose to remember one man, from a neighbouring village, who was an Arab and fought against the French:

“O zamanlarda şöyle olmuştu: burda bir İskat isminde bir köy var. Orda bir adam var İskati derler. O Fransızlara karşı devamlı yani öyle birşey kurmuştu. Yani bize anlatırlardı. Biz tabi bunu hatırlamayız ama anlatırlardı büyüklerimiz. Onunda kendine göre bir çetesi veya birşeyi var. Gelir çatıştırdı yani devami olarak. Burda yakında, Harim’in yakınında (...)Yok bizim

köylerden öyle çıkan olmadı. Ben hatırlamam, büyüklerimiz de bunu bahsetmedi.”¹⁸⁰

When historical accounts of the time are taken into consideration, most probably, İskati that Salih talked about fought against the French during the World War I-not in 1930s. Salih emphasized his Turkish citizenship throughout the interview and he actually formed his identity based on this citizenship. His examples from Arab *çete* leaders of the World War I period are to prove that he comes from a group that was always supportive of the Turks and proud to be a Turkish citizen.

In addition to the identity formation of different groups through stories of bravery, there is the collective claim in the name of the whole city. One event that came along with narratives of the Great War is the “first bullet”. As Metin stated in his interview as well as in his books, the first armed struggle against the occupying forces is believed to be seen in Hatay. He even proved it through documents from the Turkish Army Archive. After the approval of the General Staff, a statue was put in Dört Yol- where the event took place- to symbolize the efforts spent by the people of Hatay. The “first bullet” episode is crucial in the sense that it is a way to show the rest of Turkey that Hatay also worked hard for the benefit of this country. Although Hatay joined the newly found republic 13 years later, the city was actually fighting for the same goal with the rest of the country. The “first bullet” plays an important role for the people of Hatay to prove their love for their country and. As “late comers” they needed to show how they were part of this country from the very beginning.¹⁸¹

Literature and other kinds of written, unofficial materials are supportive for the collective memory of a group. In the case of Hatay, poems, songs and epic stories about the heroes of the time form a good cluster of data for the next generations. Since there are a very limited number of written accounts of the cultural history of Hatay, songs, poems or stories are transmitted orally. Recently, there have been efforts at the local level to record these oral tributes. Local heroes such as *çete* leaders, longing for the mother land and the beauties of the city are the main themes of literary pieces. For instance, Mehmet Akif Ersoy’s poem about Hatay written in August 9, 1935 during his trip to Antioch as a guest of Cemil Bereket, shows how he felt about the situation of the city:

“Viranelerin yascısı baykuşlara döndüm
Gördüm de hazanında bu cennet gibi yurdu

¹⁸⁰ SD, interview by the author, tape recording, November 2007

¹⁸¹ MT, interview by the author, tape recording, November 2007

Gül devrini bilseydim onun, bulbul olurum
Ya Rab, beni evvel getireydin, ne olurdu?..¹⁸²

In reply to Mehmet Akif's lines, Ali İlmi Fani wrote a poem dedicated to him after the annexation:

“Haklıydın evet. Gülşeni küldü bu diyarın
Sönmüştü şen neşeleri o eski baharın
Tan yerine yaşlı bulutlar sürünürdü
Her gün batıda kanlı alevler görünürdü

Görmek bu günü sence de en mutlu dilek
Kalsandı ne var, beklediğin gün gelecekti
Gittin bizi öksüz gibi avare bıraktın
Kalsandı Hatay Marşı'nı sen yazacaktın¹⁸³

Hatay was an independent country, with her own flag and national anthem, for one year. The national anthem was chosen with a competition organized by the Hatay Erkinlik Cemiyeti, with the expectation that Hatay would be independent in short period of time, in 1937. There were many participants and Captain Zihni Ardiç's poem was chosen as the national anthem. The poem was composed after July 5, 1938, when the Turkish army entered Hatay, by Non-charged Officer Hasan Cilasun. The national anthem was as follows:

“Antakya- İskenderun Türk'ün iki kızıdır
Bayrağında biri ay, biri de yıldızdır
Yurttan uzak illerde ağlıyor bu yavrular
Türk'ün tunçtan bağrında bu en büyük sızdır.

Bu sızıyı sevince çevirmeyi Türk bildi
Şahlanarak önüne ne geçtiyse devirdi
Gözünüzün yaşını silin ey Hataylılar
Türk'ün tunçtan ordusu sevinçle coştı geldi.”¹⁸⁴

Epic stories of the *çete* members or poems written in their memory express the gratitude of the people in Hatay. These local heroes are remembered with respect. As emphasized in the foreword of a book about the fighters of Hatay, the city lived through everything with the rest of Turkey. The emphasis was needed, because Hatay joined Turkey later and the image may be that they did not suffer as much as the others. What the author stated was that the people of the city did not want to be seen as a stranger, a late-comer. Certain episodes are told to show how reasonable this wish is. As Metin stated, after the annexation, men were conscripted. In the army they were given backstage jobs and made to

¹⁸² 1999. “Hatay Nasıl Kurtuldu?”. Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P26

¹⁸³ 1999. “Hatay Nasıl Kurtuldu?”. Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P27

¹⁸⁴ 1999. “Hatay Nasıl Kurtuldu?”. Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29. P27

wear a different kind of uniform together with the minorities and non-Muslims. This case was important in the sense that they were, in a way, given the message that they were not seen as reliable members of the Turkish nation. Metin interpreted the incident by telling that the multi-cultural structure of the city was one of the reasons for them to behave like that. There were people of various origins and not all of them could be “trusted”¹⁸⁵. Soldiers from Hatay reacted to this treatment, because they found it humiliating.

At this point, how they reacted is also important. Atatürk was very keen on helping the people of Hatay and took care of the problem at the personal level by stating that he saw the problem of Hatay as his personal problem and could do anything not to leave Hatay apart from Turkey. He was supportive to the people of Hatay about everything such as enabling students from Hatay to be educated in Turkey. In response, the people of Hatay were aware of this and the awareness was expressed in every interviewee’s words. In addition, İsmet İnönü’s cautious acts and in line with this, his disagreement with Atatürk about the problem of Hatay is very well known. Soldiers from Hatay reacted to the situation by blaming the army officers for maltreatment, because Atatürk was dead.

4.5.1 Kara Hasan Paşa

There were many local heroes who fought either during the First World War or in the 1930s against the occupiers or other groups. Although they were local and fought in certain areas, some of them were known by large groups. Kara Hasan- or Kara Hasan Paşa- is one of them. He was from Dörtyol and started his fight against the occupiers in Dörtyol. He was one by of the four sons of a poor farmer. His father passed away before the occupation and they were alone with their mother. All the sons reacted to their unfair treatment by the French and Armenians belonging to the French troops. Kara Hasan’s younger brother Mustafa was very much affected by the situation and beat some of the Armenians and French. This event was heard by the French and they searched for him everywhere. When he was found, he was killed immediately. News about his and some others’ deaths reached Dörtyol. Anger mixed with fear deepened the cleavage between the French forces and the Turkish villagers living in the area. Kara Hasan was also angry and thought of revenge. He believed that he had nothing to lose and went up to the mountains and started to live there. After his departure, the news of enemy deaths was heard all around. Kara Hasan was not afraid of telling that he killed them. He knew the mountains and was able to hide.

¹⁸⁵ MT, interview by the author, tape recording, November 2007

While he was up in the mountains, his village and the surrounding villages were in danger of an attack by the French to make him surrender. He was well aware of this and prepared the villagers for a counter attack. As was expected, supportive forces arrived in Dörtyol in December 18, 1918. Villagers protected themselves by using arms. This event was important for the history of Hatay as well as the general history of independence of the people of Turkey in the sense that this occasion was the first organized act of struggle against the enemy troops. When its date is taken into consideration, it was also the “first bullet” of Kuvayi Milliye. As mentioned before, the incident of the first armed resistance had a symbolic role to prove Hatay’s participation in the war against the occupiers.

Kara Hasan and his *çete* are remembered with respect, because unlike others living in the mountains, they did not hurt any civilians. The whole *çete* was strictly controlled by Kara Hasan personally against any unwanted behaviour. His *çete* was growing as people saw its success. Consequently the growth brought about the need to organize. The leader was certainly Kara Hasan and his authority was accepted by every member. One member stated that they were in a war and in wars there are commanders and soldiers. Thus, they needed a commander whose orders would be accepted by every member so that they reach their aims easier with full control and discipline. He added that Kara Hasan, as the leader, should be called Kara Hasan Paşa from then on¹⁸⁶.

His successful struggle was heard by Ankara, and Mustafa Kemal declared that Kara Hasan and his *çete* was a branch of Anatolian Kuvayi Milliye under his control. This was an honor for them to be appreciated and given such an important role in the defense of the country. They fought with enthusiasm until October 20, 1921, when the Ankara Agreement was signed between Turkey and France. With this agreement the Turkey- Sanjak border was drawn. Dörtyol, Erzin and Payas, where Kara Hasan Paşa was fighting, were included in Turkey. After the agreement, Kara Hasan Paşa gave his arms to the Turkish army and started to live on a farm together with his family. Some of the *çete* members went to other parts of Turkey to fight against the Greek, Italian and British occupiers. He and 150 members of his *çete* were awarded with *İstiklal madalyası* by Atatürk¹⁸⁷.

¹⁸⁶ Sılay, M. 1993. *Hatay Mücahitleri*. Antakya: Kültür Ofset Basımevi. P17-29

¹⁸⁷ Sılay, M. 1993. *Hatay Mücahitleri*. Antakya: Kültür Ofset Basımevi. P38-39

Kara Hasan Paşa was loved by the people of Hatay; especially the Turkish population mentioned his respect and love. While he was fighting on the mountains of Dörtöy, an *imam* from Kırıkhan wrote a poem telling about his courage and fame as a fighter¹⁸⁸:

“Çeteler içinde adam kasabı
Alemde şöhretin var Hasan Paşa
Yiğitlikte yoktur mendin menendin
Var ise dünyada bir Hasan Paşa

Azgın olur derler girgin develer
Adanı görünce dağ dağ kovalar
Göksun, Hamidiye, Çukurovalar
Elinden zar ağlar, zar Hasan Paşa

Biraderin Ahmet kesti yolları
İbiş Ali kırdı nice belleri
Osmaniye- Kozan, geç İçelleri
Adana şehrine gir Hasan Paşa

Hasan Paşa derler bilmem nereli
Elindedir zalimlerin yuları
Adana toprağın geçme ileri
Külek boğazında dur Hasan Paşa

Çok Ermenileri kendire dizer
Kulaklar torbada, terkide gezer
Yumrukla vursa gavuru ezer
Bir kere ederse zor Hasan Paşa

Ben böyle yiğidi candan severim
Göremedim, döşlerimi döğerim
Gezdiğim yerlerde seni öğerim
Sen de hatırımı sor Hasan Paşa

Aşık Sefil Molla kaynasın coşsun
Kızılırmak gibi köpürüp taşsın
Her zaman bakınca aklıma düşsün
Bize bir yadigar ver Hasan Paşa.”

Sen Hasan Paşasın söylemen haksız
Tülekli tilkiler tutulmaz faksız
Nicesi burunsuz, çoğu kulaksız
Zalimlerin boynun vur Hasan Paşa

Seferberlik yıktı evlerimizi
Hep çürük çıkardı Sağlarımızı
Tilki, çakal bozdu bağlarımızı
Çıkar ilimizden sür Hasan Paşa

The poem explains Hasan Paşa’s life story as well as telling about his brave fights. Not only Hatay, but also Adana and its environs are included in the areas where he fought,

¹⁸⁸ Sılay, M. 1993. Hatay Mücahitleri. Antakya: Kültür Ofset Basımevi. P43-44

because Dörtyol is closer to Adana than Antioch and for this reason they had close relations with Adana while not being very much involved in the events in Antioch. When the Sanjak's borders were established, Dörtyol was on the Turkish side and used as a centre for communication with Hatay.

4.5.2 Maho

Another well known *çete* leader is Maho born in Kazıklı-Baba, a village now in Syria. When he was 12, he was given as an *azap*¹⁸⁹ to the Çirkin family who were among the Amik *bey*s. He was a belligerent character in his relations with the people around him. When he was 20 he got married and continued working on the lands of Reyhanlı. After the occupation of Hatay by the French forces, there was a lack of authority on these lands. Those who did not want to serve in the military were going to the mountains to hide. In order to find food and money, they attacked the villages. Maho realized that the situation was not suitable for his family to live on the plain. He went to his village which was mountainous and relatively easy to protect. He formed a group around himself and the first thing they did was to stop travellers and take their money.

In addition to being a gangster living in the mountains, he was fighting against the French around Reyhanlı. For him to fight Ahmet Mursaloğlu, a land owner from Amik, helped him. Ahmet *Bey* protected him from the French as well as giving food and money for him and his *çete* to survive in the mountains. Although he was among the Kuvayi Milliye groups fighting in the region together with Kara Hasan Paşa and other *çetes*, Maho did not avoid hurting people for money. He had an adventurous character and was not fighting in the name of his country or his people. He was after money and betrayed everyone when it came to money. Ahmet Mursaloğlu helped him, but he kidnapped Tayfur Bey and wanted money from the Mursaloğlu family. In the same manner, he betrayed those who saved him. Thus, he was not respected and loved by the people. Villagers were tired of his attacks and had no more to give to him.

The French were also after Maho. His attacks on their troops were making the French angry. They agreed with his brother-in-law in Aleppo by persuading him with money and sent him to his village to kill Maho. He was killed by his brother-in-law while asleep at his

¹⁸⁹ *Azap* is the local name given to servers in the households of rich families. Azap does not work on the land, but serves the family needs at home.

home in February 1921. People were so afraid of him that there are poems written to express their feelings about him:

“Himmeti var olsun şeyh Kazıklımın
Maşallah büyüdün tez Maho Paşa
Amıgın her yanına kurbanlık için
Gelir sürü sürü yüz Maho Paşa

Amıklılar der ki yazıda yattık
Çoluğu çocuğu yabana attık
Bir laftan anlamaz akrüte çattık
Hakime kar etmez söz Maha Paşa

Aman Allah nedir bu zahmet çekmek
Varıp boynumuzu Maho’ya bükme
Boyundan ziyade yediğin emek
Durmaz mı gözüne tuz Maho Paşa

Şu Amık denilen büyük düzdedir
Ağalar beyleri bütün yüzedir
Her türlü faşiyet madem bizdedir
Mustahak olana az Maho Paşa

Araplar kaçarlar Maho deyince
Türkmen hicret eder çekilir uca
Bir mavzer sesi de duyulsa gece
İşte geldi deriz biz Maho Paşa

Beyler istediğin atlı adınca
Bu kalın kazığı sandılar ince
Kır ata binip de özengedince
Direk direk olur toz Maho Paşa

Hele Çerkezlerin himmetleri var
Cesaret, metanet, hayretleri var
Ölmekten korkmular, gayretleri var
Onların yanında vız Maho Paşa

Aşiret ki; sana kemlik etmedi
Korkundan hiç kimse evde yatmadı
Kocaman merkebe gücün yetmedi
Parçala kürtünü boz Maho Paşa

Odanda sabahaça löküsler yanar
Ahbaplar mecliste badeye kanar
Köçekler karşında pervane döner
Çalınır kırk telli saz Maho Paşa

Aşıklar sözlerin destursuz söyler
Hep muhteşem beyler eyvallah eyler
Çift, çubuk sürülmez, mahvoldu köyler
Merhamet buyurun siz Maho Paşa

Maho Paşa sende himmet var ise
Yürekte merhamet, gayret var ise
Din-iman, şecaat, kuvvet var ise
Düşmanın bağırını ez Maho Paşa

Zalimler zulmünü müjdat ettiler
Atamız mülkünü alıp sattılar
Büsbütün dünyayı berbat ettiler
Kızarsan onlara kız Maho Paşa

Maho'nun her işler elinden gelir
Varidatı elin malından gelir
İnsanın ettiği burnundan gelir
Kuyuyu boyunca kaz Maho Paşa

Sefil Molla der ki sefil başımı
Hep dağıttım yarenimi eşimi
İnşallah da ben bilirim işimi
Bu yıl da gelirse yaz Maho Paşa.¹⁹⁰

Paşa was used to be called Kara Hasan as an indicator of respect. He was actually someone to be respected as a result of his brave and reasonable acts. Maho was not called Maho Paşa, but the poet used it to make fun of his personality. Kara Hasan never attacked civilians. Hence he was loved by everybody. On the contrary, Maho was expected to fight in the name of his country, but he was very much into money. His attacks on the civilians were tiring for the people. He was not respected at all and as stated by the poet as well, he was told to attack the enemy, not the inhabitants. These poems are important to inform us about the people's feelings about the fighters. Not all of them were loved and supported. Some were famous for their bad behaviour, but still they were known by everybody and kept in memories as well as written accounts such as poems. In addition to this, the poems tell about the historical factors from the people's point of view. For instance in this poem, Maho's attacks on the Amik plain residents are explained and consequently we know where Maho was active and who were in relation with him.

4.6 Taking Sides

Current socio-economic and political situation is an important factor for people to interpret what they remember about the past. As stated by many scholars of memory, remembering is a social process which cannot be thought separately from society. It is not purely a personal act. As very well stated by Halbwachs; "individual memory is nevertheless a part or an aspect of group memory."¹⁹¹ Even if an event seems to be concerning a particular person, it leaves a lasting memory only to the extent that one has thought it over. The act of thinking over is actually connecting the event with the thoughts that come to us

¹⁹⁰ Silay, M. 1993. Hatay Mücahitleri. Antakya: Kültür Ofset Basımevi. P73-76

¹⁹¹ Halbwachs, ibid.

from the social milieu. What to remember and what to forget are decided collectively as well as what to tell out and keep inside when it is time to talk about the past.

Turkey was able to use the political and social status on its behalf and managed to annex Hatay mainly through diplomatic struggle. The population was divided somehow among Syria and Turkey and different ethnic and religious groups stayed in the city under the Turkish rule. Among the ones who stayed on the Turkish side were supporters of an Arab rule. They fought for this aim during the process, but when it was time to decide which side to live, they chose to be on the Turkish side, because these were the lands they were born in and lived throughout their lives. In the same manner there were Turks settled on the Syrian side. For instance, Turks from the Bayır Bucak region state that they came to Hatay during the registration process to vote for the Turks. Even though they are now left on the Syrian side, İbrahim, an immigrant from Bayır Bucak, emphasized that he still keeps his father's "voter's card" given when he came to Hatay to register for the Turkish side, to show that they fulfilled their duties for the sake of their country¹⁹².

Although the interviewees were from different backgrounds and had different points of view, they had one thing in common in their answers. They all interpreted their elders' experiences about taking sides in the voting procedure according to their current situation and how they see themselves vis-à-vis Syrian citizens. For instance, Ayhan from Antioch expressed that a dominant portion of the Alawite population had chosen to vote for the Turkish rule. When I asked about the opposition that rose among the Alawites, he told that they were very few that not even worth mentioning:

“38 yıllarında biliyorsunuz buralarda şey hakimdi Fransızlar. Hatay'ın geneli. Ondan sonra bir ara dönem oldu. Buradaki halk kurulmak istenen Türkiye Cumhuriyeti ile Fransızların egemenliği altındaki Suriye arasında muhayyel bırakıldı. Yapılan araştırmada, yoklamalarda özellikle Alevi kesiminin ezici çoğunluğu, büyük bir bölümü Türkiye Cumhuriyetinden yana oy kullandılar. Yapılan oylamada, referandumda da bu çıktı. Bizim rahmetli dedelerimiz anlatırdı yani dinlerdik işte Mustafa Kemal Paşa'ya oy vereceğiz düşüncesiyle kayıtlarla gerektiğinde işte Samandağı'ndan Mersin'e, Adana'ya; o dönemin zor şartlarında, fakirlik biliyorsunuz, araba, teknoloji imkanı yoktu. Ama bu konuda muhalif olan olmadı mı? Oldu. Orayı isteyen olmadı mı? Oldu. Bir ailede bile çatlaklar çıktı. Ama bunlar azımsanmayacak, dile getirilmeyecek, %1-2lik bir oran teşkil etti.¹⁹³”

Love and respect for Atatürk was shown as the main reason for their parents' decision. The Alawite population was the second biggest group in the city and on whose side they

¹⁹² IB, interview by the author, tape recording, October 2007

¹⁹³ AY, interview by the author, tape recording, November 2007

were on mattered a lot. Thus, propagandas targeted them. Atatürk was also aware of the strategic importance of this population and, as stated by the interviewees, leaders of the group were taken to Turkey to see what they would face if voted on behalf of the Turkish rule¹⁹⁴. They are now happy to be able to perform their religious rituals and they believe that they owe it to Atatürk. Their love for Atatürk can be seen in their houses and offices. I have visited Nusret at home and I conducted my interview in the living room. A picture of Atatürk was located on a wall in the room which could be seen from every point. Right next to the Atatürk picture was a picture of the family elders, but this was relatively small. During the interview Nusret explained their love and respect for Atatürk and showed the picture as a proof and added that most Alawites had such a picture in their houses. Ayhan accepted to talk with me at his office. He was the director of a religious foundation and for this reason there were pictures of Mecca and Hz. Ali all over the walls. In addition to these religious symbols, there were pictures of Atatürk. Like Nusret, Ayhan talked about Atatürk's special place for Alawites and he continued by stating that even their religious rituals are affected by this love and respect. They tell Atatürk's name in their prayers and thank him for ending the unjust treatment against the Alawites. They believe that their ancestors made the right decision for them by being on the Turkish side. The important thing is that they would not know if the decision was right or not if they had not seen the consequences today. New generations elucidated past acts according to what they lived through. Positive feelings about their current conditions made them emphasize their support for the Turkish rule. Even though there were different opinions from their group, those who voted for the Syrian side were neglected. They were represented to be from other families¹⁹⁵.

In the case of Hatay, official history mainly focuses on the struggle against the common enemy- the French. Thus, the period after the World War I got most of the credit. A sense of belonging and togetherness among the people of Hatay was shown by emphasizing the fight against the enemy. The interviewees' answers to the questions about taking sides in the 1930s, in a way, reflect the outcomes of this strategy. The general approach to this question was to state that the parents were on the Turkish side and to mention this decision as the only reasonable act. Moreover, the statement was carried a step further to tell:

¹⁹⁴ AY and NEs, interview by the author, tape recording, November 2007

¹⁹⁵ NEs, interview by the author, tape recording, November 2007

“Yalnız böyle bir şey var ki artık yani,Allah korusun, herhangi bir Suriye ile Türk arasında böyle ihtilaf olup böyle bir savaşa yani böyle bir şeye yetişildiği zaman ben inanırım ki bu Reyhanlı'nın gene %95i diyebilirim ki kesinlikle yani vatanından vazgeçmez. Yani öyle bir düşünce yok. Çünkü bir ara biliyorsunuz belki Murat Sökmen, Tayfur Sökmen burada, e o biraz tabi kasıtlı koyuldu. O insanların yani düşüncesi Hatay. Yani Allah korusun Suriye ile Türkiye arasında bir ihtilafa düşerse Hatay'ın yani çok kısmı belki Suriye'den taraf olur. Onlardan çeker, yani ırk olması hasebiyle. Yalnız bizim içimizde öyle birşey doğmadı. Yani Allah korusun böyle birşey olursa biz bütün Suriye'yi alt üst ederiz(gülüyor) gene bir karış toprağımızı vermeyiz.¹⁹⁶”

Reshaping of history in order to form a sense of being a nation seemed to be effective in another area too. There are rumours about a future referendum in Hatay. According to Metin, the rumours are spread by Syria to make people uncomfortable: “Son zamanda böyle bir söylenti çıkarıyorlar, hiç öyle birşey olmadığı halde, anlaşmada gizli madde varmış, plebisit olacakmış falan filan diye. (...)İşte herkes büyük bir sır veriyormuş gibi şeyapar. Bu Suriye'nin 10-15 yıldır el altından yaydığı bir şey.”¹⁹⁷ The interviewees often referred to this plebiscite when telling that they would not be on the Syrian side. The present conditions they live in were shown as reasons not to leave Turkey. The main aspect of identity for Salih and Mahmut, both of whom were Arabs, was Turkish citizenship. They intentionally avoid talking about their ethnic or religious affiliations with the people in Syria. Everything they chose to tell me was built on the idea of citizenship. When I was conducting my interview with Mahmut, I wanted to hear more about his life as an Arab in Turkey. My intention was to see whether they feel any different than the other Turkish citizens, but my statements about him being an Arab made him feel uncomfortable. He repeatedly said that because he spoke the language, he could communicate with Arabs from other countries and that was all about his Arabness. He once more emphasized how well he felt about being a Turkish citizen. Thus, I stopped asking about ethnicity.

On the other side, Turkish interviewees such as İbrahim and Metin also supported the same idea and told me that neither Sunni nor Alawite Arabs would vote for the Syrian side in case of a referendum, because Arabs are now living in good conditions and they would not want to leave such a life behind. Both Metin and İbrahim stated that ethnicity and religion would not be more important than socio-economic situation.

The non-Turkish population of Hatay had a strategy to deal with changing conditions. They accepted the lands that they live on as their motherland. Identities they form in

¹⁹⁶ SD, interview by the author, tape recording, November 2007

¹⁹⁷ MT, interview by the author, tape recording, November 2007

connection with the spaces they live in overcame any other identity such as ethnic and religious. They were born and lived throughout their lives on these lands. Sense of belonging to a place is unbound of nationality for them. Newspaper articles demonstrate their strategy: “biz İskenderunlu, İskenderun Sancağında yaşayan gayri müslimler olarak burada yaşamak istiyoruz. Bu toprağı biz vatan edindik, yaşamak istiyoruz.”¹⁹⁸ When the case of Bayır Bucak is remembered, even though some immigrated to Turkey, not all of them left the lands they were living. They accepted the region as their own and would not leave because of a border. Strategies developed by the people generally stemmed from simple needs such as daily routines to survive. Subsistence was very much related to land and leaving the lands that they get their food from was not an easy decision. As Murat and İbrahim indirectly mentioned in their interviews, farmers living at the subsistence level outside of Antioch were unaware of what was going on in the city centre. These farmers continued to work on their lands even when the negotiations between Turkey and France were going on. Thus, a change in rule did not mean a lot for an ordinary person. The connection with the land was solid and farmers depended on it for survival. On the other hand, newly emerging ideologies such as nationalism were not familiar and what they would bring was unknown. Hence, it is not surprising for people’s strategies to be based on usual bases.

4.7 Migration

After the annexation of Hatay to Turkey, residents of the city were given six months to choose whether to stay or go to other countries. These countries were mainly Lebanon and Syria, because they offered citizenship to emigrants within a given time. Metin, as a local historian, studied migration in the city and could come up with a categorisation of the population movements. According to him there were four main groups of emigrants. In his words these groups were:

“Dört ayrı grup var: *bir* ilk giden kimdir? 1938’de 5 Temmuz askerin girişi öncesinde bir grup Ermeni gitmiştir. Fanatik, yani en fanatik gruplar. Yani o asker gelirse bizi şeyeder diye, işte asarlar, keserler diye korkuyla gidenler. Tabi biraz da bunlar varlıklı kesim. Ondan kaçıyor. *İkincisi*; 1938 yine, askerin girişinden sonra giden gene bir şey vardır, bir grup vardır. Onlar da usbetül ameül kavmi. Yani burdaki.. Suriye’deki partinin menfaati için çalışan ve Suriye bağlantısı olan eylemci bir grup. Yani olayları, şunları, bunları yaratan grup. Ve liderleri gitmiştir. *Üçüncü* grup da şeyin Türkiye’ye katılması kesinleştikten sonra Ermenilerin toplu olarak göç ettikleri, o kendi istekleriyle. Yani Taşnak partisinin baskısıyla bir kitle göçü etmişlerdir. Yani Türkiyeyle ilgisi yok onun. Bunların dışında bir şey var. Hatay Türkiye’ye

¹⁹⁸ May, 1938. Hatay.

katıldıktan sonra, yani üçü katılmadan önce ya da katılma sırasında, *dördüncü* grup da Türkiye'ye katıldıktan sonra bu şapka giymemek... tamam mı? İşte Küreci, Katranlık, ondan sonra bir de şey Ceylanlı grubudur. Arka tarafta İskenderun ve Abacı. O bölgeden fanatik şey olan... din duyguları... dini inanç yüzünden memleketi terk edip gidenler. Yarın bize zorla şapka giydirirler diye gidenler. Yayladağ tarafında da Yeditepe'de var. O şeyde... orda da var da asıl ocak şeyde; Küreci'de, Ceylanlı'da kaynağı."¹⁹⁹

According to statistical information, these four groups totalled 48.000 emigrants to Lebanon or Syria. 26.500 of these were Armenians, 11.500 were Orthodox, 6.000 were Arabs and 3.000 were Alawites²⁰⁰. When compared to the population of the city at that time²⁰¹, the proportion of those who chose to migrate was not very small. Interestingly, none of the interviewees talked about such a big migration. All of them, including Arabs, Armenians, Turks and Alawites, stated that there were very few who left the city after the annexation. When the above mentioned categorization is taken into account, there was special focus on the Armenian population. They were the biggest group, but it was not the only reason to concentrate on this group. The author did not mention a separate Greek Orthodox community. The entire Christian population was considered as Armenians. Since main confrontations were with the Armenians, there was a tendency to generalise all Christians under the heading of Armenian.

It is commonly known that a mass emigration of Armenians took place before, during and after the annexation. Only a small Armenian village- Vakıflı- is left in the area. During the interviews, Murat, İbrahim and Salih remembered their parents talking about Armenian neighbours most of who no longer lived in their provinces. When their statements are taken into consideration together with written accounts, it would not be wrong to say that the Armenian population was seen mainly around Samandağ, Yayladağ (especially Kessab region today in Syria), Antioch and Kırıkhan. Emigration took place when it was declared that the French were no longer going to rule in the city. The changing political conditions in Europe greatly impacted the Mandate's power. Supported by the French, some Armenians were involved in fights with the others. The coming of Turkish rule meant no more support from the French. Thus, most Armenians decided to leave or hide in the mountainous areas like Musa Dağı. They were promised citizenship if they went to France, but as Mustafa explained, who heard the issue from old Armenian neighbours, emigrant Armenians could

¹⁹⁹ MT, interview by the author, tape recording, November 2007

²⁰⁰ Ada S. op.cit., p223

²⁰¹ According to Pehlivanlı et. al., population of the Sanjak was 219000 then.

not find any support in terms of citizenship rights in the countries they went to²⁰². Since Armenians and Turks were living together in most of the provinces of Hatay, interviewees remember their neighbours emigrating. Furthermore, as Murat told, there were some Armenians who converted to Islam and stayed:

“Fransız gidince Hatay anavatana katılıp da, ayrı bir devlet kurulup da Fransız gidince Ermeniler artık iç siyaset, köylülere, komşularına yaptığı zulümden dolayı burda yaşayamayacaklarını öğreniyorlar. Anlıyorlar. Fransızlar onlara yardım ediyor. Fransızlarla beraber onlar da çekilip gidiyorlar. İşte Beyrut’a giden; Halep’e doğru gittiği, Beyrut’a gittiği söyleniyor. Hatta bir öğretmenimiz bize anlatmıştı: ben işte hatırlıyorum dedi. Çocuktum falan, köylerdeki Ermeniler kamyonlarla herşeylerini yüklediler, hatta ineklerini bile yüklediler, göçtüler gittiler. Bilmiyom nereye gittiler derdi. Bir kısmı da bulunduğu köylerde müslüman olup köylerde kaldılar. Kalmışlar. Halen şu anda yaşayan, bildiğimiz, tanıdığımız komşularımız var. Belli köylerde. Hatta onların uzun süre isimleri, lakapları eski Ermeni isimleriyle anılmıştır. Eeee.. işte dediğimiz gibi, Hıçır’ın kızı, işte Simon Mustafa falan o şekilde gibi müslüman olmasına rağmen eski isimleriyle tanınıyor. Artık şu an baya unutuldu ama yine de bilenler, eskiler bu lakapları biliyorlar.”²⁰³

According to Murat, converted neighbours were accepted to the community very easily, because these Armenians were already from the village and had been living in the region for long years. As an example for their acceptance, Murat stated that they have relatives who are married to converted Armenians. Murat also put forward that as time passed the nicknames reminding these converts’ past, were also forgotten. Second or third generations in the village do not know the reason why certain people had such nicknames.

Migration is a delicate issue among the complex population of Antioch. Identities are mainly built around the idea of belonging to the land. Birth on these lands is proof of being part of this geography. Arguments supporting this thought are basically made through early settlement in the region. Most of the interviewees talked about how their ancestors were settled in the city a long time ago. Hence, they feel that they are part of these lands. Ayhan and Nusret’s stories about their great great grandparents coming to these lands 300-400 years ago exemplify this. When I asked Ayhan about migration among the Alawites after the annexation, he brought the subject to Alewives’ immigration in the Umayyad period which was due to maltreatment because of their religious beliefs. This was shown as the only mass migration. Both Ayhan and Nusret stated that immigrations after the annexation were no more than a bunch of people who had radical ideas. Those who went were seen as radical Syria supporters who were either students in Syria or runaway soldiers. Voting on the side

²⁰² MM, interview by the author, tape recording, November 2007

²⁰³ MK, interview by the author, tape recording, October 2007

of Atatürk and loose connections with relatives and acquaintances in Syria were actually remarks to show their sense of spatial belonging. They belonged to these lands and never thought of going anywhere else²⁰⁴.

In the same manner, Salih explained that his ancestors came from the Harran Plain because of tribal conflicts. His family had Kurdish origins and he showed the belligerent character of the Kurds as the reason for their movement. He clarified what he said by telling that Kurds are non-educated, so they fight a lot. After coming to Hatay, they intermarried with Arabs and their Kurdishness was forgotten. After learning his Kurdish origin, I was curious about how they were arabized, but my questions about his Kurdish ancestors and how their Arab identity dominated were not answered in depth. Salih emphasized Turkish citizenship more than any other identity. Although he still spoke Arabic at home and lived in an area where people with Arab origins dominate, he chose to base his narrative on his citizenship. Memories about the other identities were chosen not to be remembered and emphasized as much as the Turkish citizenship. Stories trying to prove how they deserve to be equal citizens on these lands gained importance. Both Kurdish and Arabic identities seemed to be silenced due to his current situation. He lives in Turkey and, as he declared earlier, when compared to his relatives in Syria his socioeconomic condition is very good. In addition, he is not comfortable with how the Arabs in the region are represented to the government. He believes that some people do not like them and try to show the leaders that the Arabs are unreliable. These people's propagandas are thought to be working by Salih and others, because new Turkish settlers are brought to the region to increase the Turkish population in Reyhanlı. Under such conditions, he does not feel secure to emphasize his Arabness or Kurdish origins.

Citizenship based identity formation strategy that Salih adopted was effective on his answers about emigration after the annexation of Hatay. Similar to Ayhan and Nusret, he asserted that there were very few Arabs who emigrated to Syria or Lebanon. According to Salih although they are of the same ethnicity, living standards as well as socioeconomic conditions and spatial belonging were more relevant than ethnic or religious issues in people's decisions.²⁰⁵

²⁰⁴ AY and NEs, interview by the author, tape recording, November 2007

²⁰⁵ SD and ME, interviews by the author, tape recording, November, October 2007

In addition to non-Turkish immigrants, there were Sunni Turks who went to Syria after the annexation due to religious concerns. The application of Atatürk's principles, especially wearing hats and changing the alphabet, caused uneasiness among the religious population of Hassa and some parts of İskenderun. The hat was seen as the symbol of non-religiosity and harsh treatment of the soldiers in applying these principles aroused fear. As Murat explained, Qur'an schools were closed down to make people learn the new alphabet. In addition, the humiliating behaviour of the state forces pressuring people to wear the hat was accepted to be signs of worsening days for religion. He added, "even though our people did their best to protect their lands, the new regime and its principles were a disappointment for them." They went to Damascus with the fear that they would not be able perform their religious rituals in Hatay. The fear was so great that emigration continued till 1950s. Moreover, relations with the ones who left continued through marriages and there were more emigrations due to such connections. According to Murat, there were families that moved to Damascus not only from Hassa, but also from Abacılı and some other places in İskenderun. Then, the amount of emigrants from these more conservative parts of the city is worth mentioning. Murat had been to Syria and the neighbourhood where his migrant relatives are living and he talked about a big group of Turks from Hatay²⁰⁶. On the other hand, statistical accounts do not give information about them.

Another dimension of the migration issue is immigration, especially Bayır Bucak Turks after the annexation. When the commission was registering the Sanjak population to vote in the elections, many Turks from around Turkey were brought to Hatay. In that situation, Bayır Bucak Turks also registered on the Turkish side and voted. After the annexation, this region was left on the Syrian side. There were immigrants right after the establishment of the border as well as those who could not bear the pressures by the Syrian government and came to Turkey. İbrahim is among those whose family immigrated to Turkey in 1950s. Before their immigration as a family, children were sent to school in Hatay in 1938. In 1952, the cabinet issued a decision stating that those among Bayır Bucak Turks, who wanted to come to Turkey, would be welcomed and given citizenship. İbrahim's family came with the mass immigrant group. They were given citizenship and settled on the Amik Plain. That was the time when the Amik Lake had just been emptied and huge lands put to agricultural use. Bayır Bucak Turks were also given 20 acres of land per family. When I

²⁰⁶ MK, interview by the author, tape recording, October 2007

asked İbrahim about the lands they left in Bayır Bucak, he expressed that they did not have title deeds to prove ownership. They shared the lands among their relatives voluntarily²⁰⁷.

Following that, there were immigrations from Bayır Bucak, but they were not as organized. Most of them could get neither citizenship rights nor a place to settle. Despite being a former leader of a foundation searching citizenship rights for Bayır Bucak immigrants, İbrahim actually found the state's acts right at this point, because he supported the idea that Bayır Bucak Turks should be kept where they are, but their life conditions should be bettered with the help of the Turkish government. Strategies towards protecting them and their Turkish identity should be developed by the state and applied at the political level. Moreover, İbrahim interpreted Bayır Bucak Turks' existence at the border region as beneficial for Turkey, because they are Turks and would stop any attacks against Turkey from Syria especially from the part where they live²⁰⁸.

In addition, as mentioned by Salih, an inhabitant of Reyhanlı, groups of people from places where natural disasters or wars were taking place were also brought to Hatay. Those include Uzbeks from Afghanistan and people from different parts of Turkey. It was emphasized by him that they were all Turks or people from Central Asia, where Turks are believed to have originated. Salih believed that Turks were brought to Hatay, because the ratio of the Arab population in the area was tried to be reduced. He raised the issue to state how disturbing it was to know that the state did not trust them. He blamed former land owners from the area for this lack of trust and stressed that it was not necessary, because they were on the Turks' side before and would behave like them, in case of necessity²⁰⁹

²⁰⁷ IB, interview by the author, tape recording, October 2007

²⁰⁸ IB, interview by the author, tape recording, October 2007

²⁰⁹ SD, interview by the author, tape recording, November 2007

CONCLUSION

After conducting an ethnographic study in the city and talking to people about their experiences and memories, I have come up with various historical narratives. As I have suggested, their memories and interpretations varied according to their ethnic or religious identities, current socioeconomic status as well as their political stance. In addition to being different from each other, the content of these narratives varied from the official historical narratives. Interaction between history and memory is of great importance in our postmodern age, but its foundations actually go back to the thoughts of Vico in 17th century and Philippe Aries in 1960s. For Aries, the essential task is not to distinguish history from memory, but to recognize their interchange. For him, history is more than what historians could reach and chose to represent.²¹⁰ Thus, he believed that there should be other kinds of historical knowledges kept at the local level and transmitted through oral methods.

First of all, migration was a very important issue in the interviews and there was great difference between what my interviewees told me and how the issue was reported in the historical documents. The statistical documents state that there was a huge change in the population due to emigrations. Until 1940, 48.000 people emigrated to Lebanon or Syria: 26.500 of these were Armenians, 11.500 were Orthodox, 6.000 were Arabs and 3.000 were Alawites²¹¹. Keeping this information in mind, I asked my interviewees whether there was a mass migration after the annexation; nearly all told me only a few people migrated. Ayhan said: “2-3 kişi haricinde bildiğimiz yok. Yok kesinlikle. Münferit 3-5 kişiyi geçmez.” Nusret, an Alawite like Ayhan, told the same. Following that, Salih gave a similar answer: “Burdan oraya göç eden hiç olmadı. Yok yok. Orayı benimseyerek, orayı tercih ederek yani kendi aslımdan, milletimden diyerek oraya gideni ben hiç hatırlamıyorum. Olmadı ve olmaz.” 6.000 Arabs and 3.000 Alawites who had immigrated to Syria and Lebanon were not remembered. Halbwachs’ assertion that individual memories wither away if they are not supported by the group²¹² rings true at this occasion. The group is today living in Turkey and, when compared to the others in Syria, living in better conditions. So their memories are shaped by current situation and the reasons for emigration are no longer found valid. Even if emigration were seen as the best option then, the group today no longer remembers the actual reasons.

²¹⁰ Hutton, P. *ibid.* p25

²¹¹ Ada S. *ibid.*, p223

²¹² Halbwachs, M. 1980. The Collective Memory. trans. Ditter, F.J. and Ditter, V.Y. p22-30

Narratives about the emigration of the Armenians differ from one interviewee to the other. It was commonly accepted that Armenians left the city after the annexation, but the exact time period varied. Mustafa stated with confidence “1940-41 yılına kadar burdan hiçbir Ermeni gitmemiştir ki; bunun şeyini vermiyorlar bana ama çok kişilerden duydum, çok yetkili kişilerden duydum Atatürk emir gönderiyor kuryeyle. Sakın diyor Hatay’daki Ermenileri diyor çıkartmayın. Sakın ola ki. Ama varlık vergisi çıkartıyor İsmet Paşa...” On the other hand, Metin stated “O varlık vergisi olayı. Yani anavatana katıldıktan sonraki dönemde zaten bir tek Vakıflı kalmıştır. Niye kaçacak ki? Kaçacak adam kalmadı o dönemde.” As shown above with statistics, unlike what Mustafa claims, until 1940, 26.500 Armenians emigrated from Hatay, and Metin’s narrative is supportive of the statistics.

The last point worth mentioning about migration is the issue of Sunni Turks’ emigration to Syria. I was not able to reach any kind of information on this subject in the official explanations, but Murat gave clear information about how his relatives moved after the annexation: “Bunun üzerine halk kendi aralarında, halktan bazıları, ileri gelen hocaların falan da söylemesiyle buradan diyorlar artık göçelim. Burda artık dinimizi yaşayamıyoruz. Buradan gidelim, göçelim. O arada 38 işte, Suriye sınır falan daha yeni çiziliyor. Sınır şimdiki gibi sıkı değil. Burdan diyorlar göçelim. Nereye gidelim, işte Şam’a gidelim.” Murat’s detailed information about how they went and under what conditions they are living now, showed that actually a big group, about 100 families, emigrated from Hatay. As a local historian, Metin’s words supported what Murat said: “İşte Küreci, Katranlık, ondan sonra bir de şey Ceylanlı grubudur. Arka tarafta İskenderun ve Abacılı. O bölgeden fanatik şey olan... din duyguları... dini inanç yüzünden memleketi terk edip gidenler. Yarın bize zorla şapka giydirirler diye gidenler.” No mentioning of Sunni Turks’ emigration in official documents can be linked to Turkey’s claim about Hatay being a Turkish land. Documents only show non-Turks emigrating and the Turks stayed, because these were their lands.

Another issue which was presented differently was Atatürk’s secret visits to Hatay before the establishment of the border. Mustafa explained that Atatürk came to Hatay incognito more than once: “Ama üç defa şuraya geldiği kesin. İstihbaratta falan da var. İki kere gizli gelmiştir. Bir defa da resmen gelip burda ön inceleme yapıyor.” In addition to his information based on some secret reports, Murat and İbrahim talked about some memories that they have heard from their elders. Murat stated:

“[...]İşte o Söğüt köyünde galiba, kesin bilmiyorum, o zaman çocuk olan biri anlatıyormuş; bize geldiler 4-5 tane atlı. Çok fazla yağmur yağıyordu. İşte babam onları misafir etti. Bize sığındılar, misafir etti. Onlara işte baktık. Yemek falan hazırladılar, bilmem ne yaptılar. Biz çocuktuk işte etrafta dolanıyoduk. Ama içlerinde biri vardı, mavi gözlü, uzun boylu, sarışın. Herkes onun etrafında dolanıyordu. Onun bir baş olduğu belliydi, tabi ben bilmiyordum ama diyor çocuk. Ne olduğunu bilmiyordum ama bir baş olduğu belliydi diyor. İşte çok yağmur olduğu için geçememişler geçidi. İkinci gün mü üçüncü gün mü, yağmur durduktan sonra geçiyorlar. Dörtyol’dan Osmaniye’ye doğru işte Adana’ya doğru geçiyorlar. Bunu daha sonra bir araştırmacı yazar galiba Türk Trüh Kurumundan öğrenmiş: Atatürk’ün işte böyle bir seyahati var mı falan işte kayıtlara geçmeyen, Halep’ten gelişinde falan var mı diye. Dört günlük bir kayıp, kaydı olmayan günü var demişler. Fakat öyle kasıtlı kayıt yapılmamış. Halep’ten Ankara’ya doğru rahat geçmek için. Halep’ten isterse Antakya üzerinden, Antakya, Belen, İskenderun üzerinden gidebilirdi. Bu yolların tehlikeli olduğu; işte kendine karşı suikast, Fransızlar’ın işgali falan işte o yıllar, İngilizler’in falan işgali... yabancılardan falan çok oynadığı yer olduğu için daha gzdne irak, kuzayden Halep’ten, Hassa’dan işte geçip, dağdan, Amanos dağlarından Osmaniye’ye yol iniyor. Zorkun üzerinden o yolu kullanıp Osmaniye’ye indiğini, Adana’ya daha rahat geçtiğini düşünüyoruz.”²¹³

He heard it from an old person living in a neighbouring village. Although the rememberer is not sure whether he was Atatürk or not, Murat interpreted that the soldier was Atatürk from the descriptions. Still there is the need to support his interpretation and he showed Turkish Historical Institution’s explanation as proof. Another memory of Atatürk’s visits was put forward by İbrahim. His father told İbrahim about this event, but since there are no records İbrahim is not totally sure:

“Hatta derler... tabi ben onu çok şey yapmıyorum ama o ne zaman olmuş bilmiyorum. Bu yayladağı’nın içinden geçen dere var ya, o derenin Suriye kısmında kalana Kureyş Deresi derler bizde. İşte o dereyi geçerken işte Atatürk... işte mavi gözlüydü sarışındı.. dereyi geçemedi de... Benim babam anlatır işte. Kendinin amcası sırtına alarak köye getirttiğini.. orda kendilere oturttuğunu... O zaman Türk subayı olduğunu açıklamış. Demiş ki bir gün buraları alacaz, buralarasahip çıkın deyip oraları, o köyleri gezdiğini söylerler. Bunu benim babam bana anlattı yani. Ama gerçekten Atatürk müydü, başkası mıydı bilemiyom tabi. Bu 1925lerde 20lerde oluyo yani. Çünkü babam o zaman ben diyo küçüktüm daha diyo.”²¹⁴

These stories about Atatürk’s visits are told by the elders to the next generations as if they are legends. Being able to see Atatürk and even inviting him to their homes are transmitted to the next generations with pride. The lack of official documents concerning Atatürk’s travels around Hatay is accepted to be a result of the secrecy of the issue. On the other hand, Mustafa’s claim that these are recorded in the Intelligence Service’s accounts is a way of

²¹³ M.K., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

²¹⁴ M.K., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

increasing the reliability of the information. What he tries to do is to show that these are not just “made up by old people”, but supported by secret documents.

There are history books that look at the question of the Sanjak of Alexandretta within the context of national history. They relate the history of Hatay to other ongoing events in Turkey at the same period, but none contain information about Mustafa’s claim: “Onu da söyliyim; Tunceli’deki Dersim, Dersim’deki Tunceli isyanının çıkartılmasının sebebi Hataydır. Atatürk’ün manevrasını bozmak için.” According to him, Atatürk paid great attention to the issue of Hatay but some people did not want him to be successful. Thus the Dersim events²¹⁵ took place. The two events took place in the same year and the problematic situation of both areas enabled him to put forward such a claim.

In every source, Atatürk’s dedication to the solution of the question of the Sanjak of Alexandretta is expressed by his words: “Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalmaz.” It has become the motto of the Sanjak issue. Strangely, Mustafa emphasized that this word is actually wrong. He stated that Atatürk was a very peaceful person and tried to use peaceful methods for saving his country as much as he could. Mustafa asks: how can such a peace supporter talk as an enemy about his neighbouring countries? In his words: “Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalmaz diye bir laf yoktur. Yanlıştır. Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde kalmaz, Kırk asırlık Türk yurdu esir kalmaz. Bunların bende fotoğraflı belgeleri var. Öyle bir laf yok.” He is not sure which one is true, but shows some photos depicting the scene in Hatay after the Turkish armies’ entrance. In these photos huge posters contain this sentence -as Mustafa claimed. The pictures he had shown are from his personal collection, and he told me that he bought them from French archives and collectors. His other assertion which with by looking at these photos is: “kesinlikle 5 Temmuz sabahı Şükrü Kanatlı İskenderun’a gelmemiştir. Buradaki komutan binbaşı Süleyman Dinçer.” Şükrü Kanatlı was the commander of the army, but Mustafa’s point is that he was not the first to come to Hatay at the front. Most photos showing the army’s entrance actually have Süleyman Dinçer rather than Şükrü Kanatlı. Mustafa presented two different photos of the same event; it was apparent that they were not the same person, but Süleyman Dinçer was not mentioned in sources. Maybe this non-mentioning can be clarified by thinking that they were all part of the same army and the commander was Şükrü Kanatlı

²¹⁵ Events which took place in 1937-38 in Tunceli-Dersim. The events resulted in mass killings of Alawite Kurds

so his name was mentioned more than the others, but Mustafa presented this difference very seriously and talked about it as if he was correcting a wrong-known historical fact.

One of the most striking anecdotes was again told by Mustafa. Since he is interested in the History of Hatay and does research, he happens to know some unofficial and speculative events. He listened to people who remember these events as well as searching in the archives. There are many events he heard from people which he did not see in the documents. These are mostly orally transmitted and some changed a little as they were passed from generation to generation; as Halbwachs also stated, memories do change according to social environment and with the passage of time. The “Hamburg event” is one of these issues that was absent in the archives but transmitted to the present as a symbol of Atatürk’s foresightedness. Mustafa explained the event:

“Peki şeyi biliyor musunuz siz, Hamburg olayını? Yahudi göçünü? 1938 yılında buraya bir vapur geliyor. Hamburg, Almanya’dan kalkan bir gemi. Cinsiyetleri, cibiliyetleri hiçbirşeyleri belli değil. Yani bie evrak adına hiçbirşeyleri yok. Atatürk’e telgraf çekiliyor. Diyolar ki Paşam böyle böyle. Diyor ki milliyetini falan öğrenin. Biz diyo Almanya’dan geliyoz, yahudiyiz diyolar. Atatürk de sakın ha indirmeyin diyo, geri gönderiyorlar. Şimdi indirilseydi burayı... şeye... İsrail devletinin burda kurulma çalışmaları yapılacak ve şeyin ...Amik gölünün karşılığında da Samandağ’ı denize bağlama projesi varmış. Yani Amik gölünü Samandağ’daki denize bağlayacaklarmış . Çıkış olsun diye. Onun için Hamburg’dan kalkacak gemi almışlar. Ve de bir tane daha Hamburg’da iki tane de Rusya’da bekleyen Yahudiler varmış.”²¹⁶

Mustafa has the tendency to prove everything he said with documentation, but he did not tell that he had proof of this event. On the other side, he seemed very sure about what he was telling. His failure to provide any reference such as his informant implies as was trying to keep a certain level of secrecy so to be the only person who knows the source of the information.

Last, but not least, is a subject that I have faced during every interview. Directly or indirectly, every interviewee mentioned a referendum that will take place in the 21st century. Ibrahim was the first person to mention it, and I was not aware of such a referendum, because it is not revealed in any official historical document. Ibrahim said: “Hatta bizde ne vardı... işte 2020 yılında tekrar bir referandum yapılacak. Hatay olsun mu olmasın mı diye. Böyle bir dedikodu var. Böyle bir şey var mı yok mu onu da bilmiyorum yani. Ama böyle

²¹⁶ M.M., interview by author, tape recording, Antioch, November 2007

bir dedikodu var.” He referred to the so called referendum as he was stating his ideas about the current situation among the various groups of Hatay. He added that the issue was spoken even when he was young. In the same manner Ayhan brought the issue up with these words: “Ve hala Őu an ne zaman bir referandum yapılsa veya bir kamuoyu araştırması yapılsa ezici bir çoğunluk.. bizim Suriye diye bir iddiamız yok. Suriye... hiç kimse, yok denecek kadar az bi kesim haricinde kimse istemez. Orayı ne biliyim merak etmez, istemez.” The idea of a new referendum is so accepted that it is not questioned and furthermore, ideas on how would people behave in such a situation are put forward. My surprise at hearing about a planned referendum was so great that I had rechecked history books but still could not find anything. Later on I asked the local historian, Metin, about it. He stated: “Son zamanda böyle bir söylenti çıkarıyorlar, hiç öyle birşey olmadığı halde, anlaşmada gizli madde varmış, plebisit olacakmış falan filan diye. İşte herkes büyük bir sır veriyormuş gibi Şeyapar.[...] Bu Suriye kaynaklı bir propaganda. 10-15 senedir Şey ediyor ve son 4-5 sene içinde zirveye çıktı bu.[...] Hayır yani anlaşma dediğimiz Şeyin böyle hiçbir Şeyi yok. Mümkün değil zaten. Devlet kendi geleceğini bağlar mı ya? Kendi ayağına kendi balta vurur mu? Kaldı ki bizde öyle geleceğe yönelik hiçbir Şey yok, öyle bir hükümet de barındırmazlar.” He was sure that there was not- and could not be- anything like a referendum in any of the agreements. However it is the most popularly known and transmitted knowledge among the locals.

Local historical narratives do not only contain differences from official history. On the contrary, they are mostly in line with the national historical narrative except for the above mentioned, small differences. As Hutton declared, “what is remembered about the past depends on the way it is represented, which has more to do with the present power of groups more than what the historians are able to evoke in the memories.”²¹⁷ As Foucault’s earlier studies put forward, power produces knowledge. According to him, power bends discourse to its needs. So our knowledge about the past is also revised by the powerful causing certain discourses to be used in certain periods of time, later leaving their place to the discourse of the even more powerful. In the case of Hatay popular historical knowledge about the annexation period is gained mainly through public education. Since education is mostly given by the state, national historical discourse dominates over any other historical narrative,

²¹⁷ Hutton, P. Ibid. p6 and Foucault. ed. Bouchard, D.F. 1977. “Nietzsche, Geneology and History” in Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews. Ithaca. p 152-154, 160

causing different stories fade away with time. For instance, the general chronology of the events is commonly accepted and there were no serious challenges to this flow.²¹⁸

Another common explanation of the interviewees was French's separatist acts under the Mandate regime. Most of the interviewees referred to the categories that the French put them in during the registration for the elections. The same issue is brought up very often in official documents concerning the registration process. Turkey did not accept the League of Nations' registration for this reason. As Turkey suggested, Alawites were Turks, and they should be free to choose their side. Although other groups were based on ethnicity, the category of Alawites was religious and there was not a division like this before the French. Today, the interviewees supported their claims by giving Atatürk's words as example: "Kalbinde başka bir ırkın gururunu taşımayan, kendisini samimi olarak Türk hisseden ve Türklüğe adayan herkes Türktür, Türk soy ve milletindedir."²¹⁹ This is the general approach of the state to the non-Turk elements within it. Since these people are now living in Turkey, they use strategies to identify themselves by not emphasizing ethnicity, but citizenship.²²⁰ This can be interpreted as the success of the national historical understanding to hold all elements together under the common history. On the other hand, this narrative can be read as a performance that non-Turk elements apply when representing themselves to the society.

One more important similarity between the official historical accounts and the oral narratives was the appreciation of Atatürk's personal efforts about the solution of the problem of the Sanjak. These efforts were especially emphasized by Turkish and Alawite interviewees. The reason for this can be related to the status they reached after the annexation. Alawite interviewees mentioned the last period of the Ottoman Empire with no good feelings. They stated that the Alawites were maltreated and were unhappy. With Atatürk's struggle, they were able to live freely. On the other hand, Turks joined a country of their ethnicity and most of them believe that they owe this to Atatürk. Many of them- especially Turcomans- were given important positions among the ruling elite which they obtained by siding with Atatürk throughout the annexation process. An anecdote that

²¹⁸ Some interviewees claimed that the plebisit took place before the elections, whereas some suggested that there was no plebisit at all. But these were only minor issues within the interviews.

²¹⁹ Atatürk, M.K. in Mursaloğlu, M. 2003. *Atatürk ve Hatay Davası*. İstanbul: Seçil Ofset. p34

²²⁰ For detailed examples see Chapter 4 of this thesis.

Mustafa told during the interview about Atatürk telling Tayfur Sökmen that he is a trustful Turcoman so he should be the leader can be used as an example. The official history books emphasized Atatürk's special attention to the issue of Hatay. His statements about the Turkish character of the region are told over and over to justify the rightful acts of Turkey.

The differences and similarities between history and memory enable the researcher to gather a wider range of information on a certain issue. Neither written sources nor oral testimonies could be underestimated after seeing the different needs that they serve. It can be stated with confidence that written and oral sources give a better understanding of the past when they are used together.

Last Remarks

This thesis intends to show that it is not possible to talk about a single History but instead that there are multiple historical narratives depending on people's identities formed by their present societal conditions. How a person identifies himself/herself is closely connected to the community that the person lives in. Individual's social group is very effective on the way s/he behaves in the present as well as how s/he remembers the past. In other words, social contexts matter in remembering the past. People's way of telling about the past connects with their present life, because the events in the past are interpreted accordingly. As Hutton sophisticatedly put forward:

Historical understanding involves a 'fusing of horizons' of past and present, of the unfamiliar and the familiar, of tradition as it presents its conceptions for the historian's consideration and history as it interates them into present understanding. This fusion of horizons itself affects a transformation of understanding, for it places the past within a different context. This is why the meaning of an event that has transpired, or a text that has been written, is always open to new interpretation.²²¹

Hatay exemplifies the variety of historical narratives and interpretations even when all interviewees talk about the same historical event.

The growing literature on memory studies and oral history including the works of Halbwachs, Foucault and Portelli initiated my interest in the area. Through their theories and methods it is possible to look at the past with a critical eye. The effects of the society on memory and the possibility of counter memories shattered the complete trust in written documents leading people to take into account alternative historical narratives. On the other

²²¹ Hutton, P. Ibid. p159

hand, the subjectivity of the oral history is put forward by Portelli as a reason for us to keep in mind that oral historical narratives are also questionable. Moreover, the results obtained through oral history studies have widened the horizons of the discipline of History all around the world, including Turkey. Historical researches in the Turkish context began to shift their subject of study towards cultural aspects of events and interest in the memories of different ethno-religious groups increased.

A very important historical issue such as the annexation of Hatay to Turkey which took place in one of the most socially complex cities was thought to make a perfect case for an oral history study; since different social groups are thought to use different strategies to remember the past. Group identity is reproduced through the narratives of the past. The annexation of Hatay happened in an environment where diplomatic relations were at their peak. On the other hand, strategical planning on the various ethno-religious groups of the city took place informally. The French were supportive of certain groups while the Turks and the Arabs followed strategies to convince others to take part on their side. Moreover, ethnic and religious backgrounds were not the only factors in choosing the side. Economic and social elements were highly effective. In such an environment, it would not be fair to tell that the annexation process can be told only with one approach. Due to a lack of historical studies on the subject, the official historical narrative is the most commonly known- or the single- source, influenced by the Turkish nationalist ideology. Variations could best be reached via oral history, by asking people what they remember of the time. Thus, this study was produced by conducting a field research in the city with the aim of hearing diverse stories and analyzing them in the light of memory studies theories.

I have conducted 9 in-depth interviews and a number of informal interviews with people from different ethnic, religious, social and educational backgrounds. All of the interviewees were over the age of 50. This was an important factor for me in choosing my interviewees, because most of the people who are able to remember Hatay in 1930s were either small children then or their elders experienced the events and told them about it. Moreover, diversity in their educational backgrounds led to variations in interpretation of past events. Highly educated interviewees were exposed to the official historical accounts more than were the others. Consequently, they came up with similar interpretations mostly in line with the official narratives. On the other hand, less educated people gave answers more consistent with their group's collective memory.

How a person identifies himself/herself is important to get information about the group that the person belongs. Among the people I have conducted an interview with, religion was a very relevant identity for the Alawites. When asked about the past they referred to the history of their religion frequently, whereas most of the Turkish interviewees emphasized their ethnicity. Nationalist ideas were employed often by the Turks when talking about the annexation process. The idea that Bayır Bucak was left on the Syrian side with the purpose to provide protection for Turkey can be presented as an example. In addition to ethnic and religious identifications utilized by Turks and Alawites, there was an apparent emphasis on citizenship by the Sunni Arabs. Turkish citizenship was put forward as the most important part of their identity. Their present situation as a Turkish citizen affected their interpretations of past events. For instance, issues such as emigration from Turkey among the Arabs were not remembered and it was stated that emigration could not have happened, because they live in better conditions in Turkey than do the people in Syria.

This thesis aimed to show that there can be various historical narratives in relation with ethnic, religious or any other kind of identity. The interviews conducted in Hatay enabled me to reach an array of stories told by people of different backgrounds. Although these were only a few representations among the hundreds, they were still useful to make a contribution to the cultural historical studies in the area. Usage of both written documents and oral historical methods while doing research was very productive in the sense that each type of information had its advantages and disadvantages. Employing two methods jointly allowed gathering information in a wider range, thus facilitating comparison and contrast between the two types of data. In addition, memories and documents showed different aspects of the same event, permitting deeper evaluation.

Oral history's entrance to the Turkish context is very recent, but the literature is growing with new studies conducted in various regions on different ethnic and religious groups. Oral history has the point of view of the rememberer for looking at historical issues. Consequently, one more part completing the historical account is discovered with each rememberer's view. Studies on Turkish history realized the lack of different views in them and started make more use of oral history. Due to the results obtained through oral history and memory studies, their methods are going to be used more often all around the world.

In order to improve the literature on the cultural history of Hatay, further research should be conducted in the region. Since there are only a limited number of works on the

history of Hatay, studies focusing on the cultural background of the city should certainly employ a more historical point of view. This thesis used anthropological methods to hear people's memories of the past, but paid less attention to first hand official documents which are not analyzed to their full extent. A deeper look in the documents would provide better comprehension of the subject allowing improved comparisons between memories and official accounts. Moreover, this thesis attempted to put forward the introduction of memory studies to historiography and discussed classical historiography methods from the view of memory studies. Following that, historiography's look at memory studies should be brought to the scene and theories of the two areas could speak to one another.

BIBLIOGRAPHY

- Ada, S. 2005. Türk-Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Akçora, E. 2000. “Hatay’ın Anavatana İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri”. In Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, Ankara: AAM Yayınları.
- Altuğ, S. 2002. Between Colonial and National Domiations: Antioch under French Mandate (1920-1939). Unpublished MA Thesis. Boğaziçi University
- Andrews, Molly. 2003. “Grand National Narratives and the Project of Truth Commissions: A Comparative Analysis.” Media, Culture and Society 25: 45-65.
- Aries, P. 1954. Le Temp de l’histoire. Monaco
- Ashplant, T.G. et. al. 2000a. The Politics of War, Memory and Commemoration. London: Routledge.
- Assmann, Jan. 1995. “Collective Memory and Cultural Identity.” New German Critique 65: 125-134.
- Aswad, B. 1974. “Property control and Social Strategies in Settlers in a Middle Eastern Plain”. Anthropological Quarterly. 47:9-24
- Aswad, B. 1974. “Women, Class and Power: Examples from the Hatay, Turkey”. Antropological Quarterly. p 477
- Bourdieu, P. 1977. Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Braudel, F. 1972. The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II.
- Buckley-Zistel, Susanne 2006. “Remembering to Forget: Chosen Amnesia as a Strategy for Local Coexistence in Post-Genocide Rwanda.” Africa 76 (2): 131-150.
- Budak M. 2000. “Ankara İtilafnamesi Sürecinde Suriye Sınırı Üzerindeki Tartışmalar”. In Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası. Ankara: AAM Yayınları.
- Campt, Tina. 2005. Other Germans: Black Germans and the Politics of Race, Gender and Memory in the Third Reich. Ann Arbor: University of Michigan Press. Pp. 91-135.
- Canbolat, Atilla. 2006. Hatay Türkmen aşiretleri ve bu aşiretlerin iskanı(18. ve 19. yüzyıllar) (Politic of brigands and settlement in Antakya and surroundings of it around XVIII. and XIX. Century). Unpublished Master Thesis. YÖK Archive.
- Caplan, Jane. 2007. “Contemporary History: Reflections from Britain and Germany”. History Workshop Journal. 63: 230-238.
- Cappelletto, Francesca 2003. “Long-Term Memory of Extreme Events: From Autobiography to History.” Journal of the Royal Anthropological Institute 9: 241-260.

- Cengiz, Alim Koray. 2006. Dil kültür ilişkisi açısından Hatay'da ikidillilik (The Bilingualism in Hatay in relation to the language and culture). Unpublished Master Thesis. YÖK Archive.
- Chavez, Leo, R. 2007. “*Anti Nation*”. History Workshop Journal. 63: 353-359.
- Cihan Tuğal. 2001. “1915 Hatıraları ve Ermeni Kimliğinin İnşası.” In Esra Özyürek, ed. Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası. İstanbul: İletişim. Pp. 127-152.
- Çınar, Alev. 2005. “Cities, Squares, and Statues: The Use of Public Space in the Making of the Nation.” Modernity, Islam and Secularism in Turkey. Minneapolis: University of Minnesota Press. Pp. 99-137.
- Cohn, B.S. 1984. *The Census, Social Structure and Objectification in South Asia*. Folk 26(1984):25-49
- Collingwood R.G. 1946. The Idea of History. Oxford.
- Connerton, P. 1989. How Societies Remember. Cambridge: Cambridge University Press.
- Connerton, P. 1989. How Societies Remember. England: Cambridge
- Connerton, Paul. 1989. How Societies Remember. Cambridge: Cambridge University Press. Pp. 72-104.
- Corrigan, P. and Sayer, D. 1985. The Great Arch: English State Formation as Cultural Revolution. Oxford: Blackwell.
- Danişmend, İ. H. 1972. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, V 4. İstanbul.
- Dawson, Graham. 2005. “Trauma, Place and the Politics of Memory: Bloody Sunday, Derry, 1972-2004.” History Workshop Journal 59: 151-178.
- Demir, A. 1996. Çağlar İçinde Antakya, (Antioch Within Ages). İstanbul, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları
- Dernscharn, H. 1987. İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü . Trans. Yaşar Önen. Ankara.
- Doğruel, F. 2005. İnsaniyetleri Benzer. İstanbul: İletişim Yayınları
- Edkins, Jenny. 2003. “The Rush to Memory and the Rhetoric of War.” Journal of Political and Military Sociology 31(2): 231-250.
- Evans, Richard. 2002. “History, Memory, and the Law: The Historian as Expert Witness.” History and Theory 41: 326-345.
- Forte, T. 2006. “Scripting for Hollywood: Power, Performance and the Heroic Imagination in Abu Hanna's Real Arabian Nights”. History and Memory 18(2): 48-85.
- Forte, Tania. 2006. “Scripting for Hollywood: Power, Performance and the Heroic Imagination in Abu Hanna's 'Real Arabian Nights'.” History and Memory 18(2): 48-85.
- Foucault, M. 1976. Archaeology of Knowledge. Trans. Sheridan Smith, A.M. New York.

- Foucault. 1976. L'Archéologie du savoir (1969). Trans. Smith, Sheriadan, A. M. The Archeology of Knowledge. New York.
- Foucault. ed. Bouchard, D.F. 1977. "Nietzsche, Geneology and History" in Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews. Ithaca
- Fulbrook, M. 2002. Historical Theory. London and New York: Routledge
- Ginzburg, C. 1986. Clues, Myths, and the Historical Method. Trans. Tedeschi, J. and A. C. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Goff , Jacques Le. Trans Rendall, S. and Clamen, E. 1992. History and Memory. New York.
- Gönülbol M., et al. 1982. Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973) V I. 5.ed. Ankara.
- Güçlü, Y. 2001. The Queston of the Sanjak of Alexandretta. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Günaltay, M.Şemseddin. 1987. Yakın Şark III. Ankara
- Hacking, Ian. 1996. "Memory Sciences, Memory Politics." In Michael Lambek and Paul Antze, eds. Tense Past: Cultural Essays in Trauma and Memory. New York: Routledge. Pp. 67-87.
- Halaçoğlu, Y. 1988. XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi. Ankara.
- Halbwachs, M. 1941. La Topographie Legendarie de Evangiles en Teore Sainte. Paris: Press de Universitaires de France
- Halbwachs, Maurice. 1992. On Collective Memory. Chicago: University of Chicago Press.
- Hodgkin, K., & Radstone, S. 2003. Contested Pasts. New York: Routledge.
- Hodgkin, K., & Radstone, S. 2003. Regimes of Memory. New York: Routledge.
- Hourani, A., 1968, "Ottoman Reform and the Politics of Notables" in Beginnings of Modernization in the Middle East: The Nineteenth Century, eds William R. Polk and Richard L. Chambers, Chicago: Chicago University Press.
- Howell, M.; Prevenier, W. 2001. From Reliable Sources: An Introduction to Historical Methods. Ithaca: Cornell University Press.
- Hughes, Rachel. 2003. "The Abject Artefacts of Memory: Photographs from Cambodia's Genocide." Media, Culture and Society 25: 23-44.
- Hutton, P. 1993. History as an Art of Memory. Hanover: University Press of New England.
- Hutton, P. 1993. History as an Art of Memory. Hanover: University Press of New England.
- Hutton, Patrick. 1993. History as an Art of Memory. Hanover: University Press of New England. Pp. 73-90.

- Huysen, Andreas. 1995. "Introduction: Time and Cultural Memory at Our Fin de Siecle." Twilight Memories: Marking Time in a Culture of Amnesia. New York: Routledge. Pp. 1-9.
- Huysen, Andreas. 2003. "Of Mice and Mimesis: Reading Spiegelman with Adorno." In Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory. Stanford: Stanford University Press. Pp. 122-137.
- Ingimundarson, Valur. 2007. "The Politics of Memory and the Reconstruction of Albanian National Identity." History and Memory 19: 95-123.
- Jacquot, P. 1931. Antioche, Centre de Tourisme. Antakya: Comite de Tourisme d'Antioche.
- Jeffrey, Jaclyn and Edwall, Glenace. 1994. Memory and history : essays on recalling and interpreting experience. Lanham : University Press of America.
- Kansteiner, Wolf. 2002. "Finding Meaning in Memory: A Methodological Critique of Collective Memory Studies." History and Theory 41: 179-197.
- Kaplan, Sam. 2002. "Documenting History, Historicizing Documentation: French Military Officials' Ethnographic Reports on Cilicia". Society for Comparative Study of Society and History. 10:344-369.
- Kara, A. 2005. 19.Yüzyılda Bir Osmanlı Şehri Antakya. İstanbul: IQ Yayıncılık
- Khoury. 1983. Urban Notables and Arab Nationalism. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kocaoğlu, Mehmet. 2006. Türkiye'de yerel siyasal elitler: Hatay ili örneği (Local political elites in Turkey: A case study for Hatay) . Unpublished Master Thesis. YÖK Archive.
- Köni H. 1989. "Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış". Atatürk Yolu. 2(4):6537
- Lambek, Michael. 1996. "The Past Imperfect: Remembering as Moral Practice." In Paul Antze and Michael Lambek, eds. Tense Past. London: Routledge. Pp. 235-254.
- Lapidus, I., 1967, Muslim Cities in the Later Middle Ages, Cambridge: Harvard University Press.
- Laqueur, T. W. 2000. Introduction. Representations. Winter:1-7
- Levy, Daniel and Natan Sznaider. 2002. "Memory Unbound: The Holocaust and the Formation of Cosmopolitan Memory." European Journal of Social Theory 5(1): 87-106.
- Loytomaki, Stina. 2005. "Legalisation of the Memory of the Algerian War in France." Journal of the History of International Law 7: 157-179.
- Melek, A. 1991. Hatay Nasıl Kurtuldu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Misztal, B. 2003. Theories of Social Remembering. Philadelphia: Open University Press.
- Misztal, Barbara A. 2003. Theories of social remembering . Maidenhead, Berkshire, England , Philadelphia, PA : Open University Press

- Mitchell, Juliet. 1998. "Memory and Psychoanalysis." In Patricia Fara and Karalyn Patterson, eds., Memory. Cambridge: Cambridge University Press. Pp. 95-112.
- Moran, Joe. 2004. "History, Memory and the Everyday." Rethinking History 8(1): 51-68.
- Moreno Luzon, Javier. 2007. "Fighting for the National Memory: The Commemoration of the Spanish "War of Independence" in 1908-1912." History and Memory 19: 68-94.
- Mursaloğlu, M. 2003. Atatürk ve Hatay Davası. İstanbul: Seçil Ofset
- Neyzi., Leyla. 2002. "Remembering to Forget: Sabbateanism, National Identity and Subjectivity in Turkey." Comparative Studies in Society and History 44(1): 137-158.
- Nora, P. 1996. Realms of Memory. v1-3. trans. Goldhammer, A. New York: Columbia University Press.
- Nora, Pierre. 1989. "Between Memory and History: Les Lieux de Memoire." Representations 26 (Spring 1989): 7-25.
- Nora, Pierre. 1996. "L'histoire, le Nation's Teacher." In Realms of Memory: The Construction of the French Past. New York: Columbia University Press. Pp. 151-184.
- Nussbaum. 2001. Upheavals of Thought. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oakeshott, M. 1983. On History. Cambridge: Blackwell.
- Önder, M. 1984. Atatürk'le Adım Adım Türkiye. Ankara.
- Özgen Z. 2005. Uneasy balance of contested identities: politics of multiculturalism and the case of Hatay. Unpublished MA thesis. Boğaziçi University
- Özyürek, Esra. 2006. "Public Memory as Political Battleground: Kemalist and Islamist Versions of the Early Republic." In Nostalgia for the Modern: State Secularism and Everyday Politics in Turkey. Durham: Duke University Press. Pp. 151-177.
- Özyürek, Esra. 2007. The politics of public memory in Turkey . Syracuse, N.Y. : Syracuse University Press
- Pamuk, Ş. 1999. Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Passerini, L. 1996. Autobiography of a Generation. Hanover, N.H: University Press of New England.
- Pehlivanlı H., Sarınoy Y., Yıldırım H. 2001. Türk Dış Politikasında Hatay. Ankara: ASAM Yayınları
- Portelli, A. 1991. The Death of Luigi Trastulli and Other Stories. Albany: SUNY Press
- Portelli, A. 1998. What Makes Oral History Different? London, New York: Routledge.
- Portelli, A. 2003. The Order Has Been Carried Out. New York: Palgrave Macmillan.

- Poster, M. 1997. Cultural History and Postmodernity. New York: Columbia University Press.
- Price, John. 2007. "Heroism in Everyday Life: the Watts Memorial for Heroic Self Sacrifice". History Workshop Journal. 63: 254-278.
- Radstone, S.; Hogkin, K. 2003. Regimes of Memory. London and New York: Routledge
- Radstone, Susannah. 2005. "Reconceiving Binaries: the Limits of Memory." History Workshop Journal 59: 134-150.
- Richard Wilson. 2001. "Justice and Legitimacy in the South African Transition." In The Politics of Memory. Oxford: Oxford University Press. Pp. 190-217.
- Richard, Jean. 1999. The Crusades: c. 1071-c. 1291. Cambridge University Press.
- Sahillioğlu, H. 1993. "Antakya" in İslam Ansiklopedisi V 2. İstanbul.
- Sahlins, P., 1991, Boundaries, California: University of California Press
- Savcı, Nergis. 2007. Hatay Cumhuriyeti: Kuruluşu ve anavatana katılışı (Republic of Hatay: Establishment and joining to Turkey). Unpublished Master Thesis. YÖK Archive.
- Schacter, Daniel. 1996. Searching for Memory. New York: Basic Books. Pp. 15-71.
- Scott, J.W. 1974. The Glassworkers of Carmaux. Cambridge, Mass.
- Selçuk, H. 1972. Hatay'ın O Günleri. İstanbul: M.Sucuoğlu Matbaası
- Sılay, M. 1993. Hatay Mücahitleri. Antakya: Kültür Ofset Basımevi
- Slyomovics, Susan. 1998. The Object of Memory: Arab and Jew Narrate the Palestinian Village. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. Pp. 1-28.
- Sofuoğlu, Adnan. 2005. "Arşiv Belgeleri Işığında Sancak (Hatay)'ın Bağımsızlık Sürecinin İlk Aşaması ve Türkiye". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. 61:21
- Sökmen T. 1992. Hatay'ın Kurtuluşu için Harcanan Çabalar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Sorabji, Cornelia. 2006. "Managing Memories in Post-war Sarajevo: Individuals, Bad Memories, and New Wars." Journal of the Royal Anthropological Institute 12: 1-18.
- Soysal, İ. 1982. "1939 Türk- İngiliz- Fransız İttifakı". Bellekten. XLVI(182): 371
- Stillwell, R, ed. 1976. The Princeton Encyclopedia of Classical Sites. Princeton, N.J: Princeton University Press
- Stoler Ann Laura and Karen Strassler. 2000. "Castings for the Colonial: Memory Work in 'New Order' Java." Comparative Studies in Society and History 42(1): 4-48.
- Sturken, Marita. 1996. "Narratives of Recovery: Repressed Memory as Cultural Memory." In Mieke Bal et al. eds., Acts of Memory: Cultural Recall in the Present. Hanover: University Press of New England. Pp. 231-248.
- Tekin, M.2000. Hatay Tarihi. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları

- Terdiman, R. “Deconstructing Memory: On Representing the Past and Theorizing Culture in France since the Revolution”. Diacritics. 15/4 (Winter 1985)
- Vico, G. 1970. The New Science of Giambattista Vico. trans. and ed. Bergin, T.G. and Fisch, M.H. Ithaca.
- Trouillot, M. 1995. Silencing the Past: Power and the Production of History. Boston: Beacon Press.
- Tunçay M. 1976. “Hatay Sorunu ve TBMM”. In Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı 1876-1976. Ankara: Ajans Türk Gazetecilik ve Matbaacılık
- Türkdoğan, B. 2001. Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Türkmen, F. 1937. Mufassal Hatay Tarihi. Istanbul: Cumhuriyet Matbaası
- Ueno Chizuko. 1999. “The Politics of Memory: Nation, Individual and Self.” History and Memory 11(2): 129-152.
- Umar, B. 1982. Türkiye Halkının İlk Çağ Tarihi. İzmir.
- Walker, Janet. 2005. Trauma Cinema: Documenting Incest and the Holocaust. Berkeley: University of California Press. Pp. 82-121.
- Warnock, M. 1987. Memory. London: Faber & Faber. p37
- Waterson, Roxana. 2007. “Trajectories of Memory: Documentary Film and Transmission of Testimony.” History and Anthropology 18: 51-73.
- Yerasimos, S. 1994. Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu. Istanbul: İletişim Yayınları
- Zerubavel, E. 1997. Social Mindscape: An Invitation to Cognitive Sociology. Cambridge: Harvard University Press.
- “Hatay Nasıl Kurtuldu?”. 1999. Hatay Güney Rüzgarı. June-July, 3:29.
- 1936, August 5. Cumhuriyet
- 1938, August 20. Hatay.
- 1938, July 5. “Türk Ordusu Hatay’a Girdi”. Cumhuriyet.
- 1938, May 12-13. Cumhuriyet
- 1939, July 23. Hatay

APPENDICES

APPENDIX A

MAP OF HATAY

APPENDIX B

THE INTERVIEWS

AY GÖRÜŞME

ED Hatay tarihiyle ilgili bir çalışma yapıyorum ama daha çok kültürel ve sosyal yönü. Ben biraz böyle şey gibi çalışıyorum işte 1938 dönemi daha çok. Bu sınırın belirlenmesiyle neler oldu. Biraz da bu kültürel yönüne bakmak istiyorum işte mesela sizin dini şeyleriniz nasıl oluyor, ne gibi ibadetleri var işte ne gibi... kültür olarak ne şeyleri var. Biraz da ondan konuşmak istiyorum çünkü benim de çok bilmediğim bir konu yani. Bunları bilen biriyle konuşmayınca da birsürü şey duyuyor insan ama hangisinin doğru olduğunu bir türlü şey yapamıyor.

AY 38 yıllarında biliyorsunuz buralarda şey hakimdi Fransızlar. Hatay'ın geneli. Ondan sonra bir ara dönem oldu. Buradaki halk kurulmak istenen Türkiye Cumhuriyeti ile Fransızların egemenliği altındaki Suriye arasında muhayyel bırakıldı. Yapılan araştırmada, yoklamalarda özellikle Alevi kesiminin ezici çoğunluğu, büyük bir bölümü Türkiye Cumhuriyetinden yana oy kullandılar. Yapılan oylamada, referandumda da bu çıktı. Bizim rahmetli dedelerimiz anlatırdı yani dinlerdik işte Mustafa Kemal Paşa'ya oy vereceğiz düşüncesiyle kayıtlarla gerektiğinde işte Samandağı'ndan Mersin'e, Adana'ya; o dönemin zor şartlarında, fakirlik biliyorsunuz, araba, teknoloji imkanı yoktu. Ama bu konuda muhalif olan olmadı mı? Oldu. Orayı isteyen olmadı mı? Oldu. Bir ailede bile çatlaklar çıktı. Ama bunlar azımsanmayacak, dile getirilmeyecek, %1-2lik bir oran teşkil etti.

(vakfın sekreterine yapılmasını söylediği kahveler ikram ediliyor.)

Bizim inancımız üzere Aleviler sürekli dışlandığı için Mustafa Kemal Atatürk'ü hani bir kurtarıcı, büyük bir önder, büyük bir umut olarak görürüz. Bu konuda cumhuriyeti, demokrasiyi özellikle laikliği sonuna kadar desteklediler. Zamanla dini yönlerine bile aksetti. Bunu nerden çıkarıyoruz dersiniz, mesela şu an yapılan dini törenlerde, cenazeler, bu anlamda Kuran, (...?), hatim törenlerinde hatta bayramlarda işte dualarda Türkiye Cumhuriyeti'ne, büyük önder Atatürk'e, orduya dualar ediyoruz. Ayrıca kutsal mekanlarımız olan türbeleri ziyaretlerde, genelde hemen hemen her yerde Hz. Ali'nin timsali resmi yanında Atatürk'ün resmi, Türkiye Cumhuriyeti bayrağı hemen göze çarpar. Hemen her ziyarette, türbede veya her evde. İıı.... Sorun bakalım bana. Mesela neyi merak ediyorsunuz? Neyi bilmek istiyorsunuz?

ED Ya aslında ben şeyi daha çok şeyi merak ediyorum işte aileniz ne zamandan beri burda? Hatay'a ne zaman gelmişler? Yani Suriye'de bir geçmişiniz var mı yoksa...

AY Sorunuz şahsi benim için mi yoksa toplumun geneli için mi?

ED Yani sizin için de daha sonra toplum için de.

AY Evet. Yani bu özellikle Hatay'daki Araplar, alevileriyle sünnileriyle, büyük çoğunluğu Suriye'deki vatandaşlarla akrabalar. İki kesimde de. Tabi bizimkilerin büyük bir çoğunluğu Lazkiye'den, "Tartus cemre" dediğimiz sahil ve alevi yörelerinden gelmedir. Bizim şahsen ailemizin oradan gelişi 350-400 yıl öncesine dayanır. Osmanlı döneminde, o zaman zaten aynı toprakta. Osmanlı'nın hakimiyeti altındaydı. O bilinen Akdeniz şehriydi işte Lübnan'dan Suriye, Antakya, İskenderun, Adana, Mersin, Tarsus bu sahil şeridini, çizgiyi takip etmiştir.

ED Peki neden gelmişler ordan? Yani zamanında böyle bir...

AY Herhalde burayı daha uygun görmüşlerdir. Burda hepsi Osmanlı olduğu için, o zaman Suriye de Osmanlı olduğu için burayı artık daha uygun görmüşlerdir. Kuzeye doğru, belki ekonomik nedenlerden dolayı olabilir. Bilmiyorum sebep teşkil eder mi bundan emin değilim: şimdi biliyorsunuz Şam Emeviler'in başkentiydi.

ED Evet

AY Payitahtları, başkenti Şam idi. O zaman, Emeviler döneminde epey ehlibeyt ve yandaşlarına diyelim malesef büyük zulümler, katliamlar oluyor daha sonra Yavuz Selim zamanında da oldu. Belki bir şekilde oradan hasar kalmış, buralara kaymayı daha uygun görmüşlerdir diye telakki ediyorum.

ED Doğru. Peki diğer Aleviler'den daha önce gelen veya daha sonra gelen mutlaka vardır.

AY Bizimki ortalamadır. Daha önce gelen azınlıktır yani. Daha az, küçük bir bölümü gelmiştir belki 500-550 yıl yani. Ondan sonrası da yakın,50 yıla kadar göç vardı. Ondan sonrasında yok denecek kadar az Suriye'den Türkiye'ye gelen. Ve son 15 yılda bayramlaşma olayını biliyorsunuz. Sonradan gelişmeler oldu, kolaylıklar sağlandı. Onun haricinde münferit. Tabi burdan oraya giden yok mu? Var. Alevilerden de,sünnilerden de var ama bunlar yok denecek kadar az. Genelde öğrenciler veya işte askeri firariler. Duyuyoruz zaman zaman Şam'da veya Beyrut'ta .

ED Peki 38 döneminde, o sınır belirlendikten sonra burda kalamayız artık deyip de giden olmuş mu geri? Yani öyle siyasi bir şeyle giden?

AY (düşünüyor)2-3 kişi haricinde bildiğimiz yok.

ED Ha öyle büyük bir kitle halinde gidiş yok yani.

AY Yok kesinlikle. Münferit 3-5 kişiyi geçmez.

ED Sizin orda hala akrabalarınız var mı?

AY Yani var ama şu an şahsen bizim aile olarak pek alaka yok diyelim. Yani şöyle uzun zaman geçtiği için, bir de çok gidip gelinmediği için akraba, amca, kuzenler biraz orda kayboluyor tabi.

ED Doğru. Zaten yakın akraba da geldi diyorsunuz. Bir de şeyi mera ediyorum, yani işte siz biraz önce bahsettiniz dedelerimiz 38 döneminde Atatürk'e oy vermek için hani şey yapmışlar, o taraftan olmuşlar. Başka öyle aktif olarak yapılan bir faaliyet var mı? Türkiye taraftarı olsun, Suriye taraftarı olsun, ya da ne biliyim işte başka türlü...

AY Yani bizde yaygın, yazabilirsiniz, bizde yaygın ne derler, atasözü gibi bir deyim vardır "Türk'ün zulmü, Arabın adaletinden yeğdir". (gülüyoruz)

ED Bu söz ne zaman çıkmış peki?

AY Hayır yani bizim toplumda öyle

ED Genel olarak yani

AY Tabi. Şimdi özellikle bu kezim o kadar çekmiş ki Araplardan, dediğim işte Suriye,Şam, vs. Biliyorsunuz işte o zaman ırkçı bir Arap. İrkçı Arap şeyini destekliyordu. Arabistan, Suriye işte Mısır... onun için orda pek bi barınamamışlar, bağlanamamışlar, sevmemişler daha doğrusu. Vay siz Arapsınız, bunlar Arap; gideceksiniz orda Türkler var. Ya Türk olsun da zulüm mü edecek, onun zulmü bunların adaletinden iyidir gibi bir zamanla bir anlayış yerleşmiş.

ED Ben bir şey duydum. Ee işte Emeviler döneminde yapılan zulümlerden dolayı işte biz artık camilerde ibadet etmenin çok da önemli olmadığını düşünüyoruz diye, öyle bir açıklama duydum ama ne kadar doğru bilmiyorum tabi.

AY Şimdi burası...İslam tarihini okuyup karıştırırsanız Muaviye'den başlayıp bütün Arap Emevi hanedanı, Ömer bin Abdülaziz diye bir halife var, o döneme kadar düşünün Hz. Ali'nin yaptırdığı mimberlerde her zaman Hz. Ali'ye lanet okuyorlar çıkıp. (telefonu çalıyor, izin alıp cevaplıyor ve karşıdakiyle Arapça konuşuyor). Muaviye'den balatılan Cuma namazlarında cami mimberlerinde Hz. Ali'ye açıktan açığa lanet okutulmuş. Bu uzun yıllar, 83 yıl gibi bir uzun dönem sürmüş. İşte özellikle Ehli Beyte mutesib olan, yani soy olarak mesebi aleviler ve onun taraftarları bir hicreti ettirilmiş, kovulmuş, tehcir edilmiş. Şimdi düşün ki senin en sevdiğin, kutsal dediğin kişilere Allah'a ibadet edilen bir yerde, sözde, oturulup dua yerine lanet okunacak. Hz. Ali biliyorsun islamiyetin en büyüklerinden birisi. O olmasaydı peygamberimizden sonra islamiyet diye bir şey yoktu. Lanet okutulacak, veya oraya girenlere zulmedilecek, kafir denilecek veya soyutlanacak. Zamanla ister istemez toplumda bir antipati oluşturmuş. Etkiye tepki olarak bir kırılma bir soğukluk doğmuş. Valla ben oraya gidip şey edeceğime... ya şu zamana kadar, düne kadar, şu zamanda bile bazen bakıyoruz televizyonda ne diyorlar işte yok kafirdir, yok sapıktır, yok ana-bacı alır yok mum söndü yapar bilmem vs. Bu yanlışlar olunca ister istemez bir tepki oluştu ve oraya da sığmaz oldu. Ha zamanla ne oluyor bu, bana düşmanlık yapan, bana zulm yapan bir insan... siz düşünün nefret ettiğiniz bir insanın giydiği elbisesinden nefret ediyorsunuz. Tuttuğu takımdan nefret ediyorsunuz, bindiği arabasından..vs. zamanla cahil kesim arasında bu ne oluyor? Ya bu beş vakit namaz kıyor da bana bunu yapıyor. Gerçekten namaz kılsaydı bunu yapmazdı. Zamanla onun kıldığı namaza, gerçek namaza değil, onun kıldığı namaza, örtünüyor, onun örttüğü örtüye. İşte oruçlu halde başkasının hakkını yiyor. İster istemez bazı cahil kesimlerde etkiye tepki olarak bu doğuyor. Ama bu demek değildir ki birileri camiye gelmiyorsa namaz kılmıyor demek değil. Ha ben gideceğim orda soyutlanacağıma, ayakkabım çalınacak veya benim kafir olduğuma dair fetva işiteceğime ben otururum kendi evimde kendi namazımı kılarım. Bahçemde, tarlamda, dağında işte neredeyse. Bir

imaj yerleşti zamanla. İşte Ehli Beyt'in dualarıyla, vird dediğimiz tasavvufi birtakım şeylerle yetinildi. Bir bölümü de bütün bunlara rağmen hala camilere gider gelir. İşte son 20-30 yıldır demokrasinin, insan haklarının daha fazla yaygınlaşmasıyla bir sürü Alevi köyünde camiler yapılmakta. Dernekler vakıflar kurulmakta. Suriye'de, burada işte sağda solda var. Yani bu en büyük sebeplerinden birisi. Diğer bir sebep şu an Türkiye Cumhuriyeti'ndeki?,? siyaseti diyelim yani benim gibi inanmak, benim gibi ibadet etmek zorundasın gibi bir yanlış imaj var. Yani Sünni Hanefi Mezhebine gayri resmi bir mecburiyet var. Ya bunu nerden anlıyoruz, nerden çıkardınız dersenez Türkiye'de camilerin tamamı resmîyette Hanefi mezhebi üzerine amel etmek zorundadır. Yani düşün ben kendi paramla cami yapsam bile ki şu an çoğu Alevi yörelerinde yapılan camilerin tamamı öyledir, Armutlu'da, Tavla'da, işte Smandağı'nda, İskenderun'da, Çekmece vs. yerlerde yine gelir devletin gönderdiği bir Sünni bir imam, Sünni namaz, Hanefi mezhebi üzerine genelde. Veya Alevi de olsa, göstermelik yani, tamam illa bu adam olacaksa maaş vermez. Maaş vermesi durumunda Sünni Hanefi mezhebi üzerinde amel etme zorunluluğu getirir. Yani şu an benim kendi paramla yaptırdığım bir camide, ha şimdi fark var mıdır dersenez, 4 Sünni mezheb vardır. Fark olmasa 4 olmazdı. Hakın dördü de olmaz hak birdir onu da söyleyelim antr parantez içinde de(gülüyor). Yani şimdi bunlar dört oldu, dört ayrıdır. Sünni mezheber arasında farklılıklar doğmuşsa Alevi, Sünni mezhebler arasında da fıkhi yönden ayrılıkların olması doğaldır.

ED Yorum açısından yani?

AY Tabi ki. Yani mesela biz el bağlayarak namaz kılmayız. Bizim serbest, ellerimiz serbest namazda. İkinci rekatta ellerimizi açar, Allah'a yalvarır dua okuruz. İşte efendim secde de alnımızın, toprak ve toprak cinsinden yiyilip giyilmeyen bir şey üzerine gelme şartı vardır.

ED Ha bu şey, bazen görüyorum böyle bir tablet gibi, resimli

AY Toprak falan olur. Resim yok.

ED Resim deyince yani baskı gibi bir şey görüyorum.

AY O gördüğünüz baskı ya ayettir ya hadistir ya Allah, Muhammed, Allahümme-salli ala seyyidina Muhammed, üzerinde yazılır. Ve işte kabenin resmi veya kudüs'ün resmidir. Başka öyle resimli şey üzerinde namaz kılınmıyor. Onu söylemek istedim.

ED Ya anlamı şey değil mi toprağa...

AY Onu nerde gördünüz? İstanbul'da herhalde?

ED İstanbul'da gördüm. Bir de ben Suriye'ye gitmiştim orda da vardı o şekilde ibadet eden.

AY Hz. Zeynep'te mi?

ED Evet, evet o camide.

AY Aferin, doğru. Bugün de bazı farklılıklar vardır. İşte bir mezhebi farklılıklar, bir de işte şöyle bir kanı var bizde, biz yani tanımadığın, bilmediğin, aslını faslını bilmediğin insanın arkasında namaz kılınmaz. Yani yetiştirme yurdundan getirmiş adamı, babası kimdir belli değil. Yetişmiş bu imam hatip okuyor. Hadi gel bu imamın arkasında namaz. Biz de sakallı olmazsa, nesebi belli olmazsa, ahlakı düzgün, mazisi temiz olmazsa ki dinen de öyledir, tüm Sünni mezheplerinde de öyledir ama bugün öyle geçmiyor. Diyanet kimi atarsa senin onun arkasında namaz kılma şartın var. Yani seçme şansın yok. Bizde bu yoktur işte sağdan soldan birini getirip bana imam tayin edecek yok. İmamımı bileceğim. Tanıyacağım. Mazisini iyi bileceğim. Ona göre hakkıyla arkasında namaz kılacağım. Onun için işte bu tanımadığın imamın, inanmadığı imamın arkasında namaz kılınmaz diye, mezhebi farklılıklar var diye. Bir de işte efendim bugüne kadar, düne kadar diyelim, işte senin verdiğin vergilerle oraya çıkmış bir imam "Ya bunlar kafirdir, bunlar sapıktır, bunlar gayri müslimdir" fetvasını verecek. Ne diye namaz kılacaksın ki, ne diye o ortama gireceksin ki? Biri anlatıyor, Karaksı'da mı bir yerde namaz kılmaya gitmiş. Safa gitmiş adam bakmış ki yanında Alevi. Sağındaki gitmiş, solundaki gitmiş. Tek kalmış adam safta. Bakmış olacak gibi değil. Artık namazı kılacağız. En son biri gelmiş, "ya arkadaş şimdi geldin bunu yaptın, bir daha yapma. Her gelişinde biz camiyi yıkamak zorunda kalıyoruz." İşte böyle sakat, böyle cahil yani ne diyeyim. Kin ve bağnazlık kime hizmet eder ki İslam düşmanlarından başka? Ya böyle mutaassıplar yüzünden işte insanlar biraz geri planda. Ya kendi camisini kuruyor, mescidini ya oturuyor kendi bahçesinde kılıyor namazını.

ED Peki sizin bu Antakya'daki Alevilere ayrı bir isim veriliyor Nusayri diye. Böyle ayrı bir isim verilmesinin bir anlamı var mı? Yani farklılık var mı çok fazla? Ya da ne demek Nusayri tam olarak?

AY Şimdi bu gene Emeviler zamanında Ehli Beyt taraftarlarının tasavvufi, diğer bir tabiriyle batını kesimine sövgü anlamıyla Nusayri dendi. Sövgü anlamıyla. El Nusayr adı sövgü müdür? Kesinlikle. Şu an bazı yerlerde Alevilere kızılbaş veya işte? denildiği gibi. Masturilere de yezid falan deniliyor. Şimdi Muhammed bin Nusayr adında bizim bir din büyüğümüz var. Bu din büyüğümüz dedğimiz 11.imam Hz. Hasan Askeri'nin en yakın yaranlarından birisiydi. Ehli Beyt'in 11. imamı Askeri hazretleri dinin talimatını heralde ilmini, irfanını ona verdi. Onun yoluyla biz İslam dininin, dinimizin iç yüzünü, tasavvufi yönünü diyelim, anlamaya başladık. Bizim yol Ehli Beyt yolu, Alevi Caferi yolu. Şimdi İslam tarihinde Muhammed bin Nusayr bazı iftiralara maruz kalmış, yanlış tanıtılmış ve bir sövgü amaçlı kullanıldığı için bazı zamanlar Nusayri denmiş. İşte o zaman. Özellikle Arap Alevilerine. Ama şu an araştırdık, baktık ki Nusayrilik olayı sadece Arap Alevilerinde değil. İran'da da var. Irak'ta da var. Türkiye'nin Türk Bektaşî Alevilerinde de var. Mesela Kul Himmet Osmani(?). Nusayri olduğunu açık açık söylüyor. "Nusayriyim, Nusayriyim Nusayri/ Ne hodalmış ne ayrıyem ne gayri" gibi sürekli nakaratla bitiren uzun bir şiirleri vardır. Şimdi şu anki tatbikatte diğer Alevilerden farkımız var mı? Özellikle Anadolu Alevilerinden farkımız şudur; bizim Bektaşîler'deki cem, semah olayı yoktur. Yani bizde kadınlı erkekli saz çalınacak işte dönülecek, bu benim duamdır, bu benim namazımdır olayı yok. Kesinlikle. Biz İslam dininin, Kuran'ın, peygamberimiz, dini yönlerimiz... Allahımızın rabbimiz, yönümüzün kible olduğunu söyleriz. Buna inanırız. Tabi her inanan inandığını tatbik etmiyor, Sünni alemindeki gibi. Anadolu'daki Bektaşîlerdeki Bektaşî tarikatı veya diğer tarikatlar zamanla Türklükle eşleşmiş böyle yayılmıştır bildiğimiz Bektaşîlik, Ahilik vs. siz bilirsiniz. Bizde o kültür yok. Yani Hacı Bektaş'ı rahmetle anarız, Yunuz Emre'yi, Mevlana'yı. Efendim Tebrizi ve diğer İslam-Türk bilgilerini. Ama dediğim gibi saz olayı, semah olayı, kadınlı erkekli böyle... A biz saygılıyız. Bu bir kültür. O adam çıkıyor bu benim inancım, bu benim duamdır diyor. Ona da saygılıyım. Ama bizde öyle birşey yok. Ha biz bi de neye inanıyoruz; kibleye dönüp namaz kılsan bir de millete zarar verisen o namazdan birşey olmaz. Yani bizim özellikle Alevi dini olgusunun üzerine basmak istediği nokta bunlar. Yani Hacı Bektaş bunu iyi dile getiriyor. Diyor ki: Hararet nardadır/sacda değildir. Keramet baştır /taçta değildir. Dünyaları sen kendinde ara/Yemen'de, Bağdat'ta, Hac'da değildir. Bir mümin kalbini kırarsan eğer/ Hakk'a eylediğin secde değildir. Bir mümin kalbini kırarsan diyor. Yani Hakk'a secde etme demiyor. Ha secde edeceksin ama müminlerin kalbini kırma diyor. Olay bu yani. Ehli Beyt ve Alevi felsefesinin üzerine oturtulduğu bu insani olgu burdan kaynaklanır. Ha bazıları bunu yanlış algılıyor. Yani benim kalbim temiz, namaz kılsam da olur. Yok. Hem namaz kılacaksın hem kalbin temiz olacak. Yani dürüst olmadan namaz olmaz, namaz olmadan dürüstlük olmaz. Biri onu biri ötekini tutmuş. Ya ben namaz kılayım da ne olursa olsun. Çıkıyor başkasının malını yiyor. Birisi çıkıyor, dürüstlük. Benim kalbim temiz, kimseyi aldatmıyorum. Namaz kılsam da olur. Bu yanlıştır. Ama bu batını, bu tasavvufi tarikatlarda maalesef, bu çoğu şeylerde var.

ED Peki çocuklara falan eğitimi nasıl veriyorsunuz?

AY Ne eğitimi?

ED Dini eğitim.

AY Dini eğitim bize has okullar olmadığı için ve gönderdiğimiz çocuklara Sünni eğitim verildiği için normal devam ediliyor. Onun haricinde babadan oğula. Aileler veriyor.

ED Erkek çocuklara mı sadece?

AY Erkek, kadın hepsine veriliyo da erkekler bu konuda daha bir adım ilerde doğrudur. Şimdi ben cahilim, birşey bilmiyorum. Çocuklarımı nasıl eğiteceğim ki? Yani bilmiyorsam, bu konuda benim yeterliliğim yoksa kim? Yöremizde, mahallemizde dini bilgisiyle bilinen, ilerlemiş kim, Ahmet Ağa vardır. Ona gönderirim. Abdesti, namazı, helalı, haramı, Kuran'ı, doğruyu, yanlış öğretilir. Yardımcı olur. Temkinlerde blunur. (kahvelerimiz getiriliyor). Hemen hemen her Alevi yöresinde, köyünde yazın, belki bilirsiniz bilmiyorum, Kuran kursları açılır. Kuran kursunda gider Arapça öğrenir. Onun yanında bazı dini bilgileri öğrenir. Yani dini toplantılarda, mübarek ramazan gün ve gecelerinde, kutsal gün ve bayramlarda yani işte hocalar, şeyhler, bilir kişiler cemaate; yani işte cenaze olur, bayram olur, gece olur, kandil olur günün anlam ve önemini, münasebetini, mahiyetini cemaate, aileye, yakınlarla, bu 10 kişi olur, 7 kişi olur, bazen 1000 kişi olur anlatır. Onun haricinde kitaplar vardır. Babadan oğula geçen işte aşık kitapları. Veya şu an son zamanlarda

Türkiye’de de basılıyor Türkçe kitaplar. Onun haricinde Suriye’den, Ürdün’den, İran’dan getirilen Ehli Beyt dini kitaplardan da halk bir şekilde ihtiyacını görüyor.

ED Arapça’yı da öğretiyorsunuz yani aile içinde daha çok Arapça mı konuşuluyor?

AY Tabi yani. Anadil olmasına rağmen yeni yetişen nesilde büyük bir kayıp var. Konuşuyor yazamıyor, okuyamıyor. Okuyup yazanların sayısı az. İstenilen düzeyde değil. Şu an son nesil de artık konuşmayı dahi doğru dürüst beceremeyecek düzeyde. Çünkü yok. Herşey Türkçe ya. İlköğretim işte 8 yıl okulu, gazte, televizyon, Pazar, çarşı, sokak, dükkan hepsi. Bir de sosyoloji... sosyal açıdan baskı var. Şu an kamuoyunda bir mahalle baskısı falan deniyor. O şekliyle değil de bir dışlanmışlık baskısı var. Bazı... cahil demiyelim de geri kalmış bazı aileler “çocuğum Arapça öğrenmesin, konuşmasın. Askere gidiyor horlanıyor. İşte orduda bilmiyor, okulda bilmiyor. Okula gidiyor horlanıyor. İşe alınmaz, çalışmaz. Hayatını kurtaramaz. Ondan da zarar görür” düşüncesiyle Arapça ikinci plana atılıyor. Konuşma dahil. İşte lehçeden, konuşmadan bilinmesin. Öyle bir etki de var.

ED Peki şey.. siz burda, aileniz burda uzun süredir yaşayan bir aile. Siz Antakya’da ne tarafta oturuyorsunuz?

AY Ekinci.

ED Ekinciler, ha o civarda oturuyorsunuz.

AY Bilirsiniz.

ED Biliyorum evet. Şimdi 38 döneminde aktif olan, önemli aileler var. Gerek toprak sahibi oldukları için böyle büyük şeyler olmuşlar işte ağalar mı deniyor artık ne deniyosa. Hani öyle aileler var. Daha çok onların aktif olduğu görülüyor. Ne biliyim Mursaloğulları olsun, işte Tayfur Sökmen cumhurbaşkanı oluyor. İşte bir takım böyle öne çıkmış insanlar oluyor, aileler oluyor. Sizin aileniz de burda çok eskiden beri yaşayan bir topluluk. Sizinkilerden böyle bir şey var mı? Yani faaliyette bulunan ya da işte böyle şeylerde görev alan? Mesela meclis açılıyor. Yine işte Alevi temsilciler oluyo. İşte ne biliyim. Ya da duyduklarınız, bildikleriniz?

AY Bizim biliyorsunuz Amik göldü daha önce, kurutuldu. Kurutulan Amik Gölü’nden on binlerce dönümlük arazi çıktı. Onbinlerce dönümlük arazinin binde biri bile Alevilere verilmedi. Bu tabi yanlış bir devlet siyasetiydi. Onun altını çizelim. Sizin demin saydıklarınız doğrudur. Topraktan ağalar ve bu tamamen Sünni kardeşlerimizin tarafında yer almış, bir şekilde ağa olmuş kişilerdir. Bizim aile, bizim aile olduğu için değil, siz açtınız soruyu cevap vermek zorundayız; dini açıdan, dini otorite olarak tüm burdaki ailelerin kutbu. Yani en büyük dini, en kutsal dini aile olarak bilinir ve bizim 12. Atamız Şeyh Yusuf Ebu Turhan adında büyük kutsal bir mekandır, ziyaret, türbedir. Bütün Alevi camiası, Suriye’den bu yana gelir ziyaret eder. Bu dini yönü vardır ve ondan bu yana yani peygamberimizin ecdadından bu yana nacizane benim ecdadımın tamamı din adamı ve zamanının önder kişileri idi. O yönüyle biliniyorduk biz. Kitap yazmış, dini önderlik yapmış, halkın açısından, sosyoloji açısından işte itilaflarda, evlenme, boşanma, mal mülk alıp satma, kavgalarda, bütün münazaralarda adam şeyhe gelir. Şeyh de işte bir şekilde kadılık yapar. Kadılar biliyorsunuz hakim konumunda. O öyle dedikten sonra iş biterdi yani. Kan man veya mal mülk davası olsun çözer ve biter. Bu konuda bizim ailenin böyle bir konumu vardır. Onun haricinde bizden sonra şeyler gelir, Eskiocaklar var Harbiye’de. Zobarı denen bir şeyh ailesi var. Aşiret demiyelim çünkü burda aşiret olgusu yok. Karaali bölgesinin şeyh ailesi de epey derin, eski bir ailedir. Burdaki aileler açısından. İşte Çekmece falan filan Samandağında da hemen hemen çıkarsanız birbirinin akrabaları olur. Dini olgu dediğim halkın arasında huzuru, barışı, birşeyi sağlamak için büyük etkileri vardır. Şu an eskisi gibi midir? Kesinlikle değildir. Herşeyde çözülme olduğu gibi... aşınma olduğu zaman, diğer bütün kesimlerde mezheplerde olduğu gibi bizim toplumda da bu görülüyor. Yani bu eski işte bağlılığımız, sadakati, samimiyeti, işte şeyhine olan bağlılığı, inancı, ihlası maaslesef yok. Eskiden bir namus veya kan davası olsun, şeyh gelirmiş, şeyh emretti mi tamam biter. Şeyhe hemen uyarlar. Şimdi iki kardeş mahkemeleşiyorlar.miyarlar koyar. Orda kavga etmez diye bir şey çıkar.

ED O zaman öyle etkili bir aile olduğunuza göre o dönemde de sizin atalarınız söyledikleri etkiliydi.

AY Şimdi siz bakın o dönemde daha etkili. Yani dediğim toplumun ileri gelen kutsal kişilerinden birisi. Şu an burdakilerin en kutsal kişisi benim atamdı. İsmi demin söyledim, Şeyh Yusuf. Türbesi Ekinci’de bir tepede durur. Belki sizin ordan görünür. Tepedeki türbe odur. Ekinci’de gördüğün tepedeki türbe odur. Bakın tüm burdaki dini ailelerin istinasız şeyhi ve önderi bilinir.

ED O zaman sizin daha çok şeyiniz dini yönden hani etkiniz işte mücadeleniz dini yönden. Peki Aleviler dışında Türkiye'ye bağlanma sürecinde, Hatay'ın Türkiye'ye bağlanma sürecinde Türkiye'ye gelen gide çeşitli etnik gruplar olmuş. İşte Araplardan Türklerden falan. Bunlar hakkında neler biliyorsunuz? O dönemde özellikle ya da daha sonrasında da olabilir.

AY Ne yönden yani?

ED Mesela şey diye anlatıldı yani. 50lerde de olmuş. İşte biz dinimizi yaşayanıcaz diye gidenler olmuş.

AY Suriye'ye?

ED Hı hı Suriye'ye gidenler. Aynı şekilde Türkiye'ye gelenler o dönemde. Baskılardan dolayı.

AY Yan bizim kesim arz ettiğim gibi yok denecek kadar az. Ve hala şu an ne zaman bir referandum yapılsa veya bir kamuoyu araştırması yapılsa ezici bir çoğunluk.. bizim Suriye diye bir iddiamız yok .Suriye... hiç kimse, yok denecek kadar az bi kesim haricinde kimse istemez. Orayı ne biliyim merak etmez, istemez. Ama neticede komşu ülkemizdir, komşu müslüman kardeşlerimizi, Osmanlı'ya tabi olması hasebiyle o zamanda ana tıprağımızdı. Nasıl ki Libya, Arabistan, Mısır hepsi Osmanlıındı. Ama şu an öyle bir olgu yoktur. Bunun haricinde sanırım küçük bir öğrenci grubu haricinde yok yani. İşte orda okuyan birkaç öğrenci var aşırı Arap milliyetçisi olan. Bundan başka bizim işte burda ben barınamıyorum, burda şeyim, yaşayamıyorum diyen yok tanıdığım yani 3-5 kişiden fazla yok heralde.

ED Şey diyorlar bir de 38 dönemi öncesi özellikle çok şey oldu. Alevilere karşı çok büyük bir baskı vardı. Kötü günlerdi o zamanlar. Atatürk'e o yüzden bizim saygımız biraz daha fazladır. Çünkü laiklikle cumhuriyetle biz daha rahat yaşamaya başladık diye birşey söyleniyor. Siz de bu konuda aynı şeyleri mi düşünüyorsunuz?

AY Bu konuda biz hemfikiriz. Benim biraz söylediğim gibi şeriatla yönetilen bir devlet Alevilerin katli vacip, ırzımı, malımı, canımı korumayacaksa ben o şeriatı istemiyorum. Şu anki Alevilerin ezici çoğunluğunun laiklikten yana tavır takınmasının tek sebebi budur. Şeriat ve dini savunr görünenlerin büyük bir çoğunluğu bu kesime kin kusmuştur. Şu ana kadar söyleniyor yani işte Alevi kızına tecavüz eden hac etmiş gibidir, vay efendim zamanında Yavuz Sultan Selmi kadiya sormuş ben garbe, batıya sefere çıkacam, fetih yapacam, ama burada Aleviler, Şiiler vardır bunları ne yapsam? Bunların hakkındaki görüşünüz nedir? Adam orda fetvayı vermiş: bir Alevi, Şiinin cihadı hristiyanların cihadından evladır diye zamanın şeyhülislamı, kadısı fetva vermiş ve Yavuz onun için katliam yapmıştır. Ve bu maalesef din adı altında yapılıyor. Şeriat adı altında yapılıyor. Birisi çıkıyor, yav senin şeriatın dinin buysa arkadaş ben istemiyom. Laiklik diyosun, herkes kendi bildiğini okusun. İnanan inacını, inanmayan inaçsızlığını yaşayacak. Kimse kimseye müdahale etmesin. Laikliğin sigortasının Aleviler olmasını gerektiren en büyük etken bu. Tamamen karşı tarafın bu yanlış ve Emevilerden miras kalan... Emevilerden miras kalan o bağnaz, kinli, tutucu, hasmani tavrının devam etmiş ve bu toplum hem dini bazı olgulardan etkiye tepki sebebi biraz uzaklaşmış ve karşı tarafın ne yapıyor, demin dediğim gibi, ne yapıyor? Sen bu takımı tutuyorsun seninle beraber tuttuğun takımdan da nefret ediyorum. Hani askerlikte biz, belki duyarsınız, adam askere gidiyor, orda bir alaydır belki bin kişi vardır.İşte atıyorum Bursa'lı biri çıkıyor ona bir haksızlık yapıyor. Geliyor ya abi diyor bu Bursalılar şöyledir böyledir. Ya Bursa'da milyonlar var, Adana'da milyonlar var. Neticede bir kötü bir insanı görmüştür ve ha bunlar böyledir diyor ve bunun için de onlara karşı bir antipati duyuyor.

ED O dönemde anlatılan belirli olaylar var mı? Bize şöyle yapılıyordu, böyle yapılıyordu falan diye büyüklerinizin anlattığı?

AY 38 dönemi mi?

ED Evet. Öncesi.

AY Yani 38 öncesi cumhuriyet dönemine kadar diyelim Alevilerin mülk edinme hakkı yoktu. İstedğin kadar çalış git didn, muraba olarak, bunu duymuşsun heralde?

ED Evet dörtte bir

AY Dörtte bir yani ben bir ağayım. Geleceksin gece gündüz çalışacaksın benim malım ekeceksin, dikeceksin, süreceksin. Kopardığımı bana getireceksin. İşte süt saçar...Dörtte birini ben sana bir şeyimle hibe edeceğim. Yani tamamen bunu senin teminat altına alma şeyin yok, hakın yok. Mülk edinmiyor. Mahkemede şهادeti kabul edilmiyor. Düşünebiliyor musun? Bunlar çok önemli şeyler.

ED Tabi ki.

AY bir olay oluyor düşün ki hakim tanık istiyor. Hani senin tanıgın. Kim var AY. Hakim bakıyor şeyinden bu adam Alevi. Peki niye şehadeti kabul edilmiyor biliyor musun? Kafirdir kafirin şehadeti kabul edilmez. Düşünce bu. İnançsız bir insanın şehadetini ben kabul edemem düşüncesi, fetvası hakim. İşte bu Emevi zihniyeti dediğim olay bu. Bunun haricinde uzun süreler Alevilerin caddeden, kaldırımdan yürüme hakkı yoktu.

ED Bu kadar belirgin şeyler yani?

AY Bunlar var. Yaşanmış şeyler. Kesinlikle karşıdan biri geldimi in. Kaldırımdan in, ark denilen suyun veya pisliklerin aktığı yer var, ordan yürümek zorunda. Yani ne biliyim büyük bir bölümüne Kuran satılmazdı. Fakat gizli, birşeyler icra edilmez miydi? Ediliyordu fakat tamamen gizli, kapalı, sessiz sedasız bir şekilde. Ne zamana kadar işte cumhuriyet. İnsanların biraz... onun döneminde de bildiğim, cumhuriyet döneminde de rahmetli Atatürk'ten sonra diyelim, bir sürü Alevi haksızlığa uğramıştır. Sivas olayları, Gazi olayları, Maraş olayları... Mesela ben bir İmam Hatip mezunuyum biliyor muydun?

ED Öyle mi?

AY Ya bildiğin gibi olmadı. Düşün benim önümde söylenmiş. Dışarda söylemiyoruz, söyleyemiyoruz, tehlikeli. Adam benim önümde konuşuyor: bugün Aleviler'in bayramı diyor. Kadir bayramı diye bizim bir bayramımız var. Duydun mu hiç? Ben konferansını veriyorum.

ED Nasıl olduğunu bilmiyorum. Duydum ama yani komşularımızdan falan.

AY Konferans yaptığımızı biliyorsun? Geçen yıl Abdülatif Şener geldi. Alevilik buysa ben de Aleviyim dedi. Mesela onu çağıran bendim yani bizim toplantıda yaptı onu. Neticede adam diyor ki, imam hatipteki bir öğrenci arkadaş, bugün dini bayram olduğu için kapatıyorlar. Çalışmaz bizimkiler. Mübarek kurban bayramından bir hafta sonra. Adam diyor, bugün dükkanlarını kapatan fellahların dükkanlarını işaretleyeceksin, geceleyn bombalayacaksın. Benim önümde söyledi. Ya böyle bir zihniyet işte bombalayacaksın, vuracaksın, öldüreceksin. Maraş'ta olmuş, Çorum'da olmuş, Gazi'de olmuş, yakın tarihte Sivas'ta sağda solda. Daha dün milletvekilleri mecliste konuşma yapıyor. Bir tane millet vekili çıkmış, ya bu adamlar bu kadar vergi veriyor, askerlik yapıyor. Türkiye'nin yaklaşık 1/3 ü Alevidir bütçeden niye pay ayırmıyorsunuz? Diğeri bir iddiada bulunmuş, İskenderunluymuş. Diğeri Kırıkhanlı milletvekli Mustafa Albayrak mı nedir. Ya demiş böyle birşey olmaz ki demiş. Alevilere niye biz pay ayıralım? Ayıracaksak o zaman Satanistlere de ayırmak lazım. Şimdi satanist kim, Alevi kim, sen kimsin? 25 milyondan fazla Alevi, inançlı, laik, demokrat, devleti, bayrağını, milleti, Atatürk'ü, inancını seven bir kesim. 3-5 kişi senin gibi ateist, dinsiz, satanist; şeytana tapan satanist kullanıyor. Satanist kelimesiyle, kesimle kıyaslıyorsa...şimdi demokrat adına yok herkesi kucaklayacağız, hepimiz müslümanız, hepimiz kardeşiz yaygaraları altında yapıyorlar. Niye? Maalesef yeteri kadar olgunlaşmamış. Ha bir mesafe katedilmemiş mi, büyük bir mesafe katedilmiş. Bugün dünden çok iyidir. Dün de bi önceki günden epey iyiydi. Yarın inşallah da bugünden daha iyi olabilir. Bunu görüyoruz. Buna da şükür ediyoruz. Ama maalesef... istersen birazdan internette gösteririm, diyanet işleri başkanına bir cevap verdim. Bir konuşma yaptım, basın toplantısıyla onu kınadım. Yav Türkiye'nin %99.9u - .8i müslümandır. Diyanet, sözde bütün müslümanları temsil ediyor, Alevisi, Sünnisiyle, adam gidiyor bizde büyük bir oran teşkil etmeyen Yahudilerle oturuyor, Ermenilerle oturuyor, Hristiyanlarla oturuyor. Bugüne kadar diyanet işleri başkanlarının Alevilerle bir kere oturduğu; Yav gelin siz de bu ülkenin vatandaşısınız, kardeş, komşu ne dersin de, senin sorunun derdin nedir dediği yok. Ya iş lafa geldimi biz herkese açtık. Diyanet bütün herkesi... Sadece diyanet değil, işte herkese aynı mesafedeyiz, hepimiz kardeşiz...vs. milletin karnı tok artık yani. Neyse ben de dedim sayın diyanet işleri başkanı, Yahudi ve Ermenilerle bir araya gelbildiğiniz kadar Alevileri de bir defa hatırlayıp onlarla bir araya gelmeyi düşünsenize. Yani zamanımızda da bu yanlışlar oluyor ama temennimiz odur ki Avrupa Birliği sürecinde demokrasi, laiklik ve insan haklarının daha iyi yerleşmesi. Kültürel olarak toplumun seviyesinin yükselmesine bağlı olarak artık herkes karşı tarafı hazmetme mecburiyetinde kendini hissetmek durumunda. Yani ben sizi nasıl olduğunuz gibi kabullenmişsem, olduğunuz gibi; adınızla, kimliğinizle, düşüncenizle, felsefenizle, inancınızla, yaşantınızla; siz de aynı şeyi benim hayatıma, yaşantıma vermek zorundasın. Bunu toplunda, konferanslarda; Ankara'da, İstanbul'da, burada 29. Sunu yapacağım inşallah burda 26 Aralıkta kapalı spor salonunda yapıyoruz, tüm toplantılarımızda, bütün basın yayını medya önünde bunu söylüyoruz. Yani ben seni olduğun gibi ve kendini tanıttığın

şekliyle nasıl kabul ediyorsam sen de beni olduğum gibi ve kendimi ifade ettiğim şekliyle, bir yerde öncesinin ceddinin beni tanıttığı gibi değil veya birilerinin hoşuna gittiği şekliyle değil, ben kendimi nasıl ifade ediyorsam. Sen kşmsin dediğim zaman, tanışalım dediğim zaman siz kendinizi tanıtıyorsunuz ve ben sizi kabullaniyorum. Yani biri size öyle demişti şeklinde değil. Veya ben seni öyle bilirdim değil. Seni gördüğüm ve kendi dilinden kendini tanıttığım şekil. İşte demokrasi bu anlamda toplumun kültürü bu düzeye geldiği zaman sorun kesinlikle olmaz. İnşallah bu zaman var olacak diye düşünüyorum.

ED Ben sorularımı sordum aslında.

AY Sorularımı sorduysan istersen bir bizim şeylere bakalım internette. Birkaç şey var.

ED Olur bakalım. Görüşme için de teşekkürler.

AY Rica ederim.

İ. B. GÖRÜŞME

ED Başlayalım isterseniz.

IB Ben İbrahim. Biz Suriye Bayır Bucak Türkelerinden oluyoruz. Önce ben Bayır Bucak Tü.. Bayır Bucak nedir neresidir onu söyleyim. Suriye Bayır Bucak bölgesi bir bölgenin adıdır. Yayladağı... devamı olan.. Suriye olan devamı olan 52 köyden oluşan bir bölgedir.

ED 52?

IB Bu tamamen Türk köyleridir. Arada Arap köyü veya başka bir köy yoktur. Bu Bayır dağ kısmında olanlara... yani Kureyş Deresi'nin kuzeyinde olanlara Bayır, sahil, deniz kenarında olana da Bucak denir. Bu köylerdeki insanlar Misak-ı Milli sınırları içerisinde de bulunmuştur. Ankara Anlaşması içerisinde de bulunmuştur. Fransa... Fransızların işgali sırasında Araplar, Fransızların kışkırtmasıyla ordaki Türk köylerine çok büyük eziyetler yapılmış eee köylerimiz yakılmış oradaki birçok işte zulumlar yapılmış. Bu zulumlara karşı o köylerin ileri gelenleri silahlanarak bunlarla mücadele yapılmış, geri püskürtülmüş. Bu dönemlerde, yani 1918le 1935 arasında yine o köylerde sıkışan, başı dara düşen insanlar peyderpey Anadolu'ya göç etmişler, kaçmışlar, işte bazıları vurulmuş ama sınır çizildiği zaman, Türk askeri artık Hatay'a girdiği zaman o dönemde Atatürk'ün gönderdiği bazı elçiler tarafından, o Bayır Bucak'ta bulunan her köyden belli insanlar, bu insanlardan biri de benim babam rahmetlik Muhammed Reşit denirdi, onların elinde hala Türkiye'ye gelip şey yapmışlardır... Hatay'ın anavatana katılması için oy kullanmışlardır. Belgeleri bulunmaktadır. Ee bu insanlar daha sonra, Hatay işte anavatana katıldığı zaman bizim köylerimiz Suriyede kalmış. Suriyede kaldığı zaman Fransızlar da ordan çekilince Araplar sakinleşmeye başlamış artık geri çekilmişler ama 1947 yılında Suriye devleti kurulunca, kuruluşunda 48 yılında 47-48 yılları arasında, kurulunca yine Suriye'nin kuruluş dönemi bir azınlığın çoğunluğa hükmettiği bir dönem olmuş. Yani bin do... yüzde yirmisi Nusayri dediğimiz Alevi cemaatlerin devleti olduğu için bunlar kendilerine baş kaldıran, güç gibi olan yerlere özellikle baskı kurulmuş. Bu baskı sonucunda da yine ordaki yerli Araplar yani Kreytenadan, yine Halep'ten, öbür köylerden oralara baskılar yapılmış. Bu dönemnde yine göçler olmuş. Yani 1918 den 47- 48lere, 50 lere kadar böyle peyderpey göçler olmuş ve benim ailem 1950 yılında Türkiye'ye gelmiş ama 1938 yılında artık çocuklarını kendileri gelmeden önce Türkiye'ye göndererek... yatılı bu şeylere göndermişler... yetiştirme yurtlarında okutmuşlar . daha sonra çocuklarının buraya gelmesiyle benim babam işte ailesini yani sekiz çocuğuyla birlikte bir tek yorganını alarak sınırı geçmiş ve Kırıkhan'a yerleşmiş. Daha sonra işte 1952 yılında... böyle Suriye'nin İsrail'le Golan Tepeleri'ndeki savaş sırasında ordaki Türklerin... eee... şeyin savaşın önüne sürmelerini gören işte o zamanki Türk hükümeti rahmetlik Manderes kabinesi bir bakanlar kurulu kararı çıkarmış. Bu bakanlar kurulu kararına göre Tü.. Bayır Bucak'ta olan insanların Türkiye'ye göç etmesini serbest bırakmış, bir altı aylık süre içerisinde. O zaman toplu göç olmuş. Yani 270 hane birden göç edilmiş. Aslında bu göçler o zaman Ceylanpınar'a yani Urfa Ceylanpınar'a ve Konya için planlanmış, programlanmış fakat bizimkiler oralara gitmemişler. Gitmek istememişler. İşte burda da o zaman Amik gölü kurutuluyor, toprak şeyayılınca... Suriye'den daha önce gelen, bizim Türkiye'de işte ileri gelmiş insanlar var. İşte

Nevraz Ağa Sulta gibi. İşte Sabri Dalı gibi böyle artık Türkiye'ye gelmiş, bazı partilerde bazı yerlerde ileri çıkmış insanlar bu insanlara sahip çıkmışlar, burda iskan edilmesi sağlanmış.Yani Hatay'ın Kırıkhan ilçesi Karadurmuşlu Köyü'nde iskan edilmiş ve ova da 20 şer dönüm toprak verilerek burda kalmışlar. Daha sonra bu insanlar... bu topraklarda... şeyapmamış, yani geçimini sağlayamamış. Zaman içinde eee toprak parçalanınca bu insanlar bir kısmı İskenderun'a derken başka yerlere göç edilmiş. Bu şekilde buralarda halen yaşıyorlar. Şimdi Bayır Bucağın esas... yani iki taraf yani hem Türkiye'deki kısımlar bu şekilde, bir de Bayır Bucak'ta yaşayanlar... Toprakları dar bir bölgede. 52 köy ama ancak 500bin metre yani hektar bir alan. Bunu... bu da dağlık bir arazi. Suriye hükümeti bunu görüp bildiği için buralara hizmet götürüyom diye çok büyük yollar açmış. Ve buraların bir kısmını mücavir alan ilan etmiş. Bir kısmını ormanlık alan demiş. Yani kısacası burdaki köylerde insanları geçim sıkıntısına sokarak bu insanların büyük şehirlere göçmesini sağlamış. Yani bugün Lazkiye'nin işte Cimnen Harası denen bir mahallede 200 binin üstünde Bayır Bucaklı yaşar. Yani bir mahalleyi olduğu gibi Bayır Bucak Türkleri oluşturur.

ED O Bayır Bucak' ta çoğunluk olmasınlar diye mi öyle?

IB E tabi bunları asimile etmek. Çünkü Suriye'de... yani diğer toplulukları yabancı, azınlık olarak kabul etmiş ama bunları Türkler'i Türkmen olarak kabul ederler ve suriye vatandaşı olarak kabul ederler. Yani azınlık kabul etmezler. Azınlık kabul etmeyince de bunların inançlarına, yaşayışlarına uygun bir sistem de konmaz. Yani ekonomik olarak dara düşen bu insanlar çok çalışkan insanlardır, bunlar zeki insanlar, elmacılığı getirmişler. Yani o daracık yerlerde elma ağaçları yetiştirmişler. Bugün dünyanın en fazla üretilen, elma üretilen bahçeleri Bayır Bucak'ta bulunur. Ve bu elmacılık şeyiyle Suriye son 15 yılını ekonomisini burdan kurtarmıştır. Çünkü Suriye'de Baas idaresi tam Arap, yani Arapların yaşayışına kültürüne uygun bir sistemdir. Yani nasıl bir sistem? Çünkü Arap insanı böyle eee kanuna böyle bir düzene uymayan bir topluluk olduğu için bunları yani birbirini kontrol eden bir mekanizmaya dayalı bir sistem.

ED Aşiretler gibi mi?

IB Eee hayır. Yani casuslar vasıtasıyla yani aile... ailenin içerisinde baba oğlu, oğul babayı, kız anneyi... böyle şikayet eder bir sistem üzerine kurulmuş. Herkes birbirinin arkasında yani. Her an orda yani Baas partisinin elemanı gibi çalışır. Yani onun.. oo partiyle ilgili, hükümetle ilgili, düzenle ilgili bir şey konuşmak mümkün değil yani. Orada sen kendi işine bakacaksın ve hükümetin ne derse onu yapacaksın ve hiçbir şeye sahip değilsin. Özellikle mesela o Bayır Bucaktaki insanların o çıkardığı elmayı kendisi gidip pazarda satamaz, ihraç edemez. Devletin yetkilileri gelir, bahçeyi görür der ki burdan 40 ton elma bana vereceksin. 35 ton mu çıktı? 5 tonunu gidip başka yerden bulacaksın. İlla devlete vereceksin ve kendi istediği fiyattan alır. Yani senin malını. Bu buğdayda da böyledir, tütünde de böyledir. Genelde tütün ekilir orda. Şimdi böyle olunca temel maddeler de karneyle verilir zaten. Yani demir, çimento, şeker gibi mallar karneyle verilir. Yani sen istediğin kadar ekmek alamazsın

ED Bu Türkler'e mi böyle yoksa bütün halka mı?

IB Yani bütün halka böyle. Ve orda eğitim... bizim anladığımız eğitim de yoktur orda. Orda o büyük yollar üzerine okullar yapılmış. Bu okullar işte 8 yıllık ve 11 yıllık okullar, sınıflar var ve hepsi Lazkiye'de otururlar. Lazkiye'den sabahleyin otobüs kalkar, o köylerden sırayla öğretmenler bırakırlar akşamüzeri de geri toplar getirirler. Yaa sondaki bir saat ders verir ya yarım saat işte okullarda. Bazan da bu minibüsler kalmaz gitmez yani. Haftada bir veya iki gün gider bizim o köylerden. Eğitim olmaz. Çok acı birşey daha var onu da söyleyim. Suriye'de mesela müslüman bir devlet deniyor. Ama Suriye'de imam yetiştiren okul yoktur. Yani imam yetiştiren, yani kadrolu... imam kadrosu yok yani orda. Son işte 3 yıldan bu yana, belki 4. yıl bu yıl, işte Libya'nın Kaddafi , o işte Suriye'de şeyde, Şam üniversitesinin bir bölümünde... aynı bizim bu şey gibi...Kuran kursları gibi bir bölüm açarak imam yetiştirme çalışmaları yapıldı. Bütün masrafları Kaddafi tarafından karşılanıyor ve onun kadrolarıyla köylere imam veriliyor. Maaşları da Kaddafi tarafından ödeniyor.

ED Yani Sünni, Nusayri değiller. Bu yüzden Kaddafi destekliyor.

IB Evet. Yani şimdi bu çok acı bir durum. Yani bu Türk okulunda okuyan çocuklar yüzde 80 puanı Arapça'dan. Yani Arapçayı bilecek. Bizim çocuklarımız şu anda... kendi çocuklarını okutmak için nereye gitmişler, büyük şehirlere götürdüler. Yani Lazkiye'ye, İdlib'e işte başka şehirlere götürdüler. Buralarda bu defa Arap kızlarıyla evlendiler. Çocuklar şu anda hem adları Arap hem de kendileri Türkçe bilmez oldular. Benim dayımın oğlu- dayım hiçbir kelime Arapça bilmez, benim

babam, annem de bilmezdi- amma benim dayımın oğlu geldi o da Türkçe bilmiyor. Yani bir kuşak sonra artık dil, kültür kayboldu. Bir asimile olayı yaşandı, halen de yaşanıyor. Biz bunun için burada Suriye Bayır Bucak Türkleri Derneği kurduk. Bu dernek vasıtasıyla illegal yoldan, yani artık bu resmi bir yoldan değil, çünkü mümkün değil, biz okuyan çocukları... çünkü Surşye’de liseyi bitiren çocuklar heryerde yüksek tahsil yapabilirler, Türkiye’de... bize vermezler. Yasaktır Türkiye’de okumaları. Hem bize vermezler hem böyle getirildiğini duyarlarsa ordaki ailelerine çok büyük baskı yaparlar. Onların buralara, oçocuklara harçlık göndermeleri yasaktır. Biz onun için bu çocukları illegal yoldan Türkiye’ye getirdik, bazılarını... mesela şu anda 72 ye yakın öğrencimiz var burda okuyan. Suriye’deki çocukları buraya getirdik. Burda okutuyoruz. Bunları bir sene biz Tömer’de dil okullarına yazdırdık. Bir sene sonar üniversitelerin yüzde 10 dış Türkler kontejyan sınavlarına soktuk. Bu sınavlarda başarılı olan çocuklar Türkiye’de okullarda okuyorlar ve bu çocuklara da devletin bazı kademelerine harekete geçirek bu çocuklara biz bir şey sağladık..burs sağladık. Şimdi tabi son zamanlarda Suriye biraz gevşedi. Şöyle oldu tabi gevşedi de: burada tıp ve mühendislik okulunda okuyan çocukların vizelerini yapmaya ve ailelerinin para göndermelerine müsade ediyor artık. Ama bu güne kadar, mesela bin dokuz yüz... bizim ilk derneğimiz 1974 yılında kuruldu, 1974 yılından bu yana bizim buraya getirdiğimiz öğrencilerden Suriye’ye geri gönderip de iş sahibi olan öğrencimiz olmadı. Burdaki esas amacımız orda doğan insanlarımızın orda insanca yaşamasını sağlamak. Yani kültürlerinin devam etmesini sağlamak. Fakat bunu da sağlamak için çocuklarımızı burda okutup oraya göndererek orda ailelerine yardımcı olmasını sağlaycadık orda da iş vermediler. Yani dört yıl askerlik yaptırıldılar, işte tehdit de ettirdiler, işte çok değişik uygulamalar oldu. Bu kötü örnekleri gören çocuklar da gitmediler. Çoğu burada. Şimdi Türkiye’nin birçok yerinde gidersen Bayır Bucak’lı görürsün yani. Bunların... Tbi Türkiye’nin de kendine göre bir politikası var. Bunları, özellikle Bayır Bucak’tan buraya gelen insanları vatandaş yapmazlar kolay kolay.

ED Neden?

IB Çünkü Türkiye’nin politikası bunların orda yaşamalarını sağlamak. Zaten diyolar çoğu Lazkiye’ye falan giderek asimile oldu, bari... orda kalanları da burda biz vatandaş etmeye başlarsak orda kimse kalmayacak, hepsi gelecek. Gelmesini önlemek için devlet de böyle bir politika izliyor. Yani belki doğru da bilmiyom ama. Yani burda gelip da hakkaten yani geçen gün senin baban da gördü yani. Buraya bir vesileyle gelmiş. İşte geldiği zaman evlenmiş. Sekiz sene önce gelmiş. Evlenmiş. İki üç tane çocuğu olmuş. Yani bu Türkiye vatandaşı olan biriyle evlenmiş. Halen vatandaş değil. İkamet de alamamış. Müracaat etmiş, kimse de şeyapmıyor. Demiyor da yani, sen vatandaş değilsin, al seni götürüreyim de demiyorlar.(gülüyor) Yani böyle bir şey içerisinde kalıyor. Şimdi Suriyeye bu ilişkiler düzelmesi gerekir. Yani bunlar bu şekilde kalmaması lazım. Ama Suriye yani bir türlü devlet olamadı. Yani bunlar böyle güvensiz bir toplum olduğu için Türkiye de bunlarla bir türlü şeyapamadı yani . İyi bir kaynaşma olamadı. İşte en son... bir örnek verecek olursak, bütün dünyanın izlediği Fenerbahçe Suriye’ye stadyum açmak için gittiğinde burdan giden 5000 kişinin ancak 1000 kişi kadarını şeye almışlar, gerisini böyle kenara çekerek iyi bir dayak atmış göndermişler(gülüyor). Yani televizyonlar da söyledi. Yani bu böyle bir topluluk, böyle bir insanlar.Bunlar hakkatan çok değişik. Gene bizim burada, Bayır Bucak’ta bizimkiler Yayladağ kapısında gidiyorlar geliyorlar. İşte çift vatandaşlık yeni başladı. Bunlar var ama şey yok.. yani yaşama standardı düşük, çok düşük. Hem burdakiler çok fakir, hem ordakiler fakir. Aslında Türkiye Cumhuriyeti bunu çözmesi lazım. Burdaki insanları en azından organize etmesi lazım. Burdaki insanların eğer ekonomileri düzelse onlar da düzeler. Çünkü geliş gidişler oluyor, kız alış verişleri oluyor. Burdan biri gidiyor, ordan geliyor... Bunlar tabi iki taraf da fakir olduğu için hiçkimse birşey yapamıyor yani. Herkes oturduğu yerde oturuyor(gülüyor).

ED Çifte vatandaşlığı yeni mi verdi Türkiye?

IB Çifte vatandaşlık, tabi çifte vatandaşlık hakkı var. Şu anda bazıları var. Mesela bizim dayı oğlu çifte vatandaş. Hem Türkiye vatandaşı hem Suriye vatandaşı. Orda doğup... orda doğmuş olanlardan sonra buraya göç etmiş olanlar daha sonra gidip de oraya müracat ederse oranın da vatandaşı olabiliyor buranın da. Yani hem orda, oranın devamlı şey oluyor, nüfuz cüzdanını alıyor vatandaş oluyor hem buranın. O zaman pasaporta gerek kalmıyor. İsteddiği zaman günübirlik gidip gelebiliyo yani .

ED Peki buraya tamamen dönenleri vatandaşlık vermiyo diyosunuz, yani zor oluyo diyosunuz.

IB Ha, ordan gelen..burda vermiyor. Burda biraz vermiyo ki ben de aslında, biz bunu çok yadırgamıyoruz. Doğru bir.. yani ben Türkiye'nin yapmış olduğu uygulamayı haksız bulmuyorum, doğru. Böyle yapmasa orda kimse kalmaz. Bizim esas politikamız orda yaşayan, doğan insanların orda özgürce insan gibi yaşamalarını sağlamak.

ED Onlar orda yerliler di mi? Türkiye'den gitme falan değiller o Bayır Bucak bölgesindekiler?

IB Şimdi şöyle: bir şey vardı yani.. rivayet var. Derler ki işte Yavuz Sultan Selim işte Mercidabık, işte Ridaniye Savaşları, işte Medine-i Münevvere'ye giderken yol karakolları kurmak için Türk beylikleri, belli kişileri işte aileleri ile birlikte yerleştirerek gitmiş. İşte bu Bayır Bucak'ta da özellikle bizim köyümüz var orda, Gebere Köyü var, Gebelli nahiye; oraya koymuş daha sonra ordan çoğalmış derler yani. Ve bazıları diyor ki hayır efendim öyle değil. İşte şeyin... Kavalalı Ali Paşa'nın Mısırdan seferi sırasında işte tekrardan Kuyucu Murat Paşa'nın kovalaması sırasında tekrar onların buralara gelmelerini önlemek için buralarda birlikler kurduğu söyleniyor. Bazı kaynaklarda... Bazı kaynaklar diyor ki bu Kafkaslardan göçlerin, bu aşiret göçlerinin sırasında, bu Elbeyli falan işte... çünkü bizim aşiretimiz biraz da karakeçili aşiretini andırıyor. Belki de o aşiretlerin bir kolu oraya gitmiş olabilir. Kesin olarak bilmiyoruz. Yani nasıl o kadar yoğun bir Türk boyu orada yerleşmiş, orda kalmış biz de, ben de kesin olarak bilmiyorum yani. Diğer tarihlerde de çok farklı şeyler söylendiği için kesin olarak bilmiyoruz. Bizim bildiğimiz en iyi, güvenilir kaynak- ki ben bunu Mustafa Kafesoğlu'ndan dinlemiştim rahmetlik- işte o zaman işte Yavuz'un ordularının o Medine, Mekke yol karakol sınırı olarak oralara doğru belli yerlerde Türk birlikleri oluşturduğunu söylemişti. Ama bilmiyorum tabi ben.

ED Mustafa Kafesoğlu tarihçi mi?

IB Tabi. Dünyanın gelmiş geçmiş en iyi tarihçilerinden biri o. Bu son zamanlarda bir gevşeme oldu diyorlar ama ben inanmıyorum. Yani bizim böyle bir şeyimiz yok. Niçin? Yani Hafız-el Esad'ın oğlu yani. (gülüyor)Şimdi bir seçimleri var işte. Suriye yeni bir seçime giriyö. Bunlar başkanlık seçimine giriyö.. Şimdi göreceğiz, biz de takip ediyoruz, yani bunlar çoğulcu bir parti sistemiyle seçime girmek istiyorlar ama ben inanmıyorum yani. Çünkü biz Suriyeyle ilgili.. ben işte konferanslarda, Bayır Bucak Türkleriyle ilgili bir sempozyumda konuştum. Ben ondan sonra pasaport çıkardım, beni ondan sonra vize etmediler. Beni Suriye'ye sokmadılar. Nasıl yani demokratik olacaklar? Seçimlerinde de ben çok demokratik olacaklarına inanmıyorum. Ama nedir; ben Kesev'e gittim. Kesev hemen Yayladağı'nın öbür tarafında bir Ermeni kasabası. On binlik falan ama Suriyelilerin mesire yeri falan gibi oluyor. Yaz aylarında otuz bin hatta elli bine çıkan bir yer. Oraya gittim. Orda baktım, bir belediye başkanıyla tanıştık. Oranın, Kesev'in belediye başkanı. Böyle bir çocuk. Sakalı falan çıkmış. Böyle 25-26 yaşlarında bir çocuk. Baktım çok güzel Türkçe konuşuyor. Çok güzel Türkçe konuşuyor. İstanbul Üniversitesi.. işte şey... İnşaat mühendisliğinden mezunmuş. Ermeni kendisi zaten. Orası da Ermeni zaten. Ben dedim yaw sen bu yaşta nasıl belediye başkanı oldun? Seni kim belediye başkanı yaptı falan dedim. Dedi ki, bizde dedi belediye başkanı olması için şart aranır. Nedir şart? Ya inşaat mühendisi olacan veyahut makina mühendisi olacaksın. İnşaat veya makina mühendisi olmayan aday olamazmış. Ben dedi işte Baas Partisinden aday oldum. Bir kişi daha vardı makina mühendisliğinden- o da tabi başka bir partiden olmuş. Orda parti var ama herkes Baas Partisi'ne veriyo. Yani oy açık, tasnif gizli(gülüyor). Yani o belediye ba... yani şeyleri güzel yani, sistem olarak bir kariyer aramaları güzel. Ama onları kendilerinin atadığı... Mesela biz onunla konuşurken hemen yanı başımızda başkası, onu denetleyen bir başkası... hemen onu dinliyordu yani.(gülüyor)Yani.

ED Siz oraya günübürlük geçtiniz herhalde?

IB Ben.. Ben tesadüf gittim yani. İsmet Bozoğlan olarak gitmedim yani. Ben bir soruşturma için Yayladağı'na gitmiştim(gülüyor). Orda kaymakamla görüşecektik. Kaymakam dediler ki işte Kesev'e gitmiş. Misafirler varmış. O zaman da yayladağı belediye başkanı bizim Uğur Ballı ya(babama dönerek söylüyor) ya Uğur dedim hadi gidek şu kapıya kadar. Bizi geçirirlerse biz de gideriz. Orda hakkatan bize bir araba şeyaptılar önümüze. Bizi arabadan onlar götürdüler. Ben orda hakkatan kaymakamla görüştüm. O arada yanımda Yayladağ belediye başkanı olduğu için dedim ya gel şunlara bi bakak. Orda kiliseler vardı. Kiliselere gittik. Ermeni kilisesi. Çok enteresandır. Bu Ermeni kilisesinin içerisinde çocuklara yönelik dergiler vardı. Kitaplar vardı. Ben onlardan birkaç tanesini şeyin, cekedin içerisine sakladım, çıkardım. Onları getirdim. Bizim burda araştırmacı yazar Mehmet Tekin var.

ED Biliyorum. Tanıyorum.

IB Ona verdim. Dedim ya sen bunu bir şeyap bakalım. Yani onları şeyaptı Mehmet Tekin, tercüme ettirdi. Onların tamamında işte Türk düşmanlığı içeren fıkralar, hikayeler varmış. Ben dedim, bir gün onları bana ver de bakıyım ben bir okuyum gene. Ben o kilisenin içerisinden aldım onları. Orda grup olarak girmiştik. Kilise güzel bir kiliseydi. Orda dedim giryim bir bakalım. Uğur dedim gel gerek. Girdik işte baktım orda var. Türkleri aşağılayıcı şeyler yazılmış. Yani halen oralarda böyle Türk düşmenliği. Ben daha sonra bir vesileyle işte şeye gittim: Suriye’de Lazkiye, Şam’a... mesela İdlib Üniversitesi’nde öğretmen yetiştiren merkeze gittik biz. Orda şunu gördüm. Bizim burada biz şey yapıyoruz mesela sabahları Türküm, doğruyum, çalışkanım... şeklinde bir ant okutup şeyapıyoruz. Orda böyle yapmıyorlar. Orda zaten bütün öğrenciler tek tip giyiniyo. Asker gibi bir elbise giyiniyorlar. Hepsi asker gibi giyiniyo ve bu öyle Türküm doğruyum gibi değil yani. İstişare diyo, bilmem öyle bir ders koymuşlar. Bu 45 dakika sürüyo. 15 dakkası nutukla geçiyo.yarım saat şeyapıyorlar...(telefonu çalışıyor)buralarda tamamen Suriye’nın megaloo ideasını anlatan sloganlar yapılıyor. Ama adamlar böyle gösteri şeklinde değil tamamen spora dayalı yani onu böyle arz ederek yani içinden duyarak. Sanki “haydi çocuklar hücum, Türkiye eee Hatay bizimdir” dediği zaman koşabilecek bir nesil, öyle bir ideale yetiştirdiklerini gördüm. Kitaplarında.. işte Hatay’ın haritasını, kitaplarında Türk düşmanlığını falan, böyle düzmece hikayeleri orda gördüm. Yani şunu gördüm, onların sıkıştığı zaman Türkiye’ye karşı şeyleri var. Yani din kardeşi, bizi gelin kurtarın gibi...yoksa bu olduğu zaman her zaman arkamızdan vurabilecek insanlar yetiştiriyorlar. Çünkü bu bizim ordaki... ben buraya gelip gidenlerle zaman zaman görüşüyorum. Onların böyle çocuarı, özellikle gençler, biz işte Suriye milliyetçisiyis, Suriyeliyiz, Arabız şeklinde ifadeleri oluyor. Büyük çoğunluğunda ben bunu görmeye başladım.

ED Şeyden gelenler mi? Bayır Bucak’tan gelenler mi?

IB Tabi. Yani artık biz bunları böyle görüyoruz artık ve son işte 3-5 yıldan bu yana da eee Türkiye’ye öğrenci getirmez olduk yani. Çünkü getirdiğimiz çocuklar.. geri gitmiyolar. Burada kalıyorlar. Bunlar artık zarar oluyo yani biz boşboşuna gençleri buraya çekmiş oluyoz. Onun için o faaliyetleri de yapmaz olduk yani.

ED Siz 50 li yıllarda geldiniz buraya. Siz kaç yaşındaydınız geldiğinizde?

IB 3 yaşında falandım herhalde. Çünkü geldiğimi ben hatırlıyom da ablam diyo ki ben hatırlamıyom sen nasıl hatırlıyon?(gülüyor) Bilmıyoz yani kaç yaşında olduğumu.

ED orda peki şey değildiniz o zaman? Suriye vatandaşı falan değildiniz o zaman?

IB Tabi tabi, Suriye vatandaşıydık. Buraya gelince Türkiye’de biz vatandaş olduk. Bizden sonra 1967 yılında bir toplu göç daha oldu. İşte 167 hane falan da onlar geldiler. Onlar da Kırıkhan’da, Adana’da işte, hatta bir kısmı Bursa’da...

ED Onlar neden toplu halde göç ettiler?

IB O zaman da işte aynı Suriyeyle İsrail’in savaşı oldu 67 döneminin savaşları oldu. O zaman da bakanlar kurulu kararıyla toplu geldiler. Ama onlar iskan edilmedi yani. Vatandaşlıkları da çok zorlandı. Taa 1980lerde falan vatandaş oldular. İhtilalden sonra oldular. Yani 67- 80, 13 -14 yıl sonra vatandaş olabildiler. Onlar çok zor yani. Şimdi böyle anlatmakla... çok zor yani. Şimdi bu adamlar buraya geliyor, zaten herşeylerini orda bırakmış gelmiş. Burda omuz gücüyle işte kazma kazarak, çapa, pamuk toplayarak geçiniyorlar. Bunlar ev edinemiyorlar. Çocuklar okuyor, vatandaş olmadığı için bir işe giremiyor. Kızlar evlenemiyor, nikah kıyılmıyor...bilmem.. Bir mal sahibi olamıyor. Tapusunu üstüne alamıyor. Kendinden önce gelenlerin üstüne tapusunu alıyor. Onlar da bazan yamukluk yapıyo yani (gülüyor) tapu üzerinde. Yani bunların tamamı... mesela öyle şeyler oldu ki,buraya geldi adam bir kazada, trafik kazasında rahmmetlik oldu. Hiçbir hakkı yok. Parası bankada çekemedi, geçici ikametleri yok. Yani böyle pemperişan bir vaziyette insanlar yaşadılar. Şimdi bizim Kırıkhan’da işte Gündüz Mahallesi’nde bunlar otururlar. Birşeyleri yok. İşte kötü evler falan birkaçanesi yaptı ama... Yazık oldu yani. Keşke bakanlar kurulu böyle bir karar vermeseydi(gülüyor). O tepelerde ölseydi bundan iyiydi. Ha burda öldü ha orda öldü.

ED Onlar da böyle mi düşünüyor? Yani onlarla hiç konuşuyor musunuz?

IB Ya bilmiyorum yani...Ben onların içinden biriyim. Biz onların vatandaş olması için derneği ilk defa 74te Kırıkhan’da ben kurdum. 80e kadar başkanlığını yaptık. 80 yılında işte ihtilal olunca dernekler kapatıldı, bizim derneğimiz de öyle kapatılmış oldu. Ondan sonra da 82de de biz müfettişlik kursuna gidince derneği tekrar şeyapamadık. Taa 94te tekrar derneğimizi İskenderun’da

kurduk. Ya onun için yani onların vatandaşlığında çok büyük şeyler yaşandı. Mücadeleler yaşandı. Biz işte yürüyüş yaptık, bilmem bildiri yayınladık... işte bizi, beni Ankara'ya çağırdılar gittim. O zaman nüfus işleri genel müdürü vardı Nihat Üçyıldız. Sonra Bayburt valiliği yaptı. Oraya gittik. Beni oraya götürdüler. Aşağıya bütün o Bayır Bucak'la ilgili dosyaları gösterdiler. Evladım siz iyi insanlarsınız, hoşsunuz, dış Türkler'e benzemezsiniz falan filan diye bizi gönderdiler ama sonuç olarak vatandaş yapmadılar yani(gülüyor). Ama yani şu var. Hakikaten, dış Türkler politikasında Türkiye zayıf. Türkiye yani bu politikaları üretiliyor yani. Çünkü aynı böyle şimdi Bayır Bucak nasıl böyle elimizden asimile ediliyor gidiyorsa işte Hama, Humus da zamanında gitmişti. Hama, Humus da tamamen Türk olan ve 1,5 milyon Türk'ün yaşadığı bir yer Hama. Bizim Bayır Bucak bölgesinde belki 1 milyon insan var ama bir Hama'da 1,5 milyon insan var. Bunlar tamamen Türk. Ama hiç Türkçe bilmiyorlar. Ancak 60 yaşından, 80 yaşından sonrakiler Türkçe biliyor. 50 yaşından aşağı olanlar Arapça konuşuyor. Türkçe konuşmuyorlar. Ya oralar bitmiş. Yani oralar nasıl Türkiye'nin uyguladığı politikalar bittiyse bugün buralar da bitiyö. Çünkü Türkiye'de dış.. yani bu dış devletlerdeki.. biz de öyle de demiyelim de artık Atatürk'ün koymuş olduğu Misak-ı Milli sınırları içerisinde yaşayan Türk insanların orda insanca yaşama politikaları hayata geçirilmiyor. İşte bugün Irak'ta işte Kerkük olayımız var. Musul, Kerkük olayı. Şimdi oraya ne yapıyö? Yani işte o gün.. onların bir genel başkanı var Nefi Demirci. Buraya geçen ay geldi. Şimdi Nefi Demirci'nin bazı önerileri var. İşte bu öneriler çoğu doğru yani. Çok doğru. Orda yapılması gerekli olan, Türkiye tarafından yapılması gerekli olan şeyler yapılmıyor. Tamamen ordaki Kürt unsurların beslenmesi için bir düzen kurulmuş. Bizim burdaki kapılardan geçişlerin gelirini ordaki Kürt azınlık alıyor. Biz bu kapıları kapasak, yeni kapı açsak, Musul'dan geçirek bizim Türk insanı beslenecek yani. Milyarları onlar alacak. Yani bunu, bu kadar basit bir şeyi yapmaktan aciz. Veya işte yapmıyor, yaptırılmıyor yani nasıl oluyorsa? Biz artık onları bilemiyöz. Ama şu da var, biz başka şeyler de gördük. Biz dış Türkler federasyon üyeliği de yaptık. Ben Dış Türkler Federasyonu başkanlığı da yaptım 77 ile 80 arasında. O zaman işte Batı Trakya Türkleri'nin mücadelesinde biz Batı Trakya Türklerinde o Kırcalı'de bulundum ben. Orda gördüm ben. O zaman oraların müftülerinin seçimini, Türk azınlıkların okullarını orda gördük. Ne zaman ki Türkiye Cumhuriyeti oralara istihbarat gibi bilinçsiz, şuursuz insanları göndererek ayaklanmalar gerçekleştiği zaman Bulgaristan oralarda çok büyük katliamlar yaptı. Aynı hareketi işte Musul-Kerkük'te yaptı. Şimdi Bayır Bucak'ta da yapmak istiyö da biz engel oluyöz. Yani çok yanlış yani. Devlet bazı şeyleri yani yanlış yapıyö. Bak sana bir yanlış anlatıyım. Bin dokuz yüz...çok değil yani 1991 mi 92 yılındaydı. Ben Yayladağı'na gidiyordum. O zamanlar kültür müdürüydüm. Yayladağı'na kütüphane açacaktık. Baktım o Yayladağı'na girişte odun depoları var. Allah Allah asker kaynıyor, Türk askeri. Kalabalık. Vardım orda o zaman Ali Peltek diye bir arkadaşımız vardı rahmetlik oldu. Ne var burda? Niye böyle falan dedim. Dedi ke valla İsmet Abi dedi Suriye'ye çıkarma yapılacak. Cık! Allah Allah! Suriye'ye niye çıkarma yapılın? İşte bu Suriye'nin Bayır Bucak kısmındaki iki yerde PKK yerleşmiş. İşte o PKK Yayladağ üzerinden, bazıları da deniz üzerinden akış yapıyö. İşte yol güzergahı yapıyö. İşte bu çıkarmayla o kamplar çöktülecek. Dedim ki Bekaa Vadisi'ndeki kamplar vurulsa hiç birşey kalmayacak ama illa da Bayır Bucak'a çıkarma yapılacak. Biz de hemen şeyaptık. Yani harekete geçtik. Bizim Mehmet Şandır diye bir arkadaşımız var Ankara'da. O aynı zamanda benim teyzemin oğlu. Onu ben aradım. Hemen gardaş dedim şeyap.. Demirel o zaman cumhurbaşkanı, Demirel'den bize randevu al. Yani cumhurbaşkanıyla görüşmemiz lazım. Hemen dedim yani bu iki üç gün içinde al, biz geliyoruz oraya. Biz hemen iki üç kişi toplandık gittik Ankara'ya. Cumhurbaşkanı Demirellen görüştüğ. O da Suriye'deki Bayır Bucaklıları benden daha iyi biliyö. Köylerin hepsini sayıyor, ordaki insanları sayıyor. Burdaki benim konferansımın arkasında 20 kişinin kuşuna dizildiğini kendisi bize anlattı. Oğlum dedi bir daha konuşma dedi bana. Yani onları biliyö, ama şunu bilmiyor. Yani oraya Türk askeri çıktığı zaman Suriye'nin BayırBucak'takilere neler yapacağını bilemiyor. Devletin politikası yok. Onu söylemek istiyorum. Şimdi Suriye ne yapacak? Hususi yapıyö. PKK yı oraya hususi getiriyor. Orda birşey yok aslında. İki üç kişi gelmiş silah sıkıyorlar. Ne kamp var ne de birşey var. Çünkü bizimkiler orda kamp mamp kurdurmaz. Niye biliyö musun yaptırıyö Suriye böyle? Suriye ne yapacak? Türkiye buralara çıkarma yapacak diye kendi vatandaşını, Bayır Bucak Türkleri kendi vatandaşı olduğu için, içerilere çekecek. Halep'e, Lazkiye'ye Şam'a göç ettirecek. Türk askeri orda kalmayacak ya, bir daha geri döndüğünde bizimkileri köylerine getirtmeyecek. Arap unsurları oraya koyacaktı. Yani bizi hazır yerimizden, yurdumuzdan da edeceklerti. Yani

devletin... devlet denen organ bunu önceden sezmeli yani. Dış politikası olmalı. Ben bunu cumhurbaşkanına anlattım. Allah Allah dedi. Ne diyon sen ya? Dedi. Hemen harekete geçildi şte genelkurmay bu şeye Türk askerinin çıkarmasını engelledi. Bu işi yaşarsan yani orda bizzat görürsen önemini anlarsın. Görmezsen anlamazsın ya. O işte PKK var diyo. PKK ne gezer orda? Bizim ordaki 54 köyün içinden PKK mı geçirir bizimkiler? Mümkün değil geçirmez. Onun için bizzat o Baas askerinin yol üzerine böyle eski bir şeyi var...ben daha sonra gittim orayı gördüm yani. Böyle maden ocağının bir yerinde böyle mağara gibi bir yer var. Gitmiş oraya girmişler. Orda kalmışlar. Bir iki yere daha- Kastel Muaf gibi- bir iki yere daha yer satın almaya kalkmışlar. Olay bu o. İşte o kanal üzerinden Ermeni Kesev'e, Yayladağın üzerinde Bezge, Düsturut işte yol üzerinden Samandağı'na gelecek. Zaten Samandağ'da şeye geçti mi dağı geçti mi Ankara'ya kadar gider yani. Anayola vurdu mu bitti. Tutamazsın yani. Doğru, önemli bir yol ama orda devamını getirmez bizimkiler yani. Ama orayı getirmenin başka yolları var. Onlar denenmiyor, Türk askeri çıkarma yapacak. Türk askeri çıkardığı zaman Hafız- el Esad boş duramayacak ki? Ordaki esas yerleşen Türk insanını içlere çekecek, kendi insanını yerleştirecek. Zaten senin malın yok ki orda. Tapulu yer yok ki. Herşey devletin. Olan ev hiçbirisi tapulu değil. Biz ordan geldik, o kadar babamın tarlası varmış, dedemin tarlası varmış... birşey görmedik. Hepsi devletin oldu. Hemen devlet oraları mücavir alan ilan etti. Orman sahası ilan etti. İşlenmeyen tarla ne.. ormana kesti. Orman dedi burası. Tapu yok ki. Yani gidip biz orda yerimize sahip çıkamadık. Bir şey yok elimizde, belge yok. Şu anda deniyor işte sınırlarda toprak takas olayı var. Yok öyle birşey. Yalan söyliyo. Bizim orda tapumuz yok ki neyin takası olacak? Haa, onların burda yeri var. Onlar gelir... bu kanunları devlet sonradan ayıktı da bundan vazgeçti. Baktı ki bizim orda hiç şeyimiz yok. Onların Baas idaresinde, yani komünist idarede mülkiyet yok ki. Mülkiyet olmadığı için tapumuz da yok. Onların burda tapulu yeri için gel kardeşim tapulu yerini al diyeceğiz. Ya bizim orda birşeyimiz yok ki alak. Ya onun için o tapuların takas olayı yanlış bir olaydı onun için vazgeçildi.

ED Vazgeçtiler şimdi yani di mi?

IB Biz öyle biliyoruz. Belki de vazgeçmediler.

ED Yani resmi birşey olmadı.

IB Yok olmadı. Yani yok ki olsun. Yani bizim burada gelen Bayır Bucaklıların hepsi burda. Yani orada gidin sorun, hiçbirinin tapulu yeri yok. Haa, gelirken, mesela benim babam gelirken dayısının oğluna demiş ki, burası da senin olsun demiş. Bahçe için ve o oraya bakmaya başlamış yani. Yani böyle yani tapulu satarak, üstünde mal varlığı..böyle birşey yok . Sonra o okullardaki insanlardan.. bak bu kadar yıl. Yani nerden baksın 1 milyon insanın yaşadığı yerde okuyan olur, devlette bir görevli olur falan.. biz de yok öyle. Bir tek benim bildiğim yani, İdlib Üniversitesi'nde bizim dayımızın oğlu bir öğretim görevlisi var. İki sene önce bu 23 Nisan etkinliklerinde beraber gelmişlerdi, gördüm yani. (17:32) Valla Arapça'yı böyle.. Türkçe'yi Arapça'yı birbirine karıştırarak..kafasını, gözünü... bir de diyo ki bana "dayıoğlu ben Türkçe dersi veriyom bunlara" diyo(gülüyor). Biraz kitap falan verdim ben kendisine. Onlara en büyük hediye kitap. Yani kitap böyle.. özellikle de şiir kitapları...yani o işte şeyin.. Mehmet Akif'in Safahat'ını, şeyin işte... neydi o? Birkeç tane işte şiir kitabı şeyaptım. İşte Türk tarihini falan gönderdim. Türk Tarihi de işte Necdet Seviç'in Türk Tarihi'ni gönderdim ki roman gibi okusunlar diye(gülüyor). Yani bunun gibi şeyler. Yoksa şimdi oralarda Türk politikası yok. Yani Türkiye Cumhuriyeti çok basit şeylerle oralarda yer edinebilir. Nasıl edinir? Gayet basit yani. İşte bizim orda konsolosluklarımız var. Onlar orda kültür merkezleri açabilir. Kültür merkezlerinin açılmasındaki maksat farklıdır. Nedir oradaki kültürün yaşatılması için ordaki insanları orda çalıştırır. İstihdam eder yani. Ordaki birkaç kişi istihdam edildiği zaman devlete yakın olur. Devlete yakın olan insanların devletle olan ilişkilerini o insanlar görür. Rahat olur yani. Tabi bu kültürle faaliyeti olanlar kendi kültürlerini yaşatmak için de örnek olur. İnsan... belki sen bilmezsin şimdi baban bilir. Samandağı'na Harbiye'ye biz gidemezdik yani. "Burası Harbiye" denirdi yani. Ne zaman? 80 öncesi. Hatta bizde ne vardı... işte 1920 yılında(2020yi kastediyor) tekrar bir referandum yapılacak. Hatay olsun mu olmasın mı diye. Böyle bir dedikodu var. Böyle bir şey var mı yok mu onu da bilmiyorum yani. Ama böyle bir dedikodu var. Biz eskiden ne derdik? İşte "Hatay referandumu olduğu zaman Samandağlılar hepsi oraya oy verir" gibi düşünürdük. Ama şu anda Samandağlılar oraya oy vermez yani. Benim kanaatim. Niye vermez? Çünkü adamlar hepsi ekonomik bağımsızlığa kavuştu. Hepsi zengin oldu. Ne yapıcı Suriye'ye gidip de ki? Yani burda da yaşıyo yani. Onun için yani ordaki insanları böyle özgür, yani ekonomi

yönünden güçlendirirsen sen ne yaparsın? Daha rahat edersin ve kültürünü de korursun. E şimdi daha yeni Yayladağ yolu açılıyor. Yani Yayladağ yolu 50 yıl önce açılışta, aynı Cilvegözü kapısı gibi sen Yayladağ kapısına önem verseydin, Bayır Bucak Türkleri böyle mi olurdu? Ticaret böyle mi olurdu? Bunu sen gine şimdi yapıyorsun, Yayladağ sınır kapısını yine ticarete açmıyorsun. Böyle ekonomi düzelmez ki. Sınır ticareti yapacak- zaten bizim insanımız ticareti fazla bilmez, toprağa dayalı bir geçimi var- olanlar da Cilvegözü kapısından yapacak. Bu da mümkün değil yani. Ya burda kur, burda yap. Ya bir iyileştirme gibi bir gayret de yok yani. Yani devlet yani bu konularda.. oranın işlerine müdahale etmeden oranın insanları rahatlatılabilir. Yani bunlar yapılmadı yani. Mesela sınırda... Ya kardeşim madem ki ben sınır bekçiliğini yapıyorum, ya sen asfaltını dök, yolunu aç sen. Sen bekçiliğini niye yapıyorsun? Bunları yapmıyor. Bugün Suriye'nin köylerinde Türk televizyonları izlenir. Sdügünlerinde Türkiye'deki türküler söylenir. Türk bayrakları asılarak düğünler yapılır bizim köylerimizde. Bu halen vardır yani. Ama benim son zamanlarda işte bu uydu antenlerle falan almaya başladı. Onların o kadar güçlü antenleri var ki bizim antenlerimiz orda böyle karıncalı çekiyor. Çekmiyordu bile. Yani şunu bir türlü becerip de şu kel dağın üstüne iki tane verici verip da bütün... taa Suudi Arabistan'ın içlerine kadar yayınımızı yapmadık bir türlü. Gerçi diyeceksin "ya İsmet Abi yapsan n'olur ki şu yayından". O da ayrı bir konu yani. (gülüyor) Yani öyle bir program yapılacağına hiç yapılmasın o da ayrı bir konu. Ama şu da var, ordaki insanlar Türkçe'yi hiç olmazsa dinlerdi yani. Türkçe'yi, güzel Türkçe'yi devam ettirirler.

ED Şeyden bahsettiniz, babanız gelip burda oy verdi. O zaman biliyorlar mıydı peki Bayır Bucak sınırlar içinde yer alıyacak?

IB Tabi tabi. Sınırlar çizilmiş.

ED Oy kullanmak için geliyorlar sadece.

IB Oy kullanmak için geliyorlar. O zaman Türkiye'ye gidilmiş. Yayladağı'na gelmişler. Yayladağı'nın o zamanki adı ordu. Yayladağı'na gelip fotoğraf falan çekilmişler. O zamanki Türk ocakları'na üye etmişler. Üye olanların herbirine 10 kişi kendileri üye etme yetkisi verilmiş. Bu oylama haber verince herkes ordan onar kişi getirerek oy kullanıp geri gitmişler. Şeyler var bizde böyle seçmen kartları var. Hatta derler... tabi ben onu çok şey yapmıyorum ama o ne zaman olmuş bilmiyorum. Bu yayladağı'nın içinden geçen dere var ya, o derenin Suriye kısmında kalana Kureyş Deresi derler bizde. İşte o dereden geçerken işte Atatürk... işte mavi gözlüydü sarışındı.. dereyi geçemedi de... Benim babam anlatır işte. Kendinin amcası sırtına alarak köye getirttiğini.. orda kendilere oturttuğunu... O zaman Türk subayı olduğunu açıklamış. Demiş ki bir gün buraları alcaz, buralarasahip çıkın deyip oraları, o köyleri gezdiğini söylerler. Bunu benim babam bana anlattı yani. Ama gerçekten Atatürk müydü, başkası mıydı bilemiyorum tabi. Bu 1925lerde 20lerde oluyo yani. Çünkü babam o zaman ben diyo küçüktüm daha diyo. Yani o zaman. Yani bu tür olaylar olmuş. Yani sınırlar çizilirken sınırların tamamını gezerek bilerek yani.. Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısında da var. Bütün sınırlarımızda Misak-ı Milli sınırları çizilen sınırların dışında bırakılmış. Bu devlet de kendi arasında tampon bölgelere güvenlik kurma bakımından. Atatürk'ün bir sözü var ya "Yurtta sulh cihanda sulh", bu sulhu bu sınırlarda bulunan dış Türklerle sağlanacağına inanan bir politika bu. Yani bu ordan gelecek olan şeyleri kesmek. Yani en azından komşularımızdan biz gelecek olan casusları, orduları, işte şeyleri herkesten önce onlar tarafından Türkiye'ye duyurulacağına inanarak bir sınır çizilmiş. Aslında oralarda da Türk unsurlar olduğunu o zamanki insanlar biliyorlar. İşte o işte Bayır Bucak, Hama, Humus, Musul, Kerkük... daha ileri git işte o Azerbaycan. Sınırlarda Türk boyları, Türk şeyleri var. Bunların amacı o komşu devletlerden gelecek olan hertürlü şeyi, saldırıyı engellemek, oralarda buunan tampon devlet olarak, tampon bölge olarak kullanmak. Ama bu tampon kullanırken oranın özelliğini bozmadan bu tampon olur. Bozulursa tampon olmuyo yani. Zararlı olur yani. Bu tamponu işte inşallah bundan sonrakiler korur. Korur mu da bilmiyorum amma. Çünkü şey kalmadı yani istihbarat yok, asker yok, yani devleti bilen yok. Yani bu tür hassasiyeti olan insanlar yetişmiyor malesef yani. ... Nasıl olur?

ED Sizin ordaki akrabalarınızla ilişkileriniz nasıl? Yani gidip gelme oluyo mu çok? Göndermiyorlar diyosunuz ama?

IB Ya.. biz.. gidip gelmiyorum ama gittiğim.. ben iki üç defa gittim. Resmi gittim, yani şey böyle şaysız, biz sınırsız gittik. Ama ordan gidip geliyorlar. Yani bayramlarda özellikle görüş oluyo. Eskiden kapıda bir iki saat görüş oluyodu şimdi öyle değil. Bir bayram burdakiler oraya gidiyor, bir bayram ordakiler buraya geliyor 48 saat burda kalabiliyorlar. Geliyorlar, burda kalıyorlar. İki gün

kalıyorlar, 3. Gün geri gidiyorlar. Özellikle de kurban bayramı bizimkiler oraya gidiyor, ramazanda da onlar buraya geliyorlar. Böyle denk geldi yani. Onun için de bir şeye gerek kaşmıyor. İşte sadece valiliğin şeyine, yabancı şubesinde bir defter açılıyor. Gitmek isteyen oraya ismini yazdırıyor. Onların isimleri karşıya bildiriliyor. Onlar da geçişte orda isimlerinin yanına bir işaret konarak geçiliyor. O belli saat sonra da tekrar, yani gelirken ikinci işaret konarak geliniyo. Ellerine bir izin belgesi falan veriliyor. Böyle birşey oluyor. Daha önce böyle değildi yani son zamanlarda böyle oldu. Hatta geçen seneye 50 km ye kadar sınırın öbür tarafında olanlar kapıda görüşe bile gidemiyorlardı. İzin yoktu. Bu 50 km de kalktı. Şimdi gidebiliyorlar. Bizim mesala İskenderun'da ikamet eden Bayır Bucaklılar kapıda görüş yapamıyorlardı.

ED İlle sınırda oturuyo olacaktı.

IB O belli kilometre içinde oturuyo olacak. Biz sonra onların izinlerini dernek vasıtasıyla, izinleri görüşmeler sırasında bunları çözdük. Yani şimdi bunlar oldu.

ED Bu Türkiye tarafından mı orun oluyor du öbür taraftan mı?

IB Türkiye'den. Onlarda sorun yok. Yani onlar.. gidersin gelersin. Onlar bu şeylere bakmıyorlar. Onlar çünkü gerekli güvenliği almışlar. Oraya gidersin, hemen geri gelersin birşey olmaz yani. Çünkü onların her 50 metrede bir adamları bilmemneleri durur, sen zaten yanlış birşey yaptırılmaz ki sana. Onlar kendi tedbirleri al... ama bizde yok yani bizde öyle bir sistem olmadığı için. Şimdi keşke Türkiye burdaki okuyan çocukları orda bir yani bir vesileyle görevlendirme yapabilse. Mesela bizim şu anda elimizde hazır çocuklar var. Üniversite mezunu, üniversitede okuyan çocuklarımız var. Belki Suriye bunları kabul etmiyor ama bunlara burda çifte vatandaşlık vererek orda açılacak olan kültür merkezi adı altında ya da şu anda aklıma gelmeyen başka yerlerde görevlendirilebilir yani bunlar. Orda çalışabilirler. Amma işte yapılmıyor. Bunlar orda çok güzel işler de yaparlar. Aha seçimler var şimdi. Diyolar ki Türkler'in bütün oylarını alacak olan adayınız var mı orda? Olsa nolacak yani? Olsa ne olur ki? Çünkü Baas partisi orda lider olanları, seçime katılanları fişler, zarar görür yani. Olması şimdi çok güzel birşey değil aslında. Ama zamanla olacak yani bunlar. Eskisi gibi değil tabi. Biraz daha dünya küçüldü yani.

ED Oldu. Teşekkür ederim.

M. E GÖRÜŞME

E.D. Şöyle koyalım

M.B. Şeyi mi açıyorsun?

E.D. Hı, sesi kaydetmek için

M.B. (gülüyor) Suriye bir tarım reformu gerçekleştirdi. Türklerin Suriye'deki mallarına, arazilerine Suriye devleti el koydu. Buna karşılık, buna karşılık bizim de Türkiyemiz Suriyelilerin Türkiye'deki arazilerine de el koydu. O zaman ne oldu? Türk vatandaşlarının Suriye'de malları kalmadı Suriyelilerin de Türkiye'de de... Suriye vatandaşlarının da Türkiye'de malları kalmadı. Bu iş böyle bitti ve ne yapıldı, bir sonuca bağlandı. Ama Türkiye'de yaşayan, bilhassa sınır yakınında, sınır bölgesinde yaşayan kişilerin de çok Suriye'de akrabaları vardır. Suriye sınırında yaşayan ailelerin de Türkiyeyle bir akrabalık bağları vardır. İşte her sene bayramlarda bir bayramlaşma oluyor. Pasaportsuz, mektupla gidip, kimlikle gidip geliniyor ve genellikle burdaki akrabalar ordaki akrabaların yanına gidiyorlar veyahut da ordaki akrabalar burdaki akrabaların yanına geliyorlar ve iki- üç gün burda kalıp böyle bayramlaşıyorlar. Halen de bu akrabalık bağları devam etmektedir. Tabi bu sınır Osmanlı İmparatorluğu zamanında yoktu. Bu sınırların hiçbirisi yoktu. Bu sömürücü devletler var ya, İngiltere Fransa..., bu sınırları sonradan icat ettiler. Osmanlı imparatorluğu parçalandılar ve tek bir imparatorluktu bunu küçük devletlere böldüler. "Ayrır, sömür" kaidesiyle hareket edip de hem ayırdılar, böldüler küçük küçük devletlere, hem onlara ne yaptılar? Sömürdüler. Tabi bu sınırları da kendiler tesbit ettiler. Yoksa bir Asi nehri bir sınır değildi. Veyahut da Asi nehrinin dışında, Asi nehrinin bulunmadı yerde o tel örgüleri.. sonradan bunlar tesbit edildi. Tempon bölge icat edildi. Yoksa Osmanlı imparatorluğu zamanında bunların hiçbirisi yoktu. Sınırlar oluştuktan sonra bazı aileler gidip Suriye'ye yerleşti. Bazı aileler ise Türkiye sınırları dahilinde kaldılar, Türkiye'ye yerleştiler. Bazı aileler ise bölündü: bir kısmı Türkiye tarafında kaldı, bir kısmı ise sınırın öbür tarafında, Suriye tarafında kaldılar. Ve halen bu böyle devam etmektedir.

E.D. Sizin ailenizin nasıl bir şeyi var? Yani bölünün oldu mu sizde de?

M.B. Bizim ailemizin şeyi aslında Osmanlı imparatorluğu zamanında dedemin dedesi.. Halep'ten gelme. Bunlar 3 kardeşler. Halep'ten çıkmışlar, birisi Cısr-ı Şugur tarafına yerleşmiş; ikinci kardeş ise Lazkiye tarafında Hıffe'ye yerleşmiş; üçüncüsü ise gelmiş Altınözü Kanberli Köyü'ne yerleşmiştir. Tabi biz bunları bilemeyiz ama bu akrabalık bağına da şöyle böyle 20-30 sene kadar önce tespit edebildik. Ordan gelenler oldular. Elleri şecere vardı. Yani arayıp arayıp gelip de akrabalarını buldular. Şimdi de işte bayramlarda bayramlaşmaya gidiliyor. Ordan da bu tarafa geliniyor ve aile yeniden o akrabalık şeyi canlandı, ortaya çıktı. Telefon görüşmeleri oluyor, hediyeleşme de oluyor, gidip gelme şeyi de olabiliyor.

E.D. Sizin aile büyükleriniz anlatıyor muydu peki orda karabalarınızın olduğunu?

M.B. Tabi anlatıyor ama nerde kaldıklarını bilmiyorlardı işte. Ordan bir akraba gelip de elinde ailenin şeceresi vardı. Bizim babamın...(düşünüyorum) nenesi, Bedevi Ayşe derlerdi. Demek ki badiyeden, çölden gelmiş hattada öyle derler. Biz de onu babalarımızda, amcalarımızdan, halalarımızdan duyardık. Yoksa biz onları ne tanırız ne de onlar bizi tanır. Buraya geldiklerinde bu akrabalık bağları da tespit edildi ve ortaya çıktı.

E.D. Peki bu sınırlar belirlendikten sonra, 1939 o civarlarda çoktan yerleştiğiniz Türkiye'de öyle mi?

M.B. E tabi yerleşmişiz. Şimdi şöyle, Türkiye'ye yerleşmişiz şeyi değil de biz.. Osmanlı imparatorluğu zaman dedelerimiz gelmişler buraya yerleşmişler. E tabi o zaman sınır mefhumu bile yoktu. İşte 1. Dünya savaşından sonra bu sınırlar ortaya çıktı. Bu sınırlar ortaya çıktığında zaten biz yerleşmiştik ve yerimizde kaldık .

E.D. Suriye tarafına gitmediniz?

M.B. Gitmedik tabi, Suriye'ye gitmedik. Ama ben olarak, ben şahsım olarak tahsil için gitmişim. 1963 yılında Şam'a gittim. Şam'da da 13 sene okudum. Orta okulu, iki liseyi, iki fakülteyi de orda bitirdim. Bitirdikten sonra gine anavatanıma döndüm. Türkiye'ye döndüm. Diplomalarımla denkliği de yapıldı. Milli Eğitim'e geçtim. Milli Eğitimde de öğretmenlik, idarecilik de yaptım. 1979 yılının eylül ayında istifamı verdim. Bir Türk inşaat firmasıyla anlaşılıp da Libya'ya gittim. Libya'da da 6 sene orda çalıştım. Bir tercüman olarak gittim. 28 sonra, 28 gün sonra idari işlerin müdürü oldum. Bir sene sonra şirketin ortağı oldum. Yönetim kuruluna girdim ve eşim de öğretilendi. Eşim istifasını verdi, ben de öğretilmedim istifamı verdim. İstifasını vermiş ve çocukluğumu da götürdüm. Orda çayıştık yani. Allah'a çok şükür para da kazandık. Memleketimize 85'in temmuz ayında kesin dönüşü yaptık. Ticari hayata atıldık, şimdi ticari hayatımızı sürdürüyoruz.

E.D. Peki neden Suriye'yi seçtiniz yani eğitiminizi almak için?

M.B. O neden seçtik diye öyle bir bilinçli bir seçme veyahut bir tercih konusu değildir. Şimdi nedenine gelirken; babam hicaza gitmişti. Hicaza gidirken Şam'ın büyük, meşhur camileri vardı: Umevi Camisi. O camiye hacılar gitmişler orda namaz kılmışlar. O caminin içerisinde de Hz. Yahya aleyhisselamın türbesi de vardı. Peygamber Yahya aleyhisselamın Zekeriye aleyhisselamın oğlu Yahya peygamberin türbesi de vardı. Bunda da babam bakmış ki hocalar, Şam hocaları Türk talebelerine ders veriyorlar; dini dersler veriyorlar. Babam onları gördükten sonra ben de buraya dönünce çocuğumu buraya göndereyim, orda dini tahsil yapsın, o niyetle göndermiş beni.

E.D. Dil bilmeniz de tabi avantaj. Arapça biliyorsunuz.

M.B. O Arapça bilmek birşeyi çözmez. Yani burada konuşulan Arapça ile gerçek, fasihi Arapça, Kuran Arapçasıyla hiçbir ilgisi yoktur. Hiçbir alakası yoktur. Ama biz oraya gittikten sonra orda bir sene di kursuna gittik, hazırlık okuduk. O hazırlıktan sonra sonradan orta 1 den başladık. Yani o bir sene içerisinde Arapça'nın temel kurallarını, kaidelerini, grammerini öğrendik. Okuma yazmayı da öğrendik ve böyle okulumuza devam ettik.

E.D. Peki burdayken köyünüzde Arapça mı konuşuluyordu yoksa Türkçe mi?

M.B. Tabi yok bizim köyde Arapça konuşulur. Türkçe de konuşulur ama anadilleri Arapçadır. Tabi biz ilkokulu köyde okuduk ve okuma yazmayı okulda, ilkokulda öğrendik. Şimdi köy halkının %99 u Arapça konuşur. Arapçayı iyi bilir, Türkçe'yi de bilir. Yalnız şeye gelince, pratiğe gelince Türkçe'yi konuşmak daha kolayımıza geliyor. Evde mesela biz Arapça'yı konuşmayız. Eşim Türkçeyi konuşur. Çocuklar bile şimdi Arapça'yı bilmezler. 4 tane çocuğum var: 2 oğlan 2 kızım vardır, hiçbiri Arapça'yı bilmez. Çünkü burdaki Türk okullarında, devlet okullarında okudular. Bir

de Arapça lisanı ağır bir lisan. Çok zor bir lisan olduğu için ee tabi Türkçe daha kolayımıza geliyor. Onun için Türkçe'yi konuşuyoruz.

E.D. Peki sizin tanıdıklarınızdan şey var mı: toprakları orda kalan? Daha sonra çıkan bir kanunla galiba yeniden işleme hakkı falan aldılar. Ben gazetede öyle birşey okumuştum?

M.B. Şimdi ee bizim orda akrabalarımızın toprakları yok. Çünkü biraz, bizim köy sınırdan biraz daha beride olduğu için öyle bir topraklarımız yok amma sınır köyleri vardır; o sınıra bitişik köylerin öbür tarafta arazileri vardır. Yok değil vardır. Onların arazileri öbür tarafta kaldı.

E.D. Yani onların hiçbir hakkı yok şimdi onlar üzerinde?

M.B. Hakkı yoktur tabi ,hakkı yok. Yani şimdi şöyle birşey var bunu da hiç unutmayalım: biz T.C. kimliği taşıyoruz. Yurtdışına gittiğimiz zaman Türk pasaportuyla gidiyoruz. Ne kadar Arapça lisanını bilsek ne kadar Arapça konuşursak konuşalım, nereye gidersek gidelim bizi Arap olarak kabul etmezler. Bir Türk vatandaşı muamelesini yaparlar. Ki biz Türkiye Cumhuriyeti'nin ayyıldızlı bayrağının ve o bayrağının pasaportunu biz taşıyoruz. O bir semboldür. O bizim Türkiye Cumhuriyeti'nin sembolüdür. Nereye gitsek de aynı şekilde Türk vatandaşı muamelesi görmekteyiz. Yani ister Suriye'de olsun, ister Ürdün'de olsun, ister Arabistan'da olsun. Bütün Arap ülkelerine gitsek Türk muamelesi görüyoruz. Bir Arap vatandaşı muamelesi de görmemiz mümkün değildir. Ama ne oluyor, işte bir lisan bildiğimiz için, bu da bir anlaşma vesilesi olduğu için daha kolay bir şekilde karşı taraftaki insanlarla anlaşma imkanımız olabiliyor. Mesela ben 2006 yılında, bir Türk Ankara firmasıyla Halep'e tam 11 defa gittim geldim. Ne için? Orada bir ihale vardı, sanayi sitesi inşaatı vardı. O ihaleye katılmak için oraya gittik geldik. Bütün yazışmaları, teknik şartnamelerini, teklifi, teklifin yazıları, resmi görüşmelerin şeyinde biz buradan 2-3 kişi gidiyorduk, ben yapıyordum. Çünkü yanımdaki firma sahibi, giden teknik elemanlar, mühendisler, yüksek inşaat mühendisleri benimle oluyorlar ama onlar Arapça lisanı bilmedikleri için o anlaşma vesilesi ve vasıtası ben ortada oluyordum, ben sağlıyordum. Demek lisanın bir avantajı vardır. Hangi lisan olursa olsun, bir lisan bir insandır. Evet.

E.D. Peki bu akrabalarınızın sizi bulması, o şey nasıl oldu yani? İlk geldiklerinde siz nasıl karşıladınız? Onların şeyleri nasıldı?

M.B. Ee akrabalarımız buraya geldiler birkaç sene önce. Bu sene de geldiler. Bu sene de kurban bayramında burdan oraya gidildi. Ramazan bayramında 2006da mıydı?... evet. Onlar gelmişlerdi. Biz gitmiştik. Ben gitmedim de diğer akrabalarım gitmişti. Tabi çok sevinle karşılamışlar onları, çok iyi ağırlamışlar. Onlar buraya geldiklerinde biz de burda onları iyi ağırladık. Baktık onların içerisinde çocuk doktoru da vardı, bir bayan öğretmen vardı, bir bayan kadın doğum mütehassisi vardı hatta bir kısmının Halep'te de özel hastaneleri de vardı. Yani onlar da okumuşlar, tahsil görmüşler. Hatta bir kısmı Amerika'da tahsil görmüşler. İhtisas... uzmanlığı, tıp uzmanlığını da Amerika'da yapmışlar. Yani onlar da iyi insanlar. Yani bizi iyi ağırladılar. Burdan gidenleri de iyi ağırladılar. Onlar buraya geldiklerinde biz de bil mukavil karşılıklı olarak biz de ilgilendik ve ağırladık onları.

E.D. Onlar orda Halep'te mi oturuyorlar genelde?

M.B. Bir kısmı Halep'te oturuyor, bir kısmı Cısr-ı Şuhur ilçesinde oturuyor, bir kısmı da Hıffe dedikleri bir beldede- Lazkiye tarafında bir beldede yaşıyorlar. Ee işte dağılık yerlerde kalıyorlar. Onarlada bir teefon irtibatı da kuruluyor devamlı olarak.

E.D. Ben bir de şeyi merak ediyorum yani siz büyüklerinizden falan bu 1939 dönemini hani size nasıl anlatıyorlar? Ya da anlatılıyor mu? Yani bahsediliyor mu? Böyle büyük bir olay mı yoksa herhangi bir şey mi?

M.B. Yani şimdi normaldir. Yani şimdi şöyle birşey diyim: o bizim büyüklerimizin kültürleri çok zayıftır. Tahsil hiç yoktur. Okuma yazma yoktur. Ancak işte onları çocukluk dönemlerinde köyde bulunan imamın yanına,hocanın yanına göndermişler de Kuran okumasını öğretmişler. Yani onun dışında da dünyayla bile irtibatları yok. Anlatılan burda seferberlik zamanında askere gtimişler işte birinci dünya savaşında... onu hatırlarlar. Başka birşey hatırlamazlar. Bir de şeyi anlatırlar bize: bak ben çocuktum burda hiç unutmam; Fransızlar buraya girdikleri zaman buraya yanlarında Cezayirli, Cezayir asıllı askerleri buraya getirmişler. Buraya getirmişler. Çünkü eniştem anlatırdı, Allah rahmet eylesin, dedi biz Fransız askerlerini gördüğümüz zaman kaçardık onlardan. Baktım ki askerlerden birisi Arapça olarak bizimle konuştu, "kaçmayın, korkmayın" dedi ve Cezayirli bir askermiş. Onlar da Cezayir'i sömürüyorlardı. Cezayir'deki askerleri toplayıp da gelip burda bize karşı kullanmışlar. Onu anlatırlardı. Yoksa onların da öyle ibr kültürü, bir tarih tespit etme, yazma şeyleri yoktu. Hangi

tarihte gelmişler buraya, nasıl yerleşmişler, nasıl yerleşim merkezini kurmuşlar... bunların hiçbirizsi bile bir kayda, bir köy defterine bile geçmiş değildir. Çünkü belki de köy defteri de yoktu o zaman.

E.D. Kendi birebir şeylerini anlatıyorlardı o zaman. Karşılaşmalarını falan.

M.B. Tabi tabi. Bir hikaye şeklinde, bir mesal, bir öykü şeklinde o yaşlılar anlatır. Şimdi benim annem mesela benim dediklerimin hepsini bize oturup da sayar mesela. 92 yaşında bir annem var mesela yanımda kalıyor şimdi. Bunaları anlatır. Ama annem ne okumayı bilir ne yazmayı da bilir. Ne Türkçe okuma yazmayı bilir ne de Arapça okuma yazmayı bilir. Yani benim eşim Arapça bilmez. Annem de Türkçe bilmez. Yani işaretle anlaşıyorlar. Evet.

E.D. Oldu. Teşekkür ederim.

M.B. Ben teşekkür ederim. Sağolunuz, varolunuz.

M.K. GÖRÜŞME

ED Başlayalım isterseniz. Beni birkaç sorum olacak, onlar doğrultusunda ilerleriz ama isterseniz siz anlatacağınız başka şeyler olursa yine istediğiniz konuya değinebilirsiniz. Eeee... Ne zamandan beri aileniz Hatay'da yaşıyor?

MK Ben beni bildim bileli ailemiz Hatay'da yaşıyor. Dedelerimiz aynı köyde, Hatay- Hassa köylerinde yaşıyorlar. Bizlere "dağlı" deniliyor. Amanos Dağları'nın doğu eteklerinde, Kırıkhan, Islahiye, Hassa arasında yaşayan halka dağlı deniliyor. Bunun da büyük ihtimalle Dağıstan'dan gelme olduğunu tahmin ediyorum, kesin olmamakla beraber. Çünkü halkın, insanların yapısı- vücut yapısı falan- Dağıstandaki insanlara çok benziyor. Uzun boylu insanlar. Davranışları falan daha diğer taraflardan farklı. O şekilde Dağıstan'dan geldiğini tahmin ediyoruz. Ve fakat kesin bir kaynak yok. Bu hususta araştırma da yapmadım. Evet.

ED Yani aileleriniz burda eskiden beri yerleşik. Hassa bölgesinde...

MK Yerleşik. Hassa bölgesinde yaşıyorlar. Çok eskiden beri yaşıyorlar.

ED Bilinen bir göç falan yok. Varsa bile çok eskiden

MK Çok eski olduğu için öyle birşeyi bilmiyoruz.

ED Peki bu 1938 dönemini, işte bu sınırın belirlenmesi, Hatay'ın anavatana bağlanması dönemini aile büyükleriniz ya da işte çevrenizdeki büyükler size anlatırlar mıydı? Neler anlatırlardı bu konuyla ilgili?

MK Ben şöyle duydum: 23 Temmuz Hatay'ın anavatana katılımıyla ilgili, babam... onun babasıyla, dedem, tarlada harmanla uğraşıyorlarmış. Bir atlı kuzeyden beri, Hassa'dan beri güneye doğru gelmiş. Ve atının nalının çıkmak üzere, düşmek üzere olduğunu söylemiş. Babama, işte o zaman 12-13 yaşlarında çocuk olan babama, atının nalını çekmesini söylemiş. Babam atın ayağını kaldırmış, ama çekememiş, gücü yetmemiş. Bunun üzerine dedem yardım etmiş, o çekmiş nalı kurtarmış. Sonra o atlı asker, yakındaki Asar Tepesi'nin üzerine; Asar Kaya'nın üzerine Türk bayrağını dikmiş ve güneye doğru gitmiş. Arkasından da grup grup askerler, güneye doğru, Kırıkhan'a doğru geçmişler. Ve bu Hatay'ın anavatana katılımı, Türk askerlerinin Hatay'a gelişi olayıymış. Daha sonra bunu öğreniyoruz. Bu şekilde...

ED Peki babanız bunu da... yani, böyle olduğunu bilerek mi anlatıyor daha sonra size? Yoksa öyle hatırladığı birşey mi?

MK Yok. O zaman 13-14 yaşında olduğuna göre bilmiyor. Sadece işte böyle birşey yaptığını anlatıyor. Biz şimdi anlıyoruz ki bunun bu şekilde olduğunu. Harman zamanı, temmuz, 23 temmuz işte o zaman falan, ona denk geliyor. Ordan Türk askerlerinin Hatay'a girişini, olduğunu... Çünkü kuzeyden girilmiş Hatay'a, Hassa'dan girilmiş. O şekilde güneye doğru kurtarılmış sırayla. İşte Hassa o zaman şeyde.. Türkiye'de. Hassa'nın hemen güneyinden sınır başlıyor, Hacılar'dan. Ondan sonrası Hatay. Fransız kontrolünde olan yer. Bu şekilde anlıyoruz askerlerin kuzeyden girdiğini.

ED Peki daha öncesiyle ilgili hiçbir şey yok mu? Bu Fransız askerleriyle ilgili, geliş ya da çatışma dönemiyle ilgili?

MK Ha! Şöyle söylüyüm eskiden bizim, işte Hassa'nın köylerinde ; Akbez, Eğribucak, Bektaşlı gibi köylerde Ermenilerle bizim akrabalarımız, köylerimiz, işte Türkler beraber yaşıyorlarmış. Aralarında herhangi bir sorun yok. Beraber çalışıyorlar...

ED Ermeniler de oranın yerlileri değil mi?

MK Ermeniler de yerlileri. Herkesin kilisesi falan var, camisi var. ŞiMKiki Antakya'da olduğu gibi gayet rahat yaşıyor. Herkesin tarlası, bağı, bahçesi var, herkes dininde sebest. Bu şekilde bir yaşam devam ediyor. Herhangi bir birbirleriyle husumet falan yok. Hatta birşey anlatırlar, hangi köyde olduğunu bilmiyorum, kendi aralarında rahat rahat tartışmış. Müslümanların ileri gelen alimleriyle, Ermenilerin, hristiyan ileri gelenleri tartışmış. Şöyle birşey anlatırlar: müslüman köylüler dermiş ki, ileri gelenler, birşeyi gözünle görmeyince kesin karar vermiyacaksın. Bizde bu var derlermiş. Bir de örnek verirlermiş. Derlermiş ki bir odada büyük kazanlarda yoğurt olduğunu kabul edelim ve yoğurtların ağızlarının da tepsilerle kapatılmış olduğunu düşünelim. Bir köpeğin içerden-daha öncesinde içeri girmiş- içerden dışarı çıktığını, ağzının falan yoğurtlu olduğunu, kazanların birinin ağzındaki tepsinin yere düştüğünü, ağzının açıldığını, etrafına yoğurt falan saçıldığını gören bir kişi bu yoğurdu bu köpek yedi; kapağını falan bu açtı, çünkü ağzı burnu falan her tarafı yoğurt içerisinde; olduğunu söyleyemezsiniz. Kapıdan köpek çıktıysa da kesin gözünüzle görmediğiniz için söyleyemezsiniz derlermiş. Hristiyan... şey... Ermeni dermiş ki olur mu canım, işte kapıdan köpek çıktı, ağzı burnu şey içerisinde falan, bu bunu yemiştir. Olmaz böyle şey falan. Demiş gözünle görmedin falan. Bir gün Ermeni bir kurban kesmiş. Eline yüzüne kan sıçramış. Elinde bıçak, bıçak kanlı,sıcak sıcak daha yeni. Kurbanı kestikten sonra tuvaleti gelmiş, sıkışmış. Hemen elini, yüzünü yıkamadan, elindeki bıçakla birlikte hemen evin kenarına dolanmış. O zaman tabi evlerde tuvalet falan da pek yok. Evler seyrek; evlerin kenarlarına falan çalılıklar arasına gidiliyor. Hemen evin arkasındaki bir ören, yıkıntının içine gidiyor. İşini bitirmek üzere. Bir de görüyor ki orda bir insan, yeni kesilmiş, boğazı boğazlanmış, kesilmiş. Kendi orda kurban keserken öbür tarafta da birini kesmişler, adam kaçmış. Görmüyor adamı. Her yer ... kesilen adamın debelendiğini, ölmek üzere olduğunu, kan fişkırdığını görüyor. Hemen, hiçbirşey yapmadan geri dönüyor. Eli kolu kan içerisinde bağıyor; dinil insaf, dinil insaf diye. Çevredekiler... müslümanlık kalmamış falan diye, ne oldu diyo. Dini insaf diyor başka birşey demiyor. Sonra biraz sakinleştikten sonra anlatıyor olayı. Ben diyor böyle böyle bir olay gördüm. Orda bir adam kesmişler. Valla ben kesmedim, benim elim kolum kandı ama ben kesmedim diyor. Hemen aklına yoğurt örneği geliyor, çünkü aynı benzer. Bu şekilde birbirleriyle gayet rahat yaşarlarmış. Daha sonra bu kişinin müslüman olduğunu falan söylerler. Ne derece doğru olduğunu bilmiyoruz. Yani bu şekilde birbirleriyle gayet rahat yaşarken Fransızlar bu yöreye gelince eee Maraş- Elbistan'dan Goco, Goca Ağa diye birini Aktepe'ye yerleştiriyorlar. Fransızlar. Özellikle. İleri gelen bir aileyi, bir alevi dedesi- Elbistan alevilerinde-buraya yerleştiriyorlar. Bu adam Hatay'daki Ermenileri örgütüyor. Silahlandırıyorlar Fransızlarla beraber ve atlarına binip, Ermeniler önde, Gocolar önde, Fransız askerlerinin yanında beraber yaşadıkları köylülere, herkesin evini falan çok iyi biliyorlar, köyleri basıyorlar. Köylülere işkence yapıyorlar. İşte yolları kesiyorlar, dövüyorlar, vuruyorlar, öldürüyorlar falan. Bu şekilde köylülere zulmediyorlar. Daha önceki iyi oldukları halde zulmediyorlar. Hatta halk arasında "büyük kaçkaç", "küçük kaçkaç" olayları vardır. Anlatırlar sık sık. İşte bu baskınlarda- Alevilerin, Ermenilerin yol gösterip öncü olduğu, Türk müslüman köylerini bastıklarında halk işte baskını haber almış. Veyahut da işte uzaktan görürlermiş falan. Bundan korunmak için, hemen daha batıya, dağlara doğru canını kurtarır kaçarlarmış. Eğer o dağlarda uzun süre, 3-5 gün, kısa kısa süre, 3-5 gün, kaldırlarsa bunun adı küçük kaçkaç. Kaçmak, kurtulmak küçük kaçkaç. Eğer 10- 15 gün, daha uzun süre kalırlarsa bunun adı büyük kaçkaç... denirmiş bunlara. Ve bu köylüler işte dağa kaçarken her türlü gıdasını, eşyasını bırakmış evinde, daha canını kurtarırılmış. Yani azıklarını alırsa alır yanına, alamazsa yok. Gelen Ermeniler, Fransızlar da evlerin çoğunu yakar, yıkar eşyalarını alır götürürlermiş. Bunun üzerine köylüler, daha önceden, gene baskın olur diye, işte o zamanki gıdaları olan kuru üzümünü, pekmezlerini- uzun süre... bizde bağ var, uzun süre bağcılık yapılmış, halen yapılıyor- üzümünü, peyzelerini, kesmelerini ağaç sallara koyarak yere gömerlermiş. İhtiyaç oldukça ordan getirirlermiş, çünkü hemen kaçtıkları zaman orda bulunmasın, düşmanın eline geçmesin. Hem onlar faydalanmasın hem de bize geri ne zaman gelebilirsek geri bize kalsın diye bu şekilde buğdaylarını, neleri varsa ağaç salın içerisinde; ağaç oyukların, ağaç salları içerisinde yere gömerlermiş hep. Bu şekilde zulüm olduğunu duyuyoduk. Bu Goco denilen adam, Ermenileri örgütlemiş, aynı zamanda onlara bir geçim kaynağı olarak taa Akbez ile Kırıkhan arasındaki meşeormanı, düzlükteki meşe ormanını bunlara kestirerek kömür yaptırmış. Kömürü de trenle İskenderun limanına, İslahiye üzerinden, İskenderun limanına göndermişler. Ordan da Fransa'ya

gitmiş. Meşe kömürü. O meşelerden hala tarlalarımızda tek tek var. Vatandaş gölgesinden faydalıyor, tarlanın içerisinde onları koruyo, şey yapıyorlar.

ED Peki o baskınları yapanlar Ermeniler mi, Fransızlar mı?

MK Fransız askerleri, Ermenilerle beraber, Goco'nun yol göstermesiyle. Üçü birden. Üçü birden yapılıyor, çünkü Ermeniler köylüleri, halkı iyi biliyorlar. Goca da fazla bilmiyor ama Ermeniler zaten içeriği çok iyi biliyorlar. O yüzden onlar önderlik ediyorlar, onlarla beraber. Hatta yağmalanan falan malların çoğunu da onlara, Ermenilere veriyorlar. Bu şekilde. İşte Goco ve Ermeniler bu ticaret vasıtasıyla baya zengin oluyorlar. İyi geçim falan sağlıyorlar. İyi oluyor. Eeee... sonra o ormanlar bittikten sonra, düzdeki ormanlar bittikten sonra, dağlardaki ormanı da kesip kömür yapmaya devam ediyorlar. Hatta yerlerin isimleri.. işte Kaşan'ın adamları, oldukları yer, Mihiçir'in mağarası falan gibi yerler var. Bunlar Ermeni isimleri. Onların oldukları, yaşadıkları falan yerler. Ve onların hep kömür işi yaptıklarını biliyoruz. Ayrıca bazılarının da yine tarlası falan çokça var. Eee.. bu şekilde yaşarken işte, Fransız gidince Hatay anavatana katılıp da, aaaa.. ayrı bir devlet kurulup da Fransız gidince Ermeniler artık iç siyaset, köylülere, komşularına yaptığı zulümden dolayı burda yaşayamayacaklarını öğreniyorlar. Anlıyorlar. Fransızlar onlara yardım ediyor. Fransızlarla beraber onlar da çekilip gidiyorlar. İşte Beyrut'a giden; Halep'e doğru gittiği, Beyrut'a gittiği söyleniyor. Hatta bir öğretmenimiz bize anlatmıştı: ben işte hatırlıyorum dedi. Çocuktum falan, köylerdeki Ermeniler kamyonlarla herşeylerini yüklediler, hatta ineklerini bile yüklediler, göçtüler gittiler. Bilmiyom nereye gittiler derdi.

ED Bu şey.. tehcirle falan alakalı birşey değil? Tamamen bağımsız?

MK Yok yok. Fransızlar giderken. Biz burda artık barınamayız. Yaptığımızdan utanıyoruz. Çünkü bunlar bize yaparlar ister istemez. Biz daha çok yaptık, biz suçluyuz, kabahatlıyız diye kendi gönülleriyle, Fransızın yardımıyla göçtüler gittiler dedi. O şekilde anlattı. Bir kısmı da bulunduğu köylerde müslüman olup köylerde kaldılar. Kalmışlar. Halen şu anda yaşayan, bildiğimiz, tanıdığımız komşularımız var. Belli köylerde. Hatta onların uzun süre isimleri, lakapları eski Ermeni isimleriyle anılmıştır. Eeee.. işte dediğimiz gibi, Hıçır'ın kızı, işte Siman Mustafa falan o şekilde gibi müslüman olmasına rağmen eski isimleriyle tanınıyor. Artık şu an baya unutuldu ama yine de bilenler, eskiler bu lakapları biliyorlar.

ED Peki Ermenilerin bu Fransızlarla işbirliğini ekonomik şeylere bağlayabilir miyiz? Yani mesela o dönemKe gelirleri iyi olmadığı için onlara bu tür şeyler mi teklif edildi? O konuda birşey var mı acaba?

MK ŞiMKi.. Yok yok. Zaten işte Eğribucak, Akbez, Bektaşlı köylerinde onların arazileri var, Ermenilerin. Hatta bizim dağlı köylerinin arazisi daha az, o köylerin arazisi, sulu arazisi aşağıda daha fazla. Yani içinde fakiri de varsa da genel olarak zenginler, durumları da çok iyi. Hatta şunu da biliyoruz, ara ara duyuyoruz işte Halep'e veyahutta Beyrut'a falan göçüp giderken Ermenilerin bir kısmının altınlarını, paralarını falan göMKüğünü, işte götüremediğini sakladığını falan duyuyoruz. Bundan da anlıyoruz ki ekonomik durumlarının gayet iyi olduğunu. İşte sadece Ermenilerin örgütlenmesi, kışkırtmasıyla... kışkırtılmasıyla bunları böyle yaptıklarını... Fransızların kışkırtmasıyla, hele bir de alevilerin, Goco'nun falan kışkırtmasıyla yaptıklarını biliyoruz. Ekonomik sebep değil. Çünkü daha önce aynı köyde yaşayan insanlar nasıl yaşıyorlarsa birbirleriyle aynı devam etmesi lazım. Yani ekonomik falan öyle değil, sadece kin, garez, örgütlenme, kışkırtma, o. Bu şekilde olmuştur diyoruz.

ED Peki sizin yakınlarınızdan, aile üyelerinizden bu Hatay sınırının belirlenmesi sürecinde yaşanan mücadelelere katılanlardan duyduklarınız var mı?

MK Şöyle, işte... 1918 yıllarında İskenderun'a çıkarma yapıp Fransız gemileri Hatay'ı işgal ettikleri zaman- Antakya, İskenderun, Kırıkhan her tarafı işgal ettikleri zaman; Antep'i falan- İskenderun -Kırıkhan üzerinden kuzeye doğru işgal devam ediyor. O zamanki Fransızların arabalarıyla falan şunlarla, bunlarla.. Tabi günlerce devam ediyor bu. İskenderun'a falan inince- Amanos dağlarının bir tarafı İskenderun'u görüyor, bir tarafı Hassa- dağdan falan halk görüyor bunu veya haber falan duyuluyor. Bunun üzerine halk, kendi arasında yerel örgütlenme, çete denilen örgütlenmeye gidiliyor. Eee... işte.... bunlar ellerinde bulunan silahları, eski Osmanlı'dan kalma ne varsa herkes toplanıyor. Belli bir liderlerin kontrolünde, emrinde çete birlikleri oluşuyor. Grupları oluşuyor ve bunlar Hassa- Kırıkhan arasındaki Boklu Kaya mevkiinde mevkiileniyorlar. Siper falan oluşturuyorlar. Hatta buralarda bunları örgütleyen falan Osmanlı subaylarının da sivillşip geldiğini

tahmin ediyoruz veya duyuyoruz falan. Yani bu halk sadece kendi başına değil de onları herhalde yönlendiren eski Osmanlı askerleri, o civarda yaşayan veyahutta o zaman yeni gelen falan olabilir. Olduğunu da biliyoruz. Bu şekilde işte halk Boklu Kaya'da cephe kuruyor. Güney'den Kırıkhan'dan kuzeye doğru gelen Fransız askerlerine engel olmaya çalışıyorlar. Tabi çatışmalar devam ediyor. Silahlar falan katılıyor. Böyle cephanesi, mermisi falan az olmasına rağmen dikkatlice kullanıyorlar. Aşağı yukarı işte 5-6 km.lik genişliğinde, uzunluğunda bir mevzi oluşturuyorlar. Deliçay mevki... Boklu Kaya mevkiinde- tan geçit yeri orası biraz- orda mevzileniyorlar. Fakat Fransızların uzun mermili topları karşısında daha uzun süre dayanamıyorlar. Cephe yarıyor, bozuluyor neyse artık. Geri çekilmek zorunda kalıyorlar. Ve kuzeye doğru Fransız Hassa, Antep Maraş'a doğru, Kilis'e doğru ordan geçip gidiyor.

ED Yani sizin....

MK Bu çetelerden işte çocukken,delikanlıyken bile tanıdığımız amcalar vardı. Onların eskiden çete olduğunu duyuyoruz. İşte şu amca, Deli Ökkeş diye biri, işte filan filan.. çeteydi bunlar. İşte askerle falan şeyaparlardı. Hatta bunlar öyle bir gruptu ki işte otururlardı. 2-3 km uzaktaki hedeflere silah atışı yaparlardı derler. Hatta işte omuzundan arkaya doğru bile atış yaptıklarını, yani tüfeğini ters tutarak arkaya atış yaptıklarını falan anlatırlar. Ben o adamlardan birkaç tanesini şahsen işte Deli Ökkeş ve... birkaç tanesini daha, isimlerini hatırlamıyorum, gördüm bizzat. Fakat çete olduklarını onlardan duymadım. Başkalarından, filanın filanın böyle yaptığını, iyi atıcı olduğunu anlatır şeyaparlardı. Eee... bu şekilde duyduk. Benim dedem Yemen'de falan savaşmış, o taraftan gelmiş ama bu savaşa katılıp katılmadığını bilmiyorum. Yani bununla ilgili, yani katıldığına dair babam falan birşey anlatmadı. Çünkü o zaman işte dedem yaşlı mı olabilir ne olabilir bilmiyorum. Daha ziyade gençler silahlanmış gitmişlerdir.

ED Peki o katılanlar askerden falan değiller di mi? Sadece burdan halktan, gidip gönüllü olarak katılıyorlar.

MK YO yo. Burdan halktan. İçlerinden biri asker olabilir mi acaba diye düşünüyorum

ED Şey var benim elimde birkaç kaynaktan bakmıştım. Hassa ve Akbez'i karargah yapan böyle çete grup liderleri var işte Hasan Paşa diye birinden bahsediyordu mesela Deli Ağa...

MK Hasan Paşa Dört Yol'da. Dağın öbür tarafında, Dört Yol'da. Dört Yol'daki çeteleri organize ediyorlar.

ED Karargah olarak da Hassa- Akbez tarafı diye geçiyordu kaynaklarda.

MK Hasan Paşa'nın, ilk kurşunu sıkan Hasan Paşa'nın grubu Dört Yol Karakese tarafında. Bu tarafta ise, Hassa -Akbez'de ise bu tarafın çeteleri daha ayrı. Herkes kendi bölgesini savunmak durumunda kalıyor mecburen. Kara Hasan Paşa Hatay'da, Dört Yol'da falan anıtı var, ama Dört Yol tarafında örgütleniyorlar. Onlar orda örgütleniyorlar ama Kara Hasan Paşa'nın Hassalı olduğu söyleniyor. Şöyel: dağın bi yüzü Hassa, bi yüzü- Amanoz dağlarının bi yüzü Hassa, bi yüzü Dört Yol ve Hassalılardan oluşan bir yer. O yüzden Hassalı işte karargah flân şeklinde düşünülebilir. Ama onlar genelde o tarafı savunmuşlardır Dört Yol'da. Bu taraftaki çeteler daha ayrı.

ED Hassa aslında Türkiye'ye bağlı. O Hatay Cumhuriyeti....

MK Haa şöyle.Hayır hayır hayır. İlk Fransız geldiğinde zaten her tarafta mücadele. Önce Dört Yol'da mücadele başlıyor. Hasan Paşa, Kara Hasan Paşa isminde vatandaş, aslında paşa falan değil o; bir köylü vatandaş, eee... o şekilde. Eee... Hassa, Dört Yol civarında, işte önce oralar işgal ediliyor. İskenderun,Dört Yol işgal edilince onlar dağdan arkaya aşır Hassa civarına, önceki kendi yerlerine gelip ordaki çetelere katılıyorlar. O şekilde karargah falan olabilir. Yani uygun olan o. Çünkü aradan yol var. İskenderun-Hassa arasında Osmaniye veya Dört Yol'a yollar var. Geçitler var Çardak'tan falan. Ordan gelmiş olabilirler. Kesin bilmiyorum. Yani uygun olabilir. Akla yatar.

ED Bir de yapılan şeyler yalnız heralde tamamen Fransızlara karşı birşey var. Yani bu Suriye olsun, Türkiye olsun gibi birşeyden çok...

MK Zaten önce olaylar Fransızlara karşı. Öyle birşey yok. Önce 18'de Osmanlı yaşarken Fransızlar işgal ediyorlar bizim oraları, Suriye de bütün her taraf da dahil. Bütün olaylar Fransa'ya karşı, işgale karşı mücadele veriliyor. Hiç Suriyeyle bir alıp veremediğimiz yok. Hatta köyümüzdeki bakkallar Osmanlı zamanında ve Fransız zamanında Halep'e alışverişe giderlermiş. Toptan mallarını Halep'ten getirirlermiş. Katır kervanlarıyla Hassa'dan direk doğuya giderler Halep'e. O zaman işte sınır falan yok. Hatay, Suriye diye birşey yok oralarda. Her taraf Fransızın elinde. Oradan mal alır getirirlermiş

köy bakkalları. Bilhassa şeker, işte büyük büyük, taş gibi, kaya gibi şekerler getirirlermiş. İşte giysi, kumaş falan gelirmiş. Ve halep'e mal almaya gidecekleri zaman çokça mecediye, altın, gümüş biriktirirler; o şekilde mal almaya giderlermiş. Yani o yüzden Suriyeyle bir sorunumuz yok. Suriyeyle sorunumuz Fransız gittikten sonra, sınır çizilirken başlıyor. Hassa'nın güneyindeki işte Karafakılı, Aşağı Karafakılı, hacılar arasında Hendek denilen mevkiden sınır çiziliyor. Hacılar işte Fransızda kalıyor. Hassa Türkiye, Adamanlı falan Türkiye. Dağdan aşılıyor sınır. Eeee... Dörtüol Türkiye, İskenderun o taraf şey oluyor, Fransızın emrinde kalıyor. İşte o zaman bizim köyümüz, şimdi işte Hassa'ya bağlı olan köyümüz- işte Küreci, Eğribucak gibi Kırıkhan'a doğru olan köyler Fransızın kontrolünde kalıyor. Sınır bu. Suriyeyle sınırimız o zaman yok. Halep'e doğru serbest

ED Suriye zaten devlet olarak yok.

MK Tabi. Devlet olarak yok. İşte Türkiyeyle Suriye sınırı...eee...Türkiyeyle Fransız sınırı çiziliyor. Hatta Hacılar karakolunu köylerden katırları toplayıp, Fransız, çimento getirip kum çektiriyor derelerden. Hacılar karakolunu yapıyor tepenin başına. Hakim bir tepeye Hacılar karakolunu yapıyor. O karakolun yapımında işte köylüleri, Fransızların kontrolü altında katırlarla falan işte bizim köylülerin çalıştırıldığını söylerler. Bu şekilde taş çekildiğini faln söylerler. O şekilde karakolları falan kuruyorlar. Böyle yapmışlar.

ED Peki Hassa'dan Suriye'ye göç edenler olduğunu biliyoruz. Yani gerek 1938 döneminde gerek daha sonrasında. Sizin çevrenizden de böyle gidenler var mıydı? Neden gidiyorlardı? Onun hakkında bilginiz var mı?

MK Fransız 1918- 1938 e kadar 20 yıl bizim köylerimizde kalmış . İşte o işkence, baskın, kaçakaç falan olaylarına sebep olmuşlar. Eee... ondan sonra... Fransız askerleri köylüleri işte işkence zorla koşuyorlar. Hayatlarına müdehale falan ediyorlar ne yapıyorlar. Yine de 20 yılın sonuna doğru herkes birbirine alışmak zorunda kalıyor. İster istemez alışıyorlar Fransızla. Gene ilk yıllarda biraz fazla oluyor baskınlar falan sonra düzeliyor, rahatlıyolar. Ancak bu Hassa yöresinin halkı biraz daha dindar. Okuyan falan o zaman alimler falan var. Hoacaar falan var. Fransız döneminde fazla okuma falan olmuyor ama fazla öyle ilk yıllarda zulüm de olmuyor; ilk yıllardan sonra son yıllarda zulüm de olmuyor. Eee..olay şöyle: işte Türkiye, Hatay develeti kuruluyor. 1938'de, anavatana katılmadan önce Hatay Devleti kuruluyor. Kendi başına idare etmeye çalışıyorlar. Sonra işte Fransız varken heralde, Fransız zamanında mı veyahutta Hatay Devleti kurulunca mı bilmiyorum; bizim köylerden milis yazıyorlar, iç güvenlik görevlisi. Milis yazıyorlar. Ayriş(?) Ehmed diye biri Antakya Harbiye'de jandarma olaraktan görevi varmış, milis olarak. Türk, türk. Bizim köylü ama Fransız zamanında mı 38... Türkiye... Hatay Devleti kurulunca mı bilmiyorum. Yani Fransız zamanında da olabilir o şekilde de olabilir. Tek tanıdığım milis diye yazılan, jandarmalık yapan onu tanıyorum. Hatta amcaı da gördüm ben. Tanıyorum, biliyorum. Yetiştim ona. Yani bu şekilde bir şey var. Ondan sonra işte Türkiye... Hatay anavatana katılınca, 38'de... Yıl 1938, ikinci dünya savaşının başlama yılları. Bütün dünya gergin. Eee... Bu arada Atatürk hasta. Başta İsmet İnönü var. Hem savaşa karşı, dünya savaşına karşı tedbirini alıyor İnönü, sıkı bir idare hem de işte Hatay anavatana katılmış. Bu arada iç anadoludaki, Türkiye'deki devrimler yavaş yavaş, peyderpey yapılmış. Şapka devrimi falan hepsi yapılmış ve anadoluda ister istemez, neyse artık, oturmuş durumda. Oturmuş durumda. Oralardaki ona karşı halkın tepkisini bilemiyoruz. Ama biz de, Hatay da, Hatay anavatana katılır katılmaz... işte halk parti hükümeti başta, İnönü başta. Savaş gerginliği bir taraftan... anavatandan Türk askerleri giriyor ve parti yönetimi olsun, jandarma olsun iç güvenlik sağlama adı altında devrimlerin hepsini birden, bir anda, katı bir şekilde uygulamaya çalışıyorlar. Eee... şimdi vatandaş dindar; ee işte kıyafet devrimi, şapka mutlaka giyeceksiniz. Anadoluda yavaş yavaş olduğu halde burda mutlaka giyeceksiniz deniliyor. Tabi halk önce buna tepki gösteriyor. İşte olmaz falan. Hatta işte Aktepe, Hassa gibi köylerden merkezlere inen vatandaşlar yakalanıyor jandarmalarca. Başındaki-ne varsa, sarık, takke, tellik, ne varsa- almıyor. Yırtilıyor. Parçalanıyor. Cebindeki parası, ne kadar kuruşu varsa onunla şapka almaya zorlanıyor. Böyle bir tane şapka aldırıyorlar. Onu başına koyuyorlar. Doğru köye gönderiyorlar. Diyolar arkana bakmadan köyüne git. Adamın geçim kaynağı, rızkını, alışveriş yapacağı, evine ihtiyacını alacağı parayı bu şekilde yapıyorlar. Adam iştedönersen, geri bakarsan seni vururuz diyorlar. Doğru köyüne gideceksin. Adam,bir tanesi bizim köyden, Ahmet Amca diye biri, o şekilde işte şapkasını giymiş, korkusundan arkasına bile bakmadan köye doğru gidiyor. Ve köylü halk tabia şapkaya karşı. O kıyafet bilinmiyo şeyapılmıyo. Gavur giysisi diye, frenk donu diye tanımlıyorlar. Köye girdiğinde bütün millet dikkatlen bakıyor. Bir

yabancı geliyor herhalde köye diyorlar. Tabi tanımıyorlar. Ama ne olursa olsun, yabancı saygı göstermek gerekiyor. Kimse dokunmuyor. Gidiyor, köyün içine doğru giriyor işte. Evine gidcek. Evine yaklaşınca kendi kızı pencereden bağıyor; amca amca diyor, muhtarlara mı gidiyon? Diyor. Muhtarın evi yukarda diyor. Tabi adam kendi evine giriyor falan şapkayı çıkarıyor o şekilde. Hatta çocukların falan köye gelen şapkalıları falan taşladığını söylerler. Artık bilmiyom da söylerler halk. Biraz da abartılmış olabilir ama yani şapkaya karşı bir şey... reaksiyon. Hatta o jandarmalardan bazılarının, sadece halkı şapka giydirip gönderme, parasını alma değil de başını usturaya verip, makinaya verip başına katran sürüp köye gönderdiğini duyuyoruz, biliyoruz. Bu kadar işkenc e... halk ister istemez hükümete karşı, devletine karşı bir cephe alıyor. Sevmiyor onu. İstemiyor. Belki Türk geldi falan, asker geldi falan daha iyi oldu ama halk partinin yönetimin şey olmasıyla biraz daha gaddar olması..yani devrimlerin üstüne devrimleri uygulaması. Bununla halk tiksiniyor. Artı, bu da yetmiyor dindar olan halka işte... harf devrimi uygulanıyor. Bütün eski yazılar, hatta eski yazı ne varsa, kitap, Kuran ne varsa toplatılıyor. Yakılıyor, yıkılıyor bilmem ne yapılıyor. Yani aslında harf devriminde böyle birşey yok. İç anadoluda böyle birşey yok. Sadece yeni yazılar öneriliyor, okutuluyor. Okullar açılıyor falan. Herkese öğretiliyor. Herkes gönüllü öğrenmek zorunda kalıyor. Zaten eski yazıyı gören gene biliyor. Zamanla işe yaramayınca, devlet dairelerinde olmayınca unutulup gidiyor. Zaten Kuran okuyan gene okumasına devam ediyor, Atatürk'ün falan izniyle. O ayrı. Ama devlet dairelerinde okuma yazma Türkçe oluyor. Burda ise aniden hemen ne kadar eski yazılı eser varsa hepsini topluyorlar falan. Yakıyorlar. E halk buna kaşı, Kuran'a karşı falan böyle yapılır çok sinirleniyor. Hükümete karşı, devlete karşı çok morali bozuluyor. Eee.. işte medreseler falan kapatılıyor, Arapça okutan. Hocalara falan işte onlara zulmediliyor. O şekilde. Bunun üzerine halk kendi aralarında, halktan bazıları, ileri gelen hocaların falan da söylemesiyle buradan diyorlar artık göçelim. Burda artık dinimizi yaşayamıyoruz. Buradan gidelim, göçelim. O arada 38 işte, Suriyle sınır falan daha yeni çiziliyor. Sınır şimdiki gibi sıkı değil. Burdan diyorlar göçelim. Nereye gidelim, işte Şam'a gidelim. Neden Şam'a gittiklerini düşündüğümüz zaman şöyle birşey altında çıkıyor: peygamberimize, işte Mekke'den Medine'ye göçtüğü zaman, yerleştiği zaman; daha sonra soruyorlar; Ya Resullallah başımız sıkıştığı zaman nereye gidelim? O da diyor ki Şam'a gidin. Bir daha soruyorlar, Şam'a gidin. daha soruyorlar, Şam'a gidin. Daha sonra da işte başka yerlere gidin, filan filan yerlere gidin diyor. Şimdi bunun ne kadar doğru olduğunu bilmiyoruz. Peygamberimizin hadisinin ne kadar doğru olduğunu bilmiyoruz ama ...

ED Bunu nerden duydunuz?

MK Bunu ben Türkiye'den Şam'a göçen bir yakınımda, halamın kocasından duydum. Daha önce hiç duymamıştım. Ondan duydum. Göç de Şam'a olunca acaba böyle bir hadis, böyle bir söz, peygamberimizin sözü var mı diye düşünüyorum. araştırmak gerek tabi bunu. Bu ayrı bir tez konusu, ayrı bir araştırma konusu. İşte bunu bilen halk herhalde bu yüzden Şam'a... İşte gevşek olan sınırdan, burdaki mallarını mülklerini satıp, ceplerine beş-on kuruş para koyup, o zamnki işte yeni çizilen sınırdan, Suriye- Türkiye sınırından geçerek, yaya vaziyette Suriye'ye göçüyorlar. Ondan sonra da işte nasıl gidiyorlar bilmiyorum artık, Şam'a kadar ulaşıyorlar. İşte Hassa'nın, İskenderun'un, Kırıkhan'ın, Antakya Merkezin köylerinden Şam'a giden birçok aile var. Şte o zaman çolunu çocuğunu götürmüşler, o şekilde ordan yer almışlar, mülk almışlar artık yerleşmişler oraya. Şimdi Muhacirin denilen bir Şam'ın mahallesi var. Dağlık bir bölge. Orada büyük bir, iki mahalle, üç mahalle şeklinde yaşıyorlar. Orda duruyorlar. Bu göçten sonra, işte 38-40 yıllarında, bu göç gizli gizli devam ediyor, kaçak devam ediyor. Bir iki geri gelenler falan da olduysa da giden daha fazla oluyor. Ve işte 60lı yıllardaki ihtilallerden sonra çok sıkı bir şey oluyor. Geliş gidiş yasak. Hiç kimse kimseyi göremiyor. Pasaport falan verilmiyor Türkler'e, burdan geliş gidiş falan yok. Kimse kimseyi göremiyor. Çok az gidiş geliş oluyor. Daha sonra, şimdi falan, çok gayet normal, serbest, pasaportla falan onlar geliyorlar, biz gidiyorlar, gayet rahat oluyor. Orada yakın olaraktan halam var Suriye'de. Ben halamın gelin gittiğini zor hatırlıyorum. Halam var işte orda.

ED O oraya gelin olarak mı gidiyor?

MK Komşu köyden o Şam'a gidenlerden birinin oğluna burdan gelin olarak gidiyor. Akrabalardan, yine akrabalardan birine, yabancı değil akrabalardan birine gelin olarak gidiyor. Ondan sonra halam'ın oğluna da, Şam'da doğup büyüyen halamın oğluna da kız kardeşim gelin gitti. Şu anda orda yaşıyorlar. Ve orda birsürü işte hısım, akraba, köylülerimiz var. Kimisi orda birbirleriyle evlendiler. Araplarla evlenen var. Araplar'dan kız alıp veren var. Kızlarını, oralı Türkler'den

Türkiye'ye verenler var. Türkiye'dekilerden işte oraya verenler var. Şu anda gidiş geliş var. Ama Türkiye'deki şu andaki ekonomik durum çok daha iyi. Türklerini köylülerin ekonomik durumu falan daha iyi. Ordakilerin biraz daha zayıf olduğu için Türkiye'ye gelmeyi istiyorlar ama orda da bir mesken kurmuşlar. Ufak tefek iş kurmuşlar bilmem ne yapmışlar. Buraya gelince ellerinde birşey yok. Tarla tapan, bağ bahçe satılmış. Herhangi birşey yok. Gelince burda da rahatlayamayacaklar.

ED Mallarını satıp gitmişler o zaman?

MK Çoğu, hepsi aşağı yukarı satıp gitmiş. Şu anda onların malları el değiştirmiş. Akrabalarına falan geçmiş. Hiçbirinin şu anda malı mülkü yok burda. O şekilde. Malı mülkü yok. Herkes amcasına, dayısına, kardeşine, bacısına satmış devretmiş. Orda birşeyler yapmaya çalışmışlar. Şu anda burda birşeyleri olanlar yok diyoruz.

ED Şey yani sizin ordaki aile bağlarınız daha sonradan gitme şeklinde oluşmuş. Yani sınırla bölünme gibi birşey yok.

MK Değil. Yok burdan gitme...

ED Sınır olmadığı için Hassa.

MK Bizde 38den sonra başlıyor. 38den sonra bu baskılardan sonra, bu vergilerin gelmesiyle baskılardan sonra başlıyor. Dini yaşamak...

ED Dini nedenlerle gidiyorlar.

MK Dini. Başka birşey yok. Biraz işte zulüm, baskı. Biraz da dini yaşama. İlk yıllarda Şam'dan falan kaçak gelenler, gezmeye falan gelenler çok rağbet görürdü böyle. Burda bir ay, iki ay kalırlardı. Birarada ziyafet falan verilirdi işte ordakiler falan sorulur tek tek ne yapılırdı. Öyleydi. Ve burdan hacıya gidenler, otobüse falan giderken Şam'da mutlaka bir iki gece ziyaret... konaklardı. Ordaki hısım akrabaları falan görürlerdi. Onlara işte hediyeler falan götürürler, onlar bunlara hediyeler falan koyarlardı. Fakat şimdi uçakla gidildiği için hacıya oraya gidilmiyor ama şu anda gidiş geliş çok kolay. Ekonomik durumu müsait olan, zamanı müsait olan o tarafa veya bu tarafa gidip gelebiliyor. Herhangi bir zorluk yok.

ED Peki ordakiler... Türkçeyi konuşuyorlar di mi? Aynı şekilde devam ediyorlar mı? Ya da burdakilerden...

MK Ordakilerin içerisinde eskiler Türkçe konuşuyor. Arapça'yı öğrenen az. Çok az. Belki vardır ama az. Orta kuşak, ikinci kuşak falan, hem Türkçe hem Arapça biliyor. Şu anda bazı ailelerde hiç Türkçe bilmeyen var. Çok. İşte Türkçe bilenler var. Türkiye'ye gelip giden çocuklar, gençler Türkçe öğrenmişler. Orda falan komşularıyla birbirleriyle konuşarak Türkçe öğrenenler var. Ama hiç Türkçe'yi öğrenmeyenler de var.

ED Başka eklemek istediğiniz bir şey var mı?

MK Başka aklıma gelen herhangi bir şey yok. ...(düşünüyör)

ED Yani ben aslında şeyi merak ediyorum: gerçekten bu sınırların belirlenmesi sürecindeki bu şeyler, işte çatışmalar olsun, işte yazılar aracılığıyla sataşmalar olsun ne biliyim farklı gruplar arasında; yani halka gerçekten inmiş mi? Yoksa... mesela Hassa çok da bu şeylerin içinde olan bir yer değil. Antakya kadar aktif bir mücadele şeyi yok. Yani orda yaşananlar nasıl oldu? Ben aslında onu daha çok merak ediyorum.

MK Hassa aşağı yukarı Antakya'ya 90 km civarında. Bayaa uzak, kuzeye doğru. Daha önce Halep'e bağlı bir ilçe. İşte Kilis'e falan bağlı bir ilçe olarak devam ediyor. Uzak bir ilçesi Antakya'nın pek yok. Hatta alışverişlerde bile ya Kırıkhan ya Islahiye ile bağları olan bir yer. Fakat resmi olarak Antakya ile işlerimiz var. Bu nedenle Antakya'daki işte Fransız işgali sırasında, ondan sonra işgal süresince ve Fransız'ın gidişi süresince gelişen Hatay Devletinin kuruluşu süresince, Hatay'ın anavatana bağlantısı süresince fazla birşey yok; Hassa'da aktiflik yok. Halen işte orda belli yönetim var. Onların ilk belli kişiler Antakya'ya çağrılıyo falan gidiyor. Onun dışında halk arasında fazla bir ilişki yok. Çünkü bayaa uzak.

ED Daha çok eğitilmişler ya da ne biliyim ekonomik durumu daha üst olanlar herhalde Antakya ile ilişki içinde.

MK Zaten ticaret dedik yani Haleple olduğu için öyle bir şey yok. Yani şimdiki gibi ticaret de yok. Her köyde bir bakkal falan var anca. Bir iki bakkal var. O da Halep'ten falan mal getiriyor katırlarla. Antakya'dan daha yakın Halep aşağı yukarı. O yüzden fazla bir ihtiyaç duyulmuyor. İşte dediğin gibi okuyanlar var, ekonomik durumu iyi olanlar var. Biraz ileri gelen ailerin işte kişiler Antakya ile ilişkilerini falan devam ettiriyorlar veya çağrılıyorlar falan. Hatta şöyle birşey söylenir:

daha önceki yıllarda Atatürk Suriye'den, Halep'ten Türkiye'ye geldiğinde-savaştan önce, 1918den önce- gene bu yolu kullanmış. İşte Halep'ten Hassa'ya gelmiş. Hassa'da Söğüt köyünde galiba, bir gece konaklamış. Oradan işte Çardak yoluyla Osmaniye'ye, Adana'ya yaya olarak geçmiş, atla falan geçmiş. Bunu da şöyle anlıyoruz: işte o Söğüt köyünde galiba, kesin bilmiyorum, o zaman çocuk olan biri anlatıyormuş; bize geldiler 4-5 tane atlı. Çok fazla yağmur yağıyordu. İşte babam onları misafir etti. Bize sığındılar, misafir etti. Onlara işte baktık. Yemek falan hazırladılar, bilmem ne yaptılar. Biz çocuktuk işte etrafta dolanıyorduk. Ama içlerinde biri vardı, mavi gözlü, uzun boylu, sarışın. Herkes onun etrafında dolanıyordu. Onun bir baş olduğu belliydi, tabi ben bilmiyordum ama diyor çocuk. Ne olduğunu bilmiyordum ama bir baş olduğu belliydi diyor. İşte çok yağmur olduğu için geçememişler geçidi. İkinci gün mü üçüncü gün mü, yağmur durduktan sonra geçiyorlar. Dörtöl'dan Osmaniye'ye doğru işte Adana'ya doğru geçiyorlar. Bunu daha sonra bir araştırmacı yazar galiba Türk Trüh Kurumundan öğrenmiş: Atatürk'ün işte böyle bir seyahati var mı falan işte kayıtlara geçmeyen, Halep'ten gelişinde falan var mı diye. Dört günlük bir kayıp, kaydı olmayan günü var demişler. Fakat öyle kasıtlı kayıt yapılmamış. Halep'ten Ankara'ya doğru rahat geçmek için. Halep'ten isterse Antakya üzerinden, Antakya, Belen, İskenderun üzerinden gidebilirdi. Bu yolların tehlikeli olduğu; işte kendine karşı suikast, Fransızlar'ın işgali falan işte o yıllar, İngilizler'in falan işgali... yabancıların falan çok oynadığı yer olduğu için daha gızden irak, kuzayden Halep'ten, Hassa'dan işte geçip, dağdan, Amanos dağlarından Osmaniye'ye yol iniyor. Zorkun üzerinden o yolu kullanıp Osmaniye'ye indiğini, Adana'ya daha rahat geçtiğini düşünüyoruz. Yani halk, kendine görev, bir iş düştüğü zaman gereğini yapmıştır. İşte çetelerini kurmuş. Atatürk'ü ağırlamış bu şekilde.üzerine düşeni yapmış. Ondan sonra ama işte iktidardan, o zamanki iktidardan zulüm görünce bir kısmı da kaçmak zorunda kalmış diyoruz.

ED Peki o dönemde Antakya'daki durum hakkında duyduğunuz birşeyler var mı? Yani o konuda, işte nasıl yürütüldüğü şeylerin?

MK O zaman şöyle: önce işgal. İskenderun'a gemilerle çıkıp Antakya'nın her tarafının işgali. Tabi oralarda yer yer direniliyor ama başarılı olunamıyor büyük güç karşısında. Fransız devam ediyor. O zaman kendilerine yakın belli kişileri; işte Aktepe'de, Hassa'da olduğu gibi, Goco'yu tuttıkları gibi kendilerine yakın isimler de buluyorlar ister istemez. Onları falan, tabi daha çevreyi falan tanımıyorlar. Onları kullanıyorlar. Daha sonra işte Fransız'ı halk istemiyor. Fransız'ın çekilmesi, gitmesi durumunda Hatay'ı ne yapacak? Hatay Devleti'nin kurulması falan... Hatay Devleti kurulurken Hassa'dan falan temsilciler falan çağırılıyor. Hatay Devleti kuruluyor. Fakat işte anavatana katılma kararı alınmıyor. Bu arada nasıl yapacağız? Ne yapacağız? Hatay'ı Türkiye'ye bağlayalım falan dendiği zaman işte şimdiki Suriye sınırı Hatay Devleti kurulurken çiziliyor. Fransızlar'dan ilk şey alınırken; işte Hassa-Dörtöl dağ sınırı çizilip Kuzey Türkiye, güney Hatay kalırken o Suriye'den de bir sınır çiziliyor. İşt Hassayla Halep arasındaki Kurt Dağları veya Kürt Dağları dediğimiz dağlardan güneye doğru bir sınır çiziliyor. İşte şimdiki Reyhanlı sınır çiziliyor. Böylece Hatay Devleti bu arada kuruluyor. Öbür taraf Suriye diye adlandırılıyor. Artık neye göre, nasıl oluyor bilmiyorum, Suriye diye adlandırılıyor. Burda daha çok Antakya rol oynuyor. Onu biz fazla bilemiyoruz. Hassa olarak kuzeyde...

ED Biraz uzak kalıyor yani

MK O tarafta hem Antakya'dan da uzak olduğumuz için bu olayları pek bilmiyorum. Büyükler...

ED Pek anlatılmıyo

MK Anlatılamdı, bilmiyorum. Sınır çizimi, şusu busu, Fransız yönetimi, Hatay yönetimi falan filan Antakya'da geliştiği için yukarı köylerde fazla duyan bilen de yok. Fazla duyup şey yapmadık. Ancak kaynaklardan biliyoruz.

ED Çok fazla bir etkilenme de olmuyor zaten.

MK Olmadı yok. İşte Fransız olsun, ister Hatay Devleti kurulsun, işte Osmanlı zamanında öyle.... Türkiye'ye bağlanınca, tabi Türkiye'ye bağlanınca millet seviniyor şey yapıyor ama işte savaş yıllarının sıkıntısı, iktidarın skıntısıyla millet umduğunu bulamıyor. Bir kısmının Şam'a gitmesi zorunlu hale geliyor. O şekilde oluyor.

ED Onun dışında çok bir etkilenme şeyi yok.

MK Onun dışında çok bir etkilenme şeyi yok.

ED Teşekkür ederim. Güzel bir sohbet oldu.

MK Rica ederim. Başka ne olabilir öyle aklımıza gelen... söylemeyi unuttuğumuz falan... Biz çocukken duyardık Türkiye’de bizim köylerde kalan, Müslüman olan Ermenilerin dönmeyen akrabaları, işte kardaşleri akrabaları o zaman Halep, Beyrut ... Bilhassa Beyrut’a yerleşmişler. Onu biliyoruz.

ED Dönmeyen akrabaları derken? Yani...

MK Ermeniler’in diyelim ki adamın babası, bir oğlu burda kalmış. Bir oğlu, iki oğlu Beyrut’a gitmiş. Veya babası, bir oğlu gitmiş, kardeşi burda kalmış. O şekilde. Biz burdakileri tanıyoruz, biliyoruz. Ordakileri tanımıyoruz. İşte onların geldiğini duyardık. İşte onlara “gavur” derler. Filanın ablası, kardeşi Gavur Güllü gelmiş derlerdi. Hatta bazılarının isimleri, demin söylediğim gibi, Ermeni isimleriyle anılıyor. Mancar, Simon... Mancar Mehmed’in evi, Simon Mustafa gibi söyleniyor. Bu şekilde işte bacıları da Bayrut’a gitmiş. Orda evlenmiş falan. O da arada bir buraya gelirmiş falan, Gavur Güllü diye. Duyardık. Hatta hatırlıyorum ben. Burdaki abisi kızmış falan. Demiş “yaw, herkes demiş benle alay ediyor, gavur bacın geliyo diyolar. Bir daha gelme” falan gibi öyle şey yapmış. En sonunda da başaka bir Ermeni kadınının, başka bir komşu köyden Ermeni kadınının “biz Beyrut’ta oturuyoruz. İşte biz Arjantin’e gidecez. Biz oraya toplu halde göçüyoruz. Beyrut’un Ermenilerinin çoğu oraya gidiyor. Bizim bir kısmımız gitti. Biz de gidecez. Ben şu akrabaları, burda kalan akrabaları, Müslüman olan akrabaları görüyüm dedim son bir kez diye geldim” dediğini kadının ağzından duydum.

ED Onlar Müslüman olmuyorlar tabi.

MK Onlar Müslüman olmamışlar, Beyrut’a gitmişler. Artık sadece burdaki akrabalarını ziyarete gelmişler. Buralıları.. ne olursa olsun akraba yine, ziyarete gelmişler. Burda onlar onları ağırlyo falan şey yapıyorlar. Daha sonra döndü Bayrut’a gitti. Ordan da Arjantin’e gittiklerini biliyoruz. Ondan sonra ne oldu bimiyorum.

M.M GÖRÜŞME

(Elindeki gazetelere göz gezdirip kaynak hakkında bana bilgi verirken)

M.M Odacısından cumhurbaşkanına kadar alınan şeyler... Maaşlar.

ED Maaşlar evet.

MM Hatay Devleti reisi ayda bin lira alıyormuş. Yılda oniki bin lira alıyormuş. Ben size bunları vericem. Geri almak şartıyla ama.

ED tabi tabi. Ben kontrol ederim geri size veririm.

MM Hocam bak, ilk defa. (kendi yazdığı kitabı hediye ettikten sonra)Şimdi kitabı verdim mi ben?

ED evet evet burda.

MM bak baci burdan bismillah diyelim başlayalım. Osmanlıca Biliyor musun?

ED Osmanlıca çok bilmiyorum, yok

MM bende 1926- 28 yılları... Bunlar hep yurt dışına kaçırılırken elime geçti. Bunlar istihbarattan geldi bana. Görev verildi. Mesela bunlar Paris’ten çıktı, o kitabın içindeki(kitabın içindeki cd yi kastediyor.)

ED evet, zaten bunlar genelde Fransız kaynakları falan.

MM Şimdi en büyük kaynak kimde biliyor musun? Benden fazla mı az mı bilmiyorum. Hani şu bir tane soytarı var Harbiyeli; gazman, Hamdi Alkan. Dedemin özel mektupları bile onda çıkıyor. Ama bunlar olmadığı için, bunlar hep bütündür.... ben Suriye’ye kaçırılmak üzereyken aldım bunları. Dokuz sene önce dört buçuk milyon lira para veriyorum. Yani beni bitirdi bu kitap maddi olarak. Ama manevi olarak çok büyük şeref duyuyorum. Maddiyat önemli değil. Şimdi bakın 14 ağustos 1938 den başlıyor bu. Pazar gününden. Türk, Arap ve Ermeni müteahhisaneleri seçilmiş... yani milletvekilleri. Burda hangi alevi camiasından kim başvurdu, kim atandı, kim Hatay devletine karşı çalıştı, kim ajanlık yaptı, kim Suriye gazetelerine beyanat verdi ... Mesela burada bir şey var ben onu okuyunca ağladım. Hani bazen bazı kişiler Atatürk’e diyorlar ya kafir diye; bir müslümana kafir demek zaten çok haramdır. Şimdi burada Atatürk’ün ölümünün, şey ulufetinin, ulufet ölüm dememiş... ulufet değil ufulet. Beyrut’ta ... ııııı... Beyrut’ta Mısır, İran Irak ve Suriye başkonsoloslukları Atatürk’ün ölümünün 40. Günü bir şey hazırlıyorlar... mevlüt merasimi. Bütün bu devletlerden gelen islam alimleri; büyük islam alimi hocalar Kuran okuyor. Ama mevlüt merasimini

en son yapan hoca bu bölgenin, yani İran'ın ,Irak'ın, Suriye'nin, Hatay'ın, Türkiye'nin ve Mısır'ın en büyük Kadiri tarikatının şeyhi geliyor. Kafir olan bir adamın, yani bir inasanın şeyi okunmaz, mevlüdü okunmaz. Hele hele; benim büyük dedem Kadirli tarikatının mensubuydu zamanında Bağdat'ta anlatırlar annemgil , çok kolay bir şey değil bu. (...)

Şimdi burdan başladık(gazetenin ilk sayfasına bakıyor), mesela Suriye başvekili Paris'e hemen hareket ediyor. Şey kurulmuş o zaman.. Ağustos, eylül....bakalım ...Türk ordusu girmiş.

ED evet, temmuzda giriyor

MM Temmuz... o yok... o zaman hiçbirşey yok. çünkü fransız ordusu yasaklamış herşeyi. Bu Hatay tekrar ve Türk harfleriyle çıkarken(gazeteden bahsediyor). Onbeş günlük tatilden sonra diyor. Bunun öncesini bulamadık. Arapça olanı var. Bunun Arapçası var. Ama 26-28 dönemi. Yaklaşık 10 yıl öncesinin. Şimdi onu geçiyoruz... bir de bu gazetenin özelliği hocam; dünya gazetesi gibi. Şimdiki ulusal basın halt yemiş. Amerika'dan var mesela Hitler'in bir beyanatu var. İnanamazsınız. Tabi ki hocam, hepsi var. Şimdi ben okuyacam. Diyo ki benim en büyük hayran olduğum kişi diyor Atatürk. Bunu açıklayan Hitler. Bunu açıklasak, beni ya mezarda ziyaret edersiniz ya hapishanede (gülüyor). Yani ben sizle ortak da çalışabilirim. Her türlü kaynağı verebilirim. Bir de bu elinizdeki film, Türkiye'de eşi benzeri yok. Hocalarınıza bunlardan bahsedin ben bunları toparlayıp vereyim. (Gazeteden uluslararası haberlere örnekler okuyor.)

Artı Hatay devletinin resmi gazeteleri, artı hatay devletnin resmi pulları onları verebilirim size. Artı ondokuz yaşındayken şeyin... neydi adamın adı?... eski dışişleri bakanımız Vahid Halefoğlu'nun pasaportu. Artı dedemin kardeşi Abdurrahman Mursaloğlu'nun Hatay Devletinde'ki milletvekili kimlikleri.

ED ha, evet onlardan bahsediliyordu diğer kaynaklarda da.

MM Bunların hepsini birden başka bir bu konu üzerine çalışan birine verdim.

(Gazetelerden örnek haberler okumaya devam ediyor.)

Gazeteden o dönem seçilen milletvekillerinin isimlerini okuduktan sonra:

ED Ordan bulduğunuz isimler mi var, yani daha sonra görüştüğünüz?

MM şimdi biz bir şey hazırlıyoruz bir bayanla birlikte. Hatay Parlemtentosu'na o dönem seçilen milletvekilleri. Hepsinin tek tek isimlerini çıkardık. Hepsini sadece iki tanesi kaldı.

ED ailelerini buldunuz yani

MM hepsini

ED peki ben de görüşmek istesem görüşürler mi?

MM neden olmasın?ya burda ya da mersindedirler.çünkü ben ona emanet verdim. Bakın Hatay Meclisinin gelecek hafta içinde Gündüz sinemasında toplanması muhtemeldir diyor. Devlet kuruluyor artık. Albay Fevzi Mengüç geliyor hemen buraya. Şükrü Kanatlı'dan sonra. Bazı istihbarati çalışmalar yapıyorlar. Çünkü herkes şunu biliyor... mesela ben size şunu diyim: Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalamaz diye bir laf yoktur. Yanlıştır.

ED Yoktur?

MM Kesinlikle

ED Herkes öyle yazıyor.

MM Kesinlikle. Ben bile yazdım. Ama böyle bir şey yok. Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde esir kalamaz, Kırk asırlık Türk yurdu esir kalamaz. Bunların bende fotoğraflı belgeleri var. Öyle bir laf yok. Çünkü yurttan sulh cihanda sulh diyen bir insan... çünkü Arapları hiçbir zaman şeye almamış yani şey saymamış. Muhatap saymamış. Fransızlarla devamlı Atatürk... en son da Franklin Buyon'a diyor ki devletine söyle ya bu işi adam gibi çözün ya da ben çizmelerimi çıkartıp.. pardon, potinlerimi çıkartıp çizmelerimi giyip Hatay'a girecem diyor. İsmet İnönü'nün küskün gitmesinin sebebi Hatay devletidir. Hatay davasıdır. Bunu hiç kimse bilmiyor. Bunu açıklayan rahmetli Cemal Kutaydır. Birfiil azından dinlemişim ben, canlı olarak. Birfiil Cemal Kutay İskenderun'a....; çünkü burda da belgeleri var; Hatay'a gidip geldiğini öğrendikten sonra İsmet Paşa, çok etkilemeye çalışıyor Atatürk'ü. İkinci gün veya üçüncü gün yaverine diyor ki yarın sabahleyin şeyi toplayın diyor bana... bakanlar kurulunu. En son giriyor içeriye. Buyrun beyler diyor. Paşam diyor İsmet Bey'e otur diyor. Paşam diyor sizi görevden azlettim diyor. Emredersiniz diyor, ne yapmam gerekiyor diyor. Çıkm dışarı diyor. O çıkış. Bir daha İsmet Paşa Atatürk'le görüşmüyor. Bunun davası Hatay davasıdır. İsmet Bey buranın alınmasına pek taraftar değil. Niye? İhityatlı İnönü

deniyor ya. Atatürk'ün sağlığını da göz önüne alarak tekrar bir savaşı göze almıyor. Ama Atatürk'ün siyasi dehası çok büyük burda. Korkunç bir siyasi deha varmış. Tunceli, Dersim... Kayıt, ses kaydım yapılıyor mu?

ED Evet

MM Onu da söylüyüm; Tunceli'deki Dersim, Dersim'deki Tunceli isyanının çıkartılmasının sebebi Hataydır. Atatürk'ün manevrasını bozmak için.

ED O arada karışıklık çıkacak ki...

MM Tabi. Mehmet Nuri Dersimi, Mohses Potikliyan... Mehmet Nuri Dersimi isminde bir Kürt; ama kürt derken Türkiye'deki Türk şeyine yakışmayan bir kürt. Dış güçlerden. Şimdiki kuzey Irak gibi. Öbürü de Mohses Potikliyan adında Suriye'den, Halep şehrinde gelen bir Ermeni. Artı Belen'de bir kadın, yaşlı teyzemle buluştum. Bir türlü gidip de elini öpme nasibim olmadı. O burada 38 senesinde Türk askerinin, Beyruttan gelen Ermani askerlerinin Fransız şeyleri, uniformaları giyerek 30 tane askerin bizim Belen'deki senatörün zehirlenerek öldürülmesine şahit olmuş. Belgelerini ben daha gidip alamadım. Çünkü ben çok büyük bir kaza geçirdim. Bundan dolayı o bayandan da alabiliriz. (gazeteden bölümler okumaya devam ediyor. Orda gördüğü bir isim üzerine) Mesela Kamil Zilek(?) burada çok yakın bir öğretmen arkadaşımızın büyük dedesi. Şeyi söyleyim, mesela bu şeydeki ... mmm.... Renault bayisi var, Reles, Antakya'daki. Onlar Aydın'dan konar göçer, büyük bir alevi aşiretidir. Öz mü öz Türkdür. Ama onun dedesi buraya geliyor, Mahmut Selim, Hatay Devleti'nde millet vekili oluyor. Ve gene de sağolsunlar, okul yaptırarak, Hatay'daki birçok insana hizmet ederek o Türklük gururunu yaşıyorlar. Onu söyleyim. Şimdi son dakika haberi var(gazeteden okuyor). 24 Agustos 1938 de "Tayfur Sökmen yarın sabah Hatay'ı şereflendiriyor." Dedem Atatürk'ten aldığı emir üzerine Hatay'a geliyor.

ED Onun görevi ne?

MM Boş. Boş değil pardon.

ED Antalya millet vekili miydi?

MM O sonra. O "L nin yerine K yi koyma zamanı gelecek" diye bir olay. Çok şık bir şey. O şey.. Kuvay-i milliye çete reisi. O 1921den sonra, Ankara Anlaşması'ndan sonra bir vatandaş olarak bölgesine hizmet ediyor. Herhangi bir görev yok, makam yok. Çünkü kendisine şey verildiği zaman, cumhurbaşkanlığı görevi, reddediyor. Kabul etmiyor. Ben bir diyor nahiye müdürlüğü bile yapmadım. Böyle büyük bir görevi nasıl yaparım? Kabul etmem diye de sayın paşama arz ederim diyor. Bunu söylediği kişi de Hasan Rıza Süer. Cumhurbaşkanı genel sekreteri o dönemde. Atatürk de hemen birşey gönderiyor. Diyor ki bu saatten sonra güvenilecek bir Türken aşireti çocuğu olmadığı için bu emri efendi efendi kabul edecek diyor.

(gazeteden parçalar okumaya devam ediyor.)

Bakın şu da çok önemli, İskenderun Limanıyla Hayfa Limanını bir tutuyorlar. İskenderun'u istemelerinin bir nedeni de bu.

ED O dönemde Suriye gazetelerinde çok böyle karşı yazı çıktığından bahsediyorlar.

MM Hepsi burda var. (gazeteden okumaya devam ediyor.)Bunu okusanız çok... Dokuz seneden beri bende daha hala yeni gördüğüm şeyler var. O zamanki teknikteki gazeteye bak. (gazeteden parçalar okumaya devam ediyor.)

ED Zaten daha çok şey gibi bu gazeteler arasında...mesela Suriyede çıkanlar daha çok o yöne şey yapıyor. Sanki daha çok yazılarla çatışılıyor.

MM Tabi. Siyasi mücadelede daha çok büyü soğuk savaşlar esmiş. Fransızlar söz vermişler Hatay'ı alıp size vericez diye. İşte Atatürk'ün 37den itibaren "potinlerimi çıkartıp çizmelerimi giyerim diye 38deki Mersin geçidi, o filmde var. Göreceksiniz. Girerim demesi bir kere şeyleri çok telaşlandırmış Fransızları. Tekrardan Atatürk'ün, öldü ölecek der gibi, baktı ki canlı ve ideali hala devam ediyor o zaman diyor savaşı göze alamayız Türklerle diyor. Ondan sonra çıkıyor. (gazeteyi okuyarak) mesela Tayfur Sökmen'in gazetecilerle hasbihali var. Meclis açılırkenki gazete var. Kurtulan Yurt diye bir ilmi gazete çıkıyor. Kocaeli mebusu Hatay'a geliyor. Hatay meclisi bugün toplandı ve hemşerimiz Tayfur Sökmen'i seçti diye haber var. Sizin istedikleriniz burdan itibaren başlıyor. Doğru mu ?

ED Evet.

MM Besim Tecer'in parlamentoda açıldığı bir yazısı var. Dedemin, rahmetli Tayfur Sökmen'in, Hatay Meclisini itham etmesiyle mecliste okuduğu yazısı var, virgülüne kadar. Geçtik. Bu arada yaş haddinden dolayı göbekte şimdi Mado açıldı ya köprübaşında...

ED evet.

MM Adadan beride. Onun sahibi dedemi ilk Fransızlara teslim eden adamdır.

ED Öyle mi?

MM Tabi. Onun için Antakyalıları çok yaktılar onlar. Adanalılar Kuseyriler. Kuseyriler kızlarına Fransız bayrağını kesip elbise yapıp yürüten insanlar. Tabi Sabahattin ... falan var ya milletvekili...

ED Şenköylüler?

MM Yok onlar biraz daha inançlı, islami. Hatta biraz daha şey yaşamışlar. Daha değil çok daha güzel yaşamışlar. Bakın... Ama nolursunuz, bunları söylüyorum ama bacı...

ED Tabi canım, zaten isim falan vermiycem ben, sadece öyle..

MM Şimdi bak mesela, dedem buna rağmen yaş haddinden dolayı Mehmed Ada diye meclisi açma görevi veriyor. Onun konuşması.

ED Evet onu gördüm.

MM Ondan sonra Abdulgani Türkmen'in konuşması. Geçtik. Hatay millet meclisinin ikinci meclisinde Atatürk'e minnet ve şükranla ilgili bir kanun vardı diyor. (tayfur sökmenin cumhurbaşkanı olarak hataya gelişiyile ilgili haberi gazeteden okuyor.)Geçtik bacı... Kabine kuruluyor. Dedem kabineyi kuracak başbakanı tayin ediyor ve git kabineni kur diyor. Kabine kurmak için görevleri, gerekleri...

ED Peki şöyle alakaları nasıl, Abdurrahman Melek'le?

MM İyi değil.

ED İyi değil, değil mi?

MM Hayır.

ED Neden peki? Orda Fransızlara daha yakın olduğu için mi? Biraz öyle birşeyi var galiba?

(burada kayıt yapılmamasını istiyor ve Tayfur Sökmenle Abdurrahman Melekin ilişkilerinin neden kötü olduğunu anlatıyor. Bu noktada Antakya kökenli aileler ve Türkmen olup Hatay'a yerleştirilen Mursaloğlu ailesi arasındaki çekişmelere değiniyor. Daha sonra gazeteyi inceleyerek anlatmaya devam ediyor.)

MM Devletimizin adı Hatay, merkezi Antakyadır. İşte devlet kuruluyor. Burda Hatay anayasa kanunu var. Bayrak asma kanunu var. Bayrağın hangi saatlerde asılıp çıkartılacağı kanunu var. Esra Hanım, bundan sonra devamı şöyle: Hatay bayrağı talimatnamesi...Ne zaman ve nerde çekileceğine dair talimatname. Sizin söylediğiniz; Hayasızca iftiralar.Suriye gazetelerinin horlamaları artık tahammül edilemez bir hal aldı.

ED Evet, bundan çok bahsediyorlar.

MM (Gazeteden haberleri okumaya devam ediyor.) Dedem o zaman dış ülkelerin cumhurbaşkanlarına telgraf çekiyor ben Hatay'ın cumhurbaşkanıyım diye..... Dedem af çıkartıyor. Sadece ııı.. sadece, af buyurun, tecavüze yeltenenler, hırsızlık yapanları affetmiyor dedem. Kazayla mazayla böyle adi suçlar olmadan onları affediyor, diğerlerini affetmiyor. Bir de Fransa cumhurbaşkanından tebrik geliyor. Hatay cumhurbaşkanlığımızı tebrik ederiz diye. Kabul ediyorlar çünkü mecburlar. (gazeteden haberler okumaya devam ediyor.) Devlet reisi Tayfur Sökmen'e ait bir makale; Asım Örs yazıyor. O zamanki kurum gazetesi. Ondan sonra zaten Cumhuriyet oluyor. Kolonel Colum; yani Türkiye'ye gelip Fransızları temsil eden kolonel. Kolonel albay demek. Kolonel Colum'un bir nutku var: "Ordular arasında antat tamdır". Anlaşma tamdır. Çünkü Suriyeyle biz sınırla ne bir anlaşma ne bir antlaşma yapmamışızdır.

ED Zaten Suriye Cumhuriyeti olarak, yani devlet olarak sonradan bağımsızlık veriliyor.

MM Tabi. Hatay içinde bir ahenkli bir inkişaf göreceksiniz diyor albay Colum. "Hatay şoförleri Halep'te çeşitli bahanelerle tehdit ve tahrik ediliyorlar." Çok yapmışlar. Ama bakmışlar ki 38den sonra yapacak birşey yok. Mesela ben bunu çok önemli bir yer var; çekmiş ve evime de asmışım, çalışma odama: Hatay'daki Türkler Türkiye'yi isteriz diye bağırıp nümayiş yapıyorlar. Hatta 13 kişi ölüyor.

ED Antakya'da?

MM Hayır canım Suriye'de. Türk bayrağı çekiyorlar. 13 kişi. Yaşasın Türkiye, yaşasın Atatürk diye bağırıyorlar. Suriye'de. Times da yazılan bir makale var. İşler çok karıştı. İngilizler anlaşma

imzalamak için Fransaya gidiyor. Ortalık çok karışık onun için Hatay Cumhuriyetine bulaşamıyorlar. (haberleri okumaya devam ediyor.) “Hakkı batıla boğmayız. Başkaları hakkı batıla boğmak istiyorlar.” Suriyede Ebabel gazetesinin yazdığı yazı. Çok önemli bir yazı bu. Şam’ın bazı yobazlarına çok güzel bir cevap veriyor. Ebabel muhariri Kaşki “keşke bizde Hatay gibi vefak, ittifak ve söz birliği olsaydı” diyor. Düşünebiliyor musunuz? Çok önemli bir yazı.

ED Evet. Çünkü şey diyolar, ben birkaç yerde okudum yine, Halepteki bazı Arap şeyler bile Türkiye’yi istiyorlar. Yani Türkiye’ye bağlanın daha...

MM Evet yönetimdekiler. Vatan kitlesi var...

ED Tüccarlar da dahil.

MM Kesinlikle

ED Daha çok şey gibi hani, bu tarafla işi olanlar burayı görüp artık durumu gördükten sonra galiba...

MM (haberleri okumaya devam ediyor) Mesela tarihin gizli sayfalarından bir yazı var: Emevilerin kanlı rezaletleri. Emevi halifesi Velid, estağfurullah, Kuran’ı idam etmek istemiş, Abdülmelik de haşa Kuran’ı tekmelemekten çekinmemiştir. Hatayla ilgili... Amik Ovası bataklık belasından kurtulacak.

ED Daha o zaman kurutulmamış.

MM Evet. Şimdi çok önemli size birşey okuycam. Neredeydi..? 21 Eylül 1938 Çarşamba diyor. “Bundan 50 sene sonraki insanlar. Nasıl yaşayacaklar, nasıl gezecekler, nasıl eğlenecekler? 1988 senesinde herkesin hususi taksi veya teyyaresi olacak. Vagonlar hem demir yolunda hem asfaltta gezip dolaşacak.” Bu oluyor. “Tek kişilik mini mini elektrikli otomobiller mekik dokuyacak ve gazete yerşne mini mini bir sessiz sinema kutusuyla dünyanın her tarafı takip edilecek.”

ED Televizyon.

MM “ancak diyor, tek şart alimler harp aleti bulmaktan vazgeçmeli.” (Gazeteye göz gezdirerek konuşuyor.) Türk askeriyle ilgili çok şiirler var, Tayfur Sökmen’le ilgili çok şiirler var. Mesela bu haberde de diyor, Suriyeli yöneticiler devamlı Ankara’ya gidiyor. Paris’e gidip geliyorlar. Bakın size bir şey daha okuyum. “Son affi umumiden istifade ederek çıkan mahkumlardan Kırıkhan’ın ileri gelenlerinden Ermeni vatandaş Berlos Keşişyan, büyük bir (...) ile Atatürk’e şumunet ve bağlılık telgrafını sunmuştur: Sayın Atatürk, büyük dehanızla kurduğunuz Hatay Cumhuriyetinin istediği umumi af ile bütün Hatay yeni bir risalete kavuşmuştur. Bize dünya içinde Hatay’ı, Hatay içinde de dünyaları bağışlayan Türk milletine sonsuz minnet ve şükranlarımı arz eder ve büyük surur ile mübarek ellerinizden öperim. Berlos Keşişyan” Kırıkhanlı bir Ermeni vatandaş. Hatay’da o dönemde Arap mektepleri kapatılmıyor. Çok önemli bir şey bu. Bakın bir yerde Fransız okulları var, Arap okulları var ama maarif vekilinin verdiği beyanatta kapatılmadığı söyleniyor. Kapatılmıyor hiçbir okul. Peki şeyi biliyor musunuz siz, Hamburg olayını?

ED Hayır.

MM Yahudi göçünü?

ED Hayır onu bilmiyorum.

MM 1938 yılında buraya bir vapur geliyor. Hamburg, Almanya’dan kalkan bir gemi. Cinsiyetleri, cibiliyetleri hiçbirşeyleri belli değil. Yani bie evrak adma hiçbirşeyleri yok.

ED Evet.

MM Atatürk’e telgraf çekiliyor. Diyolar ki Paşam böyle böyle. Diyor ki milliyetini falan öğrenin. Biz diyo Almanya’dan geliyo, yahudiyiz diyolar. Atatürk de sakın ha indirmeyin diyo, geri gönderiyorlar. Şimdi indirilseydi burayı... şeye... İsrail devletinin burda kurulma çalışmaları yapılacak ve şeyin ...Amik gölünün karşılığında da Samandağ’ı denizine bağlama projesi varmış. Yani Amik gölünü Samandağ’daki denize bağlayacaklarmış. Çıkış olsun diye. Onun için Hamburg’dan kalkacak gemi almışlar. Ve de bir tane daha Hamburg’da iki tane de Rusya’da bekleyen Yahudiler varmış.

ED Hepsi buraya gelecekti yani. Ne zaman peki bu?

MM 38. 38- 39 başları. (gazetelerden haberler okumaya devam ediyor.) iktisat ve terakki cemiyetinde Celal Akyüz’ün- Celal Akyüz Hatay cumhuriyetinde adaylığını koyup seçilemeyenlerden-. Ama müsteşarlık şeyine getirmişler. Zaten biliyorsunuz Hatay Devleti 10 ay 16 gün 8 saat sürmüştür. Celal Akyüz’ün sözleri: kurulacak olan anonim şirket, bütün Hatay şirketlerine yardım edecektir. (Gazeteleri okumaya devam ediyor.) İlçelerin Belediye meclislerinde ve

okullarında görevlilerin isimlerini okuyor. “Anavatanla aradaki bütün hudutlar kaldırıldı.” Payas’ın şeyi açılıyor.

ED Peki bu arada Ermenilerden nasıl birşey var? Göç falan, gelen giden?

MM Eeee... Ermeniler...Günümüzde mi o dönem mi?

ED O dönemde.

MM O dönem göç hiç yok. Okuyorum size bakın öğretmenleri özellikle okudum.

ED Hı hı. Peki bu Musa Dağı olayı falan bahsediyorlar, öncesinde ya da sonrasında.

MM Musa Dağı daha sonra. Kitabımda da var. Şimdi ben bir kitap yazıyorum. Adı çok enterasan: Hatay’daki Fransa 1938. Genelkurmay’a da ilettim. Yıl ver dediler. Çünkü Hatay’daki Fransa derseni sanki daha devam ediyormuş gibi. Hatay’daki Fransa 1938, hepsini, Ermeni olaylarından başlıyorum, Fransızların Adana’da, bu bölgede yaptıkları mezalimden Hatay devletine, Hatay mücadelesine... şimdi bulamadım, burda birşey vardı.... 1940-41 yılına kadar burdan hiçbir Ermeni gitmemiştir ki; bunun şeyini vermiyorlar bana ama çok kişilerden duydum, çok yetkili kişilerden duydum Atatürk emir gönderiyor kuryeyle. Sakın diyor Hatay’daki Ermenileri diyor çıkartmayın. Sakın ola ki. Bakın bugün çıkmasaydı Ermeni diasporasında, Ermeni şeyinde...eee... ne derler soykırımı, sözde soykırımı burda biz çok yakın; vatandaşlarımıza anlatırdık. Şimdi ben Halep’te birçok Ermeni ailesiyle görüşüyorum. Hep burdan gitme; Kırıkhan’dan, Soğukoluk’tan, Atık’tan gitme. Adamların hala evinde Atatürk resmi, Türk bayrağı var. Ama varlık vergisi çıkartıyor İsmet Paşa...

ED O yüzden gidiyorlar. Daha sonrasında.

MM Kesinlikle 38’de giden Ermeni beş parmağı geçmiyecek kadar az sayıda.

ED Hepsi varlık vergisiyle gidiyorlar yani. Peki bazı yerlerde şey diyorlar....

MM Tehcir yasası Hatay’da kullanılmamıştır.

ED Şey diyorlar; Fransızlar onlara birtakım vaatlerde bulundu. Birlikçiler o yüzden gitmek zorunda kaldılar.

MM Hah! Tamam. Çok doğrudur. Mesela şunu da duydum ben, yeni Yayladağı’nda bir çalışma yaptım; Fransızlar şunu söylemişler: Hatay’da hangi Ermeni, Hristiyan ya da hangi Alevi toplumundan giderse direk olarak Fransa hükümeti sizi vatandaşlığa alıcak diye vaatte bulunmuşlar. Birçoğunu da almamışlar. Giden olmuş, almamışlar.

ED Evet evet. Onu bahsediyorlardı. Ben de duydum o şekilde almadıklarını.

MM Almamışlar.

ED Hatta birinden duydum burdaki Ermeni şeylerinden; iyi ki de gitmemişiz. Onlar rezil oldular, biz inanmadık, gitmedik diyorlardı.

MM Evet. (gazetelerden haberler okumaya devam ediyor.) Bakın hocam burayı iyi dinleyin ben size hepsini okuyum. Hatay Arap ajansının verdiği malumat: “Hatay bilakayduşart Türkiye’ye verilecek ve Türkiye Suriye hudutları yeniden tahkik edilecektir.” Şam’daki Arap ajansı veriyor bunu. Burada şunu da söyliyim; Fransayla İngiltere kendi arasında anlaşma yapıyor Hatay’ı Türkiye’ye vermek için, o zamanki cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye sunuluyor. İsmet İnönü de diyor ki biz Misak-ı Milli de sınırlarımızı çizdik, kimseden ne bir toprak parçası alcaz ne de verecez diyor. İstemiyor. Ama İngilizler ve Fransızlar, devamlı, mütemediyen Hatay’ı, Arap yanını, Suriye devletini tamamıyla Türkiye veriyor. Bunu kabul ediyorlar.

ED Neden vermek istiyorlar peki?

MM Başa çıkamıyorlar çünkü hocam. Tabi. (gazeteleri okumaya devam ediyor.) Bakın Suriye meselesi.Türk Fransız anlaşması şlan edildikten sonra halledilecek Suriye meselesi. Çok önemli. Yani Suriye de diyor ki hani söz verdiniz Hatay’ı bize verecektiniz diyor. Anlaşamadık diyor, yapamadık diyor. İskenderun’a mukabil de Trablus limanı verilmeye kalkıyor. Düşünebiliyor musunuz? (haberleri okumaya devam ediyor.) Fransız komiseri Bay Pierre gelip sadece Türkiye’de birileriyle görüşüyor. Suriye’den kimseyle görüşmüyor, çünkü verdikleri sözleri tutmamışlar. Bir yerde tükürdüklerini yalıyorlar. Burda Mezhep ayrımı yaparak, Müslüman, Hristiyan ayrımı yaparak burayı alacaklarını zannediyorlar, olmuyor. Hani Hatay deniyor ya dinler şeyi, şehri işte. 1938 de onunla ilgili bir yazı var. “Hatay’ın minarelerinde sela, kiliselerinde çan sesleri ağlayıp duruyor. Papaz, imamla haham başbaşa, müşterek matem tutuyorlar” diyor. Bakın, Zahle Rum despotunun beyanatı: “Hatay’ın dünyanın en modern kanunlarına ve ebedi şerati anavatanına kavuşmasını bizi tatmin edici birşeydir.” Bunları Rumlar açıklıyor. Yani burada herhangi bir kaçma, korkutma yok.

Fransızlar, buranın şeyi gitsin diye, burada referandum yapılsın diye bu sözü veriyorlar. Bu olmayınca, biz İskenderun'u, İskenderun sancağında yaşayan gayri müslimler olarak burada yaşamak istiyoruz. Bu toprağı biz vatan edindik, yaşamak istiyoruz diye beyanatları var. Dedemin seçtiğı, zaten birçok misalde gayri müslimler seçilmiştir. Varlık vergisinden sonra da kimse kalmıyor burda. "Bayır Bucak nahiyelerinin Hatay'a ilhakına Fransa muvafakat etti mi?" ...

ED Etmemiş.

MM Keseb'in verilmesinin sebebi, yani Yayladağındaki, verilmesi nin sebebi İskenderun....aaaa...Reyhanlı'daki Cilvegözünü bize vermeleridir. Onun karşılığında vermişiz. Bunu da yeni duydum ben, bir hafta önce.

ED Cilvegözü ne ki? Bir köy var orda?

MM Olur mu? Cilvegözü ortadoğuya, ortaasyaya açılan tek kapı.

ED Yol için?

MM Ha ordan yol yapmışlar bize. Araplara bırakmamışlar, açmamışlar ordan kapı. Bir tek Keseb'i, orası Ermeni bölgesidir, Kesebi verin, biz de size Cilvegözünü verelim diye.

ED Nerden duydunuz peki bunu?

MM Komşudan. Gayri müslimlerden, aaa şeyden hristiyanlardan. Onla daha konuşcaz. Arıyor beni ara sıra. (gazeteden okumaya devam ediyor.)

ED Peki, dedenizin Atatürk'le ilişkileri çok iyi. Neden başka... hani sonuçta burda başka gruplar da var öyle çete gibi kurulup mücadele veren.. neden sizin dedenizle böyle daha çok şey var?

MM Eee tarihteki şeye bakıyorsunuz, görünüşe bakıyorsunuz. Yani o dönemde o kadar karışık bir bölge ki bura. Tarihteki soy ağacımıza, soyumuza baktıkları zaman özbeöz Türkmenlerin, Oğuzların Batur boyundan olduğumuzu... Ve dedem Atatürk'ü ilk defa 1918'de yanılmıyorsam Halep'in Baron otelinde yemek yerken karşılaşıyorlar. Kim bu beyefendi diyo. Atatürk diyo. Hemen gidiyo diyo ki ben Hataylı Tayfur Sökmen diyor, elini öpüyor. Diyo ki bizi bırakmayın Paşam diyor. Bizi gavur ellerine bırakmayın diyor. Burası özbeöz Türk yurdudur diyor. Burada Oğuzların boyları, Türkmenlerin boyları var diyor.

ED O deminki Kırk asırlık türkyurdu sözünün aslı orda soruluyor, cevap veriliyor.

MM Evet evet. Tabi. Bu arada kendisi Kuvayı milliyede MAH teşkilatına, şimdiki milli istihbarat teşkilatına kaydoluyor. Kod adı Tarıktır. Eeee... Kırıkhan- Hassa yol yapımında çalışıyor. Ve burdan çıktıktan sonra, bu yol yapımının bitiminden çıktıktan sonra savaşa katılmak istiyor. Askerlik şeyine gidiyor, askerlik dairesine, diyorlar ki bitti, savaş bitti. Yani artık askere almıyorlar. Bunun üzerine Fransızlarla Suriyeden, Arapların burda bu şekilde davranmalarından dolayı dedem Kuvayı Milliye çetesini kuruyor. Ondan sonra başlıyor bu işlere. Ordan başlıyor. Yani vatan parçasını savunmak.

ED O savaş dediğı 1. Dünya savaşı değil mi?

MM Evet. (elindeki fotoğrafları göstererek) Bakın Esra Hanım, ben size şurdan göstereyim; şurda benim Atatürk'ün Hatay'a, Dört Yol'a gelişi. Atatürk Dört Yol'dan aşığıya inmemiştir.

ED Ha, evet.

MM Kesinlikle.

ED Peki daha öncesinde gelmiş olduğu söyleniyor. Yayladağ taraflarından falan.

MM Üç kere. Yayladağında söylendiğine ben şey değilim. Bana gazete kúpürlerini de getirdiler. Sahih değil, yani sahah dediğimiz şeyler, islamiyette deriz, yani tam kesin değil. Ama üç defa şuraya geldiğı kesin. İstihbaratta falan da var. İki kere gizli gelmiştir. Bir defa da resmen gelip burda....

ED Tarihlerimizde fazla yok. Adana'ya gelişi falan var.

MM Adana'ya gelişi var hocam. Bir kere gizli geliyor. Yumurtalıktan kayıkla Adana'ya geçiyor burdan. Ama Payas'ı görmüyor. (başka bir fotoğrafı göstererek) Bakın ilk 1912'de İskenderun'a gelen İngiliz gemisi, yanlış yazmışız o zaman Alman gemisi.

ED O geri gönderilen gemi?

MM Evet hocam. İstihbarat çalışmaları yapılıyor burda. İskenderun'un stratejik konumunu yazıyor. (fotoğraflara bakarak devam ediyor) Sonra İngiliz casusu Lawrence'ın İskenderun hakkında görüşleri var. 6 madde. Fransız askerlerinin buraya gelişi ve onları bekleyen Fransızlar. Birçok Ermeni ayrılmış. İlk 1918de.

ED O tehcir kanununun kapsamında mı?

MM Yok o tehcir pek şey olmamış. Burda Fransızlar işte burda Musa Dağıyla ilgili bir oyun yapmışlar. Aslında bir.... şimdi şey burda değil flash diskim, orda var Musa dağı olayı. Şimdi büyük

olasılıkla Musa Dağı olayının filmini çeviriyorlar. Şey oynuyor, Silveater Stallone. Film yapıyorlar Amerika'da. İskenderun Sancağı ve limanının Fransızlar için önemi. (fotoğrafları göstermeye devam ediyor)Ordan başlıyoruz. Atatürk'ün ordan ayrılması, ilk kurşunun burda atılması... İskenderun sancağı üzerindeki pazarlıklarla Musul petrolünün önemi ... İlk yazdığım kitapta bunlar. İskenderun'un işgali. Bakın yine işgal kuvvetleri.(fotoğrafları açıklayarak gösteriyor.) şimdi burda İskenderun liamnının önemi ve pazarlık konusu olması var. Ondan sonra da Türk ordusu giriyor. Bir de şunu yazın: kesinlikle 5 Temmuz sabahı Şükrü Kanatlı İskenderun'a gelmemiştir. Buradaki komutan binbaşı Süleyman Dinçer.

ED Öyle mi?

MM Bir de Esra Hanım, şuraya çok dikkat eder misiniz? Bakın, yüzlere ve şapkalara. Görüyor musunuz? Bunlar Fas, Cazayir, Tunus ve Hindistan'dan gelen lejyonerler. Hiçbir zaman Fransa askerlerini kullanmamıştır burda. Onu geçtik. İşte İskenderun'a giriş başlıyor. Bu Anadolu ajansı(?), bu gazeteciler, bu.. bunlar hala duruyor bakın. Burası 5 Temmuz caddesi, bu şey... hani demin resim var dı ya(odaya girerken duvarda asılı olan resmi kastediyor). Bakın "Kırk asırlık Türk yurdu esir olamaz". İşte onun belgesi. Atatürk dememiştir düşman elinde esir kalamaz diye. Kırk asırlık türk yurdu esir olamaz.

ED Onu yazan...şey halk mı deyim?

MM İskenderun... a şey, Hatay halkı. Bakın insanlar, hala bisiklet çok burda. Sonra Yaşa Varol Atatürk. Bakın, Türkiye'den gelen yazı bu: Kırk asırlık Türk yurdu esir kalamaz. Görüyor musunuz?

ED Düşman eli falan yok.

MM Düşman diye bir laf yok hocam. Halk tarafından karşılama. İşte şimdi Şükrü Kanatlı giriyor.

ED Haaa, o zaman giriyor.

MM Fevzi Mengüç albay, daha rütbeli. Türk askeri giriyor. Şimdi daha iyi ispat ederiz. Burada askerler karşılıyor kendisini. Fransızlar, gidecekler artık. Bakın biraz önce bahsedilen dönem. Tabi o zaman sulu tarım yapılmadığı için... Kırıkhan burası. Görüyor musun pamukları? Susuz pamuk. Yani ben hep ispatladığımı düşünüyorum. Çünkü bunları bulduğumda ben üç sene yatamadım ya. Bakın üç ay değil ha bacı, üç sene kendime gelemedim. Görüyor musunuz, Hindistan'dan gelen askerleri? Burası Hatay.

ED Ve elbiseler Fransız usulu değil, ordan geldiği gibi.

MM Tabi hocam, nasıl gelmişse. İşte bizim Türkmenlerin girişi. Reyhanlı Türkmen akıncıları. Ey şerefın büyüklüğünün fermanı, ey kavgalar tarihinin destanı diye de yazı yazmışım ha. Bak Atatürk bunu aynen söylemiştir: Bu memleket tarihte Türktü, halde de Türktür ve ebediyyen Türk kalacaktır. Bakın Hatay Devleti'nin bayrağı. Yıldızın içi boş. Reyhanlı Arapları. Rahmetli babaannem Müjgan Mursaloğlu çiftliğinde ayran dağıtılması mola verilmesi. Höyük var ya onun orası. Bak burda net görünüyor bacı. Bu Belen'e girerken. Topboğazı. Bak ne yazıyor burda? (farklı bir şekilde yazılmış tabelayı gösteriyor)

ED (heceleyerek okuyorum) Topboğazı. Nereden buldunuz peki bunları? Hangi kaynaklardan?

MM Valla arayan mevlasını da bulur belasını da bulur. Bunlar şans eseri. Çoğu da Samandağından çıktı.

ED Öyle mi? Peki saklanıyor mu orda, yoksa şey mi?

MM Kapatalım şunu da... (kayıt yapılmasını istemiyor)

(kayıt yeniden başlıyor) Atıyorlar peçeleri. İslamiyete veya dinimize karşı değil, biz Arap değiliz diye. Bak dikkat edersen hepsinin başı atılıyor. Nereye? Öğretmenler önünde ordunun tarafına. Burası Antakya çarşı. Antakya'ya gelen zırhlılar, arabalar. Hatay cumhurbaşkanının ailesi ve Hatay Devlet bayrağı. Halalarım bunlar. Hepsi öldü. En son geçen Necla halam öldü. Bu Türk bayrağının çekilişi. Hatay'a gelen şeylerin, Türk ordusunu karşılama reisi. Hatay'ı ilk teslim eden, Fransızlar'a teslim eden Süryani Katolik cemaati namına Maksümedir.

ED Maksüme Lisesi var ya.

MM Maksüme Lisesi... onlar

(son olarak da elinde bulunan 1938 dönemine ait bir Cdyi gösteriyor.)

ED Teşekkürler

MM Ben teşekkür ederim. Her türlü yardıma da hazırım.

MT GORUSME

ED Öncelikle ben çalışmamdan bahsedeyim. Benim şöyle bir şeyim var; böyle değişik insanlarla konuşup şey yapmaya çalışıyorum... Bulduğum kaynaklar hep böyle resmi tarih üzerinden gidiyor. Böyle tarihler falan. İşte Fransızlarla Türkiye arasındaki anlaşmaları anlatıyor falan.

MT Resmi tarih değil de şimdi, resmi tarih deyince resmi tarih görüşüymüş gibi anlaşılır.

ED Yani daha çok belgelere dayanan şeyler.

MT Anladım, belgesel şeyler.

ED belgesel şeyler var. Ben daha çok hani halk nasıl yaşamış onu anlatmaya çalışıyorum. Mesela değişik gruplardan gelenler, gidenler onlardan pek bahseden yok. Onlarla ilgili bilgilere çok ulaşamıyorum. Sayısal bir takım şeyler var ama nereye gitmişler, ne zaman gitmişler, nasıl gitmişler onlara pek ulaşamıyorum

MT Onlarla ilgili mesela röportajlar yaptılar. Aksiyon'da mı hangisinde? İki ayrı dergi röportajlar yaptılar. Gittiler Suriye'de buldular. Mehmet Sılay bir yazısında şeyetti, biz yayınladık yani burdan gidenler dediğiniz. Üç ayrı gruptan bahsedecek araştırma yaparken: bir ilk giden kimdir? 1938'de 5 Temmuz askerinin girişi öncesinde bir grup Ermeni gitmiştir. Fanatik, yani en fanatik gruplar. Yani o asker gelirse bizi şeyeder diye, işte asarlar, keserler diye korkuyla gidenler. Tabi biraz da bunlar varlıklı kesim. Ondan kaçıyor. İkincisi; 1938 yine, askerinin girişinden sonra giden gene bir şey vardır, bir grup vardır. Onlar da usbetül ameül kavmi. Yani burdaki.. Suriye'deki partinin menfaati için çalışan ve Suriye bağlantısı olan eylemci bir grup. Yani olayları, şunları, bunları yaratan grup. Ve liderleri gitmiştir.

ED Onlar burda propagandasını mı yapıyorlar Suriye tarafının?

MT tabi. Eylem, eylem. Burda resmen eylem yapıyor. Yerli grup bunlar. (duraksıyor). Siz nerelisiniz? Memleket neresiydi?

ED Buralıyım. Hassalıyız biz de.

MT Hassalısınız, tamam. E şimdi Hassa'nın bunu anlaması biraz zor. Yerli şeydir; özellikle Alevi ya da Nusayri kesimindedir bunların bir kısmı. Bir kısmı da hristiyandır. Tamam mı? Bu eylemleri yapan. Fanatik Suriye yanlısıdır. Dolayısıyla gerçekten işi silahlı eyleme kadar dökmüşlerdir. Nerdeyse orayı, bu 80 arasındaki tarihi siz bilmezsiniz, o tarihte yaşanan olayları o günlerde aynen yaşatmışlardır bu şehre.

ED Baya bi çatışmalar falan oluyor yani di mi?

MT Tabi.

ED Ben çünkü soruyorum. Pek kimse şey yapmıyor. Yani onu biraz geçiyolar gibi de.

MT Pek kimse bilmez. Bilenler de kendi destanlarını anlatacağı için açığa vurmaz kimse. Onun için diyorum bundan kolay çıkmaz. Üçüncü grup da şeyin Türkiye'ye katılması kesinleştikten sonra Ermenilerin toplu olarak göç ettikleri, o kendi istekleriyle. Yani Taşnak partisinin baskısıyla bir kitle göçü etmişlerdir. Yani Türkiyeyle ilgisi yok onun. Bunların dışında bir şey var. Hatay Türkiye'ye katıldıktan sonra, yani üçü katılmadan önce ya da katılma sırasında, dördüncü grup da Türkiye'ye katıldıktan sonra bu şapka giymemek... tamam mı?

ED Hassa civarında olmuş heralde?

MT İşte Küreci, Katranlık, ondan sonra bir de şey Ceylanlı grubudur. Arka tarafta İskenderun ve Abacı. O bölgeden fanatik şey olan... din duyguları... dini inanç yüzünden memleketi terk edip gidenler. Yarın bize zorla şapka giydirirler diye gidenler. Yayaldağ tarafında da Yeditepe'de var. O şeyde... orda da var da asıl ocak şeyde; eee Küreci'de, Ceylanlı'da kaynağı.

ED Evet. Bir de ben şöyle mesela, bunlarla ilgili hatırladıklarımı soruyorum. İşte bilenler, aileleri anlatanlar falan anlatıyo. Şeyi anlattılar mesela, işte bu Ermenilerin aslında 38 döneminde giden yoktu. İşte şey varlık vergisinden sonra asıl gidenler gitti diye anlatıyorlar.

MT O varlık vergisi olayı. Yani anavatana katıldıktan sonraki dönemde zaten bir tek Vakıflı kalmıştır. Niye kaçacak ki? Kaçacak adam kalmadı o dönemde.

ED Daha önceden gitti diyorsunuz yani?

MT Tabi tabi. 25- 30 bin kişi aşağı yukarı. Şimdi varlık vergisi dönemindekiler sadece Hristiyanlar, Yahudiler. Ermeni orda sadece Vakıflı'daki, İskenderun'da, Kırıkhan'da Samandağ'da az miktarda. Tek tük esnaf orda şey kalmış. Hatta orada İskenderun'da Garniz Usta. O zamanlar

çocuk yaşlardaymış heralde. Daha hala Kırıkhan'da, İskenderun'da meşhur bir adam Garniz Usta. Gitmemiş, yetmişmiş şeyin en meşhur otomobil tamircisiydi. O bölgede. O da tek tük kalanlar arasında ki varlık vergisi de zaten çalışan fakir adamı kapsamaz. Ama o dönemde şey var varlık vergisi gerçekten Hristiyanlardan giden daha çoktur. Hristiyan ve Yahudileri etkilemiş olabilir. Çünkü onlarda o zaman öyle genel bir göç yok. Nüfusta aşırı bir anormallik, azalma yok. İki grubu etkilemiş olabilir varlık vergisi. Tatsız şeyler de çıkmıştır hani yerliler içinde. Tatsız durumlar da söz konusu. Sonradan katılmış bir yer. Memurlar, buraya gelen memurun hepsi Anadolu'dan gelmiş. Dolayısıyla tatsız durumlar ortaya çıkmış olabilir. Bu özel incelenmesi gereken birşeydir. 40-50 arasında... bir de şey var askerlik. O 20 yıl içerisinde askere alınmadığı için kimse tabi Türkiyeli değil ya, 2. Dünya savaşı sırasında 9 kura birden burdan askere alınıyor. Şeyedecek adam, çalışacak piyasada adam kalmıyor. Esnafı gidiyor, şeyi gidiyor işte işçisi, ağası, patronu. Yani 20 yaşından 45 yaşına kadar, evet 9 kura birden. Bu ne demektir? Siz alıyorsunuz çalışma çağına gelen yetişkin nüfusun tamamını alıyorsunuz ve buharlaştırıyorsunuz. Bu ne demektir. Bunların girişi 40- 50 arası. Özellikle işte 43, 44, 45 yılları savaşın en kızgın yılları olduğuna göre heralde biraz daha sert davranmış olabilirler yani. Biraz da kanaatimce biraz acımasız davranmışlar o dönemde. Gayri müslimleri ayırıyorlar, farklı bir elbiseyle geri hizmete alıyorlar askerde ya, burdan gidenleri aynı işleme tabi tutmuşlar askerde.

ED Aynı muamele yani?

MT O dönem gidenler evet. O ayrı ve hazin bir hikaye tabi. O ayrı incelenmesi gereken birşey.

ED Aslında bir güvensizlik var yani di mi? N olur ne olmaz, bu sonradan bağlanmış gibi.

MT Şey gibi görüyor, dışardan gelmiş bir şey nüfus gibi görüyor. Yani bunların ne olduğu belli değil gibi.

ED Bir de zaten karışık bir grup.

MT Evet tabi. İsyen ediyorlar. Sonradan değiştirmişler. Hatay'dan gidenleri değiştirmişler. Şey yok ya. Şimdi şöyle, askere alma listelerinde Hatay adı yok ya, bu listede adı olmayınca halk azınlık sınıfına giriyö ya da perakende sınıfına giriyor. Hepsi geri hizmete gönderiliyor. Ama burdan gidenlerin çoğu gittikleri kıtalarda baya isyan etmişler. "Biz Atatürk liderliğinde şöyle yaptık, böyle yaptık. Bunu Atatürk öldü diye mi böyle yapıyorsunuz?" gibi yakınınca bunları soymuşlar normal kıtalara göndermişler.

ED Şeyde de ... Yine konuştuğum biri de şeyden bahsediyordu. İnönü'nün bu şeye girme yani Hatay'ı almadan pek yana olmadığını hatta Atatürk'le bu konuda bu yüzden bir takım anlaşmazlıklar olduğundan falan bahsediyorlardı. Yine aynı şeyden dolayı haralde?

MT Hayır değil. İnönü hep karşı çıkmıştır burayla ilgili şeye. Atatürk onu başbakanlıktan almıştır, Celal Bayar'ı başbakan yapmıştır. İnönü'nün karşı olduğu doğru. Ha sonradan niye aldı cumhurbaşkanıyla diyeceksiniz. Buranın o stratejiyi Atatürk sağlığında çizmiştir. O politika sağlığında belirlenmiştir. Ve onu değiştirmeye kimsenin gücü yetmemiştir çünkü Mareşal vardır devrede. O politika aynen izlenmiştir. Hiç bir şeyi bile değiştirilmiyor. Kişiler değişmiştir bakın bir iki bakan falan değişmiştir onunla uğraşan ama o politika... Mesela bakan Şükrü Saraçoğlu diyelim, şey devereden çıkmıştır Şükrü Kaya ama Şükrü Saraçoğlu o zaman dahiliye vekiliyken hariciye vekili olmuştur. İşin içinde olan adamdır. İşi planlayandır. Hiç harfi harfine takip etmiştir. Çünkü ben size önemli birşey söylüyüm; Atatürk bu işi planladığında seçimler başladığından anavatana kavuşuncaya kadar neler yapılacağını dikte ettirmiş. Adım adım o stratejiyi tayin ettirmiş. Onun dışına çıkılmıyor. Fevzi Çakmak da destek çıkıyor. Ne yapsın. Silaha milaha gerek yok ya. Tek parti döneminde silaha ne gerek var ki. Yapılacaak. Bitti. Tamam o kadar. Ama İnönü'ye arka çıkmasının bir şeyi var. Şimdi bifil cumhurbaşkanı olsa belki şey yapamaz, niye? Ordu başta bir şey görmeye, asker görmeye alışmış. Bir güven kaynağı. Onun için bir sivil yerine Mareşal, kendisinin de öyle bir arzusu olmadığı için, asker kökenli bir şeyi seçiyor ki ona da en yakın örnek denenmiş, başbakanlık yapmış olan İsmet İnönüdür. Yani bu psikolojik bir sebep yani. İsmet İnönü'nün çok üstün bir kabiliyet olduğundan, şimdi onu da açıkça söyleyelim. Tecrübeli bir devlet adamı ama Atatürk gibi üstün bir gücü olan, ideali olan bir devlet adamı değil yani. Ama Atatürk'ün güvendiği biri hayatında. Onun için en yakın, en güvenilir onu görmüştür. Ordu da siviller de. Yoksa bıraksanız 5-6 tane aday çıkardı, onu da söylüyüm.

ED Peki bu giden, ilk giden Ermeniler bahsettiğiniz, onlar nerelerden gidiyorlar daha çok?

MT Kırıkhan.

ED Kırıkhan hı hı. Yerli, yerleşik halk di mi uzun süredir orda yaşayan?

MT Tabi. 1920, 19-20 yıllarında gelmişlerdir. Tamam mı, Kırıkhan'da şey yoktur. 8-10 bin nüfusu olmuştur Kırıkhan'ın, %80-85'i Ermenidir. Yani tehcirden, tehcire gidip sonra işgale uğrayınca Türkiye geri gelen, Çukurova'yı dolduran ve 1921'de sınır çizilince tekrar oradan "eyvah bizi keserler" diye sınır dışına çıkan Ermenilerdir. İlk yani geldikleri yer burası olmuştur. İskenderun'a, Belen'e Akyer ve Kırıkhan' yerleşmişlerdir.

ED Yani halk arasında hep anlatılıyo da burda Ermeniler hep vardı biz bildiğimiz bileli diye.

MT Değil. Hassa'da sayılı bir Akbez, şeyde Işıklı'da, Şıhlı yani eski şeyi, orda var. Tek tük usta şu bu şey var ama yerleşik nüfus olarak kalabalık yok. Kırıkhan'da var. Bir kişi iki kişi var örnek. Gitmemiş kalmış adamlar.

ED Tehcir sırasında Hatay'dan gidiyor di mi onlar şeye doğru? Tehcir sırasında götürülenler, gönderilenler, onlar mı yani?

MT Onlar gitmişler. Başka başa kanallardan gitmişlerdir de özellikle Doğu Anadolu'dan, Muş, Van vs. taraflarından gidenler onlar. Adana'nın sair yerlerinden gidenler, Çukurova'dan gidenler şeyden sonra yerlerine dönmüşler. İşgalden sonra. Ama 1921'de Türkiye, Suriye arasına sınır çizilince Türkiye içinde kalmamak için korkuyla... kimine işte o Taşnak partisi falan ayarlıyo, korkutuyolar sizi kesecek Türkiye falan diye. Fransa da korumaz artık bundan sonra diyo. O korkuyla sınırı geçiveriyolar hemen. İskenderun'a, Dört Yol'a. Orda kalmayıp Dört Yol'a yerleşmişler. Tabi orda kalınca İskenderun'a veya aşağılara geçmek zorunda kalmışlar baya bi geçip sınırı güneye nerde yer buldularsa yerleşmişler. Yine kalabalık yani baya bir kişi Suriye içlerine dağılmış gitmiş. Kendilerine oralarda yer bulmuşlar. Gemilere binip şeye gitmişler, Mısır'a.

ED Evet Mısır'a gidenleri çok duydum. Lübnan tarafa...

MT Dağılmış herkes. Zaten oralarda yaşayıp geldikleri için çoğu önceden ilişki kurdukları yerlere gitmişler.

ED Tam o dönemde de Fransızların şeyiyle gidenler çok olmuş. İşte siz gelin orda biz size vatandaşlık veririz. Fransa'ya gelin falan diyen olmuş.

MT Zaten Çukurova'dan boşalırken, gelin biz sizi burda bırakmayız deyip de koruyuculuğunu yapan Fransa.

ED Ama sonra vermemiş vatandaşlık falan.

MT Yok ne vatandaşlığı! Tek şeylerde, Suriye'de ama toplu yerlerde barınmalarını sağlamışlar. İşte desteklemişler. Baya destek var yani.

ED Kışkırtmayı da aynı şekilde onlar yaptı falan diyenler var.

MT Kışkırtma da var. Hepsi şeydi. Kışkırtma değil de onlar zaten bu sürede yetiştirilmektedir. Onlar Amerikalıların açtığı okullarda pek çoğu Ermeniler'in, Ermeniler'in kendi okullarında işte bir nesildir o nesil. Yani isyanlara katılan devlete karşı ve işte Osmanlıya karşı yabancılarla işbirliği yapan nesiller 1850li yıllardan sonra açılan Amerikan okullarında ve Ermeni okullarında yetişip Türkiye karşıtı, yani devlet karşıtı düşmanca duygularla yetişen nesildir.

ED Bunlara peki dışardan şey geliyo mu tam bu dönemde? Burdakiler Amerikan okullarında yetişmemişler mesela. Var mı oralarda onlara yardım eden?

MT Yo buralarda da var. Suriye'de kaç tane Amerikan okulu var. Burda var. Amerikan okulu yok ama Fransız okulu var. Şey var devletin birçok yerlerinde var Tarsus'taki gibi. Halep'te, Beyrut'ta Amerikan okulları var burda birçok Ermeni okulları var. Türklerin okuma yazma oranı diyelim %10ken Ermenilerin %40-50dir. Ne demek bu o dönemde. Ve okudukları şeyler, en son yayımlanan kaynaklarda var, Ermeni tarihi, coğrafyası, pek çoğu da Ermeni milliyetçiliği ve devlet düşmanlığı aşıl原因 kaynaklardır. Okullarda okunan kitaplar. Yabancı hocalar ders veriyor. Yabancı ideolojiler çok rahat bir şekilde ve yabancı dil öğrenerek çıkıyor bunlar. Ve de her gittikleri yerde ya Fransızca ya İngilizce hemen gittikleri yerde iş veriyolar. Boş da kalmıyo bunlar. Dolayısıyla varlıklı bir kesim aynı zamanda. Avrupalı cebinde beş kuruş bulamazken bir Ermeni dünyanın neresine giderse gitsin iş buluyor. Bir de hepsi sanatkar. En azından bir sanat öğreniyor veya şeyde yetişiyor bir alanda baya bilgi beceri elde ediyor. Ekmekçiyan, Sütçüyan, Tarakçıyan.. hep böyle gidiyor.

ED Bir de şeyler var Müslüman olup da kalanlar var köylerde falan.

MT Ha o eski geneldi birinci dünya savaşı yıllarında yaygın olarak kalmış. Müslüman olup kalan, yani din değiştiren var ama az onlar. Onlar daha fazla askere falan gitmiyor diye... Osmanlı döneminde bu tercih ediliyor. Pek çok zengin de Ermeni dostu var. Niye? Çünkü bu fikir

aşılammış, etkilenmemiş kişilerin halkla problemi yok, herhangi bir şeyi yok. Ama o fikirler aşılammışsa mutlaka bir yerde patlak veriyor. Kadınlarla geçmişte falan çok evlenen hatta yabancıyla evlendi demesinler diye odalık tabir edilen şeylerle metres hayatı yaşayan pek çok şey vardır. Onlar yuvalarından ayrıлып gitmek zorunda kalmışlar. Allah bilir. Tasvip edilmemiş mesela. Çevrenin baskısıyla evlenemiyor ama vazgeçmiyor. Adam gidiyor ömrünü onunla geçiriyor. Sadık, çalışkan, şey, Türk gelenek göreneklerine göre şey ediyor, o da onun dinine dokunmuyomuş. Böylesine birşey. O yani toplum olarak rahatsız olmamalarının sebebi o, kültür birliği. Burada yetişen tüm Ermenilerin gelenek göreneklerinde Alevi sünni şeyinden bir ayrılık yok. Yani böylesine kaynaşmış bir kitle. 70-80 öncesi olaylara bakıp bir günde herkes yaşamaya başlıyorsa bu her toplumdaki gibi aynı kültürü paylaşan toplum olmasındandır. Hani gidiyor alevi kesime işte Arap alevisi falan filen yok. Arap aleviliği diyebilir de ama halkın Araplıla alakası yok yani şeyde. Olay bu.

ED Evet. Zaten çok önceden de gelmişler buraya yerleşmişler.

MT Tabi tabi. Yerli ve şeydir aslen bu şeylerin aslı Türkmendir yani. Yani bu kaynaşmanın, böyle yaşayabilmenin tek sırrı kültür birliğidir. Ermeniler eğer burda o şeyler olmasaydı, o kıskırtmalar olmasaydı, burda isyan etmişlerdir, Musa Dağı isyanı vardı, onu da yabancılar yaptırmıştır. Belgeleri belli yani. 1895 olan bir onu da yabancılar yaptırmıştır. 1909'da Adana'da olan var. Yine faileri bellidir bunların. Bunlar hep dışardan organize edilen şeylerdir, Ermeniler hep kullanılmıştır. Heder edilmiştir yani. Devletin bunda bir suçu yok. Devlet aşırı ölçüde güvenmiş, hep kazıklanmıştır. Devlet hep kazık yemiştir. Hatta Ermenilere "Millet-i sadıka", sadık millet demişlerdir. Hatta 1860lı yıllarda özel olarak, Islahat Fermanından sonra fermanlar çıkarmış devlet. İbadetlerine karışmayın, işte şeylerini rahatsız etmeyin, ibadethanelerine dokunmayın. Her türlü mevkiye gelmişler, paşa olmuşlar. Yani devlet çok hassas, aşırı hassas. Yani vatandaşına bu şeyi sağlamıyo devlet.

ED Peki bu dönemde Alevilerin durumu nasıl?

MT Hangi döenmdede?

ED Bu şeye bağlanmadan önce 1938'den önce. Çünkü o zaman bay baskı gördüklerini falan söylüyorlar. O zamanda yaşamamız zor oluyodu, işte....

MT Yok canım hikaye ya!

ED Ayrı muamele görüyoduk falan diye...

MT Ayrı muamele olabilir. Sen fakirsin, paran yoksa he yerde ayrı muamele görürsün. Şimdi onlarda herşey şıhların yönetimindedir. Kendi içinde zaten adamın söz hakkı yoktur. Bir de gidiyor aynı adam maraba olarak ağanın bahçesinde çalışıyor. Şimdi bak ağalar zaten... sünni olsun şey olsun ağa için adam diye birşey yoktur. Kullanacak şey vardır. Tamam mı? Millet düşünmediği şey bu. Adamın zaten yermek istese, kötü niyeti olsa... Şu köşede ailesi duruyor karşı köşede... Harbiye'de, Samandağ'da ağaların çiftlikleri vardır. Adam götürüyor aileyi mayısta ailesini götürüp oraya koyuyor, kendisi geliyor burda işini görüyor, gidiyor başka yere gidiyor. Kime emanet ediyor? O aileye emanet ediyor ailesini. Yani böyle bir güven, böyle bir itimat olmasa o aileye bırakır mı onları? Onlara emanet ediyor ve altı ay onlar orda kalıyor. Şimdi buraya tekrar Antakya'ya taşımıncaya kadar. Harbiye bi tür buranın yaylası. Bahçeler falan eskiden vardı, şimdi onların malı olmuş hep. Orda oturanların malı olmuş. Satıp satıp yemişler çocukları, torunları. Yani böyle bir ortam var. Böyle bir güven ortamı var. Maraba gelirin dörtte birini alıyor. Sonra da ne yapıyor, zekat diye götürüp nerdeyse yarısı şıha yediriyo. Bi de bu var. Di mi? Yani biraz da bu yönden bakmak lazım. Yani Alevi ezilmişse kendi cemaatı içinde zaten eziliyor. Adam maraba olarak, maraba olarak Alevi de var Sünni de o fark etmez de yani bu muhtaçlıktan, yani maraba olarak şey bakıyo... şimdi nedir, adam fakir. Adam çalışıyor. İtibar edilen, becerikli biriye, birileri aracı olmuşsa oraya gider şeyeder, çünkü çok önemli birşey. Dediğim gibi ailesin, servetini emanet ediyor. Servet dediysen nedir, dut. İpekböcekçiliği var, herşey var. Adam gerektiğinde orda işte şeyi olacak, koza çekilmesi olacak. Bunlar da dahil bu işin içine. Böcük evleri var. Dam, böcük damı. Çok yönlü yani özel şey değil. Bir de çoğunluk olan inanç grupları içinde azınlık olan inanç grubu daima kendini baskı altında hisseder. O olay yaşanmıştır. Onun şeyine... hani bu protestan, ortodokslar katolikler arasında da olan aynı şey. Bunlar herzamın için yaşanmış şeyler. Var mı yok mu demenin anlamı yok, bir yan gözle bakma mutlaka vardır. Bunu dünyada hiçbir toplum önleyememiştir, önleyemez. Buraya has bişey değil. Üzerlerine falan gidilme yok. Kendi içlerinde olanı zaten söylüyorum. Hiç kimsenin kimseye laf etmesi şey değil. Ama ağalar tepeden bakıyomuş. Ağalar herkese tepeden bakıyo. Bakın

halkın geneline bakın. Ağalar daima ezen, karşıdakini adam yerine koymayan kişidir. Ağalar yanına varılamayan adamdır. Ağanın kahyasının yardımcılıyla ancak görüşebilirsiniz, konuşabilirsiniz. Ağayı nerden görüyorsunuz. Elini bile öpemezsin. Hani Bektaşî şeyi seyrediyor, bütün millet seyrediyor. Ne var? İşte padişahımızın kulları geçecek. Askerler, giyinmişler, süslü, atlarıyla şeyden gidiyor, cak cak cak cak. Millet böyle gıptayla seyrediyor. Hey Allahım diyo. Padişahın kulları. Bir kuluna bak diyor, kendisi için, bir hırka var sadece. Bir de diyor şu kulunun kullarına bak diyor. Bu padişah, ben Allahın kuluyum diyor. Ben doğrudan senin kulunum diyor, şu halime bak. Bir de diyor kulunun kullarına bak diyor, şunların hallerine bak diyor (gülüyor).

ED Şeyde peki Suriye, Türkiye tarafı gibi, yani iki tarafı tutmak gibi bi şey var mı? Bir ayrım var mı? Yani çünkü Suriye tam larak devlet değil o dönemde. Manda yönetiminde. O zaman bir Arap milliyetçiliğinden dolayı bu tarafı tutma diy e bi şey yok anladığım kadarıyla.

MT Var. Arap milliyetçiliği var. Dedim ya hani bu çalışan gruplar var ya. O grup Suriye namına çalışıyor. Burasını Suriye'ye kazandırmak, Suriye'ye bırakmak için çalışıyor. Ve bunun için Alevi kesimi kullanmaya çalışıyorlar. Kendileri de Arapça konuştuğu için Alevi kesimi kullanıp şey ediyor. O taraflar kalktığında... Yani önceden hep onların baskısıyla seçimlerde o tarafa oy vermeye zorlanırken, onlar asker görünce kaçıp gittikleri için baskı ortadan kalkınca halk geri dönüyor bu sefer yani halk Türkiye olarak oy veriyor.

ED Evet. Onlar da öyle diyorlar. Yani biz Türkiye tarafında daha çok şey olduk diye.

MT Tabi tabi. Önceden sandık başlarında büyük kavgalar olmuştur. Orda ben Türk olarak oy verecem diyor. Orda bi güzel dayak atıyor kendisine mesela, sen Alevisin niye Türk listesine yazılıyorsun diye. Halbuki Alevilik bir şey değil. Irk gibi almışlar. Bu Fransa'nın, Milletler Cemiyetinin parçalama siyaseti. Aleviler Türk şeyinin bir parçası olması lazım. Ne olmuştur? Oraya Ortodoks olarak almıştır, işte Türkleri küçük bir grup olarak, Ermenileri almıştır. Hadi Ermeniler millet olarak. Alevi millet değil ki. Türk milletini farklı şekilde parçalıyor. Bir nüfusu, bir Türkler diyor, bi Aleviler diyor bir de Araplar diye ayırıyor.

ED Evet mesela meclise bile milletvekili şeylerine o şekilde ayırıyor.

MT Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu yapmıştır o ayrımı. Milletler Cemiyetinde ona göre yapmışlardır. Bu resmen parçalama politikasının bir şeyidir. 7-8 tane cemaat çıkarıyor. Oraya çıkarmış, şiiiler diye ayrı bir başlık koymuşlar istatistiğin birinde. Burda şii yok ki hiç. Alevi şeyini bi yazmış... Aleviler diyo 50 küsür bin, şiiiler diyo 50 küsür bin. O zaman buranın zaten 100 küsür bin nüfusu (gülüyor). Yani böyle oyunlar da var. Burda şii yok. O şeyi iki defa yazıyor listeye. Parçalama siyaseti. Osmanlı döneminde Alevi diye bir laf yok. Bakın bütün istatistiklere bak Alevi diye birşey yok. İşgal olup da 1921 anlaşması yapıncaya kadar şey yoktur. Ondan sonra Alevi Sünni ayrımı başlıyor. Baskı kalkınca aileler Türk olarak oy vermek istiyor. Neden biliyor musun? Atatürk sağken büyük ailelerin önemli kişileri Türkiye'ye davet edilmiştir. Gezdirilmişlerdir. Gösterilmiştir Türkiye. İşte bakın camiler kapatılmış falan filan diyorsunuz işte bakın gelin öyle mi. Böyle ailelerin tamamı Türkiye'ye oy vermiştir. Yani sade bir iki aile değil. Ama ilk olarak bir aile oy vermiştir. Çünkü Hami ailesiyle onlar hasımdır ve onlar Suriye tarafına oy verecek diyince bunlar da Türkiye'ye vermiştir. Hatta sonra Öztürk soyadını almışlardır.

ED Şeyde bahsettiler de bu Eskiocak ailesinde. Atatürk zamanında buraya onların tanıdığı imamlar falan gönderiliyor Türkiye'den. Onlarla konuşsun, işte Türkiye buraya gelirse neler olacak anlatılsın diye. İşte biz ondan sonra hep Türkiye tarafını destekledik zaten gibi bi şeyleri vardı.

MT Doğru bunlar da var.

ED Bir de şey var Antakya içindeki önemli ailelerden Suriye tarafına katılmayı isteyenler de var. Bunlar daha çok ekonomik nedenlerden dolayı heralde?

MT Yok. Suriye'ye katılmak isteyen aile yok. Niye? Psikolojik olarak böyle birşey mümkün değil. Ha orayla bağları olan aileler var. Doğru. Mesela bir Hacı Mehmet Adalı var. Suriye hükümetinde ziraat nazırlığı yapmıştır. Mustafa Kuseyri, Suriye hükümetinde ziraat vekilliği yapmıştır. Suphi Bereket, hem cumhurbaşkanlığı hem meclis başkanlığı yapmış. Bu kişilerin oralarla bağlantıları var tabi. Ama hiçbirinde biz Suriye'ye katılmak istiyorduk diye bir arzu ya da bir beyan yoktur. Bunlar orda bakanlık şu bu yapmışlardır ama en önemlisi oraya hükmeden bir devletin tebası onlar. Suriye'ye gidiyorlar ama Suriyeliye tepeden bakan tipler bunlar. Gider de Suriye'nin şeyini yapar mı? Ha Suriye'nin cumhurbaşkanlığını yapmış. Gider de Suriye'de kalmak istiyorum der mi?

Yani hep Suriye'ye tepeden bakan insanlar. Ve o ailelerin hiçbirinde öyle tenezzül edip de Suriye'ye gedecek şey çıkmamıştır. Günahına girmeyelim kimsenin.

ED Peki şey nasıl, toprakları da kalan oluyor orda sonuçta. Toprakları bölünenler...

MT Var tabi pek çok toprak sahibi pek çok ağanın şunun bunun toprağı kalmıştır ama ne yapsın? Onların da bu tarafta toprağı kalıyor. Niye? Bir devletin topraklarını bölüyorsun sen. Bir millet. Suriye de Türkiye'nin bir devamıydı tutuyor ikiye bölüyorsun. Bu tarz bölünmelerde olan şeyler, yaşanan şeyler. Hala devam ediyö.

ED Zaten insanlar seçiyö yani. İsteyen o tarafa geçiyö, isteyen bu tarafa geçiyö.

MT Ha zaten onun bir süresi var. Hakk-ı hiyel denen yani seçim hakkı denen bir dönem var. O dönemde kanunda belirtilen süre içinde herkes şeyini, oturacağı yeri seçmek zorunda. Kimsenin müdahalesi olmadan. Dilekçe veriyö ben burda oturmak itiyorum diye. Burda uzun zaman kalıp da sonradan gönderilenler de var. Sonradan düzenlemeler var. Bunlarla ilgili 70li yıllarda çıkmış bir kitep var. İki avukat hazırlamış. Türkiye-Suriye toprak meselesiyle ilgili mevzuat diye galiba. Onlar yabancı teba. Onlar Yunanlılar, durumu ayrı. Birkaç tane Yunanlı aile var. Onlar yabancı olarak muamele görmüş. Onlar kanuna tabi değil. Bir seçim şeyi, 39dan sonra süre var. O süre içinde başvuran herkes ne tarafı istiyorsa o tarafa teslim edilmiş.

ED Anladım. Bu şeyin durumu nasıl, Bayır-Bucak Türkleri? Bayır Bucağı önceden ayırmışlar. Sonradan Ankara İhtilafnamesi imzalanmadan önce ayrıldığı için çok uğraşmışlar geri almayabu anlaşmalar olurken gerek Atatürk'ün tavrı gerek şeyde. 21 öncesinde değişiklik yapıldığı için anlaşma kapamına girmiyö. Dolayısıyla tartışılmamış, tartışılmamış. Ne Milletler Cemiyetinde ne Fransa'da hukuki zemin bulamamış. Dolayısıyla Suriye'de kalan 40 küsür köy.

ED Şu anda onların daha çok Araplaştığı falan konuşuluyö.

MT Araplaştırılıyor. Nedir, 60-70 yıldır Arapça okuyolar. Artık gençler Türkçe bilmiyor. Öyle bu gidiyö. Şeyaptılar, Irakın Kürtlere yaptığı gibi Suriye de Türklerle ilgisi olanı sürdürdü, idam ettirdi. Yani Türkiye sevgisi ve ilgisi orda çok ağır bedeller ödediler. Kırakhan'da bir Bayır-Bucak mahallesi var.

ED Onlar bir dönem sanırım bakanlık kararıyla falan gelmişler.

MT Bir 40lı yıllarda bir de 60lı yıllarda, Arabistan savaşı sırasında getirilen iki grup var. Kırakhan'da zaten en büyük grup. İskenderun'da var. Parça parça değişik yerlerde var.

ED Peki şey bu... Bu mücadeleler hep Antakya civarında oluyor. Bu işte olaylar, çatışmalar falan Antakya civarında görülüyor. Peki bu halkın hepsinin katıldığı bir şey mi yoksa sadece eğitimlilerin, bu konu hakkında bilgisi olanların, ekonomik çıkarı olanların haberdar olduğu birşey mi? Çünkü ben halka sorunca işte o dönemi hatırlayan, işte önemli bir değişiklik oldu diyen az kişi çıkıyor.

MT Bunu işte bugün hatırlayanlar azdır.

ED Anlatmazlardı da diyolar hani soruyorum mesela anneniz babanız bu konuyla ilgili birşey anlatır mıydı diye.

MT Babaları o zaman çocuk. Bu şimdiki adamların babaları o zaman çocuk, genç. Dolayısıyla o problemlerin içinde değil. Ama şimdi tartışılır anlatılır. Ama o dönemde evlerin içinde o meseleleri anlatacak ortam yok. Aile, çoluğun çocuğun yanında zaten konuşulmaz, hanımı da zaten kimse.

ED Çok da görmüyölardı demek ki sokaklarda, dışarlarda kimse. Ne bileyim, çatışmaydı falan öyle şeyleri.

MT Yok canım öyle şeye yayılan değil. Bu tür çatışmalar daha çok İskenderun'da Antakya sokaklarında olan şeyler.

ED Bazı yerlerinde heralde?

MT Antakya ve İskenderun'da. Eylemci gruplar işte kendi etraftaki işte Çekmece, Maşuklu vs. gibi yerlerde, sığınacak yerler bulmuşlarsa gizlenerek... Niye? Fransa'nın müdahilinde çalışıyor onlar. Yıkıcı bir grup. Fransızlar arayı şeyedyö bazen. Türkiye'nin müdahalesinde değil. Ama Türkler de ister istemez takip etmek zorunda. Adamların doğrudan hedefi Türkler. Fransızların hedefi de Türkler, onların hedefi de Türkler. Azınlıklar zaten Fransız, ister istemez, taraftarı olmak durumunda çoğunluğu. Kendi cemaatleri de var. O bakımdan hedef... Onları Suriye destekliyor. Ve hedefleri Suriye'yi kazandırmak olduğu için en büyük düşman Türkler. Bu arada idare Fransızlar'da olduğu için tabi Fransa'ya da asi olmuş oluyor. Kanunlara karşı geldiğinde doğrudan onlar müdahale ediyö. Ama Abdurrahman Melek vali olduktan sonra bu defa ne yapıyö? Kanun uygulaması onun

eline geçmiş oluyorç bu defa onlar kanun dışına çıkmış oluyor. Tamamen çıkarlarla ilgili. Çıkarı olan grupların şeyinde. Direkt olarak hedef seçiyorlar. Hedef de Suriye'yi kazandırmak.

ED Şeyler arasında da böyle bi çok bi yakınlık, birlik falan görmüyorum ben mesela Melek ailesi, işte Mursaloğulları... İki de aynı şey için uğraşıyorlar ama çok hani farklı yollardan.

MT Yok, Mursaloğulları şeyde. Zaten o dönemde çoğu ailenin anadoluya, İstanbul'da falan yaşıyor di mi? İstanbul'a yerleşmiştir çoğu. Şimdi bu Mursaloğulları Reyhanlı bir şey. Antakyalılarla Rayhanlılar birbirlerini pek şey saymazlar.

ED Sevmiyorlar evet.

MT Sevmezler. Biraz da (...?) davası vardır. Ha bir araya gelmişse Tayfur Sökmen tek şeydir orda. Herkes onun talimatına göre davrandığı için muhatap odur. Antakya'da da Tyfur Sökmen Atatürk namına muhataptır. Aşırı da teferruatı, şeyi geçmemiştir. Yani aile şeyi yok burda.

ED Zaten aile olarak çok fazla yok, siyasi olarak bir şey var yani birliktelik?

MT İşte aileler değil de kişiler. Burda diyelim İhsan Mursaloğlu, Reşat Mursaloğlu, yani onlar ikinci sınıf şeyler. Tayfur Sökmen'in kardeşleri, amcaoğulları falan vardır ama hiçbir zaman... İnyet Mursaloğlu, Tayfur Sökmen'in ağabeysidir, o da ikinci plandadır. Daima Tayfur Sökmen. Niye? Tek yetkilidir Dörtüol'da devlet namına. Yani bakanlarla o konuşur, müsteşarlarla o konuşur şeyeder. Bu tarafa talimatlar da onun imzasıyla gelir. O bakımdan bir şey problemi olmamıştır. Aile olsa birbirini yer.

ED Değil mi? O zaman onun Atatürk'ten, yani vekili olması burdakileri bağlıyor yani değil mi?

MT Kesinlikle. Atatürk'ün şeyi olduğu buraya bildirilmiştir. 21den beri buradaki lider Tayfur Bey'dir. Falan Mursal'ı, filan Mursal'ı kimse takmaz, tanımaz. Daima Tayfur Beydir. Bunu fiilen Atatürk tayin etmiştir. Katılıncaya kadar herşeyi o takip etmiştir. Hiç kimsenin böyle bir yetki problemi olmamıştır. Tek yetkili. Son zamanda böyle bir söylenti çıkarıyorlar, hiç öyle birşey olmadığı halde, anlaşmada gizli madde varmış, plebisit olacakmış falan filan diye.

ED Evet onu ben yeni duydum. Birkaç kişiyle görüştükten sonra duydum.

MT İşte herkes büyük bir sır veriyormuş gibi şeyapar. Bu Suriye'nin el altından yaydığı, 10-15 yıldır el altından yaydığı... bir kere burda plebisit ya da referandum diye birşey hiç olmadı.

ED Eskisinde mi?

MT Yani eskisi yok ki zaten. Öyle birşey yok.

ED Hani bu Milletler Cemiyeti tarafından yapılan?

MT Hayır hayır. Öyle birşey yok. Kesinlikle öyle birşey yok. Seçim olmuştur resmi. O Suriye propagandasıdır. Böyle birşey kesinlikle söz konusu değildir.

ED Zaten evet, başka bir yerde duymadım. Bu civarda...

MT Evet evet bu civarda. Suriye kaynaklı birşey. Burdaki enayiler de, üstelik halk takımı da değil, daire müdürleri bile devlet sırrı gibi... yani bilmeyen bunu takip etmeden buna inanıyor ve yayıyor bi de. Bizim geri zekalı bir idareci şeyimiz var burda. Maalesef alet oluyor. Bu Suriye kaynaklı bir propaganda. 10-15 senedir şeyediyor ve son 4-5 sene içinde zirveye çıktı bu. Kimse fark etmiyor. Yani balığın kuyruğuna kadar vardı koku. Böyle birşeyin zerre kadar gerçekle ilgisi yok.

ED Evet hiçbir yerde de yok yani. Böyle bir kaynakta da geçmiyo. Şeyde de geçmiyo.

MT Hayır yani anlaşma dediğimiz şeyin böyle hiçbir şeyi yok. Mümkün değil zaten. Devlet kendi geleceğini bağlar mı ya? Kendi ayağına kendi balta vurur mu? Kaldı ki bizde öyle geleceğe yönelik hiçbir şey yok, öyle bir hükümet de barındırmazlar. Vatan haini diye asarlar yani öyle bir şeyi.

ED Bir de şey gibi kullanılıyor işte burdaki Araplar Suriye'yi istemezler....

MT Yok işte Aleviler o yüzden nüfusunu devamlı artırıyor. Çoğunluğu sağladığı anda oylama yapılacakmış. Aleviler çoğunlukta şeyederse Suriye'ye katılacakmış. Yani tasarlanan şey bu.

ED Öyle bir hava var.

MT Yani burda hiç kimsenin böyle bir şeye güzü yetmediği gibi aslında bu ağzından çıkanı götürüp orda idam edecekler. Başka yolu yok. Bu vatani bölmekten başka birşey değil. Alevi cemaatine de haksız yere şey olur ya da bir teşvik olur. Hiç böyle bi şey yokken adam der ki ya o zaman çabuk çoğalalım ki idare elimize geçsin. Halbuki burası devletin bir vilayeti ya. Ayrı devlet değil, bir şey değil. Bölünmesi ebediyen mümkün de değil. Allah bu devlete, zaten başında bir bela var, öyle bir şey göstermesin. Yani bu mümkün olmayan birşeydir. Aslı astarı da yoktur. Kasıtlı bir istihbarat şeyi. Yani burayı o projelerin içine çekmek için herşeyi yapıyorlar. Yok Hatay meselesi

vardı, Suriyeyle görüştü falan. Ama Türkiye'nin hiç öyle bir niyeti olmadı, pabuç bırakmaz da. Atatürk sağlığında söylemiştir. Şey yapacağında gider bütün Suriye'yi alır gelirim diye. Hatta şey çıkmıştır paşanın biri. Paşam sen emret, ben iki saat içinde Suriye'yi sana teslim ederim diyor. Şimdi emrinde böyle bir ordu varsa senin şeyetmeye ne gerek var. Di mi? Atatürk sopanın ucunu göstermiştir ama hiçbir zaman şeyetmemiştir. Sınıra asker yığmıştır ama, şimdi Irak'ta olduğu gibi, hiçbir zaman kullanmamıştır. Diploması yoluyla halletmiştir. İsteseydi Atatürk bütün Suriye'yi alırdı. Ne yapacak? Yani öyle bir hayali yok.

ED Bende sizin bir kiabiniz var Hatay Tatihi diye. Onun arkasında bir belge var ilk kurşunun Dörtöl'de atıldığına dair. O nasıl oldu anlatır mısınız? Siz o belgeyi mi buldunuz da...

MT Hayır hayır. Devletin şeyinde var. Genel Kurmayın yayınlarda var. Ama hiç kimse üzerinde durmamış. Dikkat çektik. İkincisi Kadir Has'tan Dörtöl'dan kaymakamlık kanalıyla Genel Kurmaya yazı yazdırdım. Ha niye? Burda hala inanmayan insanlar vardı. Onun için başvurular. İşte biz burda anıt yapcaz. Bize bunla ilgili belge gönderir misiniz diye. Onların hiçbirine gerek yoktur diye daha önceki Genel Kurmay yayınlardan yolladı. Güney cephesi diye, orda var. Raporlar da ordan zaten. Aynen şeyedilmiş. O kitaptaki belgeler kullanılıyor. Buna cevap verdiler. Bir de deiler ki bak Genel Kurmay da bu dediklerimizi aynen onaylıyor. Ama doğru olan şey bu Genel Kurmayın yayınlarda daha önce yer almış durumda yani. Bizim orda dikkat çektiğimiz şey bu kitaplar böyle diyor, niye öyle geçirmiyorsunuz tarih kitaplarına diye biz onlara itiraz ettik. İlk defa 84te gündeme getirdim ben bunu. 86 da kitap ilk baskı olarak yayımladım. Ondan sonra Ankara'da bir toplantıda gündeme getirdim. Şeyde ilk defa 90larda girmeye başladı mücadele girmeye başladı. Dörtöl'da baktılar ki şey yabana gider bu nun için de 94te ilk defa anıt yapıldı. İlk kurşun anıtı yapıldı. Tereddüt ediyorlardı. Nasıl olur devlet 15 mayısta şeyde ilk kurşun atıldı devlet kitaplarında yazıyor. Biz devlete nasıl karşı geliriz korkusu vardı. Ondan sonra birer ikişer ders kitaplarına da girmeye başladı. Dörtöl'daki çatışma, ilk defa ondan sonra girdi. Olay o şekile gelişti.

ED Teşekkürler.

NI GORUSME

NI Şimdi herşeyden önce Sultanazade Hanı'nı işletiyolarmış. Orda başlarına bir olay gelmiş Fransızlar döneminde. Ermeniler kız kardeşlerine tecavüz etmişler. O kızda kendini askmak istemiş. O anda kendileri yoklarmış. Malları mülkleri çok olduğu için. Geldiklerinde bakmışlar kendini asacak. Asacağı zaman gelmişler. Demişler ne oldu. Demiş başıma böyle bir iş geldi. Demiş kardaşları sen seslenme. Senin bunda hiçbir suçun yok. Biz hallederiz. Akşam onları çağırılmışlar, yedirmişler içirmişler sonra da hepsini öldürmüşler. Gasp etmişler.

ED Fransız şeylerini?

NI Ermenilerin hepsini katletmişler. Şimdi onlar arkalarından gelmesin diye dağılmışlar. 3 amcaoğlu buraya gelmiş. Brayı daha önce Mısır'da okudukları için, askiden hani ulaşım aracı olmadığı için Mısır'a gemiden gidilirmiş. Şimdi uçakla gidiliyo tabi. O zaman İskenderun'a geliyolar. Gemiye burdan biniyolar. Demişler oraya gidek biz. İşte altın maltın ne varsa getirmişler. Kız kardeşlerini de getirmişler. İşte bu Kıcı tarafına geldiklerini duymuştum dedemlerin. İşte geliyolar, şeyden 3000 dönüm bir yer almışlar, ilk yerleştikleri yer oraymış. Şimdi eğitim alıyolar ya Mısır'da. Burayı da ordan akıllarına takılık. İskenderun'dan bindikleri için gemiye. İskenderun'a gidek diyolar. Bu Arap uşaklarının olduğu yer var ya Karaağaç'tan 3000 dönüm yer almışlar. Soyadları orda hayırseverler diye geçiyomuş. Ben sürekli arayıp şeyaptığım için. Ondan sonra burda çalıştıracak ırgat olmadığı için burdan geri Mısır'a gitmişler. Mısır'dan o şimdiki Arap uşaklarını getirmişler.

ED Çalıştırmak için.

NI Hı. Kökenleri ordan. Arap uşaklarının kökeni İkizler getirmiş. Hatta benim dede, Karaağaçtan arabayla geliyoduk dedim ben dedemgilenmiş. Ben de yeni öğrendim araştırırken. İşte orda artık ne yaptılarsa dağa çekiliyolar. Bunların bir de buraya gelmesinin sebebi padişah br ferman çıkarmış, Belen'e demiş kim yerleşirse, eskiden burda hani geçit olduğu için çok olay olurmuş, askerlikten muaf olucu, askerlik yapmayıcı bir de vergiden hapisten muaf olucu. Hani adam öldürükler ya hapisten muaf. O yüzden buraya yerleşiyolar dağlara. Orda kalmışlar. İki tane çocuğu

oluyo kadının. İkiz doğurunca soyadları ikizler kalıyor. Burda kilise var, çan çan diyolar, Çilingir'de kilise var çan çan diyolar, bu tarafta kilise var Fransızların. Şimdi kilisenin sade temeli var. Ora dedemgilin. Orayı satmışlar. İşte orda bu çan çanı alıyolar. Orda kiise olduğu için adı çan çanmış. Bir de bu Çilingir'den bi yer var. Orayı da mezra olarak kullanıyolar. Şimdi Fransızlar orda ayin yaparlarmış Pazar günleri. Ayinden sonra da o Çilingir'e gelir piknik yaparlarmış. Onun için oranın adı Çilingir. İşte Çatak'ta yerleri var. 5 kardeş oluklar burda. Sonra bir kardeş ölmüş. Benim dedemin babası bu anlattığım. Bu gelen Kayseri'den. Ondan sonra Halil Ağa ölükte işte Mehmet Ağa'nın oğlu oluyor o. Onun da 5 tane oğlu olmuş. Orda bıraktığı için amcalarını hep onların isimlerini koyuk unutulmasın diye.

ED Dağılanların di mi o ilk gidenlerin?

NI He dağılanların. Burda 5 oğlu 3 tane kızı oluk o Halil Ağa'nın. İkizle ondan türeyik. Onun da işte ilk olu şeyden ölmüş, sıtmadan ölmüş. Eskiden şu zehirli sıtma mı diyolar, kara sıtma, he kara sıtma tutmuş. Ya öyle bir şey başlarından bir olay geçik ki, şimdi şu talihsiz Sultan diye bir film var ya; bakık mısın, Türken Şoray bir eve üç defa gelin geliyor.

ED Evet evet.

NI Onun da bu Halil Ağa'nın kardaşının biri ölüyo. İkiz ya bunlar, ölünce kardaşının kızını alıyo kendi büyütüyor. Büyütünce tabi önce oğlan oluk 5 tane kızlar sonradan oluk, kızı istemeye başlamışlar. Demiş biz bu kızı verirsek bizim evimizin direği yıkılır. Nenem de öyle bi insan ki yani, babamın nenesi, devlet gibi sözü geçen biri. Ben bu kadar şey olduğunu bilmiyodum. Bu Çakallı köyüne gidince orda Dedeğalar falan var biliyo musunuz?

ED Dedeğalar? Bilmiyorum.

NI Bu Selahaddin Bey var ziraat odası başkanı. O ağaların halaları falan anlatınca bu kadar geçmişlerin önemli olduğunu anladım. Başkalrı kızı istemeye gelince en büyük oğlu bu kadarmış, benim Mustafa kadar 8 yaşında falan, o çocuk biraz büyüünce ona nikah kıyıyolar. Çıkmasın diye. O zavallının kocası ölüyo. Ölünce diyolar, bir çocuğu olmuş onun da, Mustafa diyolar işte adına da. Eskiden de zengin de olsa fakir de olsa hemen dünürü gelirlermiş, şimdiki gibi değil. Şimdi insanlar, kadınlar çok şanslı eskiden böyle değilmiş. Başkası istemeye gelince bir oğlu varmış Haydar, ona nikah kıyıyo. O da askerde ölüyo. Öbür oğluna geliyor. Öbür oğlu da alıyo. Tabi zaman geçiyo aradan, bunun da çocuğu olmuyor. Gene dünürü geliyor. O da diyor nikahla beni, dışarı verme. Tabi zengin ya o mal varlığını bırakmak istemiyor. İşte onunla evleniyo. Adam şey yapmak istemiyo. Birlikte olmak istemiyo. Ne kadar olsa abisinin karısı ya. Kardeş gibi görüyor. İçki falan içirmişler kendine. O bir gecede kadıncağız hamile kalıyo. Ondan bir oğlu daha oldu. Kaynanam oldu bir oğlunun. Ama ondan sonra bacı kardaş gibi yaşamışlar. Ama o kaynının, hani karısı olarak görülüyo ya onun himayesinde. Evin büyük gelininin başına öyle gelmiş işte. Evin küçüğü, annemin halası oluyo. Sarkıt'tan. Yüzbaşının kızı o da. Babası Çanakkale harbinde şehit oluyo. Azarlar'dan soyadları. Yüzbaşılar derler.

ED O zaman kaçtıkları o Kayseri'deki şey de o dönemlere denk gelmiyo mu?

NI He o dönem. Birinci cihan harbi. Padişahlık zamanı. Hatta dedem, dedemin dedesi oluyor, ne kadar önemli bir kişiymiş ki Antakya'da padişahla buluşmuş. Orda kendinden olan bir akrabası mı, bir çocuk mu bir hatasını görmüş padişah. Aldığın kıza dikkat et, soyun bozulmasın demiş padişah. Bunu duymuştum dedemgilden. Yani çok şeyleri varmış. Zamanla aslında Kayseri'dekiler geliyo bunları araştırıyo. O zaman abisinin de nişanı varmış. İlgilenemeyikler. Sonradan gelmemişler. Ama isteseler birbirlerini bulur çünkü soyisimleri falan belli yani. Zamanla babaannem içlerine geliyor, üçüncü gelin olarak geliyor... ha üçüncü gelin „Sultan var...“, üçüncü. Şimdi gelen giden çok olduğu için gelinler köylü ya hizmet edemiyo diye bu nenemi alıyolar. Nenem de öksüz kalık. Annesi ölükte, beş kardeşiyen kalık. Bakan yok. Bir de şey o da zengin kızı ya, zengine vermek istiyolar. Kızı varmak istemiyo. Şey diyo babası, Beenin en zengin, en önde, sayılan adamı ama diyor ben bunların içinde yapamam diyor. Bunlar çadırcı diyo. Çadırda oturur bunlar diyo. Gerçekten de hu alırlarmış Antakya'dan. Onun içinde davarlan işte ordan oraya göçebe hayatı yaşadıkları için yapamam demişler. Hu yu biliyosunun di mi hasırdan.

ED Evet evet biliyorum.

NI Neyse ezan bitsin. Çok konuştum heralde. Ama bak hoşuna gidiyosa anlatıyım ha.

ED Tabi tabi ben zaten onun için geldim.

NI Babaannem mesela abideye 1500 tane şehit gömülmüş, onu görmüş.

ED Evet,ondan bahsetmişti beni size yönlendiren kişi de. O ne zaman oluyor?

NI 1914 yılında olmuş o olay. (sigara için izin istiyor.) Şimdi babaannem 4 tane biliyor. Fransızca, Farsça, Rumca, Arapça.

ED Rumcayı falan nerden öğrenmiş?

NI Bu şeylerden öğreniyor burda çok insan yaşadığı için Fransızlarla buraya gelenlerden öğreniyor. Farsçayı dayısından öğrenmiş. Dayısı Mısır'da eğitim almış. Askeriye'de şeymiş. Nenemin dayısı Şih Efendi Hazretleri. Türbesi var. O benim nenemin dayısı oluyor. Dört Yol'da. Onun kökü Oğuz beylerinden. Kurani kerim okurdu Türkçesini açıklamasını yaprdı.

ED Çok iyi Arapça biliyor di mi?

NI Şimdi birine mektup gelirmiş Farsça, kimse okutamazmış. Neneme sonra okuturlarmış. Ya oraya ya buraya getirirlermiş.

ED Fransızcayı zaten burdaki Fransızlardan falan biliyo.

NI Ever. Çok yaşadım dedi, en güzel hayat padişah dönemindeki hayattı dedi.

ED O zaman bu hanı falan biliyor. Ne zaman çalıştığını biliyor.

NI Hepsini biliyor. Ya yaşadıklarını bir anlatsam ansiklopedi olur yani. Çok tarihe böyle tanıklık yapan bir insan. Ben onun anlatıklarından bir parça yazmıştım okulda çok beğenmişlerdi. Mesela hanın içinde bir tane mezar var. Yazvuz Sutan caminin içinde. Şimdi mesela sorun bilmezler. Nenemgil çok zengin oldukları için şimdiki Bakras mahallesi çok önemli bir semtmiş Belen'de. Şu karşı taraf.Bak o zamanın şartlarına göre beton ev dubleks evleri.

ED Kaymakamlığın orası mı?

NI Kaymakamlığın karşı tarafına geliyor. Bu topraklar onlarınkiymiş. İşte neyse ezan bitti anlatayım. Babaannemi almışlar. Daha önce dedem birini sevmiş. Çok birbirlerini seviyolarmış. Almam demiş o Halil Ağa dedğimiz babamın dedesi de. İlle demiş gidicin. Hasta olmuş yatmış. Demişkine, dedem çok diktatör bir adammış, bak Belen'de yaşamış ama Mısır'da eğitim aldığı için bilgisi kuvvetli. Gitmiş o kızı istemeye, demiş kaç altın istiyoy, eskiden başlık varmış. Demiş 45 altın. Tamam demiş vermiş, altın çok ya bunlarda Belen'in bankasıymış dedem. Altını görünce yok demiş ben yanıldım, 80 altındı demiş. Öyle deyince sen döneksin, senin kızın alınmaz hayır çıkmaz demiş. Geri gelmiş. Dedem bekliyo kapıda. Noldu baba demiş. Olmadı demiş. Ben zaten biliyodum demiş. Bir hafta yatmış hiç kalkmamak üzere. Sonra bu nenemin yanına gitmiş, ağanın kızına. O 80 altın istemiş. Demiş 100 altın isteseydin hiç gözüme görünmezdi demiş. Dedemin yaptığına bak. 100 tane altın takık, beş tane beşli kendine, iki tane de akıtma yaptırdı, burma büyük, bileğim kaldırmadı diyor. Her birini bir bileğime taktım gine kaldırmadı diyor. 1937de babamın nenesini öldürmüşler, Altınözünde.

ED Niye?

NI Şimdi Fransızların işgali altında ya banka olmağı için şey yaparmış. Bunların kapılarında yanaşma çokmuş, işlerini yapan. Yani bir kadı gibi herkes bunların şeyinde, bağlı. Mesela hapse biri gidiyor helip kariya söylüyorlar. Gidip altın sayıyor veya ne gerekirse, hemen çıkartırmış. Şimdi bir kemer takmış belineç kemerin üstünde 240 altın varmış. Şey altını, Osmanlı altını.

ED Reşat altını mı o büyük?

NI Ha Reşat altını. O şey yaparmış bir bez üzerinde bal mumundan altınları dikmiş. Şimdi para olmadığı için biri beşli getiriyo beş altın alıyo veya borç para alıyo kendinden. Herkesin işini görürlermiş. Hiç geri çevirmezlermiş. Bir çıkın da beşli. Önünde böyle bağlıymış. Öldüğünde bir de urub altın. Biri öndüç getirikmiş. Buraya ilikleyikmiş. O kalmış. Onu görmemişler. Öldüren kişi çoban. Şimdi bunlar öyle karışık ki. Nenem o aileye gelin gidince ona çok rağbet gösteriyolar. Ne de olsa şey kızı ya, görmüş, geçirmiş, medeni biri. Sadece misafire hizmet ediyoy o iş yapmıyo. Kendinin evine de bir azap veriyolar, Mustafa adı da, her işi o görüyo. O gelen misafirlere hzmet ediyoy. Bir de işte kahvelerini çaylarını ev halkının. Dışarı işine bakmıyor. Hatta Çilingir'de Dede ağaların babasıgil, köyün ağası, Çakallı'nın, gelmiş. Nenem diyo o gün sıra bendeydi diyo Çiingire gitme sırası. Kaç yerde bunların yurdu var, on yerde, 11 yerde yurtları var. Yerleşme alanları.

ED Göçebe hayatı yaşamışlar yani?

NI Şimdi şöyle, zengin ya mesela Alıçtan bir yer almış oraya 200 davar koyuk oraya birini otutturuk. Mesela Gümüşağaç(?) tan bir yer alık benim beyimin dedesini otutturuk oraya. Hasan Çavuş derler. Çilingir'de birin... Her yerde birini. Şimdi bu neneme çok önem veriyolar diye ailesine falan bu kadın kıskançlık yapmış. Onun bir de babadan da hakkı var. Amca kızı ya. Sen demiş dede

yetimisin demiş büyük oğluna, Mustafa derler, eğer demiş böyle devam ederse bu herşeyini buna bağışlar malını, mülkünü. Bunu demiş ortadan kaldırarak. Amcasının karısını. Şey Çoban Ali diyolar, onlara çobanlık yapıyo, o çobanı kandırıyo. Onların semtine kimse gidemezmiş. Nasıl şimdi belediye başkanının korması falan var, Çilingir denen mevkiden hiçkimse geçemezmiş mesela. Kenarından bile. O kadar ki adamları çok. Ondan sonra işte biz adam tutak bunu öldürerek, karıyı. Bir fırsatını buluruk nasıl olsa. İki adam tutuyolar bu Çoban Ainin yanına. Öldüren de bizim orda komşunun amcası oluyor, Çete Süleyman. O ondan sonra bir kişi daha, onun adı da Uzun Ali miydi acaba..

ED Hangi yıllarda oluy bu?

NI Bu 1937 yılında.

ED Fransız zamanında?

NI Yok 47 yılında. Şaşırdım. Çünkü 1951 yılında annem gelmiş, annem gelmeden 4 yıl önce ölüük. 47'de burası Fransız işgalinde miydi?

ED Yok. 37de öyle. 38 de gidiyo Fransızlar.

NI O zaman 37 ölüük. Çünkü demişkine eğer demiş Hatay Osmanlı toprağına katılırsa ben demiş, malımı mülkümü toplar geri giderim demiş.

ED Nereye gedecek?

NI Kayseri'ye.

ED Ha yani düzelirse ara.

NI Evet, düzelirse. Sınırdan geçebilir fakat altını çok olduğu için. Altını mı br geçirebilirsem dermiş. Katırın bir tarafına buğda çuvalını, eski çuvalar şimdiki gibi değil, kalın çuval 70 kilo falan, bir tarafına altın yüklermiş dedemin dedesi. Bunu dermiş bir geçirsem giderim. Onun için sürekli yani altına yatırım yapmış. Şeyden çok, topraktan çok. 3 bin dönüm bir yer almışlar Topboğazından, bir gavurun yeri, adını da biliyodum da unuttum o gavurn, onun yerini almışlar orda da yapamamışlar. Bu dağa alışıklar ya. Şimdi o taraflarda sinek çok. Burda sinek yoktur. İşte nerde bir sulak yer var orayı yerleşim alanı yapmışlar. İşte o karıyı şey yapıyorlar, benim babam küçükmüş o zaman, yok babam biraz büyük de halam küçükmüş. İşte Çilingir'e bugün ben gidiyim diyor karı. Sıra kendinde. Eskiden bu Belen halkı ne olursa olsun Cuma namazına gidermiş. Benim babam da öyleydi. Mutlaka yağmur da olsa kar da olsa illa gidici bu merkezde namaz kılıcı. Gitme demişler kimse yoktur. Yok demiş birşey olmaz. Hani etrafında çoban falan ne olucu, kendilerinin adamıdır. Hamam var, babamın amcasının oğlu iki çocuğu alıp gidiyo. Orda kafasına keserlen vurmuşlar. Orda demişkine tanıdım seni Çoban Ali demiş, kendi çobanı ya, çok ekmeğimi, aşımı yiyiksin demiş. Tanımasaymıştı öldürmeyerlermiş kendini. Orda öldürüyolar, altınlarını alıyolar. Onun da üstüne benim annemin babası rast geliyor. Halalarının gelini oluyo ya. İvizlerin bacısı dedemin gelini oluyor. O adam rast gelmiş. Kafasını oynatıyor. Tanık kalmasın diye kafasına vura vura öldürmüşler. Çünkü yaşatmaz kendileri İvizler. Ondan sonra halam diyokine, karnıbahar çektiriyolar o zaman da. İşte her çeşit kıyafet giydirmişler Çoban Ali'ye yok demiş, buydu demiş halam. Çocuk diye Fransızlar inanmamışlar. İki Kürt varmış, Kürtler konuşmasın diye birini yolda öldürüyolar. Biri de korkusundan kalbi duruyo kaçarken yolda ölüyor. O zaman çünkü mümkün değil. Ama bir evin büyüğü gittiği zaman, Osmanlı padişahı gittiği zaman Osmanlı nasıl dağıldı, onun gibi. Dedem araştırma yapıyor. O belindeki kemeri buluyor. 240 tane altın yapışık ya çıkık üzerinde izi var. Dedem diyo ben bunu takibe alın. Bundan sonra bizim şeyimize kimse gelemmez. Ondan sonra bu şey, yeğeninden şüpheleniyor. Bacısının çocuğundan. Antakya'ya gidiyor bu da arkasından takip ediyor. Kuyumcuya geçiyor, altını bozduruyor. O çıktıktan sonra kendi geçiyor. Diyo kine biraz önce altını bozduzan kimdi, altına bakabilir miyim diyor kuyumcuya. O şey varmış. Balmumuyulan yapıştırık ya onun işareti varmış. Ondan biliyolar. İşte kendilerden olduğu için sesleri çıkmıyo. Öyle gidiyo karı. Ondan sonra 40 gün sonra mı ne dedem de ölüyo. Keşke demiş öldürmeselerdi. Benim demiş servetim torunumun torununa yeterdi demiş. Ama işte o bir çuval altının akibetinin ne olduğunu hala bulamadılar. Çok şey denediler, bu altın arama makinası falan filan. Söylememesinin tek sebebi demiş kine oğlum Süleyman'dan bir altın alıkık kimden çıkarsa demiş benim altının kömesi demiş onda. O öyle anlaşılır. Bence yine nenem akıllı olduğu için ona verik. Ben öyle tahmin ediyom. O altın, ordunun beşlisi, ben hep merak adiyodum altın altındır, nerden biliyo ordunun beşlisini. Hep kafama takılır, çocukken duyukum ya. Sordum bir gün büyüklere. Kenarı tırtıksızmış onun. Düz olduğu için ordunun beşlisi. Ordunun beşlisi kimden çıkarsa demiş, benim altınım

ondadır. Dedemden çıkınca şey diyo mirasçılar altının kömesi sende vericin. Bir de altın kemeri varmış. Onu veriyor başka biçimde altın varmış onları paylaşmış mirasçılara ama öbür altını şeyapmıyo, vermiyo. Nenemin anlatmasına göre, nenem bize anlatmaz da bu Ünüvarlar, kendi akrabası var ya onların söylemesine göre duvara koymuş. O duvarı da amcasının çocukları yıkıyo. Ev yaptırıyorlar. Ordan çıkarmış. Gene doğrudur ki dedem felç oldu onun üstüne yani. Ama açıklıyamıyolar. Çünkü mirasçılar başına çökücü niye söylemediniz diyiciler. İşte bu dedemin babası, bu felç olan kişi, burda doktor olmadığı için Soğukoluk'a gidiyor. Burda bir kızı var. O da bir ağanın karısı. Orda diyo kine doktor senin diyor iğne yapılman lazım, burda kalman lazım. Yani elimin altında olman lazım. Dedemi de göndermiş, karagazellerin içinde altınım var demiş. Onun demiş kaldır. Dedem geliyor ordan, onu kaldırıyor altın kemeri. Onu gömüyolar ediyolar. Babamın anlatmasına göre, nenemle büyük bir tartışma yapmışlar. İşte hastalığında babasına ne kadar verikse artık, niye verdin sen ona diye büyük bir münakaşa olmuş evde. Mesela biz o kadar zengin oldukları halde biz yoksul bir hayat yaşadık. Benim babam çobandır. Babası, dedesi ağa olabilir ama babam çobandır sonuçta. Şimdi ben mesela Çakallı'da olduğum için oranın önde gelenleri çok hatırımlı sayar, sırf İkizlerin kızı olduğum için. Mesela o Dedeğaların toprak davası olmuş orda. Kardeşleri birini vurmuş hapse düşmüş. Kimse çıkartamamış. Adam anlatıyor yaşlı şimdi, bana dediler kine diyor, sordular kimlerdensin diye. İki kişi de yanıma verdiler, bana dediler ki diyor git Dedeğayı bul, İkizlerin dedesini, onlar size yardımcı olur. Çıkartırlar hapisten dediler diyo. Gittik diyo, Cuma günüydü günlerden diyo. Eskiden değirmen varmış, şimdi han yolu oluk ya. Onları o değirmene çağırılmış. 14 altın vermiş gizli gizli. Götürün demiş bunu verin ama bunu demiş bir yerde söylemeyin. Benim adımlı söyleyin çıkartırsınız. Gittik diyo. 14 altını aldık, götürdük, kumandana verdik, bu ikizlerin adını verince çıkardılar kardaşımı diyor.

ED Bu şeyleri nasıl anlatıyodu babaanneniz, hani diyosunuz ya burda şehitlerin gömüldüğünü gördü falan.

NI Şimdi o zaman Halep'te bir halt varmış. Bir tabur diyo İzmir'den asker gelmiş. O İzmir'den gelen asker, nenemgilin evi çarşıya yakın olduğu için, bir de karşı yol, eski yol var ya karşıda, şimdiki yol var ya çarşı yolu, o sonradan dolmuş. O heralde şöyle yaklaşık 35 sene falan oluk yapılabılır. Tarihi ipek yolu karşıdan geçiyor.

ED Ha evet, tamam.

NI Geçit var ya. Şimdi Amanos Dağı geçit vermezmiş, ben çok kıştap okuduğum için biliyom. O iki şeyden geçit bulamadıkları için artık demişler bu Belen'in eteğinden böyle geçirelim yolu. Yoksa sapa bi yer orası. Belki şimdiki teknoloji olsaydı geçirirlerdi de o zaman bu teknoloji olmadığı için Belen Geçidi'ni yapmışlar. Tarihi ipek yolu yani. Çok önemli bir yol. Neçe tarihçiler anlatırlar. Seferlerine giderken Yavuz Sultan Selim burdan geçik.

ED Tabi tabi evet. E o askerler mi şimdi burda?

NI Şimdi bir tabur asker getirmişler, Halep'te harp etmişler. O askerlerden bir tek kişi sağ gelmiş. Gözü kördü diyo. Çarşıda diyo ailesini arıyo dşyo. Beni götürün demiş memleketime. İnsanın içi sızlıyo ya anlattığı zaman. Onun diyo o feryadını görseniz içiniz parçalanır diyo. Ordan sürekli o cesed, ordan sürekli ölü gelirmiş. Bu karşıya diyor mezarları deştiler, kadınlar gömmüşler. Hatta neçesi canlı gömülmüş, mezarlıktan ses elirmiş gece olunca. 1500 kişi gömüldü diyo. Üst üste atmışlar. Mesela bir çukur deşiyolar, üst üste.

ED Abideye?

NI Hı. Kadınlar gömdü, erkek yok diyo. Burlarda bir harp oldu diyo, benim hep karşı olduğum şeyler onlar. Ya bu kadar önemli olduğunu blsem tarihini şeyapardım.

ED Neyse o çıkarılır. Birinci dünya savaşı dönemidir o 18 falan.

NI Birinci cihan harbi. Çünkü padişahlık döneminde olduğuna göre.

ED Çünkü son döneminde buralarda çok svaş oluyo.

NI Orda diyo harb oldu, o dereden, şimdiki çarşı olan dere var ya ordan sular akarmış. O su ne kadar kuvvatlı bir suymuş ki değirmen çalıştırırlarmış sudan. Bu Belen'de 3 tane değirmen varmıştı. O su diyor, kandan görünmez oldu diyo nenem. Artık su yerine kan akmaya başladı diyo. Kan gölüne döndü orası diyo. Çok şehit vermişler burda o zaman. Bu şeylerin adını, heralde o zaman radyo varmış kine mesela bir yer alındı ya, mesela Mithat Paşa hangi paşa ne yaptı hepsini sırayla sayardı kendi. Şimdi bunlar o zaman teknoloji de yok ya birbirinden haber alıyo ya kibrit yakarlarmış pencereye çıkar. Bir yer alındı ya kibritlen kutlama yapardık diyo. Pazar günleri dışarıya

çıkamazlarmış Fransızlar'ın elinde olduğu için. Fransızlar padişahlık dönemimde Türklerle kardeş gibi yaşarlarmış. Çok iyilermiş. Nenem diyor, annem öldü, eskiden hani böyle evlere su gitmezmiş ya her yerde bir kastal varmış. Eski tabirle söylüyom, kastal derler şimdi çeşme diye geçiyo. Şimdi mahalle aralarında kastal olduğu için nenem diyo çocukları, kardeşlerimi alır hamama götürürdüm diyo. O Fransız kadınları diyo yıkardı onları diyo. Mesela şimdiki pazar yeri var ya, hani büyük bi bina var orda. Ora eğlence, panayırmiş. Şimdi nasıl desem hani eğlence yerleri falan oluyo ya, panayırmiş orası. Orda dansözler oynarlarmış asmalı kahvede. Asmalı kahve de eğlence yeriymiş.

ED Tamam şimdiki lunaparklar gibi.

NI Hamama giderdim diyo, benim gücüm yetmediği için çocukları dansözler yıkardı diyo. Bak ne kadar merhametlilermiş. Kimseyi yani görünüşüyle yargılamayıcın herkes Allah'ın kulu. Hak katında herkes eşittir.

ED Hı. O Fransızlar o zaman Osmanlı döneminde de mi varmış burda?

NI Evet, Fransızlar işte Atatürk'ten sonra gitmişler. Bz bacı kardeş gibi yaşardık diyo.

ED Sonra bir ara ama savaş şeyleri olmuş yani.

NI BU savaş çıkınca diyo bunlar bizi düşman aldılar diyo. Nasıl şimdi Kürtler baş kaldıroyo. Kendilerini sürerler diye. Ondan sonra biz diyo Pazar günleri çıkamazdık diyo nenem. Cumartesi gününden sularımızı doldururdük diyo. Pazar günü kapı kitli otururdük diyo. Kapı, pencere kitlerdik diyor. Bir gün diyo babam şeye gitti diyo; bunlar önemli bir ayrıntı değil ama gene de anlatıyım, buranın eski kışları mesela. Babam diyo kahveye gitti, gelmedi diyo. Yatsı namazı oldu, buranın eski insanları ille merkez camisinde kılarlardı, bekledim babam gelmedi diyo, uyumuşum kalmışım diyo. Evleri dubleks ya... o dere nasıl desem sana hani karşıda han olan yer var ya cami, büyük dere var. Şimdiki çarşının yeri dere ya. Aynı seviyedeymiş karşıdan burası. O kadar kar yağmış ki kendilerinin evinin kapısı kapanmış. Kapı çalındı diyo. Yok kapı değil, pencere çalındı diyo, ikinci kat o da, pencereyi açtım diyo zorla aldım diyo. Babam diyo kardan gelememiş eve diyo. Pencereden gelmiş. Takayı açtım diyo, taka derler eski tabirle, şimdi pencere diyoruz, babamı takadan içeri aldım diyo. Yani öyle kış olurmuş o zamanlar.

ED Yayla ya.(gülüyoruz). Peki o şey ne olmuş, o Mısır'dan gelen ırgatlar, Araplar?

NI Onlar orda yerleşmiş kalmış. Irgat ya onlar. Hani diyolar fellah gibi çalışkan, işte kökenleri ordan gelme. Onları o tarafta falan çalıştırmışlar bir zaman. Çünkü babamın dedesi neçe zaman sonra gelik buraya. Orda çalıştırmışlar, o iki amcaoğlu kalmışlar orda. Babamın amcasının kızının anlatmasına göre haklarını aramışlar bir bölüm toprak parası almışlar onlardan. Şimdi bu anaları öldürülünce dedem de tek başına kalıyor. Öbür şey ilgilenmiyo onun çocuğu olmadığı için. Koca emmim ilgilenmemiş.

ED Arazi ırgatların elinde kalıyor yani?

NI Arazi evet onların elinde kalıyor. Hatta dedemgilin alıçta yerleri var ya, kimi otutturuk çoban olarak, o kişiye kalıyor orası. Mesela Kuşağaçta kim var ona kalık. Şeyde bir yer var Delioluk. Şimdi dediler kine bu Deliolukta altın arıyorlar. Buraya dediler zeytinin altına bir karı gömmüşler. Bu karı gitmiş Kayacığa bir dolu altınla gelmiş oraya. O da hastalanıyor. Hastalanınca, benim kızkardeşim onların gelini oluyor, zamanla onların dedelerinin dedesi mi artık, o gece onlarda yatıyo o. Hatun karı derler, orda ölüyor. O kadar kış kıyamet olmuş kine karıyı bir yere çıkaramıyolar. O zeytinin dibine gömüyolar. Ben de onun üstüne rast geldim. Altın arıyolar ya dedim o altın sizden çıkmaz. Altınlar İkiizlendendir. Ben onu tesadüfen öğrendim. Bir yaşlı amca var, anlattı, dediler Hatun Karı vardı öldü. Dedim amca ben onları altın ararken gördüm, dedim altın sizde değildir, o karı mutlaka İkiizlendendir dedim. Şimdi kendiler kendilerin nenesi zannediyolar.

ED Ha, kim olduğunu da bilmiyorlar.

NI Mehmet Ağanın karısıymış o ilk gelen. Dedenin nenesi oluyo o Hatun Karı dediğim. Oraya yolluyolar. Hatta o kadar olmuş ki, kefen filan yok, nerden blacaklar, yorganı sökmüşler, kefen diye ona sarmışlar karıyı. Dedem 7 yaşında hapse girmiş. Buralar Fransızların olduğu için evleri var oralarda. Biz şimdi gittiğimiz zaman, yerlerimiz var ya oralarda, kozalağa, zahtere, hep belli yani yıkıntılar var oralarda.

ED Şimdi gene var mı sizin yeriniz oralarda?

NI Tabi canım, o Çilingir, Çan Çan, Ağısolu...

ED Hep oralarda mülkünüz var yani sizin?

NI Tabi her yerde mülkümüz var bizim.

ED Kim bakıyor?

NI Şimdi bir kısmı, Çilingir dediğim yer öyle duruyo, Çan Çan da amcasıgile düşük, babamın amcasıgile o da duruyor. Çatak'ı kardeşlerim aldılar. Üç kişi paylaştılar. Zamanla satmışlar. Şimdi o zamanla dağıldığı için kendi hakkını hep satıklar. Kırmızı Tarlada yerleri var. Şimdi orda Fransızlar, bunların malı çok ya, babamla beraber koca emminin orda malı geçiyor. Koca emmiyi durdurmuş o Fransızlar, kardeşini, benim dedemin kardeşini dövmüşler. Dövünce demiş vur onları. Dedem diyo hiç silah tutmayığım ben diyo. Sık dedi diyo. Ben de silahı elime aldım sıktım diyo. Sıkınca diyor, 7 yaşınd bir çocuk bir gavuru vurmuş yani o zamanın şeyiyle. Şimdi beni hapse attılar içeri diyo. Herkes diyo babayığit adam. Ama Fransız komutanlığı, nezaretinde. Şimdi orda yatanların hepsi Türk diyo. Bana dediler ki diyo dedem, senin suçun neydi? Sen niye geldin? Ben bugün bir gavuru öldürdüm demiş. Anlatmış. Beni diyo böyle havayı kaldırıklar, kimse yere koymuyo diyo. Havalarda uçuruyolar diyo. Ne mutlu sana bir gavuru öldürdün diye diyo. Orada bana rağbet gösterdiler diyo. Sonra işte zamanla kurtarıyo annesi kendini. Altın çok ya Fransızın elinden almış.

ED Şimdi Fransızlar oraya kilise falan yapıyo ya, sizin arazinin üzerine mi yapıyor?

NI Yok, şimdi dedem boç alanken almış. Fransızlar orayı terkedince, savaş anında şey oluyo ya. Dedemgil orayı alıyolar. Ondan sonra Çilingir'i alıyolar.

ED Ha sonradan alıyolar.

NI Evet sonradan alıyolar oraların mülkiyetlerini. Sonra Çatak'ı alıyolar. Şimdi nasıl anlatsam, Kıcı Köyüne gidik misiniz?

ED Kıcı'yı bilirim.

NI İşte Kıcı'dan ta Topboğazına kadar İvizlerinmiş. Mesela Mezarlıktan Ötüken'e kadar dedemgilin mülkiyeti altında. Adam diyo kine ben na yapıcım o kadar, orda su yok. Tabi düşünemiyolar. Ordan tarihi ipek yolu geçiyo, ilerisi parlak diye düşünemiyolar. Oraları kız kardeşlerine veriyolar. O eski yolun sağını solunu. Mezarlıktan ta Ötüken'e kadar İkezlerin üstüne tapusu.

ED Bir de Mehmet Bey şeyden bahsetmişti neneniz burda bir paşanın Ermeni askerleri tarafından zehirlenmesine şahit olmuş. O da başka biryerden duymuş heralde.

NI Onu ben bilmiyom da amcam bilir. Ben ona sorayım. Nenem çok şeye şahit olmuş. Atatürk'ün buraya gelişine de şahit olmuş. Hatta nenemgil falan gelmişler Atatürk'ü karşılamışlar. Asmalı Konak'ta kalmış Atatürk. Belen'e gelmiş. Konuşma yapmış. Hatta Fransızlar bizlen alay etti diyo nenem. Atatürk demişler tusba olsaydı, şimdiki tabirle kaplumbağa derler, kaplumbağa olsaydı şimdiye yetişirdi dediler diyo nenem. Atatürk gelince hepsi çekildi diyo. Mesela benim nenmin bacısının evi var karşıda, kilisenin yanında. Ora papazın eviymiş. 4 dönüm bir yer. İşte orda kazı çalışmaları falan yapıklar ablamgil göçünce. Birşeyler çıkardılar mı bilmem. Mutlaka çıkarmışlardır.

ED Devlet?

NI Devlet değil, halktan. Kaçak. Altın arıyolar. Deşmişler çünkü her tarafı onar gittikten sonra. Şimdi bu Fransızlar giderken, yani burda olsalar bile, bütün ziynet eşyalarını papaza emanet ederlermiş. Artık papaz oraya gömdü gitti de ondan mı şüphelendiler. Ablam diyo kine, bir defa diyo yabancı bir plaka araba geldi diyo. Yabancıları diyo, Suriye'den gelmişler. Elllerinde harita vardı diyo. Ablamgilin evinin önünde dut ağacı vardı, büyük. Ablam çok kurnaz biri. Baktım diyo bizim ev diyo, şekli çizilmiş diyo, ondan sonra dut ağacı. Hep söyledi ablam böyle bir şey var diye. Ablamgil göçünce deşikler orayı. Ama birşey çıkarıklar mı bilmiyorum. Çıkarsalar bile söylemezler. Bir de nenem bir şeye şahit oluk, kendilerin mahallesinde, Bakras Mahallesinde bir genci vurmuşlar. Ama kim olduğunu bilmiyom.

ED Kim vuruyo, Fransızlar?

NI Hasımları vurmuş. Mazlum biriymiş ama, bir çocuk babasıymış. O vurulunca babası oturdu oraya diyo, cadde üstü sayılır evleri. Şimdiki şeye göre lüks bir yer orası. Bizim kapının önünden diyo oluklar gibi kanar aktı diyo. Eskiden adamların başında sargı oluyomuş, nasıl oluyosa. Siz araştırdınız, iyi bilirsiniz. Onu kucağına alıp öyle bir ağladı ki diyo. Gözyaşından doldu heralde diyo. Onu aldılar diyo mazlum diye götürdüler caminin tabasına gömdüler diyo. Ben hep merak ederdim kim orda yatan diye. O iki camı arasında hitabe var. İşte nenem o hitabeleri okurdu. O yıllar sonra o çocuk büyüdü diyor, kundakdaki çocuk. O adamı diyo aynı yerde atın üstünde vurdu diyo. Babasının intkamını aldı diyo. Bir olay daha var ama önce mi sonra mı bilmiyorum. Bu da beylikler zamanı olmuş. Bilseydim ben bunları yazardım. Kendi adını söylerdi bunların. Buraya hangi paşa gelik,

hangi şerif hepsini bilirdi. Beylikler zamanında iki kardeş vardı diyo. Varmış yani. Biri Halil biri İbrahim. Bunlar tarlalarından buğday getirmişler. Bu karşı şey var ya Pazar yeri eski yolda, getirmişler buraya dökmüşler. Anneleri babaları yokmuş. Kardeşin biri bekarmış, biri evli, iki üç tane çocuğu varmış. Paylaşmışlar. İki de atla evlerine çekiyolarmış. Demiş kine o bekar götürüyo ya, sırayla götürüyolar bir ona bir buna. Bekar olan demiş ki yazık demiş abimin çocukları var. Kendi hissesini onunkine koyuyomuş. O götürdüğü zaman ben demiş iyi kötü bir yurt yuva sahibi oldum. Ben de demiş götürüyem buna koyuyum. Benimkini de koyuyum ki o da bir yurt yuva sahibi olsun. Şimdik zaman olsa inanır mısınız derler ki çalak, benim çolum çocuğum var.(gülüyoruz). Bir ay boyunca buğday taşıyolar bitmiyo. En sonunda artık fakir fukaraya haber veriyolar. Geli burdan buğda götürün. Bu da beylerin kulağına gidiyo. Eskiden beylerin olduğu yerde fakir fukaranın haddine değilmiş, nenemin anlatmasına göre, böyle işte bir şey yapmak. Nenesi, yaşlı bir kadın bir manto giydi değil mi, o mantoyu kendine, başkasına giydirtirmezlerdi. Hatta olmuş böyle de çıkarttırmışlar. Öyle bir zaman da yaşamış nenemgil. Öyle kötü bir zaman da gördük diyo nenemgil. Tabi kendi de zengin kızı olduğu için umrunda değil. İşte onların kulağına gidince kardeşlerin kafasını vurdurmuş orda. Oraya bir yatır inmiş mübarek. İkisini de oraya gömüklermiş. Oraya gider adak adalar, mercimekli köfte falan yaparlar. Onu anlatmıştı işte, böyle şeyleri anlatmıştı ama paşalardan falan hatırlamıyom. Sadece, amcası mı, babasının amcası mı Belen kadısıymış. Zaten kökeni Elbistan'dan gelme. Hatta orda da çok malları varmış. Orda baraj mı yapılmış hepsi gitmiş.

ED Ordan niye gelmişler?

NI Nenemin babası değil, annesinin babasıgil ordan gelme.

ED Ha, anne tarafı.

NI Askermiş, öldürmüşler.

ED Yani hep burası genelde asker, paşaların....

NI Çetelerle paşaların yerleştiği yer burası.

ED Zaten sonra hepsi birleşiyö şeyapyo. O 38 dönemini falan nasıl anlatıyodu peki? Hani bu Hatay, Atatürk geldiği dönemle ilgili başka birşeyler anlatıyo muydu? Burda çeteler falan var çünkü yani bir sürü savaşlar, çatışmalar falan oluyo.

NI İşte Atatürk geldikten sonra savaş durmuş ama bu çeteler devam etmiş. Hatta bu şeyden geçerermiş, Çilingirden bir geçit var eski geçit. Ordan geçerlermiş.

ED Ha, normal yolu kullanmıyolar.

NI Kendileri hiç korkmazmış zatı. Araştırsanız, sorsanız. Demişler bu Kııcı halkı çok kötü şeyler geliyo, çeteler çok kuvvetli, hepinizi katleder, saklanın. Bu Kııcı'nın halkı korkmamış. Onların hepsini öldürmüşler. Ayaklarındaki ediklerine kadar, edik derler şu ...

ED Çizme hı.

NI Onlara kadar çıkarmışlar, giymişler ayaklarına. Katletmişler gelenleri.

ED O çeteler nerden geliyo ki?

NI Suriye tarafından.

ED Ha Suriye tarafından gelenler.

NI Tabi o zaman buralar da Halep'e bağlı muhtarlıkmiş.

ED Evet. Bir de sonradan Türklerin kurduğu çeteler var. Fransızlar'a karşı falan. Burası geçiş yeri olduğu için. Hatay ayrı bir cumhuriyet oluyo. Bu taraf Türkiye tarafına bağlı. Burası son geçiş yeri oluyo.

NI İşte kendiler şeyaparmış. Bilmiyorum. Zaten padişah demiş ya gözü kara olanlar buraya yerleşsin diye. Kendileri onları yerleştirmişler. Kimse cesaret edemezmiş gelmeye. Gelenler de zaten başlarına böyle birşey geldiği için. Bu sebepten dolayı gelmişler. Geri gitmek nasip olmamış.

ED Geri gitmek istiyolarmış ama.

NI Hep giderim diye düşünmüş ama gidememiş. Orda daha iyiymiş düzenleri. Mesela iyi bir eğitim almasa ta Mısır'a gider mi ailesinden?

ED Niye Mısır'a gidiyolar peki? Arapça falan öyle şeyleri de yok.

NI Okumaya gidiyolar. Aileleri kendilerini üniversite okumaya göndermişler. Demek ki burda yok mu neyse artık.

ED Demek ki o dönemde en iyisi orası.

NI Mesela benim babaannemin dayısı o da Mısır'da eğitim almış. Şeymiş o istihbarat diyolar ya şimdi. Şih Efendi Hazretleri. Dört Yol'da türbesi şimdi. Nenem Farsçayı ondan öğrenmiş. O şimdi

zamanında onun başına bir olay gelmiş. Şimdi bu askeriye de muhbirlik yapıyo ya. Bir zaman gidiyo, gelmiyo. Karısı da bunu öldü diye ümidi kesince başkasıyla evleniyor. Evlenince Mersin'de heralde, nenemin demesine göre, nenem çok şeylere şahit oluk, Mersin'de bir kız görüyo sokakta. Karısına banzetiyo. Kızım diyo sen kimin kızısısın? Ben diyo felanca kadının kızıyım. Beni annene götür müsün diyo. Gidiyo, bakıyo kendinin karısı. Onu da gördükten sonra o Allah'a sığınyo. Çok oruç tutarmış mesela. Ben görmedim de, gerçi bizim zamanımızda yoktu da ben görmedim yani öyle olduğunu. Senede 5 gün oruç yermiş. Bir ramazan bayramının birinci günü, bir kurban bayramında dört gün. Yıllık oruç tutarmıştı. Öyle bir ibadete vermiş kendini. Mesela babaannem birşey anlatmıştı: amcasının oğlu kaybolmuş. Anlattıkları şey çok ilginç, belki bize saçma gelici amma. Kaybolunca bunu araştırmaya çıkmışlar. Yok hiçbir yerde çıkmıyo. Diyolar felan yerde bir kadın var, ona gidin o bunu çıkarır. Nenem diyo ben de gittim beraber diyo. Gittik diyo bir ayna getirdi diyo. Aynaya göz şeklinde bir bezi keti diyor, aynaya ordan baktı diyo. Bize de baktırdı diyo. Aynı şimdi televizyon var ya televizyon ekranı gibi diyo yaşadığı yeri gösterdi diyo. Amcamın oğlunu gördük diyo, hanımını gördük bir de çocuğu var diyo. Aynada öyle gördük diyo. İşte onu Mersin'de mi Adana'da mı bulduk diyo. Adana'da bulmuşlar. Orda yaşadığımızı söylemiş. Şimdi buna kimse inanmaz ama ben nenemden duyduğum için inanıyorum. Nenemde bir kitap vardı. Hatay'da 3 kişide varmış ö İkizlerde. Çakallı'da buldum bir tane. Getirdim.

ED Nasıl bir kitap?

NI Eski. Çok önemli dualar vardı içinde. Nenem derdi bu el yazması derdi. Bunu yazan kişi derdi sonunu çok iyi yazmamış, gözüm fark etmiyor derdi, yaşlı ya, okudu yoksa. Ama mesela bu sayfayı okuyo ya öbür sayfalar yırtılık. Devamını getiremedi. Kendi kitabını çaldırılmış. Kayın babasının kitabıymış. Diyor kine ben bu kitabı bir gün diyo açtım baktım diyo, önce devamlı asılı. Bir hayvan doğum yapmış, inek, at falan bunu götürürlermiş. Evlenemeyen kişilere falan. Ne olursa bu kitabı götürüp takarlarmış. Aklını yitirenlere, hapiste kalanlara, çok şeyler çıkarmıştı gene ondan. Bu kitabı açtım diyo nenem, bir şey okudum diyo. Şey diyomuş 7 renk tane ipek alın, yumurtaya sarın. Yumurtayı götürüp közün içine koyun. Bu yumurta çiğ çıkar diyo. Ben bunu inanmasam da yaptım diyo. Saatlerce kaldı bu yumurta kaldı ateşin içinde ama ne yumurta pişti ne ipek yandı diyo.

ED Büyü kitabı demek ki o. Teşekkür ederim. Benim sorularım bitti.

NI Elimden geldiği kadar anlattım. Bilsen daha iyi öğrenirdim tarihleri falan.

ED Olsun bunlar da beni bilgilendirdi o dönem hakkında biraz.

SD GÖRÜŞME

ED Benim ilk sorum şey, aileniz ne zamandan beri Hatay'da yaşıyor?

SD Yani babamdan bu yana mı yoksa ben kendi....

ED Yani bildiğiniz kadarıyla hani ailenizin en büyükleri ne zamandan beri burdalar? Bir yerden mi gelmişler yoksa hep burda mı yaşamışlar?

SD Şimdi benim babam, 1947de biz 1952 de Reyhanlıya geldik. Kavacık'ta oturuyorduk.

ED Köyden merkeze geldiniz?

SD Evet köyde oturuyorduk. Buraya geldik. 1952'de taşındık buraya geldik. O günden bu güne kadar biz burdayız, Reyhanlı'dayız.

ED Peki daha önceden hep o köyde mi oturmuşlar akrabalarınız?

SD Köyde oturmuşlar bizim büyüklerimiz. Yalnız bizim büyüklerimiz Harran, Urfa.. Harran tarafından gelmiştir yani. Dedelerimiz. Yani babamın dedesi, benim dedem değil de babamın dedesi ordan gelme. Kavacık köyünde yerleşmişler. Ve orda Çerkez'de vardı, Arap da vardı. Neticede Çerkezlen Arabın arasında bir huzursuzluk çıkıp da anlaşamadılar. Bazı nedenlerle kavgalar çıktı. Araplar daha fazla olduğundan dolayı Çerkezler bıraktılar köyü çıktılar, bizimkiler kaldı.

ED Onlar da mı sonradan gelme köye, yerleşme? Yoksa...

SD Onlar hep Kafkasyadan gelmedir yani.

ED Ha onlar da öyle.

SD Onlar da öyle. Yerlisi değil, azdır. Tabi bizimkiler orda kalınca neticede bizimkiler de kendi aralarında ihtilaflar oldu. Bizimkiler, 1952'de rahmetlik babalarımız geldiler. Biz de o zaman 5 yaşında bir çocuktuk. O günden bu güne kadar biz Reyhanlı'dayız.

ED Peki Urfa... di mi Urfa demiştiniz?

SD Evet Urfa.

ED Oraya nerden gelme? Akrabalarınız falan var mı hala?

SD Bizim şimdi.. bizim büyüklerimiz, rahmetlik babam derdi bizim esasında en fazla akrabalarımız Suruç, yani bu ıııı Kürt tarafları, Diyarbakır tarafında. Genelde Adıyaman yöresi, yani orda.

ED Peki Suriye'den mi peki şeyiniz, yani Araplık yönünüz?

SD Yok yok bizimkiler Suriye'den değil. Bu şeyden gelme.... Ne diyorlar oraya ya.... Birkaç köyün ismini bilirim, Zekiye Köyü, Abdullah Köyü. Yani bunlar bizim büyüklerimiz yani babamın dedeleri ordan gelmedir yani asılları Kürttür onların. Ama biz tabi Kürtçe bilmiyoruz. Burda köyde yaşadık büyüdük 5 sene ondan sonra Reyhanlı'ya geldik. Yani Kürtçe bilmiyoruz. Onların Kürt olduklarını söylerler. Ve bize Halifeler derler. Halifeler. Ordan gelme o halifelik meselesi. Orda babalarımın dedeleri, kavga olmuş gene; o taraflarda çok böyle şeyler olur, Kürtlerde yani cehalet var; bu hava neticesinde buraya Harran'a taşınmışlar. Tabi babalarımız orda yaşamış. Biz orda 3,4,5 sene yaşadık işte geldik.

ED Şimdi siz Arapça konuşuyorsunuz ama değil mi aile içinde falan? Kürtçe unutuldu?Daha çok Arap şeyi mi olmuş, o nasıl olmuş?

SD Şimdi biz eee şimdi öyle bir duruma gelmiş ki artık evde Arapça konuşmuyoruz. Çocukların hepsi okulda. Biz Arapça konuşmaya kalkarsak onlar bize Türkçe cevap veriyorlar. Bizim küçüklerimiz, çocuklarımız, yani torunlarımız var anneleri Halepli, bizim oğlanın birini ordan evlendirdik 3 sene önce. Onlar dahi Arapça bilmiyor. Anneleri sade Arap olmasına rağmen. Hep böyle Türkçe dili konuşuluyor. Sokak, cadde, okul hepsi. Ondan dolayı tabi. Ama ben mesela hanımla evde yalnız olduğumuz zaman Arapça konuşuruz.

ED Şey peki büyükleriniz de Arapça konuşuyordu di mi, babalarınız?

SD Büyüklerimiz Arapça konuşuyorlardı. Türkçe'yi az konuşurlardı.

ED Yani şeyi merak ettim, Kürt asıllıyız diyorsunuz ya, Araplık nerden geliyor?

SD Kürt asıllı babam da Kürtçe bilmezdi. Babamın babası belki tek tük bilir ama dedelerim Kürttür.

ED Peki şimdi sizin Suriye tarafında akrabalarınız var mı?

SD Suriye tarafında bizim bir halamız vardı, babamın kız kardeşi. O rahmetli oldu. Onun 4 dene erkek çocuğu var, 3 dene kızı var. İşte o erkek çocuklarından birinin torununu bizim oğlana aldık.

ED Hıı, ilişkiler devam ediyor yani. Kız alıp vermeler falan.

SD Tabi tabi. Bilhassa en fazla bu şimdi bayramlaşma olduktan sonra daha fazla bu yakınlaşmalar oldu. Tanışmalar oldu. Yoksa öyle bir duruma gelmiş ki biz de unutmuşuz onlar da bizi unutmuş. Bizim büyüklerimiz gittikten sonra tabi böyle bir duruma gelindi. Ama şimdi bu bayramlaşma meselesi, onlar geliyor biz gidiyoruz, yeniden bu akrabalık, bu tanışma, bu yakınlık, evlenmeler hele hele çok artık. Bu 4-5 senede çok fazla evlenen oldu. Tabi burdan eğer bir tene Suriyeliler alıyorsa kesin bizimkiler 9 alıyor(gülüyor). Ordan buraya getiriyorlar yani.

ED Asıl benim konum biraz şeyle ilgili: bu Hatay'ın sınırının belli olması, Suriyeyle anlaşmaların yapılması falan. 1938-39 dönemiyle ilgili.

SD Şimdi o dönemleri tabi ben hatırlamam.

ED Ben de hani anlatırlar mıydı size büyükleriniz, nasıl şeyaparlardı? Öyle birşey hatırlıyor musunuz?

SD Eskiden babalarımız derdi: Biz oğlum, derdi, Kavacık köy'den bu Suriye arasında 1-2 km birşey vardı. Oğlum derdi, biz gideriz normal otururuz, kağıt oynarız ondan sonra saat 11-12 de geri evimize geliriz. Onlar da bize gelir oturur yani bu tel örgüden önce, hudutdan önce yani böyle bir serbestlik vardı. Ondan sonra bu hudud olunca tabi biraz sıkı oldu. Gelip gidişler biraz zorlaştı. Ama daha önce normal gidip geliyorlardı. Akrabalar çok yani. Bu sınır bölününce herkesin akrabaları orda onların yakını akrabaları burda var yani.

ED Sizin de akrabalarınız o şekilde mi orda kayıyor yoksa sonradan mı gitme? Evlenerek falan gitme mi?

SD Bizim hala evlendiği zaman o zaman hudud yokmuştu yani.
ED Yakın bir köye o zaman gelin olmuş.
SD He yakın bir köye. Bizim köyden 3 km ötede dağda bir köye ordan evlendi.
ED O şekilde o tarafta kalmış
SD He, o tarafta kalmış.
ED Peki bu şeyi size anlatırlar mıydı hiç, o dönemde Antakya'da işte bir sürü olaylar falan oluyor. Suriye taraftarları, Türkiye taraftarları diye. Bir kısmı diyor ki Türkiye'ye bağlanalım, bir kısmı diyor ki Suriye'ye bağlanalım, bir kısmı diyor ki Fransa'nın yönetiminde kalalım. O dönemde baya böyle bir tartışmalar olduğunu falan söylüyorlar. Siz böyle şeyler hatırlıyor musunuz hiç size anlatıldığını?
SD Valla ben böyle şeyleri ben hiç hatırlamam yalnız babam bir Fransız askeriydi. Bize o zamanlarda anlatırdı. Kendi askerliğini anlatırdı. Mesela bizim askerliğimiz nasıl oldu, o anlatırdı. Yalnız böyle bir şey var ki artık yani, Allah korusun, herhangi bir Suriye ile Türk arasında böyle ihtilaf olup böyle bir savaşa yani böyle bir şeye yetişildiği zaman ben inanırım ki bu Reyhanlı'nın gene %95'i diyebilirim ki kesinlikle yani vatanından vazgeçmez. Yani öyle bir düşünce yok. Çünkü bir ara biliyorsunuz belki Murat Sökmen, Tayfur Sökmen burada, e o biraz tabi kasıtlı koyuldu. O insanların yani düşüncesi Hatay. Yani Allah korusun Suriye ile Türkiye arasında bir ihtilafa düşerse Hatay'ın yani çok kısmı belki Suriye'den taraf olur. Onlardan çeker, yani ırk olması hasebiyle. Yalnız bizim içimizde öyle bir şey doğmadı. Yani Allah korusun böyle bir şey olursa biz bütün Suriye'yi alt üst ederiz(gülüyor) gene bir karış toprağımızı vermeyiz.
ED O zaman da öyle miydi? Yani yönelim Suriye tarafına değildi Türkiye tarafına mıydı?
SD Tabi tabi. Büyüklerimiz de böyle derdi. Biz hakikaten yani şimdi bu Beşar Esad'dan önceki babasını sevmezdik. Yani Reyhanlı'da inançlı kesim yani Türkiye'de yaşayan Araplar bunusevmezler. Sevmediklerinden dolayı sebebiyle zulüm vardı. Çok baskı yaptı. Çok fazla zulüm etti yani. Bir müslümanı alır götürürlerdi Suriye'de hiç 5-6 sene soru sormazlardı, mahkemeye çıkarmazlardı. Bir diktatörlük yani bir zulüm. Bir diktatörlük meselesi yani. O yönden biz onu sevmezdik. Ama şimdi hakikatan bakıyoruz yani ilişkiler, biliyorsunuz yani. Türkiyeyle Suriye arasında öyle ilişkiler var ki yani bu noktaya kadar. Benim bir yeğenim var Suriye'de başkomser. Karakolda yani karakol emniyet müdürü.. emniyet başkomseri. Dayı dedi geçenlerde, geçen bayramda, dedi bize yazı geldi. Yani burada bir Türk, herhangi bir Türk Suriye'ye geldiği zaman hasbelkader bir kaza olmuş, trafik kazası. Bunu öyle bir muamele yapacaksınız ki hiç incitmeden. Buna ceza bile yazmayacaksınız. O kadar bizim üzerimize gelindi ki elimizde yazılar var. Yani Türkler'e karşı çok yani hörmet yapacağımıza, iyi bir davranacağımıza dair bize yazılar geldi. Başkomser benim yeğenim. Bu neden ileri geliyor? Yani iki devlet reisi, iki devlet başkanları birbirleriyle yakınlaşması, güzel bir alaka olması neticesiyle. Yani halka da yansıdı bu. Yani şimdi bayramlarda gidiyoruz, kapılar açılıyor, akrabalarımızı görüyoruz, onlar geliyor böyle çok güzel bir şey oluyor. Bu neticede bu içimizdeki adavet bitmiş oldu yani. Yani biz de seviniyoruz onlar birbirini sevdiği kadar yani.
ED Zaten aynı insanlar. Sadece sınır olması bir şey oluyor.
SD Elbette. O Alevi kesimleri onlar ayrıdır. Biliyorsunuz Suriye zaten %7-8 bir Alevi. İktidar ellerinde. Yani iktidar ellerinde. Fakat bizim ordaki şimdi müslümanlar, gene nasıl şimdi bizim fazla bir adavetimiz yok, fazla buuzumuz yok Beşar'a, onlar da böyle. Onlar yani şimdi eskiden Hafız Esad'ı, biz biliyoruz yakınlarımızdan, ne kadar alkışlıyorlarsa da içten sevmiyorlar. Sevmiyorlar yani baskı var, diktatörlük var yani. Nereye kadar o sevgi gider?
ED Şimdi şey dediniz, babam Fransız askeriydi dediniz. O nasıl oluyor?
SD Fransızlarda askerlik yaptı.
ED Öyle mi? Nasıl oluyor yani burdan gitmesine rağmen?
SD Şimdi o zamanlarda daha Fransızlar vardı Türkiye'de. Eee şeylere götürüyorlardı, askere Fransızlar götürüyorlardı.
ED Burdakileri de götürüyorlardı yani öyle mi?
SD Tabi tabi
ED Bunu hiç duymamıştım ben.
SD Öyle öyle. Mesela diyelim ki 1320 doğumlulardan öncekileri hep Fransız askeriydi. Fransızlarda askerlik yaptı.

ED Peki nerde görev alıyorlar? Bu civarda mı yine?
SD Babam İskenderun'da yaptı.
ED İskenderun'da. Dışarı göndermiyorlar yani.
SD Yok yok, İskenderun'da yaptı.
ED Nasıl anlatıyor? Neler yapıyorlarmış o dönemde?
SD Vallahi o zamanlarda onlara devamlı olarak yaptırdıkları, yol yaptırıyorlardı işte anlatırlar. Kültürleri olmadığı için yani ağaç diktirirlerdi.
ED Ha öyle amele işleri
SD Amele işi yaptırıyorlardı yani. Bize onları anlatırdı işte rahmetlik babam. Sayardı, işte onbaşidan taa generale kadar onların rütbelerini Fransızca sayardı. Biraz Fransızca öğrenmiş onu bize anlatırdı.
ED Peki hani siz şey dediniz, Türkiye tarafında daha çok bizim şeyimiz vardı. Türkiye'ye bağlanma yanısı. Aktif olarak rol alan var mı? Mesela bazı yerlerde işte çeteler kuruluyor. Fransızlar'a karşı işte başka şey güçlere karşı böyle birlikler oluşturuluyor. Buralarda da böyle birşey olmuş mu o zamanlar?
SD O zamanlarda şöyle olmuştu: burda bir İskat isminde bir köy var. Orda bir adam var İskati derler. O Fransızlara karşı devamlı yani öyle birşey kurmuştu. Yani bize anlatırlardı. Biz tabi bunu hatırlamayız ama anlatırlardı büyüklerimiz. Onunda kendine göre bir çetesi veya birşeyi var. Gelir çatırdı yani devami olarak. Burda yakında, Harim'in yakınında.
ED Onlar da şey di mi Arap köyü yani onlar da sınırdı.
SD Onlar da Arap köyü. Suriye evet Suriye.
ED Sizin köylerden ama yok galiba öyle bir şey.
SD Yok bizim köylerden öyle çıkan olmadı. Ben hatırlamam, büyüklerimiz de bunu bahsetmedi.
ED Türkiye Suriye sınırı belirlendikten sonra çevrenizden Suriye'ye göç eden oldu mu?
SD Burdan oraya göç eden hiç olmadı. Yalnız bir kişi vardı bizim köyden gitti. Türkiye'de burda bir kaçakçılıktan dolayı yakaladılar. Kalktı kaçtı gitti. Gitti orda kaldı, evlendi, çoluk çocuk sahibi oldu. Çocukları asker çağına gelince geri geldi teslim oldu. Çocuklarıyla, ailesiyle birlikte. Çocukları gene burda askerliğini yaptı. Ona da askerliğini yaptırdılar 55ini geçtikten sonra(gülüyor). Öyle oldu.
ED Yani böyle şey şeklinde giden yok: yani Türk geldi...
SD Yok yok. Orayı benimseyerek, orayı tercih ederek yani kendi aslımdan, milletimden diyerek oraya gideni ben hiç hatırlamıyorum. Olmadı ve olmaz.
ED Ya aslında şey gibi yani biraz di mi: yani işte milletim benim, ben oralıyım diye bir düşünce yok. Ben burda yaşıyorum, buralıyım gibi olmuş genelde.
SD Şimdi bak, vatan sevgisi başkadır. Yani peygamberimiz alleyhissalatü vessalam buyuruyor ki: "Halbul vatan min iman". Yani vatani sevmek imandandır. Burası bizim vatanımız. Büyüdüğümüz, yaşadığımız, doğduğumuz...burda yani kesinlikle oraya gideriz, 3-5 gün artık bir misafirlğe gideriz yani artık nasıl geri dönceğimizi(gülüyor) bilmeyiz.
ED Peki siz hani böyle sınırdı olunca, topraklarınız kaldı mı o tarafta?
SD Bizim yok.
ED Yakınlarda var mı yani bu köylerden bildiğiniz?
SD şimdi yani bizim Türkiye'den yani Hassa'dan Hatay civarından orda toprağı olanlar çok, amma onların toprağı da burda çok. Bu hudud da çekilince bir müddet "pasavan" diye, pasaportun bir nevisi, valla gidip gelirlerdi tarlalarını işletirlerdi. Onlar da gelir burda işletirler, bizimkiler de... ondan sonra, yani bu kalktıktan sonra Türkiye yani Suriyelilerin tarlalarına el koymuş oldu. Suriye'de de böyle çalıştırmaya başladılar yani.
ED Peki hiç oraya gidip de satan falan olmadı mı, yani elden çıkaran? Yoksa gidip gelmeyi mi tercih ettiler?
SD Şimdi, öyle olan oldu. Yalnız satış şeyi de devletler kaldırıldı. Onu da kaldırıldı, yalnız böyle rızai taksim gibi bir şey birbirlerine yaptılar öyle oldu.
ED Daha sonra zaten devlet el koyuyor tamamen bildiğim kadarıyla.
SD Tabi. Mesela şimdi burda bir mezarlık var. Ben belediyede encümenim. Burada şimdi Suriyelilerin bir yeri var. 30 sene, 35 seneden beri burda yakınları işletiyor onu yiyor(gülüyor). Biz artık istimlak ettik, mezarlık yaptık. Onlara mesela cüz'i bir takdir heyeti çıktı, birini şeye koydular. Biz de kalktık o tarla sahibine bir hesap açtık. Belki onun çoluk çocuğu bile yok ortada, Suriye'de.

Onun hesabına yatırdık bir miktar para. Amma devlete kalır amma...(gülüyor) yani usule uygun olması için.

ED Anladım. Yani bir şekilde haledildi toprak şeyleri diyosunuz.(gülüşmeler) Siz burda Türkçe konuşuyorsunuz, öğrenmişsiniz. Okulda mı oluyor yoksa Türklerle ilişkilerden mi?

SD Şeylerin arasında yaşadığımız için genelde biz öyle olduk. Çocukları okuttuk ama babalarımız bizi okutmadılar. Ben ilkokul bile bitirmemişim, sonradan yani dışardan bitirmişim. Rahmetlik babam bizi 1-2 sene 3 sene okutmuş ondan sonra da Reyhanlı'ya göçünce burda okutmadı. Esnaflığa atıldık. Ama biz kendi çocuklarımızı hepsini, kızlarımızın mesela ben hepsini okuttum yani çocuklarımızın. Bizler böyleyiz ama babalarımız rahmetlik bizi okutmadılar.

ED o zaman Türkçe'yi falan şeyde öğreniyor.... Çünkü yani sizin yaşınızda olup da Türkçe konuşamayanlar da var da o açıdan söylüyorum. Siz gayet güzel konuşuyorsunuz.

SD Evet. Biz Türkçe'yi yani genelde burda çevrede, çevrede öğrendik.

ED İçine kapanık olunca grup demek ki Türkçe öğrenme ihtiyacı duymuyor ama açılınca diğerleriyle ilişki içinde olunca öğreniliyor.

SD Evet oluyor yani.

ED Peki hiç şey anlatıldı mı, gerçi burda Antakya'nın durumu da farklı ama, burda yaşayan bir Arap olarak bir zorluk yaşanmış mı zamanında? Önceden olabilir, daha sonraki dönemlerde olabilir...

SD Yani zorluğu devlet tarafından mı?

ED Yani her taraftan. Devlet tarafından olabilir, halk içinde olabilir.

SD Şimdi büyüklerimiz böyle bize anlatırdı. Şimdi derlerdi ki yani devami olarak yani Türkiye devleti Çerkeslere yani bizden daha fazla sevdi yani daha fazla onlardan yana oldu. Tabi ama biz şimdi bu meseleleri anlayınca biz haklıymış dedik. Neden? Bizimkiler askerlikten kaçardı büyüklerimiz. Çerkezler gider efendi gibi askerliğini yapardı. Elbette ki devlet bunlara tarla verdi, bunkara yardım etti. Yardım elini uzattı. Tabi siz askerliğini yapmazsanız bir devletin size niye ihtiyacı var. Tabi size bakmaz yani.(gülüyor)Bu şikayetleri ediyorlardı ama tabi bu hata bizimkilerden olmuştu yani. Kaçarlardı. Neden kaçarlardı: işte Türkçe'yi bilmezler. Birkaç kişi gitmiş, dayanamamış firar etmiş. Geliyor işte köyde anlatıyor: kardeşim diyor yani ben birşey anlamıyorum ki bu insanlardan(gülüyor). Onlar böyle duyunca yani askerlik o kadar zor, o kadar riskli, o kadar bilmem deyi duyunca kaçıyor. Bir daha gitmiyor. Firar kalıyor. Elbette böyle baskılar oldu ama haklı bir baskılar. Bu devlettir. Sen bu vatana, devlete askerlik yapacaksın elbette. Yapmazsan seni de tanımaz yani.

ED Ama halk tarafından öyle bir şey yok değil mi? Özellikle bu civarda yerli olup da yerleşik yaşadığı için. Çok eskiden beri paylaşılan yerler olunca...

SD Elbet elbet, daha eskiden beri.

ED Peki sizin hatırladığınız hani böyle anlatılanlar var mı? Benim için önemli olan aslında daha varsa değişik şeyler...

SD Senin öğrenmek istediğini biz yaşamadık.

ED Evet ama duydunuz mu acaba diye...

SD Yani yaşımız müsait değil yani o zaman. Ya biz işte duyduklarımız devami olarak yakın yıllardı yani. Bize Türkiye çap vermedi, tarla vermedi. Çerkezler'e verdi. Bizi Çerkezlerin yanında yani çiftçi yaptı. Biz Çerkezlerin hizmetçisi olduk yani öyle bir noktada. Tabi sebep de bu. Askerlikten kaçtıkları için Türk hükümeti vermedi yani. Çerkezler'e vermişti. Onları Kafkasya'dan getirdi. Nasıl şimdi bazı göçmenler mesela bu Afganlar, bilmem şu Samsunlular falan nasıl getirdiler ordan.. ama bunlar tabi bazı nedenlerden. O birleri savaş yani Afganlar ama bu Samsunlular köylerinde heralde bazı felaketler, afetler oldu ondan dolayı getirdiler buraya. Çerkezleri de o zaman hangi nedenle kafkaslardan getirdiklerini bilmiyoruz. Savaş mı şey mi bilmiyorum yani. Getirdiler burda tabi kırkar dönüm tarla vermişlerdi. Yanişehir'de, bizim Harran Köy'de genelde bu iki köyde Çerkez vardı. Bunlara tarla teslim etti devlet. Bizimkilerde tarla olmadı. Bizimkiler yani genelde anlatırlar hep hayvancılık üzerinde kaldılar. Tarlaları yok, hayvancılık. Yanlız anlatırlar yani 3 dene keçiyi yani 5 dönüm tarlaya değişmezdi yani derler. Tarlanın kıymeti yoktu o zamanlarda. Sonradan yani tarlalar kıymetlendi, hayvandan daha fazla kıymetliydi. Ama eskiden hayvan yani daha kıymetliydi tarladan. Gelir çoktu, sulama yoktu. Bilmem öyle tohumlar, ilaçlar, gübreler falan

yoktu. Bir buğda ekerler herkes kendi zahiresini koymak için yani. Onun üstünde dururlar başka öyle birşey yoktu.

ED Peki parayla almak gibi bir şey yok mu? Devlet tarafından mı verilmiş o topraklar?

SD O topraklar Çerkezler'e devlet tarafından. Fakat bizimkiler yani anlayacağın bizim yaşta olanlar, büyüklerimizden babalarımızdan daha akıllı çıktı. Yani uğraştı, çalıştı, çabaladı yani Çerkezlerden yavaş yavaş tarlaları satın almaya başladı. Satın aldılar. Şimdi bir... yani sana diyebilirim ki köyümüzde 5 dönüm kalmadı Çerkezler'e. Binlerce dönüm hep bizim Arapların elinde oldu. Ama bizim büyüklerimiz böyle değildi. Ben zahiremi alıyım tamam. Ben hizmetçisi de oliyim Çerkezin mesele değil. Yani öyle bir şey vardı ama bizim yaşta olanlar yani dediler niye biz gidip onun bunun eli altında çalışalım? Madem bu işi yapıyoruz, biz de mülk sahibi olmaya... çalıştılar, kazandılar. Bazısı nakliyede şimdi. Genelde bizim köy nakliyat üzerinde işte tırları var falan. Bazısı işte ticarete atıldı. Yani bu yönlerden, bazısı gitti dışarda çalıştı. Avrupa'da şu bu.. Para sahibi oldu. Çerkezled de Allahu teala bunlara bir tembellik vermiş, hiç çalışmazlar. Devemli olarak kahve, kahveden eve yani. Çalışmazlar. Neden? Araplar var çalıştırıyorlar tarlasını. Hep parasını oturduğu yerde alıyo. E şimdi bu Araplar satın almaya başlayınca bu tarlaları artık onların tarlalarına ihtiyacı kalmadı. Onlar da çalıştıramaz oldu. Onlar bir ihtiyaca düştü yani. Öyle bir noktaya düştü ki artık yani sefalet noktasına. Yavaş yavaş satmaya başladılar. Şimdi hepsi tarlasını sattı. Burda Çerkezler şimdi durumu çok yani vahim.

ED Var mı hala yani buralarda yaşayan?

SD Hepsi Reyhanlı'ya geldi. Fakat %80i anca yiyeceğini bulabiliyor Çerkezlerin. Zulmettiler biraz, zulmettiler.

ED Aslında benim soracaklarım bu kadar yani. Sizin de dediğiniz gibi tam o dönemi hatırlayan pek kimse olmuyor zaten. Anlatılırsa aileler tarafından...

SD Hah! İşte onu duyardık biz.

ED Bir de şey hani her yerde de anlatılmıyor. Çünkü herkesin bilerek gördüğü, yaşadığı bir olay olmuyor. İşte ya sınırda olup da farkedilenler oluyor sizinki gibi. Ya da işte aileler arası mesela bu büyük aileler var Antakya merkezde, onlar zaten çok aktif olarak bu şeyin içindeler. Öyle şey oluyor, o şekilde anlatıyorlar. Onun dışında da pek yok yani. Siz peki Antakya'daki olaylar hakkında neler biliyorsunuz o dönemde? Yani mesela o büyük ailelerle nasıl şeyler olduğunu biliyor musunuz yani mesela işte Tayfur Sökmen'in faaliyetleri olsun, sonra diğer şeyler...

SD Şimdi Tayfur Sökmen'den ziyade biz bu Murat'dan biliyoruz bu Samsunlar'ın işi. Murat oğlu, milletvekili oldu biliyorsun yani. Şimdi bunlar yani Araplar'a büyük düşmanları var yani devamlı olarak. Bu Mursallar yani bu Sökmenler yani genelde. Düşmanları da şurdan geldi, biz bunu biliyoruz yani: bunlar büyük tarla sahibi. Bu tarlaları zamanında böyle hibeden almışlar yani.

ED Yerleştiriliyorlar zaten Reyhanlı'ya.

SD Yaşıyorlar. Yalnız durumları çok vahim oldu. Şimdi bunlar, Musallar, Bahadırlılar, Çirkinler.. burda 5-6 aile tüm bu Amık ovasını elde etmişlerdi. Yani bu nasıl gelmiş? Anlatırlar bizim büyüklerimiz burda bir göl vardı diye. Amık Gölü vardı. Kayığa biner adam, gider orda bir işaret diker. Kayığın gittiği yere kadar bir işaret diker, işte bu Mursallar'ın, bu Bahadırlar'ın, bu Çirkinler'in... BU şekilde bu Amık ovasını böyle almışlardı. Bunlar hep safahatlarına düşünce bizimkiler yani Araplar genelde bunların vekili veyahut da işçisi, bekçisi olmuşlardır. Tabi onlar kendi şeylerine düşünce elbette, işi elde tutan ne kadar şey olursa olsun bu meselelerde daha fazla şey oluyor. Bunlar aynı şekilde bunların tarla satın almaya başladı yavaş yavaş. Onlar yani hevasına düştü. Şimdi diyelim ki Murat Sökmenoğlu, ben bilirim ki bir yüz dönüm tarlası kaldı. Belki 3-5 bin dönüm tarlası vardı. Yani bir yüz dönüm civarında tarlası vardır. Kim aldı bu tarlaları? Türk değil, hepsini Araplar satın aldı. Araplar, yani onların yanında çalışan, bekçisi, işçisi, vekili bilmem şu bu. Şimdi bunlarda Araplar'a karşı devamlı bir düşmanlık yani. Ve Murat Sökmen gitti mecliste yani şeye ikna ettirdi o günkü yani iktidarı. Yani bizim Hatay'da %70i Arap. Biz oraya Türk yerleştirmemiz lazım yani. Biz oraya Türk yerleştirmemiz lazım ki herhangi bir Türkiye, Suriye arasında ihtilaf bir şey olursa bari orda bizi savunacak olsun. Bunu kabu ettirdi yani birkaç grup böyle getirdiler. Biz böyle biliyoruz yani. Belki böyle değil ama biz böyle yani tahmin ediyoruz. Büyüklerimiz bunu ölçmüş, öyle diyorlar yani.

ED Peki bu düşmanlık nerden kaynaklanıyor? Sonuçta yani onlar da buraya göç eden, buraya getirilen, yerleştirilen, Reyhanlı'da sonradan yerleşen bi grup yani.

SD Şimdi bu memleketin sahibi, Reyhanlılı ilk hakikaten 5 aile biz biliriz: Çirkinler, Bahadırlılar, Mursallar... yani 5 büyük aile bu Reyhanlı'nın sahibiydi. Yani tarlasıyla, yeriyle yani en zengini onlardı. Tabi zamanla ellerinden bu gidince yani benim yanımda çalışan bir işçi şimdi ağa, ben onun yani yanında vekil bile olamam. Yani bu yönden biraz şeylikler oldu. Yoksa başka birşey yok. Yani bugün bir Arap Suriye'ye gidip de bunlara meydan mı okudu? Yok öyle birşey yok yani olmadı ve olmaz kesinlikle. Yalnız bu yönlerden dolayı olmuştur yani. Çekememezlik. Yani çekememezlik. Benim yanımdaki diyo bir işçi. Benim burda çiftliğim var. Hayvan besliyorum. Ahırdan Kürtler geldiler. Yanımda mesela aylık 15 liraya çalışmaya başladılar. Çocuğu, kızları hepsi hayvanlara bakıyorlar. Ha zamanla para sahibi oldu. Ben tepenin başında 7 dönüm sattım onlara ev yaptılar. Şimdi hal vakitleri benim iki mislim. Ya bu adam çalıştı, uğraştı, çabaladı, emek etti bu mala sahip oldu. Ben nasıl buna buuz edicem? Yani şimdi buna buuz etsem çekmesem vallahi katari(?)yim yani. Onlar aynı durumda yani. Aynı durum. Böyle oldular yani. Adam uğraştı, çalıştı, çabaladı 5-6 sene yanımda çalıştı. Ondan sonra kendi maldan anlıyor. Kendi küçükbaş hayvan aldı, büyükbaş hayvan aldı. Çocuklarını yaydırmaya başladı. Kızlarını çalıştırmaya gönderdi. Portakala, üzüm, bilmem pamuğa her tarafa aile büyük. Yavaş yavaş halleri güzel oldu. İyi oldu. Ben çocuk evlendirdim, ev yaptım bilmem ne yaptım derken o benim durumumdan daha iyi şimdi Allah versin yani şimdi o adam benim malımı çalmadı ki. Durum bu. Onları yani çekemiyolar. Benim yanımda vekil şimdi nasıl ağa olur. E efendi ol(gülüyor). Sen gidip nefesine..gidip de havesine gitme. Durum bu.

ED Şimdi hani genelde şeyde duyuyorum ben işte Suriye Türkiye arasında birşey olsa Türkiye'de biz daha rahat yaşıyoruz diyorlar. Ne şeyden olursa olsun....

SD Sana birşey diyim mi. Biz böyle otururuz yani. Emin ol yani Suriye hangi bir duruma gelirse gelsin ha sadece şunu canımız kabul etmez. Bunu her vatandaş yani. Bugün eğer İsrail Suriye'yi vurduğu zaman benim canım sıkılır. Neden? O yani bunları her ne kadar olursa olsun ırkımdan, dinimden.. ne olursa olsun elbette bir dinsizin onları vurmasına, onlara tecavüz etmelerine, onların fazla üstüne gitmelerine içimiz razı olmaz. Bu yalnız oraya değil, her hangi bir devlete olursa olsun gene insanın içi bunu kabul etmez. Valla, Türkiyeylen Suriye arasında bir ihtilaf olacak 50 denesi olsa gene hiç kimse... yani ben inanmıyorum yani. Benim kendi yaşımda olan insanlar yani mümkün değil.

ED Peki o zaman bu tarafa gelen var mı?

SD Ordan eskiden çok gelne var. Mesela burda Reyhanlı'da bizde Abdel Hizzini derler, bilmem Mahmudel Hayr mı derler ne derler... bunlar ordan zamanında gelme. Gelmelerinin sebebi orda gene ya bir devlete karşı bir şey yapmış kaçmış gelmiş veyahut da bir düşmanlıktan dolayı bırakmış gelmiş. Gençken işini kurmuş burda yapmış, etmiş. Askerliğini de yapmış. Burda vatandaş durumuna gelmiş artık. Tabi burda kalmıştır. Böyle bir şey. Yani ordan gelenler bizim burdan oraya gidenlerden çok daha fazla. Çünkü burada yaşantı onlardan çok daha iyi. Ben 3-4 seneden beri gidip geliyorum. Yani belki 15 sene bizden geridir. Halep, Suriye 15 sene belki bizden daha geri geliyorlar yani. Yani bizde şimdi artık normal televizyonları kullanmayanlar orda daha onları görmemişler yani. O durumda yani. Bizden daha geri yani Suriye.

ED Peki bu civarda Araplar ve Çerkezler dışında başka şeyler var mı? Mesela Ermeniler. Bu diğer tarafarda, Yayladağ falan tarafında çoklar da bu civarda da var mı? Ya da eskiden var mıymış?

SD Burda ben Ermenileri hiç hatırlamıyorum. Valla yalnız benim çiftliğin garbinde bir hüyük var. Ermeniler'in hüyüğü derler. Mezarlıkları da var. O hüyük daha duruyor. Telil Ermen derler yani Ermeniler'in hüyüğü. Ama biz onları hiç yaşamadık, görmedik yani onları. Ama babalarımız bunları görmüş.

ED Bu civarda da vardı yani?

SD Vardı he.

ED Böyle yakın komşularınızdan falan varmışymış yani nasıl anlatırlardı? Onu diyorum.

SD Şimdi bizim büyüklerimiz burda bu Ermeniler burda yaşayınca köyde oldukları için hiçbir öyle şeyleri yoktur.

ED Ha! Onlar Reyhanlı'nın merkezindeler.

SD Onlar Reyhanlı'da bizimkiler köyde. Belki burda yaşasaydı bilecekti. Anlatırlardı yani Ermeniler'in meselelerini.

ED Şu anda yok ama değil mi Ermeniler Reyhanlı'da?

SD Yok hiç yok.
ED Oldu teşekkür ederim. Çok sağolun
SD Bişey değil.

N. Es. GÖRÜŞMESİ

(Ses kaydı yapılmasını istemedi. Kayıt olursa yeterince samimi olmayacağını düşündüğünü söyledi. Alınan notlar doğrultusunda bir araya getirilmiştir.)

ED Aileniz ne zamandan beri Hatay'da yaşıyor? Buraya bir yerden göç etmişler mi? Bahsedilen bir göç var mı?

NEs. 250 yıldır Harbiye'de yaşıyoruz. Lazkiye'den buraya göç etmişler.

ED Aileniz uzun süreden beri Antakya'da yaşıyor. Sınırın belirlendiği 1938 dönemini ve sonrasını aile büyüklerinize size anlatır mıydı? Nasıl anlatırdı?

MEs. 38den önce hayat Aleviler için zor. Türkiye'ye ilhak edince iyi günler geliyor. Aleviler hakkında kötü şeyler söylendi. Aleviler kötü değildir. Söylenenler doğru değildir. Emeviler de Hz. Ali'ye sövdüler ama Ali kötü değildi. Bu onların kendi kötülüklerinden.

ED Size Nusayri deniyor. Bu ne demek ve neden dendiğini biraz anlatır mısınız?

NEs. Nusayri kelimesi Ensar'dan geliyor. Ensar çoğul bir kelime. Hicret sırasında iki grup var: muhacir ve Ensar. Yani Medine'ye gelenleri ağırlayanlara Ensar deniyor. Halife kuvveti Şam'a fethe geliyor. Şam'da zor duruma düşüyor ve Medine'den takviye kuvvet gönderiliyor. 450 kişilik bir kuvvet göndermişler. Gelen grup buralar yaşamak için daha uygunmuş deyip buraya yerleşiyor. Yani Lazkiye, Şam civarına. Nusayriler o ensarın torunları. Bundan kitabımda da bahsediyorum. Gelen bu kuvvete "Nasret" adını verdiler. Yani Zafere ulaştırılan anlamında.

ED 38den sonra iyiye gidiş var dediniz, bu nasıl oluyor?

NEs. Osmanlı'nın gerileme döneminde haksızlıklar var. Allah katında zulüm yok. Mülkü o yüzden ezeli ve ebedidir. Adil olmayan devlet yıkılmaya mahkumdur. Aleviler de Osmanlı'nın son döneminde zulme uğruyor. Laiklik ve cumhuriyet Alevilere rahatlık veriyor. Eşitlik oldu. Savaşlarda biz de şehit verdik. Biz de vatan savunmasında rol aldık.

Bundan dolayı Aleviler genelde Atatürkçüdürler. Atatürk'e dinsizdir diyenler yanılıyor.

Salih Münir Paşa diye bir zat var. Onun kitabı var bende. Orda okudum. Bu kişi 14 yıl Osmanlı'nın Fransız büyük elçiliğini yapıyor. Kitabında diyor ki: "Bir saat adalet bin saat ibadetten hayırlıdır." Adalet hepsinden önemli. Sen adil olmadıktan sonra, zulm ettikten sonra, kıldığın namazın ne anlamı var. Mühim olan adalet sağlayabilmek.

1938 döneminde de bizim ailemiz Türkiye'yi tercih ediyor. Şeyh Mahmud Eskiocak belediye reisi olarak Atatürk tarafından atanıyor. Hatta Atatürk o zaman Adana'ya geldiğinde bu aileye yakın din adamlarını Alevilere gönderiyor. Türkiye gelirse neler olacak diye onlara anlatıyorlar. Aleviler'i ikna etmek için onların da tanıdığı, saygı gösterdiği din adamları görevlendiriliyor Atatürk tarafından. Böylece ikna oluyorlar.

ED Suriye'de hala akrabalarımız var mı?

NEs Suriye tarafında akrabamız yok. Tanıdıklarımız var. Ben 68 yaşındayım bir kez Suriye'ye gittim o da Hicaz'a giderken. O zaman karadan gidiliyordu. Suriye üzerinden geçtik.

Akrabalardan Adana'ya gidenler var. Mersin'e gidenler var. Ama onlar da Türkiye sınırları içinde.

ED Hatay'ın Türkiye'ye bağlanması sürecinde ve sonrasında çeşitli etnik ve dini gruplardan Hatay'a gelen ya da gidenler olmuş. Bu göçler hakkında neler biliyorsunuz?sizin tanıdıklarınızdan da gelen-gidenler var mı? Alevi nüfusunda o dönemde ne gibi değişiklikler olmuş?

NEs Az kişi Suriye'ye giden de oldu. Ama bu çok az kişi yani. Birkaç kişiyi geçmez.

ED Suriye'deki Alevilerle ilişkiler nasıl?

NEs Çok yakın. Diğer Arap ülkelerinde ibadetlerde değişiklik çok ama Suriye'dekilerle daha yakın.

ED Ailede Arapça mı konuşuluyor genelde? Türkçe'yi nereden öğreniyorsunuz?

MEs Okula giden Türkçe'yi öğreniyor. Ailede Arapça konuşulurdu ama ne yazık ki artık yeni nesilde Arapça kayboluyor. Hatta aileler çocuklarına sadece Türkçe öğretmek istiyor ama bu bir kayıp. Sadece kültür olarak değil, din açısından da Arapça önemli.

Bizim inancımıza göre tefsir zamandan zamana değişmeli. Her şey ilim ve fenden önce zaten Kuran'da var. Bizde Allah, Muhammed, Ali, Ehlibeyt ve Kuran'a inanç temeldir. Herşey Kuran'a dayalı. Bizim için Kuran çok önemli.

1938 öncesinde mesela bazıları Aleviler'in kitabı yok diyorlardı. Hatta çocuklarına Kuran satmazlardı. Mesela biz Kuran kursuna gitmek istediğimizde Kuran satmazlardı. Gidince de çok dalga geçer, eziyet ederlerdi. Çocukken ben çok eziyet gördüm "alevi" diye. Kursu gittim diploma almak için ama çok eziyet gördüm. Okumayı biraz öğrenince artık bıraktım, evde babam öğretti. Ama 20 yıl sonra çocuklara Kuran öğretmek için bir diploma lazımdı. Ben de müftülüğe gittim. Dedim benim 51 yılında falan kursa kaydım var ama diplomamı alamadım. Ben şimdi Kuran okurum, tecvid de bilirim. Bana bu diplomayı verim dedim. Müftülüktekiler o zaman sana bir sınav yapalım dediler. Okuttular, okuyorum. Bir tanesi sana bir soru soracağım, beni ikna et diplomayı sana verelim dedi. "neden namaz kılmıyorsun?" diye sordu. Ben de ona bir ayet okudum. Ayette diyo ki: "Güneş, ay... Allah'a secde ediyolar" zaten bütün kainat ona secde halinde benim de camiye gidip namaz kılmam şart değil ki. Ayette diyor zaten herşey ona secde ediyor. Ben böyle deyince tamam dedi. Böyle bir ayet var doğru. Sana diplomanı vereceğim. Ve ben 71 de 20 yıl sonra aldım diplomamı. (duvarda çerçeveletilip asılmış diplomayı indirip bana gösteriyor.) Namaz kılmıyorsunuz, caminiz yok diyenlere benim dediğim bu. Edeb ve terbiye çok önemli. Namazı kılıp da adalet olmadıktan sonra hiçbir şey olmaz.

ED Aleviler olarak 1938 döneminde, öncesinde ve sonrasında nelerle karşılaştınız? Neler oldu o dönemde? Hatırladığınız ya da size anlatılan başka ne gibi olaylar var? Mesela dini nedenlerden dolayı biz artık burda yaşayamayız deyip gidenler olmuş. Sizde de böyle şeyler var mı?

NEs Dediğim gibi 38 öncesi biraz zor bir dönem. Ama ondan sonra eski yazı toplatıldı falan diyorlar. Öyle bir şey olmadı. Yani bizde vardı öyle kitaplar onlar hala duruyo. Bir işte ihtilal döneminde arama falan oluyordu onda da silah arıyorlardı. Ama şimdi o yüzden Suriye'ye gitmeyi de kimse düşünmez. Şimdi bile hangisi daha rahat? Suriye mi Türkiye mi? Tamam Arapça konuşuyoruz ama şimdi bir referandum yapılsa çok az insan dışında kimse Suriye'yi istemez. Türkiye'de refah varken neden Suriye olsun.

Başka neler oldu...Mesela Kuran almaya gittiklerinde Alevilere satmazlardı o dönemde. Sizin inancımız yok diye.

Göç edenler de oldu. Burdan oraya giden çok az insan var ama ordan buraya gelen var. Onlar da burda çok fakir. Eskiden de zaten atalarımız Suriye'den geldiğinde fakir. Malları, mülkleri yok. Murabi derler, ¼ hak alır çalıştığı bahçeden. Hepsi ağaların bahçelerinde murabi olarak köle gibi çalıştırılıyorlar. O zaman onlara çok zulm ediliyor. Ama Türkiye Cumhuriyeti gelince bunların hepsi bitiyor. Herkes eşit oluyor. Önceden mal alma hakkı da yok Alevilerin. Sonra oluyor.

Muraba olduğumuzda da çok çalıştık. Hristiyanların ve Sünni Türklerin yanında çalıştılar. Çok çalışıp para kazandılar ve zamanla çalıştıkları bahçeleri satın alıp şehir hayatına geçtiler.

ED Peki çevrenizdekiler genel olarak o dönemde nasıl bir tavır takındılar? Arap olarak Suriye'yi mi desteklediler yoksa Türkiye taraftarı mıydılar?

NEs Şimdi büyük bir grup. Tabi farklılıklar var. Suriye'yi destekleyenler de var, Türkiye'yi destekleyenler de var. Aile içinde bile farklı görüşler ortaya çıkıyor. Ama o dönemde bütün Alevilere tanıdıkları hocalar geldi. Türkiye'ye bağlanırsa nelerin beklediğini anlattılar. Camiler kapatılıyomuş, kitaplar toplatılıyomuş gibi söylentilerin doğru olmadığını, Türkiye'de durumun nasıl olduğunu anlattılar. Bizimkiler de Türkiye tarafında oy kullandı. Tabi başka kullanan da oldu. Ama genel olarak bizim atalarımız Türk tarafını destekledi.

ED Buradaki Alevilerin kültürleri, ibadetleri nasıl?

NEs Emevi döneminde Hz. Ali'ye hutbelerde, vaazlarda sövülünce Aleviler camiden uzaklaştı. Ehlibeyt'in büyükleri bu ibadetleri camide yapmak zorunda değiller dediler.

Sünni din adamları eskiden Aleviler hakkında kötü konuşular ama şimdi en güvenilir en güzel yer diye hepsi etlerini Harbiye'den alıyor. Çünkü en temiz et yiyen Alevilerdir. Çok özen gösterirler kesimine.

Kötü hareketlerde bulunan ne Alevidir ne de insan. Zaten bizim inancımızın özü bu. İnsanlara adaletli, iyi davranmak.

Biz de Kuran okuyoruz, biz de tefsir yapıyoruz. Biz herşeyin Kuran'a dayandırılması gerektiğini düşünüyoruz zaten. Ama bizde farklı olarak Kuran'ın batını tefsiri var. Hani Elif Lam Mim gibi Kuran'da anlamı bilinmeyen bazı bölümler var ya biz onların anlamını biliyoruz işte. Bizim büyüklerimiz bunları biliyorlar ve bu bilgi sadece bize mahsus. Batını tefsirle bu ilme ulaştık.

Ebu Hanife var ya o mesela Cafer el Sadikun'un yanında 2 yıl ders görür. "Bu iki sene olmasaydı Ebu Hanife helak olurdu" diyor.

Bir de biz reenkarnasyona inanıyoruz. Ruhların dünyaya tekrar tekrar geldiğine inanıyoruz. Mesela küçük bir çocuk ölüyor. Çocuk bir yaşında ölüyor. Dünyada bir yıl kalan çocuğa neden hesap sorulacak? Bir ruh cennete gidecek sevaba haiz olmazsa yeniden gelecek.

Alevilerin dayandıkları tek merci Kuran ve Ehlibeyttir.

ED Sizin aileniz de Antakya'nın eski ailelerinden. 1938 döneminde söz sahibi olan diğer ailelerle ilişkileri nasıl?

NEs Harbiye'de Sünni aileler vardır. Onların pek çoğu Alevi ailelerden iyi ahlak öğrendiler.

Burda toprak sahibi olan, atalarımızın topraklarında çalıştıkları, Adalı ve Kuseyri aileleri var mesela. Onlar dedelerimizle çok iyi geçinirdi. Topraklarında çalışan atalarımıza mallarını güvenip rahatça bırakırlardı.

Çok çeşitli insan var Antakya'da ama en uyumlu yaşayanlar Alevilerdir. Daima ortalığı yatıştırmak için çalışırız. Bu konuda gençleri toplayıp konuşmalar yapıyorum ben. Onları birlikte huzur içinde, uyum içinde yaşamaya davet ediyorum. Bunu aşlamaya çalışıyorum. Burada yapılan medeniyetler buluşması toplantılarına da katıldım(katılım belgesini duvardan indirip gösteriyor) Her toplantımızda da gençlerimize bu konuda öğütler veriyorum.